

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Maša Debevc

**Na razumevanju travme utemeljen pristop na področju
zaščite otrok na centrih za socialno delo v Sloveniji**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2022

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Maša Debevc

**Na razumevanju travme utemeljen pristop na področju
zaščite otrok na centrih za socialno delo v Sloveniji**

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Nina Mešl
Somentorica: as. Mojca Šeme

Ljubljana, 2022

Zahvala

Iskreno se zahvaljujem mentorici, doc. dr. Nini Mešl, in somentorici, as. Mojci Šeme, za podporo, prijaznost in usmeritve pri pisanju diplomskega dela.

“Trauma is not what happens to us,
but what we hold inside in absence of an emphatic witness.”

Peter A. Levine

Na razumevanju travme utemeljen pristop na področju zaščite otrok na centrih za socialno delo v Sloveniji

Povzetek diplomskega dela

Otroci z izkušnjo razvojne kompleksne travme imajo lahko posledice na različnih področjih življenja, ki se lahko kažejo v vseh življenjskih obdobjih, zato je pomembno, da se strokovnjakinje in strokovnjaki, s katerimi otroci sodelujejo v sistemu zaščite otrok, ustrezno odzovejo in jih podprejo. Hkrati pa je pomembno, da stremimo k oblikovanju občutljivega, učinkovitega in vzdržnega sistema zaščite otrok, ki bo zagotavljal kontinuirano podporo otrokom in družinam. Kot odgovor na potrebe ljudi z izkušnjo travme se je razvil pristop, utemeljen na razumevanju travme. V teoretičnem delu diplomskega dela predstavim področje zaščite otrok na centrih za socialno delo v Sloveniji, opredelim razvojno kompleksno travmo, posledice razvojne kompleksne travme, študije o obremenjujočih izkušnjah v otroštvu, katerih rezultati kažejo na visoko stopnjo povezanosti med številom obremenjujočih izkušenj v otroštvu in vseobsegajočimi posledicami v življenju posameznika. Predstavim različne obremenjujoče izkušnje, ki so jim otroci v sistemu zaščite otrok pogosto izpostavljeni, kot so nasilje, zanemarjanje, zlorabe in doživljanje retravmatizacije v sistemu zaščite otrok. V nadaljevanju poudarek namenim pristopu, utemeljenemu na razumevanju travme in uvajanju pristopa na področje zaščite otrok. Predstavim tudi sekundarno travmatizacijo socialnih delavk in delavcev na področju zaščite otrok.

V drugem delu diplomskega dela je predstavljena kvalitativna raziskava, v kateri me je zanimalo, na kakšen način socialne delavke in delavci na področju zaščite otrok na centrih za socialno delo v Sloveniji prepoznavajo travmo oz. potencialno travmatične, obremenjujoče izkušnje pri otroku, družini in v postopku zaščite otrok, katera znanja o travmi in odpornosti jim pomagajo pri sodelovanju z otroki in družinami ter katera znanja bi še potrebovali. Zanimalo me je, koliko socialne delavke in delavci poznajo in uporabljajo na razumevanju travme utemeljen pristop pri svojem delu, koliko se uveljavljena praksa na področju zaščite otrok približa pristopu in kje je prostor za izboljšave. Raziskovala sem tudi doživljanje in soočanje socialnih delavk in delavcev, ki delujejo na področju zaščite otrok s sekundarno travmatizacijo.

Ključne besede: razvojna kompleksna travma, travmatična izkušnja, obremenjujoče izkušnje v otroštvu, posledice travme, retravmatizacija, na razumevanju travme utemeljen pristop, zaščita otrok, sekundarna travma

Trauma-Informed Care in the Field of Child Protection at Social Work Centres in Slovenia

Graduation Thesis Abstract

Children who have experienced complex developmental trauma are likely to experience its effects in various areas of their life across the lifespan. Therefore, it is important how professionals with whom children collaborate with in child welfare system respond and that they provide an adequate support. Furthermore, it is important that we are seeking to create a sensitive, effective and sustainable child welfare system that provides a continuous support for children and families. Trauma-informed care (also trauma-informed practices or trauma-informed approach) was created as a holistic answer for engaging with people with trauma experience. In the theoretical part of the dissertation I introduce the field of child protection at social work centres in Slovenia, I define complex developmental trauma, its effects and adverse childhood experiences (ACE) studies, results of which show the correlation between the number of adverse childhood experiences and its various, life-long effects. I discuss different adverse experiences that children in child welfare system are often exposed to such as violence, maltreatment, abuse, as well as exposure to re-traumatization in child welfare system. I focus on trauma-informed care and discuss its implementation in the field of child protection. Finally, I write about secondary traumatization among social workers in the field of child protection.

The second part of the bachelor's thesis is the presentation of the qualitative research, in which I was interested to learn how social workers in the field of child protection at social work centres in Slovenia recognise trauma or potentially adverse, traumatic experiences in children, families or caused by child welfare system. I wanted to find out which skills and knowledge about trauma and resiliency help social workers when working with children and families and which skills and knowledge is required. My focus was to find out to what extent social workers know and use trauma-informed approach at work, to what extent current practices in the field of child protection correspond with trauma-informed practices and where there is space for improvements. Lastly, I wanted to learn how social workers experience and cope with secondary traumatization.

Key words: complex developmental trauma, traumatic experience, adverse childhood experiences, trauma implications, re-traumatization, trauma-informed care, child protection, secondary trauma

Predgovor

Beseda travma je grškega izvora in v prevodu pomeni rana oz. poškodba. Travma, ne glede na kontekst, v katerem se uporablja, na človeku zagotovo pusti rano, ob neustrezni strokovni in skupnostni podpori pa ta ostane zapisana v spominu in telesu in živi še naprej. Ena izmed najranljivejših skupin, s katerimi sodelujemo v socialnem delu, so zagotovo otroci, saj so v celoti odvisni od odraslih, v zgodnjem obdobju človekovega življenja se odnosi šele vzpostavljajo, otrokova osebnost pa se počasi pričenja oblikovati in razvijati. V povezavi s slednjimi se v literaturi uporablja izraz razvojna kompleksna travma (tudi relacijska travma), ki se razvije, kot navaja Van der Kolk (2005, str. 402), kot posledica večkratne, dolgotrajne, ponavljajoče se izpostavljenosti eni ali več oblikam medosebnih travm v odnosu s starši oz. skrbniki. Pomembni življenjski odnosi močno vplivajo na razvoj in kakovost življenja vsakega posameznika. Kadar so ti odnosi neustrezni, nezanesljivi ali so celo vir zlorab, na človeku pustijo rane, ki se težko zacelijo.

Prevalenca razvojne kompleksne travme pri otrocih v postopku zaščite je visoka (Klain in White, 2013, str. 2–3). Na podlagi literature, povezane z razvojno kompleksno travmo pri otrocih v postopku zaščite, ugotavljam, da slednji pogosto doživljajo večje število med seboj povezanih obremenjujočih izkušenj, tako medosebnih (npr. ponavljajoče se zanemarjanje, nasilje), obremenjujočih dejavnikov na ravni družbe (npr. nizek socialno-ekonomski status družine), kot doživljanje dodatnih oblik travmatizacije s strani sistema zaščite otrok. Študije o obremenjujočih izkušnjah v otroštvu, kot navajata Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 207–208), kažejo na visoko stopnjo povezanosti med številom obremenjujočih izkušenj v otroštvu in posledicami na psihološkem, zdravstvenem in socialnem področju.

Postopek zaščite je izjemno pomemben, saj lahko otroka na poti okrevanja podpre ali pa dodatno obremeni, celo travmatizira. Pomembna je kakovost vsakega sodelovanja z otrokom in družino v postopku zaščite, vzpostavitev sodelovalnega, varnega in spoštljivega odnosa, v katerem bo otrok dobil priložnost vzpostavitve ponovnega zaupanja vase, v sočloveka, v svoje sposobnosti, občutek lastne vrednosti in notranje varnosti. Zagotovitev načina dela, ki bo pravočasno in na odnosu utemeljeno, sodelovalno naravnano, kontinuirano podprl otroka in družino. Možen način dela, ki bi zagotovil takšno podporo otrokom in družinam, je pristop, utemeljen na razumevanju travme. Gre za način dela, za paradigmatški premik, ki vključuje spremembo perspektive vseh vpletenih, osredotočanje, ne le na zagotavljanje fizične varnosti, pač pa na celostno podporo otrok in družin z izkušnjo travme. Z diplomskim delom želim vnesti novo zavedanje o pomenu znanj o travmi in odpornosti na področju zaščite otrok na centrih za socialno delo v Sloveniji, o tem, kako travma vpliva na otroka, družino in strokovnjakinje oz. strokovnjake, vpletene v proces zaščite. Menim, da slednje pomembno prispeva k oblikovanju socialno varstvenega sistema in delovanja na centrih za socialno delo, ki bo zagotavljal dobre pogoje za okrevanje otrok in krepil odpornost tako uporabnikov kot socialnih delavk in delavcev.

Diplomsko delo je strukturirano na način, da najprej popelje bralca skozi teoretična izhodišča, ki predstavljajo okvir za nadaljevanje in izpeljavo kvalitativne raziskave. V začetku teoretičnega dela področje zaščite otrok na centrih za socialno delo v Sloveniji predstavim in umestim v širši kontekst. V drugem poglavju naslovim teme, povezane z izkušnjo otroka z razvojno kompleksno travmo, kamor sodi opredelitev razvojne kompleksne travme in njenih posledice ter predstavitev rezultatov študij o obremenjujočih izkušnjah v otroštvu, ki so bile izvedene v različnih državah, tudi v Sloveniji. Slednje so prispevale k razumevanju vpliva travmatičnih izkušenj v času odraščanja na razvoj otroka in izide v odraslosti. Podrobneje predstavim kategorije obremenjujočih izkušenj v otroštvu, ki so jim otroci v postopku zaščite pogosto izpostavljeni, kot so zloraba, nasilje, zanemarjanje in doživljanje travme v postopku zaščite otrok že tako ranljivega otroka. V tretjem poglavju teoretičnega dela pozornost namenim

pristopu, utemeljenemu na razumevanju travme na področju zaščite otrok in uveljavljanju le-tega na omenjeno področje, pri čemer se opiram na literaturo, raziskave in izkušnje iz tujine. Kvalitativna raziskava je predstavljena v empiričnem delu, kjer po opisu metodologije sledijo rezultati in razprava o raziskovalnih vprašanjih. Raziskovalni del zaključujem z na podlagi rezultatov oblikovanimi sklepi in predlogi.

V teoretičnem delu uporabljam žensko in moško slovnično obliko, npr. socialne delavke in delavci, saj sem želela uporabiti spolno vključujoč jezik. V besedilu, ki se nanaša na del raziskave, prevladuje moška slovnična oblika, ki pa je vsakokrat zamenljiva.

Kazalo vsebine

1. Teoretični del.....	1
1.1. Zaščita ogroženih otrok v socialnem delu na centrih za socialno delo v Sloveniji.....	1
1.1.1. Trenutna zakonodaja na področju zaščite otrok	1
1.1.2. Naloge socialnih delavk in delavcev, ki delujejo na področju zaščite otrok na centrih za socialno delo v Sloveniji	2
1.2. Otrok z izkušnjo razvojne kompleksne travme	3
1.2.1. Opredelitev travme	3
1.2.2. Posledice razvojne kompleksne travme	6
1.2.3. Študije o vplivu obremenjujočih izkušenj v otroštvu na izide v odraslosti	11
1.2.4. Zloraba, nasilje in zanemarjanje pri otroku	14
1.2.5. Doživljanje travme v postopku zaščite otrok.....	15
1.3. Pristop, utemeljen na razumevanju travme na področju zaščite otrok	18
1.3.1. Opredelitev pristopa, utemeljenega na razumevanju travme na področju zaščite otrok	18
1.3.2. Temeljni elementi oz. načela pristopa, utemeljenega na razumevanju travme..	20
1.3.3. Razlike med pristopom, utemeljenim na razumevanju travme, in tradicionalnim pristopom na področju zaščite otrok	22
1.3.4. Sekundarna travmatizacija socialnih delavk in delavcev, ki delujejo na področju zaščite otrok	24
1.3.5. Uvajanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme na področju zaščite otrok	26
2. Opredelitev problema.....	33
2.1. Raziskovalna vprašanja	35
3. Metodologija.....	36
3.1. Vrsta raziskave	36
3.2. Merski instrument.....	36
3.3. Opredelitev enot raziskovanja	36
3.4. Zbiranje podatkov.....	37
3.5. Obdelava in analiza podatkov	37
4. Rezultati	39
5. Razprava.....	52
6. Sklepi.....	66
7. Predlogi	68
8. Uporabljena literatura	71
9. Priloge	79
9.1. Priloga A: Smernice za intervju	79
9.2. Priloga B: Odprto kodiranje	80
9.3. Priloga C: Osno kodiranje	170

Kazalo slik

Slika 1.1: Prisposoba drevesa, ki ponazarja raznolike kategorije obremenjujočih izkušenj v otroštvu (Ellis in Dietz, 2017).....	13
Slika 3.1: Primer osnega kodiranja.....	38

Kazalo tabel

Tabela 1.1: Spremembe, ki jih vključuje pristop, utemeljen na razumevanju travme (Atwool, 2018; <i>developing a trauma-informed child welfare system</i> , b. d., kot navedeno v Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 219–221).....	24
Tabela 3.1: Primer odprtega kodiranja	38

1. Teoretični del

1.1. Zaščita ogroženih otrok v socialnem delu na centrih za socialno delo v Sloveniji

1.1.1. Trenutna zakonodaja na področju zaščite otrok

Filipčič (2019, str. 48) navaja, da zakonodaja določa različne ukrepe za varstvo koristi otroka v primeru različnih oblik viktimizacije otroka in za njihov sprejem zavezuje različne organe. To so družinsko-pravni ukrepi, s katerimi država poseže v pravice staršev, če s svojim ravnanjem ali z neizpolnjevanjem dolžnosti ogrožajo otrokov razvoj.

Ustava Republike Slovenije zagotavlja otrokom posebne pravice in varstvo zaradi njihove ranljivosti. Drugi odstavek 56. člena Ustave določa, da se otrokom zagotavlja posebno varstvo pred gospodarskim, socialnim, telesnim, duševnim ali drugim izkoriščanjem in zlorabljanjem. Navedena odločba Ustave Republike Slovenije upošteva *Konvencijo o otrokovih pravicah*, ki v 19. členu določa dolžnost držav podpisnic, da z vsemi ustreznimi zakonodajami, upravnimi, družbenimi in vzgojnimi ukrepi varujejo otroke pred fizičnim ali duševnim nasiljem, zlorabami, zanemarjanjem ali malomarnim ravnanjem, trpinčenjem ali izkoriščanjem. Otrokova korist je temeljni pojem *Konvencije o otrokovih pravicah*, katere 3. člen določa, da mora biti le-ta vodilo pri vseh dejavnostih v povezavi z otroki, ne glede na to, ali jih vodijo državne ali zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodaja telesa. Komisija Organizacije združenih narodov za otrokove pravice poudarja, da je nedopustno, da bi katero od oblik nasilja nad otrokom opravičevali z otrokovo koristjo (Filipčič, 2019).

Filipčič (2019) pojasni, da Ustava Republike Slovenije od zakonodajalca zahteva, da z zakoni določi konkretne ukrepe za varstvo otrok pred različnimi oblikami nasilja. Pravni viri, znotraj katerih so opisani tovrstni ukrepi so *Družinski zakonik*, ki je leta 2019 nadomestil *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih*, *Zakon o preprečevanju nasilja v družini* (2008), *Kazenski zakonik* (2012) in *Zakon o kazenskem postopku* (2012). Na podlagi *Zakona o preprečevanju nasilja v družini* so nekateri resorni ministri sprejeli posebne pravilnike, za nekatere poklicne skupine pa so bile sprejete še natančnejše smernice za ravnanje in pomoč otroku, ki je bil žrtev nasilja v družini.

20. člen *Konvencije o otrokovih pravicah* določa, da je država dolžna zagotoviti varstvo in pomoč otroku, ki je začasno ali za stalno prikrajšan za svoje družinsko okolje ali katerega koristi

ne dopuščajo, da bi še naprej ostal v tem okolju. Država mora takemu otroku zagotoviti nadomestno skrb. Takšna skrb lahko zajema rejništvo, posvojitev ali, če je potrebno, nastanitev v primernih ustanovah, namenjenih skrbi za otroke. Ob iskanju ustreznih rešitev mora biti posebna pozornost namenjena zaželeni nepretrganosti otrokove vzgoje in njegovemu etničnemu, verskemu, kulturnemu in jezikovnemu poreklu (Konvencija o otrokovih pravicah, 20. člen).

Z *Družinskim zakonikom*, sprejetim leta 2017, ki je 15. 4. 2019, ko so se začele uporabljati vse določbe, nadomestil *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih*, je prišlo do prenosa pristojnosti odločanja o posameznih ukrepih za varstvo koristi otroka. Sodišče za varstvo koristi otroka lahko izdačasne odredbe po 162. členu družinskega zakonika (npr. izselitev nasilnega družinskega člana iz skupnega stanovanja, o zdravniškem pregledu ali zdravljenju) in več ukrepov trajnejše narave (npr. nujni odvzem otroka staršem, namestitev otroka v zavod). Center za socialno delo ima kljub prenosu pristojnosti pomembno vlogo pri zaščiti ogroženega otroka. Sodišče pri odločanju o posameznih ukrepih za varstvo koristi otroka upošteva mnenje centra za socialno delo, center za socialno delo izdela načrt pomoči družini in otroku ter sodišču enkrat letno poroča o izvajanju le-tega (Filipčič, 2019, str. 48–49).

1.1.2. Naloge socialnih delavk in delavcev, ki delujejo na področju zaščite otrok na centrih za socialno delo v Sloveniji

Področje zaščite otrok sodi pod delovno področje varstva otrok in družine znotraj centrov za socialno delo (Centri za socialni delo Slovenije, 2021). Posamezni ukrepi in naloge, ki jih izvajajo socialne delavke in delavci na področju varstva otrok in družine, so opisani v *Katalogu javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo CSD* (2022, str. 41–98), pod poglavjem *posebno varstvo otrok in mladostnikov*. V omenjenem poglavju so navedeni in opisani ukrepi za varstvo koristi otroka,časne odredbe, ukrepi trajnejšega značaja (nujni odvzem otroka, izvajanje stikov pod nadzorom, mnenje o ukrepih za varstvo koristi otroka in načrt pomoči družini in otroku), rejništvo, skrbništvo za otroke, posvojitve, podelitev starševske skrbi sorodniku, mnenje o vnaprej izraženi volji staršev in sodelovanje pri izvrševanju sodnih odločb. Podlaga za izvajanje ukrepov in nalog, navedenih v katalogu javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo v Sloveniji, so v prejšnjem poglavju, z naslovom *trenutna zakonodaja na področju zaščite otrok*, navedeni pravni viri (Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo CSD, 2022, str. 41–98).

1.2. Otrok z izkušnjo razvojne kompleksne travme

1.2.1. Opredelitev travme

1.2.1.1. Definicija travme

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 204) ugotavljata, da je v literaturi, ki se ukvarja s travmo, mogoče zaslediti različne opredelitve travme in travmatičnih dogodkov. SAMHSA (Substance Abuse and Mental Health Services Administration) travmo opredeli (2014, str. 7) kot posledico dogodka oz. več dogodkov ali okoliščin, ki jih posameznik doživi kot fizično ali čustveno škodljive ali življenjsko ogrožujoče in ima trajne negativne učinke na posameznikovo delovanje ter posledice na duševnem, fizičnem, socialnem, čustvenem in duhovnem področju. Avtorici Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 204) ugotavljata, da je travmatičnim dogodkom skupno to, da gre za izjemno ogrožajoč, intenziven dogodek, da v ljudeh izzove intenziven strah, da oseba nima nadzora nad njim in ga ne more obvladati. Rozman (2015, str. 33–40) zapiše, da je stopnja stresa, nemira in intenzivnost doživljanja dogodka oz. dogodkov tako visoka, da preseže sposobnost integriranja intenzivnih čustev in občutkov, ki jih je izkušnja sprožila.

Poznamo več vrst travm. Ločimo med akutno travmo, tj. travmo kot posledico šoka oz. enkratnega dogodka (npr. avtomobilska nesreča, grožnja s pištolo, potres) in razvojno travmo, pri kateri gre za izpostavljenost dolgotrajnim, ponavljajočim se travmatičnim dogodkom medosebne narave s pričetkom v zgodnjem otroštvu ter negativnimi posledicami na različnih področjih življenja (Levine, 2004, str. 285; Child Welfare Information Gateway, 2020, str. 2). Slednjo v sodobnejši literaturi poimenujejo tudi kompleksna travma (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 206).

1.2.1.2. Definicija razvojne kompleksne travme

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 206) navajata, da v sodobnejši literaturi dolgotrajne kronične travme v otroštvu poimenujejo kot razvojno kompleksno travmo (v literaturi se uporablja tudi izraz relacijska travma (glej npr. Schore, 2001)), ki je pri otroku definirana kot izpostavljenost otroka dolgotrajnim in ponavljajočim se travmatičnim dogodkom s pričetkom v zgodnjem otroštvu ter negativnim vplivom na oblikovanje otrokove osebnosti, na otrokov razvoj ter dolgotrajnimi negativnimi posledicami na številnih področjih življenja otroka ter

poznejšega mladostnika in odraslega. Gre za dogodke, ki so za otroka obremenjujoči, s svojimi vplivi segajo na različna področja življenja, narava teh dogodkov pa je večinoma medosebna (npr. ponavljajoče se zlorabe, nasilje, zanemarjanje otroka), kar vpliva na otrokovo vstopanje v odnose in vzpostavljanje varne navezanosti (CMS Complex Trauma Definition and Guidance for States, 2021; National Child Traumatic Stress Network, b. d., str. 1).

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 206) ugotavljata, da pri razvojni kompleksni travmi vemo, da je vedno povzročena s strani zunanjih dejavnikov, nikoli je ne povzroči otrok sam. Van der Kolk (2005, str. 402–404) ugotavlja, da do razvojne kompleksne travme pride zaradi večkratne, dolgotrajne, ponavljajoče se izpostavljenosti eni ali več oblikam medosebnih travm v odnosu s starši oz. skrbniki (npr. zapustitev, različne vrste zlorab, zanemarjanje, ki se prične v zgodnjem otroštvu, biti priča nasilju v družini) s pričetkom v zgodnjem otroštvu. Levine (2004, str. 146) dodaja, da je za razvojno kompleksno travmo značilno škodljivo okolje ali pomanjkanje, ki je dlje časa prisotno v obdobju zgodnjega otroštva. Pomanjkanje ali konfliktno okolje navadno izhaja iz destruktivnih odnosov med člani, npr. nenehno iskanje konfliktov, nesprejemanje čustev in/ali potreb drugega, pomanjkanje bližine, neenako razmerje moči, poniževanje itn.

Van der Kolk (2005, str. 404) pojasni, da sta predvidljivost in kontinuiteta ključni, da otrok razvije občutek vzročnosti in se nauči kategorizirati izkušnje ter jih umestiti v širši kontekst. Izpostavljenost neobvladljivemu stresu, pri čemer odrasla oseba ne prevzame funkcije moduliranja otrokove vzburjenosti (npr. pri otrocih, ki so izpostavljeni neustreznim družinskim odnosom, zanemarjanju, nasilju), lahko rezultira v tem, da otrok ne bo zmožen organizirati in kategorizirati izkušenj na koherenten način. Otroci nimajo možnosti zaščite na način kot odrasli in njihovo preživetje je odvisno od odrasle osebe. Ko travma izvira iz družine, otroci občutijo konflikte v lojalnosti ter organizirajo in prilagodijo svoje vedenje tako, da lahko preživijo znotraj družine. Če strokovnjakinja oz. strokovnjak, ki sodeluje z otrokom, ne pozna prilagoditvenih načinov otroka, ki je izpostavljen travmi, lahko slednje vodi do stigmatizacije in označevanja otrok zaradi vedenja, ki je v osnovi namenjeno preživetju.

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 206) navajata, da je Van der Kolk s sodelavci v preteklih desetletjih opozarjal na potrebne spremembe in se zavzemal za vključitev razvojne kompleksne travme v *Diagnostični in statistični priročnik duševnih motenj*, a pri tem ni bil uspešen. Danes se za slednje zavzema Ameriška nacionalna mreža za otroški travmatski stres (ang. *National Child Traumatic Stress Network*) (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 209).

V peti izdaji klasifikacije duševnih motenj (American Psychiatric Association, 2013, str. 272–274) lahko najdemo opredelitev posttravmatske stresne motnje (v nadaljevanju PTSM) pri

otrocih, mlajših od 6 let, pri čemer je potrebno poudariti, da PTSM pri otrocih ni enako kot razvojna kompleksna travma, čeprav se simptomatika pri obeh prekriva, o čemer pišem v nadaljevanju. Travmatičen dogodek je definiran kot izpostavljenost otroka dejanski grožnji, smrti, resnim poškodbam ali spolnemu nasilju, neposredno ali posredno (otrok kot priča). Otrok mora za pridobitev diagnoze PTSM izkazovati enega ali več simptomov, ki se pojavijo po travmatični izkušnji in le-te morajo trajati vsaj 1 mesec. Simptomi so razdeljeni v kategorije *vsiljivi simptomi*, ki se lahko kažejo skozi igro in so pogosto posledica dražljaja, ki posameznika spomni na travmo (npr. ponavljajoči se, vsiljivi, nezaželeni spomini travmatičnega dogodka, ponavljajoče se, vsiljive sanje povezane s travmatičnim dogodkom, stanja disociacije in t. i. »flash-backi,« kar otrok občuti, kot da bi se ponovno znašel v travmatičnem dogodku), *simptomi izogibanja*, npr. izogibanje mislim, spominom, občutkom in pogovorom o travmatičnem dogodku, pa tudi osebam, dejavnostim ali okoliščinam, ki obudijo spomin na travmatično izkušnjo. Pri otroku se lahko pojavijo tudi *simptomi negativnih sprememb v mišljenju in počutju*, npr. več negativnega in manj pozitivnega čustvovanja, zmanjšanje zanimanja za določene aktivnosti, npr. za igro, občutek odtujenosti in *simptomi spremenjenega vznburjenja in reaktivnosti*, kar vključuje npr. verbalno ali fizično agresivnost, nepremišljeno in sebi nevarno vedenje, težave z zbranostjo in s spanjem itn. Simptomi povzročajo klinično pomemben stres ali škodo v odnosih s starši, družinskimi člani, vrstniki in pri šolskem vedenju, simptomov pa ni možno pripisati fizičnemu učinkovanju substanc (npr. zdravilom ali alkoholu) ali drugi zdravstveni težavi.

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 207–209) ugotavljata, da diagnoza PTSM ne vključuje tistih otrok, ki so izpostavljeni kroničnim, večkratnim, dolgotrajnim, ponavljajočim se dogodkom, ki jih povzroči drug človek. Čeprav imajo slednji lahko nekatere simptome PTSM, je le-ta pogosta posledica izpostavljenosti enkratnemu travmatičnemu dogodku pri otrocih, ki živijo v sicer predvidljivem okolju oz. sistemih skrbi, razvojna kompleksna travma pa ima svoje specifične in zanjo specifične posledice. Otroci z razvojno kompleksno travmo pogosto izpolnjujejo merila za nekatere druge diagnoze, opredeljene v diagnostičnem in statističnem priročniku duševnih motenj (npr. diagnozo separacijske anksiozne motnje, fobije, motnje pomanjkanja pozornosti s hiperaktivnostjo, reaktivne motnje navezanosti, mejne osebnostne motnje, depresije). Omenjeni avtorici ugotavljata, da številni strokovnjaki opozarjajo, da zgoraj navedena opredelitev PTSM kljub temu, da so dogodki, ki jih navaja dobrodošli kazalniki in lahko predstavljajo dobro izhodišče, ne vključuje dejanskih izkušenj travmatiziranega otroka ter razvojnih dejavnikov, ki pripomorejo h kompleksnosti razvojne

kompleksne travme. Ne vključuje npr. simptomov otrok, ki so žrtve medosebnega nasilja v neustreznih odnosih s starši oz. skrbniki.

Kot navajata Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 207), ne glede na to, ali se simptomi otrok z razvojno kompleksno travmo, ki so izpostavljeni ponavljajočim se travmatičnim dogodkom, prekrivajo s simptomi PTSM, je dejstvo, da ne prejmejo ustrezne podpore v obstoječem diagnostičnem sistemu, ki bi temeljila na razumevanju travme, saj pogosto dobijo neustrezne diagnoze. Van der Kolk (2014, str. 166) dodaja, da bi nova diagnoza, če bi bila sprejeta v Diagnostičnem in statističnem priročniku duševnih motenj V iz leta 2013, pripomogla k spremembi fokusa raziskav na področju razvojne kompleksne travme.

Rezultati raziskave Ameriške nacionalne mreže za otroški travmatski stres so pokazali veliko razširjenost razvojne kompleksne travme pri otrocih v sistemu zaščite. Slednji so namreč pogosto izpostavljeni več različnim, ponavljajočim se travmatičnim izkušnjam s pričetkom v zgodnjem otroštvu, kot so npr. ponavljajoče se fizično, psihično, spolno in/ali medvrstniško nasilje, fizično in/ali čustveno zanemarjanje, zapustitev, biti priča nasilju v družini) (Klain in White, 2013, str. 2–3).

1.2.2. Posledice razvojne kompleksne travme

Kot navaja SAMHSA (2014), ima izpostavljenost kroničnim, dolgotrajnim, ponavljajočim se travmatičnim dogodkom in grozotam v zgodnjem otroštvu, ki jih povzroči drug človek, svoje specifične in zanje specifične posledice. Pristop, utemeljen na razumevanju travme, temelji na zavedanju razširjenosti razvojne kompleksne travme pri otrocih, ki vstopijo v sistem zaščite in posledic le-te, ki segajo na različna področja življenja in se lahko kažejo v vseh življenjskih obdobjih. Prvi poskusi uveljavljanja na travmi utemeljenega pristopa na področje zaščite otrok v zadnjem desetletju so pripomogli k večjemu zavedanju visoke prevalece razvojne kompleksne travme pri otrocih v postopku zaščite ter njenih vplivih in k prepoznavanju potrebe po spremembi načina dela na način, ki bi bolje odgovoril na potrebe ljudi z izkušnjo travme. Sodelovanje z otroki in družinami v postopku zaščite, ki temelji na razumevanju travme, prispeva k zmanjševanju in preprečevanju dolgotrajnih, vseobsegajočih posledic travme v življenju otrok in družin (Child Welfare Information Gateway, 2020, str. 18).

1.2.2.1. Travmatski stres pri otroku

Otroci v postopkih zaščite, ki so izpostavljeni ponavljajočim se travmatičnim dogodkom, so pogosto izpostavljeni travmatskemu stresu in še posebej ranljivi za razvoj posledic le-tega (Klain in White, 2013, str. 12). Doživljanje travmatičnega dogodka pri posamezniku sproži avtomatsko telesno reakcijo, ki se imenuje akutna stresna reakcija oz. travmatski stres (Rozman, 2015, str. 53–55). Klain in White (2013, str. 2) ugotavljata, da čedalje več znanstvene literature izpostavlja prednosti delovanja strokovnjakinj in strokovnjakov ter organizacij v skladu s pristopom, utemeljenim na razumevanju travme pri sodelovanju z otroki, ki doživljajo travmatski stres.

Stres je povsem normalen odziv človeka na spremenjeno in ogrožajoče dogajanje v notranjem ali zunanjem okolju, ki se v medsebojnem prepletu izrazi na ravni telesa (pospešen srčni utrip, hitro dihanje, napetost v mišicah, prebavne motnje, glavobol), čustvovanja (občutek strahu, jeze, razdražljivost, potrnost, tesnoba), mišljenja (negativne misli, negotovost, nemoč, pomanjkanje smisla, obup) in vedenja (težave s pozornostjo, s spanjem, neorganiziranost, brezvoljnost, nemotiviranost) (Dernovšek, Gorenc in Jeriček, 2006, kot navedeno v Gril in Šeme, 2021, str. 204).

Informacijska služba zvezne agencije Children's Bureau, ki deluje v okviru Ministrstva za zdravje in človeške vire v ZDA, področja družine in otrok (Child Welfare Information Gateway, 2020) navaja, da travmatski stres pri otroku vpliva na njegov vsesplošni razvoj, otrokovo samopodobo, vzpostavljanje odnosov, oblikovanje navezanosti itn. Simptomi travmatskega stresa se pri posamezniku sčasoma umirijo, po približno pol leta le redki še kažejo znake, značilne za akutno stresno motnjo, ki se lahko razširi v posttravmatsko stresno motnjo.

1.2.2.2. Posledice razvojne kompleksne travme pri otroku

Kot pravita Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 209–212) je vedenjske in psihološke posledice razvojne kompleksne travme veliko težje prepoznati kot zunanje, telesne posledice zanemarjanja ali fizičnega nasilja nad otrokom. Avtorici (2019, str. 210–211) navedeta in opišeta (po Terr, 1991) naslednje pogoste oblike izražanja travme, ki nam lahko pomagajo pri razumevanju in prepoznavanju posledic razvojne kompleksne travme pri sodelovanju z otrokom: ponavljajoči se spomini, ponavljajoča se vedenja, s travmo povezani strahovi in spremenjen odnos do ljudi, življenja in prihodnosti.

Goelitz in Stewart-Kahn (2013, str. 172–175) ugotavljata, da so nekatere posledice, ki jih doživljajo otroci in so doživeli razvojno kompleksno travmo, npr. vsiljive misli, to, da poskušajo ustaviti neprijetne misli, povišana aktivnost, nemirnost, vznemirjenost in razburljivost, težave z regulacijo čustev in s koncentracijo, pretirana pozornost na okolico v pričakovanju nevarnosti, doživljanje specifičnih strahov, težave s spanjem, pojavljanje nočnih mor, doživljanje paničnih napadov, pomanjkanje zaupanja, težave pri vzpostavljanju medosebnih odnosov in pri interakciji z vrstniki (npr. manj očesnega stika, splošna plašljivost, manj igranja z vrstniki in več samostojne igre, ponavljajoča se igra), umik, socialna izolacija, splošna otopelost, pasivnost itn.

Raziskave iz tujine so pri otrocih, ki so bili zgodaj nameščeni v institucije, pokazale različna odstopanja od običajnega otrokovega razvoja na telesnem, čustvenem, socialnem in kognitivnem področju, kot so npr. nižja rast, pogoste telesne bolezni, večje tveganje za pojav motenj razvoja navezanosti, motnje pozornosti in hiperaktivnosti, motenj vedenja, manj pozitivnega in več negativnega čustvovanja, večja dovzetnost za pojavljanje tesnobe in depresije, manjša koncentracije *neuropeptidov*, ki so pomembni za regulacijo socialnega vedenja itn. (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 212).

1.2.2.3. Vpliv razvojne kompleksne travme v otroštvu na izide v odraslosti

Rezultati študije o obremenjujočih izkušnjah v otroštvu kažejo na visoko stopnjo povezanosti med obremenjujočimi izkušnjami v otroštvu in izidi v odraslosti na telesnem, čustvenem, socialnem, kognitivnem in duhovnem področju. Težave v medosebnih odnosih, z regulacijo čustev, agresivno vedenje, povečano tveganje za prekomerno uporabo alkohola in drog, različne zdravstvene težave, pojav tesnobe, depresije in samomorilna nagnjenja so le nekatere posledice obremenjujočih dogodkov v otroštvu, ki se lahko kažejo v odraslosti (Felitti idr., 1998).

Ameriška nacionalna mreža za otroški travmatski stres (ang. *National Child Traumatic Stress Network*) posledice razvojne kompleksne travme, ki so pogosto dolgotrajne in segajo na različna področja življenja, razvrsti v naslednje kategorije: oblikovanje odnosov in vzpostavljanje varne navezanosti, posledice na fizičnem (telesu in možganih), čustvenem, duševnem in kognitivnem (razmišljanje, učenje, koncentracija) področju, disociacija, dolgotrajne težave z zdravjem, posledice na ekonomskem in socialnem področju, samopodoba in pogled v prihodnost (CMS Complex Trauma Definition and Guidance for States, 2021; National Child Traumatic Stress Network, b. d.).

Hattery in Smith (2012, str. 167) navajata, da ima zloraba v otroštvu poleg individualnih posledic za posameznika številne socialne posledice, ki lahko osebo spremljajo skozi celotno življenje, kot so težave na področju čustvovanja, težave z zaupanjem in intimnostjo, nizka samopodoba, težave v medosebnih odnosih, socialna izolacija, vedenjske težave, agresivno vedenje itn. Vivod (2018, str. 23) ugotavlja, da lahko izpostavljenost travmi v otroštvu povzroči večje tveganje za pojav različnih zdravstvenih težav v odrasli dobi, vključno s slabšim imunskim sistemom, pojavom določenih kroničnih bolezni, večjim tveganjem za težave z zasvojenostjo, tesnobo, depresijo, motnjami hranjenja, prekomerno telesno težo itn.

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 203) ugotavljata, da lahko nevrobiološke, telesne in psihične spremembe v razvoju otroka ogrožajo sposobnost za obvladovanje stresorjev v odraslosti. Navajata avtorico Herman (2001, str. 86, kot navedeno v Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 207), ki pravi, da žrtev razvojne kompleksne travme lahko čuti, da se je nepreklicno spremenila ali da je izgubila občutek, da bi sploh še imela kakršenkoli jaz.

1.2.2.4. Vpliv razvojne kompleksne travme na razvoj otroških možganov

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 208) ugotavljata, da je znanje o vplivih travme na razvoj otroških možganov ključno na področju socialnega dela z ljudmi s travmami, razumevanja pomena varovalnih dejavnikov in krepitev odpornosti. LaPierre in Heller (2012, str. 6–7) navajata, da izpostavljenost zlorabi in zanemarjanju v zgodnjem otroštvu negativno vpliva na razvoj možganov, živčni sistem, endokrini sistem in spomin.

Prva leta otrokovega življenja so ključna za razvoj možganov, zunanji dogodki in osebe pa imajo v tem obdobju velik vpliv na razvoj nevronov in nevronske povezave v možganih. Raziskave kažejo predvsem na negativen vpliv travme v zgodnjem otroštvu na prefrontalni del možganov in tistih delov možganov, ki so zadolženi za odziv na strah in stres ter učenje in samokontrolo (Klaine in White, 2013, str. 3; Farmer, 2009, str. 89–92).

V možganih otroka, ki je bil izpostavljen travmi, lahko pride do sprememb pri soočanju s psihosocialnimi stresorji, kar vpliva na različne biološke procese v telesu. Pri otroku se lahko celoten živčni sistem organizira okrog travme, kar lahko pomeni splošno prekomerno vznemirjenost živčnega sistema, v poznejših življenjskih obdobjih pa lahko oseba postane občutljiva na dražljaje povezane z izvorno travmo (Goelitz in Stewart-Kahn, 2013, str. 163).

1.2.2.5. Odpornost

Vsaka zloraba je lahko za otroka potencialno travmatična, kljub temu pa nimajo vsi otroci posledic travme, saj so te odvisne od narave travmatične izkušnje in odpornosti otroka. Kateri dogodki in v kolikšni meri bodo vplivali na otrokovo življenje, je odvisno od več dejavnikov, kot so genetika, otrokove psihološke in fiziološke značilnosti, starost in značaj otroka, življenjski kontekst otroka, značilnosti in podpora v otrokovem okolju pred travmo, med in po njej, teža in ponavljanje dogodka itn., ki so lahko varovalni ali povečajo tveganje za razvoj posledic razvojne kompleksne travme na različnih področjih življenja (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 203–207; Child Welfare Information Gateway, 2020, str. 2; Levine in Frederick, 2015, str. 44–45).

Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019, str. 118–120) osebno odpornost opredelita kot sposobnost uporabnika za spoprijemanje in uspešno prilagajanje na tveganja, stres ali travme, kot pozitiven izid v odnosu do obremenjujočih dogodkov oz. uspešno odzivanje in spoprijemanje z vsakdanjimi izzivi, neuspehi in krizami. Gre za sposobnost videnja težkih izkušenj kot priložnost za rast, lastnost, ki jo lahko razvijemo in krepimo. Družinska odpornost pa se kaže v zadostnih virih za učinkovito odzivanje na krize in izzive, da se ohranijo in na podlagi teh izkušenj še okrepijo medsebojni odnosi in povezanost.

Kompleksna in dolgotrajna travma v otroštvu zmanjšuje odpornost, še posebej, ko je travma povezana z odnosi v družini (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 203). Varovalni dejavniki, kot so npr. otrokovo okolje in podporna mreža, delujejo kot protiutež neugodnim dejavnikom, zmanjšujejo otrokovo prizadetost in omogočajo otroku, da razvije strategije obvladovanja oz. poveča sposobnost obvladovanja. Od slednjih je odvisno, ali se bo otrokova odpornost krepila ali zmanjšala (Mikuš Kos in Slodnjak, 2000, str. 25–29). Pristop, utemeljen na razumevanju travme na področju zaščite otrok, prepoznava in poudarja pomembnost razvijanja in krepitve odpornosti otroka in družine, da bi prišlo do čim manj posledic obremenjujočih izkušenj v otroštvu in bi bilo soočanje z že izraženimi posledicami razvojne kompleksne travme čim bolj uspešno (Child Welfare Information Gateway, 2020, str. 14).

1.2.3. Študije o vplivu obremenjujočih izkušenj v otroštvu na izide v odraslosti

1.2.3.1. Rezultati študij o obremenjujočih izkušnjah v otroštvu

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 207) navajata, da so obširne študije o obremenjujočih izkušnjah v otroštvu (v nadaljevanju študije o OIO, angl. *adverse childhood experiences studies*) zagotovo pripomogle k razumevanju odnosa med večkratnimi travmatičnimi dogodki v otroštvu in izidi v odrasli dobi. Pojem obremenjujočih izkušenj v otroštvu (v nadaljevanju OIO) v študijah o OIO vključuje travmatične dogodke, ki se zgodijo v otroštvu oz. v obdobju adolescence (Felitti idr., 1998). Gre za potencialno travmatične dogodke ali izkušnje v otroštvu, ki so pomembno povezane z različnimi negativnimi izidi v odraslosti, npr. s psihosocialnim delovanjem, z zdravstvenimi kazalniki in s splošno kakovostjo življenja (Kuhar in Zager Kocjan, 2020, str. 509).

Felitti idr. (1998) so z izvirno študijo o OIO, ki je bila izvedena v ZDA med letoma 1995 in 1997 na vzorcu več kot 17.000 oseb, pokazali povezavo med številom OIO in negativnimi izidi v odraslosti. Na podlagi rezultatov omenjene študije ima kar 64 odstotkov prebivalcev po eno OIO, 13 odstotkov prebivalcev pa je poročalo o štirih ali več OIO. Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 207–208) dodajata, da so številne raziskave povezane s to študijo, ki so bile po izvorni raziskavi v ZDA izvedene v različnih državah po svetu, potrdile visoko stopnjo povezanosti med OIO in posledicami na psihološkem, socialnem in zdravstvenem področju v odraslosti.

V Sloveniji je bila leta 2019 izvedena prva večja študija o OIO. Tako kot pri tujih raziskavah so rezultati pokazali, da se različne OIO pogosto pojavljajo v kombinaciji in so pogostejše v družinah z nižjim socialno-ekonomskim statusom. V povprečju so udeleženci poročali o 2,4 OIO, slaba polovica jih je poročala o 1 do 3 OIO, slaba četrtina ni doživela nobene, 6 odstotkov pa jih je poročalo o več kot 7 OIO, pri čemer se je najpogostejše pojavljalo čustveno in fizično nasilje (Kuhar in Zager Kocjan, 2020).

Rezultati izvirne študije o OIO so pokazali, da se je tistim, ki so imeli štiri ali več OIO v primerjavi s tistimi, ki jih niso imeli, povečalo tveganje za pojav številnih psiholoških, vedenjskih in zdravstvenih težav, npr. težav v medosebnih odnosih, pojav nasilja v partnerskem odnosu, težav z zasvojenostjo, pojav depresije, nagnjenost k samomoru itn., število OIO pa je povezano tudi z večjim tveganjem za razvoj raka in kroničnih bolezni (Felitti idr., 1998).

1.2.3.2. Raznolike kategorije obremenjujočih izkušenj v otroštvu

V izvorni študiji o OIO v ZDA so vključene naslednje kategorije obremenjujočih izkušenj v otroštvu: psihično, fizično in spolno nasilje, psihično in fizično zanemarjanje ter naslednje kategorije družinskih neustreznih izkušenj: biti priča nasilju nad drugo osebo v domačem okolju, zasvojenost, kriminalno dejanje odraslega člana gospodinjstva, težave v duševnem zdravju, razveza staršev in zapustitev otroka s strani staršev (Felitti idr., 1998).

Cronholm idr. (2015) ugotavljajo, da novejša raziskava širijo kategorije OIO in pod obremenjujoče izkušnje uvrščajo več kategorij, kot izvorna študija o OIO, t. i. neustrezne izkušnje oz. dejavnike na ravni skupnosti, kot so npr. izkušnja revščine, izkušnja različnih oblik diskriminacije, neustrezne izkušnje z vrstniki, nasilje ali kriminal v skupnosti. Tudi Kuhar in Zager Kocjan (2020, str. 510) ugotavljata, da obstoječe študije opozarjajo na močno povezanost med številom OIO in revščino oz. nizkim socialno-ekonomskim statusom v otroštvu. Navajata, da nekateri avtorji predlagajo, da se revščina obravnava kot dodatna oz. ena izmed osnovnih OIO in da se socialno-ekonomske prikrajšanosti v študijah, povezanih z OIO ne sme spregledovati.

Avtorja Ellis in Dietz (2017) s pomočjo prispodobе drevesa ponazorita raznolike kategorije OIO, pri čemer tisto, kar je nad zemljo, predstavlja medosebne OIO, vključene v izvorni študiji o OIO. A pomembne za rast drevesa so korenine drevesa, ki predstavljajo dodatne kategorije obremenjujočih izkušenj, neustrezne izkušnje oz. dejavnike na ravni skupnosti oz. družbe, kot so revščina, diskriminacija, nasilje oz. kriminal v skupnosti, pomanjkanje priložnosti, gospodarske mobilnosti in socialnega kapitala, neustrezna stanovanjska politika in druge motnje v delovanju družbe.

Korenine drevesa oz. dejavniki na ravni skupnosti oz. družbe predstavljajo osnovo in vplivajo na veje in liste drevesa, kar pomeni, da je v družbah, v katerih je prisotnih več neustreznih dejavnikov na ravni skupnosti, večja verjetnost za pojav t. i. medosebnih obremenjujočih izkušenj v otroštvu oz. se bodo te pojavljale pri večjem številu ljudi, bolj intenzivno in pogosteje (Ellis in Dietz, 2017).



Slika 1.1: Prispodoba drevesa, ki ponazarja raznolike kategorije obremenjujočih izkušenj v otroštvu (Ellis in Dietz, 2017)

Za otroke v postopkih zaščite je značilno, da doživljajo večje število obremenjujočih izkušenj. Zlorabe, nasilje, zanemarjanje, postopek ob sumu nasilja ali zanemarjanja tudi, če se pokaže, da je bila prijava neutemeljena, izkušnje otrok in staršev ob pogosto dolgotrajnih postopkih zaščite, ločitev otroka od staršev, čeprav je zaradi okoliščin v družini ta nujna – vse to so lahko s travmami povezane izkušnje (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 202).

Levenson (2017, str. 105) ugotavlja, da so različne raziskave pokazale, da so travmatične izkušnje v zgodnjem otroštvu, kot so nasilje, zanemarjanje in/ali neustrezni družinski odnosi, zelo razširjene in imajo velik vpliv na potek posameznikovega življenja. Otroci v sistemu zaščite pogosto doživljajo večje število obremenjujočih izkušenj, kot so poleg že naštetih še npr. medvrstniško nasilje, bolezen ali smrt družinskega člana, namestitvev v vzgojno izobraževalni zavod, revščina, diskriminacija zaradi pripadnosti marginalizirani skupini itn.

Trivedi (2019) opozarja še na obremenjujoče izkušnje, ki jih otrok lahko doživlja v sistemu zaščite otrok, kot je npr. pogosto menjavanje namestitvenih institucij in rejniških družin, doživljanje zlorab in zanemarjanja v sistemu rejništva, (pre)pogosto izvajanje ukrepa odvzema otroka, ki otroku povzroča obremenitev in ima lahko, če ni izveden globoko premišljeno in izjemno redko, za otroka hujše posledice, kot to, da ostane v matični družini.

Na podlagi navedenih virov ugotavljam, da so otroci oz. mladostniki v sistemu zaščite otrok pogosto izpostavljeni številnim, med seboj povezanim obremenjujočim izkušnjam v otroštvu,

kar rezultira v številnih posledicah na različnih področjih življenja. Kot navaja Levenson (2020, str. 288), socialne delavke in delavci, ki imajo znanje in zavedanje o razširjenosti obremenjujočih izkušenj v zgodnjem otroštvu in vplivih, ki jih imajo le-te na različna področja življenja in aktualne izzive uporabnikov, lahko delujejo bolj usklajeno z načeli pristopa, utemeljenega na razumevanju travme.

1.2.4. Zloraba, nasilje in zanemarjanje pri otroku

Vsi otroci imajo pravico biti zaščiteni pred zlorabo, nasiljem in zanemarjanjem. Kljub jasnemu pravnemu in etičnemu imperativu zaščite otrok pa ostaja nasilje nad otroki povsod navzočno. Številni otroci po vsem svetu iz različnih socialno-ekonomskih in kulturnih okolij, različnih starosti ter z različnimi potrebami in izkušnjami vsak dan trpijo nasilje, izkoriščanje in zlorabe. Nasilje vsako leto prizadene milijone otrok po svetu, tudi v Sloveniji (Zidar, 2020, str. 245). Otroci v postopku zaščite so v primerjavi s splošno populacijo otrok veliko pogostejše žrtve zlorab, nasilja in/ali zanemarjanja (Casey Family Programs, 2018, str. 1).

Definicija nasilja nad otroki se je skozi zgodovino spreminjala v smeri vedno večje občutljivosti za zlorabo otrok in njihovih pravic. Otroci so najšibkejša družbena skupina, ki za svoj psihološki, čustveni, socialni in fizični razvoj potrebujejo odraslega, za svojo statusno in državljsko zaščito pa državo. Od odraslih so otroci do polnoletnosti tudi socialno, materialno, finančno, pravno in stanovanjsko odvisni. Ta velika ranljivost v odnosu do odraslih jih pogosto izpostavlja zlorabi moči s strani tistih, ki naj bi zanje odgovorno skrbeli. Nimajo vpliva na to ali z močjo starši, skrbniki, sorodniki, učitelji, duhovniki, zdravstveni delavci, vzgojitelji, predstavniki državnih institucij in represivnih organov znajo, hočejo in zmorejo odgovorno ravnati ali pa jo zlorablajo. Otroci so pogosto žrtve zlorab v različnih medosebnih odnosih, institucijah in družbah (Lešnik Mugnaioni, 2014, str. 95–98).

Pečnik (kot navedeno v Bezenšek Lalić, 2009, str. 23) razlikuje štiri oblike nasilja nad otroki v družini. To so *različne oblike fizičnega nasilja*, ki vodijo v telesne poškodbe ali veliko tveganje zanje, *spolna zloraba otrok*, ki se nanaša na vključevanje otroka v spolne aktivnosti, katerih pomena ta ne more razumeti niti se zavestno odločiti za pristanek na takšne aktivnosti, *psihično (čustveno) nasilje*, ki vedno spremlja vsakršno drugo obliko nasilja nad otrokom, lahko pa je prisotno tudi kot samostojna oblika zlorabe. Slednje je usmerjeno v kaznovanje, poniževanje in onemogočanje razvoja samospoštovanja pri otroku, povzroča pa občutke strahu, ponižanja, čustvene manjvrednosti, ogroženosti in veliko stisko. Kot četrto obliko nasilja navaja *opazovanje nasilja med staršema*, ki je za otroka vedno travmatično in v njem utrjuje nasilne

vzorke vedenja ter komunikacije. V nasilnem okolju je otrok prestrašen, nemočen in se počuti krivega. Pogosto v strategijah preživetja razvije neustrezne vrednote in negativno samopodobo.

Naštetim oblikam nasilja nad otroki v družini je potrebno dodati tudi *zanemarjanje otrok*, kot je npr. neustrezno prehranjevanje, pomanjkljiva skrb za otrokovo zdravje, urejenost otrokovih oblačil, higiene in/ali onemogočanje, da se otrok izobražuje (Filipčič in Klemenčič, 2011, str. 15). Zanimarjanje je oblika zlorabe otrok, ki so mu po ocenah različnih avtorjev otroci izpostavljeni najpogosteje (Domiter Protner, 2012, str. 383). Aničić idr. (2017, str. 18–22) navajajo, da gre pri zanemarjanju otroka za običajno dolgotrajno, lahko pa tudi enkratno ali večkratno neskrbno in neustrezno ravnanje staršev oz. skrbnikov, ki ne zadovoljijo telesnih, psihičnih, čustvenih, kognitivnih, izobraževalnih in/ali socialnih potreb otroka ali te potrebe zadovoljijo na neustrezen način. Starši oz. skrbniki, ki zanemarjajo otroka, ne poskrbijo dovolj dobro za osnovne potrebe otroka, ga ne zaščitijo pred možnimi nevarnostmi in z otrokom ne ravnaajo njegovi starosti ustrezno, kar otroku povzroča škodo. Zanimarjanje lahko ogroža življenje otroka ter negativno vpliva na njegovo zdravje in psihosocialni razvoj.

Otrokov razvoj lahko poleg različnih ravnanj posameznikov ogrožajo tudi neustrezna ravnanja institucij in delovanje družbenega sistema. V primeru slednjega govorimo o *strukturnem nasilju*, ki je težko prepoznavno in ga imenujemo tudi nevidno nasilje (Lešnik, Koren, Logaj in Brejc, 2009, str. 24, kot navedeno v Filipčič, 2019, str. 41). Filipčič (2019) ugotavlja, da lahko prehitri in preveč intenzivni posegi v družino škodujejo razvoju otroka in niso v njegovo največjo korist ter da je pogosto otrok, ki je žrtev nasilja, izgubljen v labirintu pravnih pravil in postopkov.

1.2.5. Doživljanje travme v postopku zaščite otrok

Kot ugotavljata Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 202), imajo otroci in mladostniki v postopku zaščite pogosto s travmami povezane izkušnje. Postopki zaščite so po mnenju omenjenih avtoric nujno povezani z izkušnjami, ki so bile ali še bodo za otroka travmatične, npr. postopek ob sumu nasilja in/ali zanemarjenja, izkušnje otrok ob pogosto dolgotrajnih postopkih zaščite, ločitev otroka od staršev, čeprav je zaradi okoliščin v družini nujna itn. Tako lahko z delom in ukrepi, ki niso globoko premišljeni in utemeljeni, na razumevanju travme že tako ranljivega otroka v postopkih zaščite še dodatno travmatiziramo.

Čeprav socialno delo, šolstvo ter zdravstvo formalno temeljijo na konceptu človekovih pravic, Konvenciji Združenih narodov o otrokovih pravicah in njenih dodatnih protokolih se to pri delu z otroki ne odraža vedno (Zaviršek, Domiter Protner in Drobnič Radobuljac, 2020, str.

83). Kodele, Leskošek in Mešl (2019, str. 10) navajajo, da so otroci pravico do zaščite in varnosti dobili že s sprejetjem Konvencije o otrokovih pravicah leta 1990, a pravica sama po sebi ne zmanjšuje dejstva, da je zaščita otrok zahtevno področje dela, saj gre za kontekst, kjer se srečujejo pravice odraslih, pravice otrok ter dolžnost države, da zaščiti blaginjo otroka, ko je ta ogrožena.

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 204) ugotavljata, da je postopek zaščite izjemno pomemben, saj lahko otroka na poti okrevanja po zlorabi ali zanemarjanju podpre. Ključno je, da so strokovnjaki v postopku zaščite usposobljeni za ustrezno podporo otrokom in družinam z izkušnjo travme zaradi spolne zlorabe, zanemarjanja ali drugih oblik nasilja. Avtorici (2019, str. 230) navajata, da je naloga strokovnjakinj in strokovnjakov, ki sodelujejo z otroki v postopku zaščite, da stremijo k preprečevanju dodatnih oblik travmatizacije s strani sistema zaščite otrok, ki bi jih bilo možno preprečiti. Po njunem mnenju je ključno, da otroci, ko se sprožijo postopki zaščite, ne ostanejo sami s svojimi stiskami, povezanimi s travmatično izkušnjo in samo prijavo.

Filipčič (2019) ugotavlja, da je pogosto otrok, ki je žrtev nasilja, izgubljen v labirintu pravnih pravil in postopkov, da ob razkritju nasilja v družini pogosto poteka več vzporednih, med seboj nepovezanih pravnih postopkov, da otrok pogosto nima informacij o tem čemu so posamični postopki, ki so med seboj pogosto neusklajeni, namenjeni. Prehitri in preveč intenzivni posegi v družino, kot ugotavlja omenjena avtorica, škodujejo razvoju otroka in niso v njegovo največjo korist.

Trivedi (2019) navaja, da je odvzem otroka staršem skrajni ukrep za varstvo koristi otroka. Poudarja, da so lahko dolgotrajne čustvene in psihološke posledice, ki jih doživi otrok ob ločitvi od staršev hujše, kot to, da ostane pri matični družini, k čemur prispeva tudi pogosto menjavanje namestitvenih institucij ali rejniških družin ter doživljanje zlorab in zanemarjanja v sistemu rejništva. V mnogih primerih je lahko ločitev otroka in s tem ločitev od staršev in okolja, ki mu je poznano, občutek izgube, zmede, obžalovanja ipd. prav tako obremenjujoča izkušnja za otroka, kot je to, da ostane v matični družini. Odvzem otroka ter kako in kdaj se ga izvede, če sploh, mora biti globoko premišljen in se izvaja izjemno redko. Program za raziskave in usposabljanje na področju socialnega vključevanja (The UPenn Collaborative on Community Integration, 2017) opozarja, da naj bi bilo rejništvo le začasna rešitev, a kljub temu se v praksi dogaja, da otroci v rejništvu ostanejo tudi do več let in so pogosto premeščeni iz ene rejniške družine v drugo, kar ima lahko negativne posledice na različnih področjih življenja tudi v odraslosti.

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 221–228) predstavita ključne poudarke raziskave, pri kateri sta kvalitativno analizirali izkušnje otrok v postopkih zaščite v Sloveniji, ter tudi izkušnjo strokovnjakinje, otroške in mladostniške psihiatrinje, ki sodeluje z otroki in mladostniki z izkušnjo travme, ki so vključeni v postopke zaščite. V poglobljenih intervjujih s petimi otroki so bile izpostavljene naslednje negativne izkušnje otrok s postopkom zaščite v Sloveniji, ki kažejo na to, kje je prostor za spremembe in izboljšave. Večkrat so bile izpostavljene negativne izkušnje s postopki na sodišču, kar vključuje dolgotrajnost postopka, ponavljanje izjave o travmatičnem dogodku, zaslišanje na sodišču v istem prostoru s storilcem, pomanjkanje informacij o vsebini in sosledju sodnega postopka, npr. o tem, da pričanje poteka v navzočnosti storilca in o tem, kaj se bo dogajalo po njihovem pričanju, postopke na sodišču pa so otroci doživljali kot neprijetne, zastrašujoče in takšne, ki jih lahko dodatno travmatizirajo.

O tem, da je za otroka, ki je žrtev kaznivega dejanja, še posebej stresno zaslišanje na glavni obravnavi in ponavljanje travmatične izkušnje ob navzočnosti obdolženega ter ostalih prisotnih, piše tudi Filipčič (2019, str. 53–54), kar se je spremenilo z *Zakonom o kazenskem postopku* iz leta 1999, ki za otroka, mlajšega od 15 let, določa, da ga lahko zasliši le preiskovalni sodnik izven glavne obravnave, brez navzočnosti obdolženca. Še več sprememb je prinesel *Zakon o kazenskem postopku* leta 2019, ki predvidi zaslišanje otroka v posebej prilagojenih prostorih. Pomembna sprememba na tem področju je vzpostavitev Hiše za otroke oz. Barnhaus, ki je bila v našem prostoru ustanovljena po vzoru tujih držav in je namenjena izpeljavi otroku prijaznega in učinkovitega sodnega postopka, temu, da bi otrok svojo izpoved povedal čim manjkrat na otroku prijazni lokaciji (Vrhovno sodišče, 2018).

Kot ugotavljata Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 221–228) so negativne izkušnje otrok s postopki zaščite še to, da strokovnjaki v različnih institucijah niso opazili nasilja in se nanj niso ustrezno odzvali, ukrepali in zaščitili otroka oz. da so odgovornost za zaščito preložili na otroka ali drugo institucijo, kar povzroči, da otroci še težje zaupajo o travmatični izkušnji. Kot pomembna tema se je pokazala potreba po podpori in pogovoru zaradi stiske, ki jo otrok doživlja ob prijavi nasilja. Izpostavljena je bila izkušnja, da se je postopek ustavil, da strokovnjakinje oz. strokovnjaki niso nadaljevali z raziskovanjem in to, da so ob preiskovanju prijave za to, da se je nekaj zgodilo, izvedeli vsi v manjšem kraju, kar lahko povzroči dodatno travmatizacijo.

Psihiatrinja, ki sodeluje z otroki in mladostniki z izkušnjo travme, je izpostavila, da je pri otrocih, ki pridejo v obravnavo, verjetnost prepoznavanja travme bolj verjetna, če otrok sam zaupa izkušnjo travme ali nanjo opozori kdo drug (npr. socialna delavka, učitelj, starši) in da je nepredvidljivo, ali bo psihiater, psiholog, zdravnik ipd. travmo iskal sam, kar sovпада z

izkušnjami otrok, ki so pričali o tem, da institucije niso opazile nasilja in se ustrezno odzvale oz. so prelagale odgovornost na otroka (npr. da naj sam prijavi, namesto povezovanja s starši in z drugimi institucijami) ali druge na institucije (npr. napotnica za psihologa). Strokovnjakinja je izpostavila tudi, da je medsektorsko sodelovanje (npr. CSD-ja, policije, šole, zdravstva) zaradi sistemskih preobremenitev in kadrovske podhranjenosti šibko, tako da strokovnjakinje in strokovnjaki, ki bi lahko obravnavali travmo, v delo na področju zaščite otrok niso vključeni (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 221–228).

Na razumevanju travme utemeljen pristop temelji na tem, da občutljivo in celostno podpre otroka in družino ter povzroči čim manj dodatne travme (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 209). Levenson (2020, str. 290) ugotavlja, da socialne delavke in delavci, ki delujejo v skladu z načeli pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, upoštevajo tudi načelo izogibanja retravmatizacije. Avtorica dodaja, da je verjetnost povzročitve dodatne travmatizacije otroka s strani sistema zaščite otrok večja, če strokovnjakinje oz. strokovnjaki nimajo dovolj znanja o travmi oz. se odzivajo na način, ki ne temelji na razumevanju travme.

1.3. Pristop, utemeljen na razumevanju travme na področju zaščite otrok

1.3.1. Opredelitev pristopa, utemeljenega na razumevanju travme na področju zaščite otrok

Pristop, utemeljen na razumevanju travme, v ospredje postavlja razumevanje travme v vseh aspektih sodelovanja z uporabnikom. Pristop se je začel razvijati v začetku 90-ih let z namenom, da odgovori na potrebe ljudi z izkušnjo travme po varnosti, izbiri in kontroli nad lastnim življenjem (Poole idr., 2013, str. 11–12).

Na razumevanju travme utemeljen pristop vključuje kontinuirano zavedanje vseh strokovnjakinj in strokovnjakov ter institucij, vpletenih v postopke zaščite o tem, kako travma vpliva na otroka, družino, strokovnjake in ostale vpletene v proces zaščite otrok. Organizacije, ki temeljijo na pristopu, utemeljenemu na razumevanju travme, v svojo organizacijsko kulturo, pravilnike in posamezne prakse vključujejo in ohranjajo zavedanje in razumevanje travme ter razvijanje znanj in spretnosti za delo z otroki, ki so doživeli travmo vseh vpletenih. Temeljijo na sodelovanju z vsemi vpletenimi institucijami, strokovnjaki in ljudmi, s katerimi otrok v sistemu zaščite pride v stik, z namenom večanja fizične in psihološke varnosti otroka ter celostne podpore pri okrevanju otroka in družine (National Child Traumatic Stress Network, 2016).

Pri na razumevanju travme utemeljenem pristopu gre za ravnanja in delovanja, ki temeljijo na spoznanjih o travmi, njenih posledicah in prevalenci obremenjujočih travmatičnih izkušenj. Pristop poudarja celostno razumevanje otroka in družine ter pomembnost krepitve odpornosti skozi vzpostavljanje na novo vzpostavljenega, varnega odnosa med uporabnikom in *pomagajočim*. V ospredju je prepoznavanje potrebe oseb z izkušnjo travme po spoštovanju, zaupanju, povezovanju, informiranju, izbiri in po večanju moči, da bi uporabnik lahko spremenil ponotranjena prepričanja, ki jih ima o sebi in drugih (Levenson, 2017, str. 105–106; Levenson, 2020, str. 289–290).

SAMHSA (2014, str. 9) navaja, da v pristopu, utemeljenem na razumevanju travme, strokovna delavka oz. delavec:

- razume širši vpliv travmatičnega dogodka, njegovih posledic in razume potek okrevanja;
- prepozna znake in simptome travmatičnih dogodkov pri uporabnikih, strokovnih delavkah oz. delavcih in ostalih vpletenih v postopku zaščite;
- se odziva s podkrepljenim znanjem o travmi in znanje vključuje v postopke oz. praktično delo;
- stremi k temu, da zmanjša možnost re travmatizacije, povzročanja dodatne škode v procesih podpre in pomoči.

Avtorici Mešl in Drobnič Radobuljac v poglavju *Otrok z izkušnjo travme v postopkih zaščite* (2019, str. 202–235) podrobneje predstavi pristop, utemeljen na razumevanju travme v kontekstu zaščite otrok. Cilji razvijanja pristopa, utemeljenega na razumevanju travme v postopke zaščite, kot pravita omenjeni avtorici (2019, str. 218), so usmerjeni k oblikovanju sistema za večjo stabilnost, zdravljenje in okrevanje otrok. Pristop temelji na tem, da občutljivo in celostno podpre uporabnike in povzroča čim manj dodatne travme. Kot navaja fundacija Casey Family (Casey Family Programs, 2018, str. 3), sistem zaščite otrok, ki temelji na razumevanju travme, vključuje zavedanje vseh strokovnjakov, kako uporabniki doživljajo postopek zaščite in da lahko njihovo delovanje ter delovanje celotnega sistema, če ne temelji na razumevanju travme, otroka in družino še dodatno obremeni in/ali travmatizira.

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 215–217) ugotavljata, da pristop temelji na spoznanju, da je travma pogosto osrednji dejavnik številnih problemov na področju duševnega zdravja, da travme v sodelovanju z uporabniki ne smemo spregledati oz. ignorirati, saj travmatična izkušnja vpliva na aktualne izzive uporabnika. Pristop v sodelovanju ljudi z izkušnjo travme prepozna navzočnost simptomov travme in priznava vlogo travme v življenju ljudi, a se hkrati ne usmerjamo le nanjo. Gre za medsebojno povezanost razumevanja,

zavezanosti in praktičnega ravnanja usmerjenega k cilju, da bi ustrezno zadovoljili potrebe ljudi z izkušnjo travme, s katerimi strokovnjaki sodelujejo na različnih področjih. Temeljno izhodišče pristopa izogibanje retravmatizaciji in povzročanju dodatne škode v procesih podpore in pomoči. Otrokovo izkušnjo je potrebno raziskovati s spoštljivo in z občutljivo radovednostjo ter izhajati iz temeljnega prepričanja, da so otroci strokovnjaki iz lastnih izkušenj in jih je potrebno vključiti v sodelovalne procese pomoči. Poudarek je na pomoči preživelim, da bi razumeli kako njihova preteklost vpliva na sedanost, normalizaciji izkušnje sogovornika in na večanju njihove moči, da bi zmogli učinkoviteje živeti v sedanosti.

Omenjeni avtorici (2019, str. 218) dodajata, da se ne smemo osredotočati le na otroke, ki so že vstopili v različne sisteme skrbi, delo na področju zaščite otrok mora temeljiti na pristopu od samega začetka, od prvega srečanja z družino. Upoštevati moramo ne le otrokovo izkušnjo travme, temveč tudi pretekle izkušnje staršev ter medgeneracijski prenos travme. Številne raziskave kažejo, da je sodelovalni odnos s starši učinkovitejši in želijo, da z njimi ohranjamo odnos, ko otroci npr. odidejo v rejništvo.

Temeljna postmoderna izhodišča socialnega dela se zelo povezujejo z izhodišči takšnega pristopa (npr. pomen delovnega odnosa, ki ga vzpostavimo z ljudmi, sogovornik kot strokovnjak iz izkušenj, ki ustvarja želene izide v sodelovalnih procesih pomoči, delo v sedanost, delo s perspektive moči, krepitev odpornosti, etika udeležенosti itd. so ključni koncepti, na katerih temeljijo tudi sodobni pristopi za delo s travmami) (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 217).

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 215–217) navajata, da številne raziskave kažejo na pomen uporabe pristopa, utemeljenega na razumevanju travme pri delu z otroki, ki so doživeli nasilje ali zanemarjanje, a v Sloveniji še nismo začeli premišljeno uvajati takšnega pristopa v organizacije na področju socialnega varstva, šolstva in zdravstva ter da ga strokovnjakinje in strokovnjaki še ne poznajo.

1.3.2. Temeljni elementi oz. načela pristopa, utemeljenega na razumevanju travme

SAMHSA (2014, str. 11) kot temeljna načela pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, definira zagotavljanje varnosti, zaupanje in transparentnost, sodelovanje in vzajemnost, dodajanje moči in izbira, povezovanje oseb z izkušnjo travme oz. partnerstva preživelih ter upoštevanje kulturnega, zgodovinskega in spolnega konteksta.

Avtorici Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 216) navajata naslednje elemente pristopa, utemeljenega na razumevanju travme (po Steele in Malchiodi, 2012, str. 16–17):

- *razumevanje travme in njenih vplivov* (prepoznavanje vedenj in odzivov, ki se zdijo v sedanosti neučinkoviti, kot možno prilagoditev na pretekle travmatične izkušnje);
- *zagotavljanje varnosti* (vzpostavljanje varnega fizičnega in čustvenega okolja);
- *zagotavljanje kulturnih kompetenc* (izhajanje iz razumevanja, da kulturni kontekst vpliva na posameznikovo zaznavanje, odzive na travmatičen dogodek in okrevanje, spoštovanje raznovrstnosti, različnih kulturnih ozadij in temu prilagojeno sodelovanje);
- *povečanje nadzora, izbire in avtonomije osebe z izkušnjo travme* (podpora oz. usmerjanje k večanju moči nad življenjem in kompetenc, ki večajo občutek avtonomije posameznika);
- *delitev moči in vodenja* (spodbujanje demokracije, izenačevanje razlik v moči in porazdelitev moči ter sprejemanja odločitev na vseh ravneh organizacije);
- *integracija pomoči* (ohranjanje celostnega pogleda na uporabnike in proces okrevanja ter spodbujanje sodelovanja znotraj organizacije in med različnimi sistemi pomoči);
- *okrevanje se zgodi v odnosih* (vzpostavljanje varnega, pristnega in pozitivnega odnosa, kar pomembno pripomore k uspešnemu okrevanju osebe z izkušnjo travme);
- *okrevanje je možno* (sodelovanje temelji na razumevanju, da je okrevanje možno za vsakogar, spodbujanje medosebne podpore, usmerjenost na vire moči in odpornost, oblikovanje v prihodnost usmerjenih ciljev in zagotovitev priložnosti za vključevanje uporabnika v programe na vseh ravneh sistema).

Avtorici Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 229) povzameta temeljna načela pristopa, utemeljenega na razumevanju travme (po Sweeney, Clemen, Filson in Kennedy, 2016), in jih povežeta s prakso v postopkih zaščite v Sloveniji (kaj posamezno načelo pomeni v praksi na področju zaščite otrok ter kako posamezna načela doživljajo otroci in mladostniki v postopku zaščite na podlagi kvalitativne raziskave). Načela, skozi katera lahko prikažemo pristop, ki sem jih tudi sama uporabila v okviru kvalitativne raziskave pri ugotavljanju usklajenosti trenutnih praks na področju zaščite otrok z načeli na travmi utemeljenega pristopa, katere rezultate predstavim v nadaljevanju diplomskega dela, so:

- *prepoznavanje travme* (raziskovanje, kako bi preverili, ali se je otroku oz. mladostniku, s katerim sodelujemo, kaj zgodilo);
- *izogibanje retravmatizaciji* (čim manj odvzemanja nadzora otroku nad procesom, transparentnost skozi celoten proces, npr. govorimo o tem, če je potrebno nadzor delno odvzeti zaradi zaščite);
- *kulturni, zgodovinski in spolni kontekst* (občutljivost pri izboru ključnih oseb in načinov dela glede na posameznikovo specifično identiteto);

- *zanesljivost in transparentnost* (jasnost glede tega, kakšne storitve izvajamo in zakaj skozi celoten proces zaščite otroka);
- *sodelovanje in vzajemnost* (razumevanje neravnovesja moči, prizadevanje za izravnavanje hierarhije, sodelovalen odnos);
- *dodajanje moči, izbira in nadzor* (spodbujanje prevzemanja nadzora nad življenjem in prihodnostjo, osredotočenost na vire moči, možnost izbire);
- *varnost* (razvijanje varnih sistemov, v katerih delo vseh zaposlenih, od administracije do celotne organizacije, temelji na razumevanju travme, ki krepijo zaupanje otroka);
- *partnerstva preživelih* (medsebojna podpora, mentorstva, vodenje akcijskih skupin oseb z izkušnjo);
- *poti do specialističnega zdravljenja travme* (razvijanje povezav z usposobljenimi specialisti za delo s travmami).
-

1.3.3. Razlike med pristopom, utemeljenim na razumevanju travme, in tradicionalnim pristopom na področju zaščite otrok

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 218) ugotavljata, da če se želimo premakniti od tradicionalnega, obstoječega sistema zaščite otrok k sistemu, ki temelji na razumevanju travme, to zahteva določene paradigmatične premike pri vseh zaposlenih, v različnih organizacijah in na različnih ravneh v posamezni organizaciji.

Pristop, utemeljen na razumevanju travme, je odgovor na nujnost po specifičnih ukrepih in specifičnem okolju, kar zahteva kompetentno in občutljivo delo z ljudmi z izkušnjo travme za razliko od dosedanjega dela oz. tradicionalnega pristopa, ki lahko ljudi z izkušnjo travme še dodatno obremeni ali retravmatizira (Poole idr., 2013, str. 12). Gre za spremembo paradigme sodelovanja z ljudmi, ki jo lahko ponazorimo z izhodiščnim vprašanjem iz »*Kaj je narobe z vami?*« k vprašanju »*Kaj se vam je zgodilo?*« (Steele in Malchiodi, 2012, str. 16–17, kot navedeno v Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 216).

Prednost pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 230) vidita v tem, da zagotavlja varnost in možnost okrevanja otroku, hkrati pa podporo usmerja tudi na celotno družino in strokovnjake. Omenjeni avtorici (2019, str. 219–221 po Atwool, 2018; *Developing a trauma informed child welfare system*, b. d.) predstavita spremembe, ki jih predvideva pristop, utemeljen na razumevanju travme, glede na tradicionalni, do sedaj uveljavljen pristop na področju zaščite otrok:

Sprememba v prid pristopu, utemeljenemu na razumevanju travme	Obrazložitev
»Leča travme«	Zavedanje, da pri travmi ne gre zgolj za posamezen, katastrofični dogodek; ponavljajoče se zanemarjanje, nasilje, zlorabo, ločitev, nenadno selitev – vse to so lahko za otroka s travmo povezane izkušnje, zato se ne omejimo le na enkratni dogodek, ampak raziskujemo širši kontekst, npr. izkušnje in okolje, od koder otrok izvira, ki bi lahko povečale tveganje, da se izkušnja ponovi. Leča travme vključuje reinterpretacijo vedenj, ki so bila v preteklosti razumljena kot težava v duševnem zdravju ali odklonsko vedenje kot potencialne posledice travme in nudenje ustrezne podpore, npr. možnost predelave in razreševanje tudi preteklih izkušenj.
Sprememba ciljev	Usmerjenost ne le v zagotavljanje otrokove fizične varnosti, pač pa na razumevanje travme, ki ima širši fokus – usmerjenost v zdravljenje vplivov travme, izboljšanje otrokove čustvene in socialne blaginje. Cilja sta varnost in stabilnost, npr. družino, ki se srečuje s številnimi izzivi, usmerjamo v družinsko terapijo, socialno delo z družino ali zdravljenje težav v duševnem zdravju, saj lahko z ustvarjanjem ustrežnejših življenjskih pogojev in vsesplošnega zdravja družine izboljšamo soočanje s travmo pri otroku, ne omogočimo samo npr. prenehanja nasilja.
Pomen sodelovanja	Večanje sodelovanja med različnimi službami, kar vključuje več komunikacije, skupnega načrtovanja in prizadevanja za skupne cilje, izmenjave informacij in prepletanje virov financiranja, npr. otroški psihiater, ki mu otrok zaupa o spolnem nasilju, v sodelovanje vključi policijo, socialnega delavca oz. delavko, ki pomaga vključiti še druge vire podpore družini, kot so npr. nevladne organizacije, psihološka ali psihoterapevtska podpora, šolska svetovalna služba, zagovornik itn. in spodbuja spremembe v družini, ki bodo omogočale čim boljšo podporo otroku ob predelavi travme.
Osredotočanje na zgodnje intervencije	Osredotočanje na zgodnje odkrivanje travme in programe zgodnjih intervencij, kar lahko prepreči dolgotrajen vpliv travme, npr. zdravnica, vzgojiteljica, šolska svetovalna delavka ali psihiater, starša, ki se ne želi zdraviti zaradi odvisnosti, opozori starša in center za socialno delo, ki se lahko vključi z različnimi oblikami podpore, kot so npr. socialno delo z družino, finančna pomoč, pomoč družini na domu, vključitev prostovoljca ipd.
Pristop k družinam	Pomembnost, da poskrbimo, da so meje med neprostovoljnim sodelovanjem v postopkih zaščite in možnim prostovoljnim sodelovanjem s službami vidne, saj tako pospešimo okrevanje po travmi, npr. predstavimo postopke zaščite otroka kot podporo celotni družini za hitrejšo okrevanje (npr. v obliki družinske terapije, z razumevanjem in s spodbudo, ne pa z obsojanjem, lahko družina sama sprejme ponujeno podporo).
Zavedanje medgeneracijske travme	Razumevanje, da imajo verjetno tudi družinski člani izkušnjo travme, da so lahko njihova neustrezna vedenja povezana z neustreznimi odzivi na njihovo travmo, npr. raziskovanje izkušenj staršev, podpora povzročitelju nasilja.
Vloga strokovnjakinj in strokovnjakov na področju zaščite otrok	Osredotočenost strokovnjakinje oz. strokovnjaka na odkrivanje travme, pospeševanje razvoja učinkovitih programov na področju duševnega zdravja in kontinuiranega dela, da bi zagotovili uresničevanje ciljev, npr. zagotavljanje celostne podpore, vključevanje različnih strokovnjakov glede na potrebe otroka in družine.
Zavedanje sekundarne travmatizacije	Usmerjenost pozornosti na vplive travme na vse vključene v sistem zaščite otrok, kar vključuje tudi prepoznavanje in zavedanje sekundarne travmatizacije socialnih delavk in delavcev, posledic le-te in pomembnost preventive (npr. timski sestanki, redne supervizije, skrb zase, skrb za

	zaposlene na ravni organizacije), saj lahko zanemarjanje le-te povzroči manj kakovostno sodelovanje z uporabniki in lahko vodi tudi v izgorelost.
--	---

Tabela 1.1: Spremembe, ki jih vključuje pristop, utemeljen na razumevanju travme (Atwool, 2018; *developing a trauma-informed child welfare system*, b. d., kot navedeno v Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 219–221)

1.3.4. Sekundarna travmatizacija socialnih delavk in delavcev, ki delujejo na področju zaščite otrok

Podpora osebam s travmatično izkušnjo je za socialne delavke in delavce na področju zaščite otrok pogosto obremenjujoča. Pri svojem delu so namreč vsakodnevno sekundarno izpostavljeni travmam uporabnikov, pogosto doživljajo sekundarno, preneseno travmo pa tudi sočutno izčrpanost in/ali stres na delovnem mestu, kar povzroči pogosto odsotnost in menjavanje socialnih delavk in delavcev na delovnem mestu in ima posledično negativen vpliv na učinkovitost postopkov zaščite (Casey Family Programs, 2018, str. 8–9).

Pristop, utemeljen na razumevanju travme, vključuje zavedanje sekundarne travmatizacije socialnih delavk in delavcev ter vplivov, ki jih ima na strokovnjake in prepoznava potrebo po krepitvi odpornosti, fizičnega in duševnega zdravja strokovnjakov v postopkih zaščite. Odsotnost le-tega lahko rezultira v manjši učinkovitosti sodelovanja z uporabniki in lahko privede tudi do izgorelosti (Child Welfare Information Gateway, 2020, str. 8–9; National Child Traumatic Stress Network, 2011; Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 220–221).

V literaturi se pojavljajo različni koncepti, ki se dotikajo fizičnih in psihičnih vplivov sodelovanja z ljudmi, ki so doživeli travmatično izkušnjo oz. posledic, ki jih dolgotrajno sodelovanje z žrtvami travme lahko pusti na strokovnjakinji oz. strokovnjaku. Najpogostejše se uporabljajo koncepti sočutna izčrpanost, sekundarni travmatski stres in sekundarna travma (Hooper, 2013, str. 11). Sekundarna oz. prenesena travma (angl. *vicarious trauma*) je relativno nov koncept, ki se dotika specifično sodelovalnega odnosa z uporabniki, ki so doživeli travmo (Hesse, 2002, str. 295).

Pri sekundarni oz. preneseni travmi gre re za relativno novo temo na področju socialnega dela. Raziskave so pokazale, da ima vsakodnevno sodelovanje z ljudmi, ki so doživeli travmatično izkušnjo, neizogibne, dolgotrajne in pogosto škodljive vplive na *pomagajočega* in lahko vpliva tako na osebno kot na profesionalno življenje socialne delavke oz. delavca. Kontinuiran, empatičen odnos in sekundarna izpostavljenost socialne delavke oz. delavca travmam, trpljenju in razkritju obremenjujočih izkušenj uporabnikov, s katerimi vzpostavi

empatičen odnos, ima lahko posledice na fizičnem, duševnem in/ali čustvenem področju, na strokovnjakovo doživljanje sebe, drugih, na prepričanja in predpostavke, ki jih ima o sebi in drugih, in na njegov pogled na svet (Hesse, 2002, str. 295–297; National Child Traumatic Stress Network, 2011).

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 202) ugotavljata, da so že same intervencije v družini lahko za socialno delavko oz. delavca travmatične, saj v družini pogosto niso dobrodošli in jih dojemajo kot vsiljivce ali grožnjo, da bo otroka potrebno odvzeti. Strokovnjakinje oz. strokovnjaki, ki travmatiziranost otroka odkrijejo ali jim otrok svojo izkušnjo razkrije, so po njunem mnenju tudi sami izpostavljeni različnim oblikam travmatizacije pri svojem delu (npr. srečanje s starši, ki so nasilni, grožnje s prijavi nepravilnih postopkov, grožnje s tožbo, organizacija, ki ne podpira zaposlenega, slabo sodelovanje z drugimi službami, lastna retravmatizacija zaradi preteklih izkušenj itn.). Bell, Kulkarni in Dalton (2003, str. 464) ugotavljajo, da so raziskave pokazale, da se približno 38 odstotkov socialnih delavk in delavcev pri svojem delu sooči z zmernim do visokim nivojem sekundarnega travmatskega stresa.

Nekateri simptomi sekundarne travme, ki se lahko kažejo pri socialni delavki oz. delavcu, so pomanjkanje energije, občutek preobremenjenosti, socialna izolacija, povečana občutljivost, cinizem, občutki brezupa, krivde, obžalovanja, jeze in strahu. Pojavi se lahko tudi nespečnost, razdražljivost, zmedenost, vsiljevanje nepričakovanih misli in spominov, manjša stopnja zaupanja vase in svojim občutkom, tesnoba in samomorilne misli (National Child Traumatic Stress Network, 2011, str. 2; Renko, 2021, str. 17).

Preventivni dejavniki pri razvoju sekundarne travme so ravnotežje oz. uskladitev poklicnega in zasebnega življenja, skrb zase, podpora sodelavcev in delo v timu, redna supervizijska srečanja, izobraževanja o pojavu sekundarne travme vseh vpletenih, treningi čuječnosti ter pozitivna in razvidna delovna klima in kultura (Ashley, Binge in Cousing, 2019, kot navedeno v Renko, 2021, str. 17). Nekatere strategije zmanjševanja razširjenosti sekundarne travme pri socialnih delavkah in delavcih na področju zaščite otrok, kot navaja informacijska služba Child Welfare Information Gateway (2020, str. 9), so izobraževanje vseh vpletenih v postopku zaščite o sekundarni travmi, njenih posledicah in soočanju z le-temi, spodbujanje aktivnosti, ki temeljijo na skrbi zase (npr. trening čuječnosti) in terapevtska podpora socialnim delavkam in delavcem na področju zaščite otrok.

Kot navajata Gril in Šeme (2021, str. 213) je za preprečevanje razvoja sekundarne travme in posledično izgorelosti pomembna skrb zase tako na individualni, kot na organizacijski ravni. Omenjeni avtorici navajata, da je skrb zase za socialno delo pomemben koncept, a zgolj z individualiziranimi strategijami skrbi zase posamezniki ne morejo zmanjšati vpliva sistemskih

in organizacijskih dejavnikov stresa (npr. kadrovska podhranjenost, birokratizacija dela, premalo časa za strokovno socialno delo), ki so ukoreninjeni v organizaciji, ki ne prakticira organizacijske skrbi za zaposlene (zagotovitev dovoljšnega števila zaposlenih, dostojno plačilo, redne supervizije in intervizije ipd.).

1.3.5. Uvajanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme na področju zaščite otrok

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019) ugotavljata, da je travma v različnih kontekstih sodelovanja v postopkih zaščite v Sloveniji še vedno pogosto spregledana. Slovenija nima jasno izdelanih protokolov zaščite, enotnega izobraževanja strokovnjakinj oz. strokovnjakov, ki sodelujejo z otroki, mladostniki in družinami v postopkih zaščite, še vedno ni dovolj senzibilnosti in sistemskega urejanja postopkov, ki bi temeljili na razumevanju travme, otroci in mladostniki pa imajo s postopki različne, pogosto negativne izkušnje. Avtorici (2019) ugotavljata, da bi morali vsi, ki v sklopu svojih nalog in pooblastil prihajajo v stik z otrokom, ki je doživel zlorabo, usvojiti ustrezne kompetence, prav tako pa bi morala biti občutljivost za travmo sestavni del operativnih postopkov organizacij. Poudarjata, da bi bilo nujno sistematično vpeljati pristop, utemeljen na razumevanju travme na področje zaščite otrok in omogočiti sistem zaščite otrok, ki je občutljiv in odziven glede travme, sistem, v katerem bo otrok izpostavljen čim manj obremenjujočim izkušnjam, sistem usmerjen v krepitev odpornosti otrok in družin. Pri slednjem se lahko opiramo na izkušnje drugih držav (npr. ZDA, Združeno kraljestvo, Nova Zelandija), katerih novejša praksa se osredotočajo na razumevanje travme in so se že sistematično lotile reorganizacije sistema zaščite otrok v skladu z načeli pristopa, utemeljenega na razumevanju travme na mikro, mezo in makro ravni.

Levenson (2020) ugotavlja, da na travmi utemeljen pristop prepozna in odgovarja na trenutne stiske in aktualne izzive uporabnikov skozi lečo travme. Socialne delavke in delavci, ki delujejo po načelih takšnega pristopa, po mnenju omenjene avtorice namesto ponavljanja nezdravih odnosnih dinamik v delovnem odnosu vzpostavijo varen prostor, v katerem otrok dobi drugačno izkušnjo, ki mu omogoči ponovno vzpostavljanje zdravih spretnosti v medosebnih odnosih. Omenjena avtorica razpravlja o tem, da lahko na travmi utemeljen pristop prenesemo oz. implementiramo na različna področja prakse socialnega dela skozi vzpostavljanje varnosti, zaupanja, izbire, sodelovanja in krepitev moči. Levensonova pri tem opozarja, da kljub temu, da so mnoge organizacije že uvedle posamezne elemente na travmi

utemeljenega pristopa in so številne socialne delavke in delavci seznanjeni z načeli pristopa, uveljavljanje takšnega pristopa v obstoječe sisteme pomoči predstavlja velik izziv.

Projekt Chadwick, ki se že več kot desetletje zavzema za spremembe načina dela na področju zaščite otrok (kot navedeno v Klain in White, 2013, str. 5), na razumevanju travme utemeljen sistem zaščite otrok definira kot sistem, v katerem vsi strokovnjaki in ostali vpleteni v postopku zaščite prepoznavajo travmo in se ustrezno odzivajo na različne vplive travmatskega stresa pri otroku, starših in ostalih vpletenih (sorojencih, rejnikih, strokovnjakih ipd.). Programi in organizacije znotraj sistema socialnega varstva vključujejo znanja in zavedanje o travmi, njenih vplivih, o delu z ljudmi z izkušnjo travme in s tem povezanimi znanji v organizacijsko kulturo, politike in prakse. Temelji na sodelovanju, strokovnjaki pa se opirajo na najboljše razpoložljiva znanstveno utemeljena stališča z namenom krepitev odpornosti in okrevanja otrok in družin.

Klain in White (2013, str. 8) ugotavljata, da obstaja več načinov, kako se lotiti uveljavljanja na razumevanju travme utemeljenega pristopa v prakso na področju zaščite otrok. Predlagata naslednje komponente, uveljavitev katerih v obstoječ sistem zaščite otrok lahko prispeva k izboljšanju kratkotrajnih in dolgotrajnih vplivov travme na zdravje in blaginjo otrok v sistemu zaščite: izobraževanje vseh vpletenih, osredotočenost na zgodnje intervencije, zagotavljanje ustreznega in učinkovitega načina prepoznavanja ter raziskovanja specifične travme in njenih vplivov na posameznika ter temu prilagojenega ustreznega odziva oz. nadaljnjega sodelovanja, zagotovitev dostopa do strokovnjakov, usposobljenih za delo s travmami, seznanitev staršev, skrbnikov in rejnikov z vsemi potrebnimi informacijami in omogočanje dostopa do strokovnjakov, usposobljenih za specialistično delo s travmami tudi njim ter spodbujanje medsektorskega sodelovanja z namenom vzpostavitve kohezivnega, poenotenega sistema zaščite, ki bi bolje odgovarjal na potrebe uporabnikov z izkušnjo travme.

Kot pravita Klain in White (2013, str. 1–2), navedeni predlogi uveljavljanja na travmi utemeljenega pristopa na področje zaščite otrok predstavljajo odlično priložnost za izboljšanje izidov za otroke in družine v sistemu zaščite. Tako otroci, družine, kot tudi strokovnjakinje oz. strokovnjaki ter vsi ostali vpleteni imajo lahko velike koristi od vključevanja znanj o travmi v organizacijsko kulturo, politike in prakse na področju zaščite otrok.

Tudi informacijska služba zvezne agencije Children's Bureau, ki deluje v okviru Ministrstva za zdravje in človeške vire v ZDA, področja družine in otrok (Child Welfare Information Gateway, 2020) ter Murphy in Ingoldsby (2020) razpravljajo o uveljavljanju na travmi utemeljenega pristopa na področje zaščite otrok ter razširjanju obstoječega načina dela na način,

da bo bolje odgovorili na potrebe otrok in družin z izkušnjo travme. Posamezne predloge podprejo s konkretnimi primeri iz prakse, pri čemer izpostavljajo pomembnost:

- Zagotovitve hitrih in učinkovitih intervencij, ustreznega in hitrega prepoznavanja travme s pomočjo različnih merskih instrumentov in metod dela, npr. uvedbe presejalnih testov ob vstopu otroka v sistem zaščite z namenom pridobitve pomembnih informacij o zgodovini travmatičnih dogodkov. Slednjemu naj sledi poglobljeno raziskovanje vplivov travme na posameznika, njegovih virov moči in potreb, ne z namenom diagnosticiranja, pač pa z namenom prepoznavanja posameznikovih potreb in zagotovitve ustrezne pomoči, ki bi odgovorila na specifične potrebe vsakega posameznika ter napotitve k ustreznemu strokovnjaku, specializiranemu za delo s travmami.
- Izobraževanja vseh zaposlenih, ki v postopku zaščite otrok sodelujejo z otroki in družinami o travmi, sodelovanju z ljudmi z izkušnjo travme, odpornosti in s tem povezanimi znanji z namenom hitrega, ustreznega prepoznavanja travme ter ustreznega odziva oz. napotitve k ustreznemu strokovnjaku. Poleg osnovnega izobraževanja o delu z ljudmi z izkušnjo travme, namenjenega vsem zaposlenim, informacijska služba Child Welfare Information Gateway (2020, str. 8) predlaga, da bi izobraževanje za socialne delavke in delavce na področju zaščite otrok lahko vključevalo naslednje tematske sklope: prepoznavanje travme, potrebe otroka po fizični in čustveni varnosti, krepitev odpornosti, ustrezna napotitev k strokovnjaku, specializiranemu za delo s travmami, sodelovanje s starši z izkušnjo travme ter vpliv sekundarnega travmatskega stresa. Poleg osnovnega usposabljanja poudarja še pomen kontinuiranega izobraževanja v obliki rednih supervizijskih srečanj, mentorstva, sodelovanja s strokovnjaki, specializiranimi za delo s travmami, sodelovalnega učenja, osvežitvenega izobraževanja, bodisi v živo ali v obliki spletnega seminarja ipd.
- Zaposlitve oseb s specialističnimi znanji o travmi in njeni dinamiki in s tem omogočanje dostopa otrokom in družinam do specialističnega zdravljenja travme, prilagojenega vsakemu posamezniku od samega vstopa v sistem zaščite.
- Prepoznavanje sekundarnega travmatskega stresa in zagotovitev podpore socialnim delavkam in delavcem, ki delujejo na področju zaščite otrok (npr. v obliki izobraževanj o sekundarnem travmatskem stresu, omogočanja različnih sprostitev aktivnosti, kot je npr. trening čuječnosti in omogočanja dostopa do podpore psihoterapevta).
- Postopnega uveljavljanja pristopa, utemeljenega na razumevanju travme na področje zaščite otrok, pri čemer je pomembno spremljanje procesa in redne revizije politik in

praks na področju zaščite otrok z namenom prepoznavanja dobrih praks in tudi prepoznavanja tistih politik in praks, ki so škodljive ali bi lahko reproducirale pretekle izkušnje zlorab.

Informacijska služba Child Welfare Information Gateway (2020) kot pomembne komponente na poti k uveljavljanju na travmi utemeljenega pristopa na področje zaščite otrok izpostavi še:

- Prepoznavanje varovalnih dejavnikov in krepitev odpornosti otroka oz. družine na poti okrevanja.
- Krepitev medsektorskega sodelovanja, sodelovanja strokovnjakinj oz. strokovnjakov iz različnih institucij, ki sodelujejo z otrokom v postopku zaščite (npr. zaposlenih na centru za socialno delo, na sodišču, v šoli, v vzgojno-izobraževalnih zavodih, zdravstvu itn.) na način, da se npr. organizirajo skupna izobraževanja o travmi, namenjena vsem strokovnjakom, ki predstavljajo priložnost seznaitve z delom drug drugega in delovanjem celotnega postopka zaščite, kar pripomore h krepitvi medsektorskega sodelovanja, izboljšanju komunikacije, obveščanja, načina izmenjave podatkov ipd., multidisciplinarni timi z namenom podpore specifičnega primera.
- Izobraževanje in kontinuirana podpora za starše, rejnike in posvojitelje, kar vključuje izobraževanje o travmi in travmatskemu stresu pri otroku, ustreznih odzivih, pomenu skrbi zase ipd. in tudi krepitev sodelovanja med rejniki in starši takoj ob namestitvi v rejniško družino z namenom zagotavljanja namestitvene stabilnosti.
- Administrativna zavezanost organizacije pristopu, pomembnost tega, da je razumevanje travme integrirano v način dela vseh zaposlenih v organizaciji in zapisano v poslanstvo organizacije in druge pomembne dokumente, da bodo vsi, od strokovnega kadra, supervizorja, osebja v sprejemni pisarni do rejnikov in posvojiteljev lahko delovali v skladu s pristopom, utemeljenim na razumevanju travme.

Ličen (2020, str. 31–41), ki je v svoji magistrski nalogi prvi v Sloveniji raziskoval možnost, da bi centri za socialno delo postale na razumevanju travme utemeljene organizacije ugotavlja, da je prepoznanih naslednjih pet predpogojev za postopno uvedbo pristopa v organizacijo: administrativna zavezanost organizacije pristopu, presejalni testi, izobraževanje in treniranje vseh zaposlenih, prakse zaposlovanja, zaposlitev oseb s specifičnimi znanji o travmi in njeni dinamiki ter redne revizije politik in praks organizacije.

Pri uveljavljanju pristopa na področje zaščite otrok gre za paradigmatški premik, ki vključuje spremembo perspektive z vprašanja *»Kaj je narobe z vami?«* v *»Kaj se vam je*

zgodilo?«, videnje in razumevanje aktualnih izzivov uporabnika skozi lečo travme, namesto kot vedenjske ali čustvene težave, osredotočanje ne le na zagotavljanje fizične varnosti, pač pa na celostno okrevanje otrok in družin z izkušnjo travme, preprečevanje povzročanja dodatne travme s strani sistema socialnega varstva, krepitev medsektorskega sodelovanja, fokus na zgodnje intervencije, zavedanje medgeneracijske travme in celostno podporo družinam ter spremembo vloge strokovnjakinje oz. strokovnjaka, ki sodeluje z otroki in družinami v postopku zaščite (Child Welfare Information Gateway, 2020).

Uveljavljanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, v sistem zaščite otrok prinaša pozitivne spremembe za otroke in družine, kot so npr. to, da bi manj otrok in družin potrebovalo posredovanje interventne službe, manj pogosto nameščanje otroka zunaj matične družine, npr. v vzgojno–izobraževalni zavod ali rejništvo, manj pogosto menjavanje okolja otroka, izidi za otroka ob namestitvi drugam, kjer je to zaradi upoštevanja otrokove koristi nujno potrebno, pa bi bili boljši. Prihajalo bi tudi do manj predpisovanja psihoaktivnih zdravil otrokom ter splošno izboljšanje otrokovega delovanja in blaginje otrok (Child Welfare Information Gateway, 2020, str. 2–3).

Avtorici Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 230) ugotavljata, da se od drugih držav lahko naučimo, da je ključno sistematično izobraževanje strokovnjakov, ki delajo v postopkih zaščite, organizacijske spremembe, usposobljeni supervizorji za kontinuirano podporo pri udejanjanju novih praks in sodelovanje med različnimi organizacijami. Leskošek, Miklič in Sitar Surić (2020, str. 198) navajajo, da je pomembno stalno izobraževanje in strokovno izpopolnjevanje strokovnjakinj in strokovnjakov na področju zaščite otrok, ki je skladno s sodobnimi trendi, ter da je zaželeno, da se vsem zaposlenim zagotovi supervizijo, saj je potrebna za boljše vodenje posameznih zadev in za ohranjanje osebnega zdravja zaposlenih. Pomen izobraževanja poudarjata tudi Mešl in Drobnič Radobuljac (2020, str. 204), ki pravita, da je ključno, da so strokovnjaki v postopku zaščite usposobljeni za ustrezno podporo otrokom in družinam v postopku zaščite. Ličen (2020, str. 31) dodaja, da je bolj ključno, kot to, da imamo skupino strokovnjakov s specializiranimi znanji, četudi je zaželeno, da sčasoma zagotovimo v organizaciji tudi to, da celoten kader organizacije pridobi osnovo znanje o travmi in posledicah travme.

Fundacija Casey Family (Casey Family Programs, 2018, str. 2) navaja, da je na razumevanju travme utemeljen pristop usmerjen k podpori tako otrok kot staršev. Temelji na razumevanju izpostavljenosti travmatičnim dogodkom tako otrok kot staršev in razumevanju trenutnih izzivov in vedenja uporabnikov v povezavi s travmo (npr. razumevanje odvisnosti, težav s prekomerno rabo alkohola, motenj hranjenja, tesnobe v povezavi s travmatično

izkušnjo tako pri otroku kot pri starših). Vključuje zavedanje medgeneracijskega prenosa travme in podpro staršem, ki so tudi sami doživeli travmo, da bi lahko vzpostavili spodbujajoče in varno okolje za otroka. Frangež, Drobnič Radobuljac in Kodale (2019, str. 124–164) opozorijo na nujnost zagotavljanja ustrezne podpore staršem, tako ne zlorabljačemu staršu kot tudi povzročitelju nasilja. Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 230–231) ugotavljata, da je načela pristopa potrebno upoštevati pri usmerjanju k družinam ter določiti jasne meje med neprostovoljnimi sodelovanjem v postopkih zaščite ter prostovoljnimi sodelovanjem s strokovnjaki, da bi krepili okrevanje družine po travmatski izkušnji. Omenjeni avtorici navajata, da je pomembno, da starši prejmejo podporo, da lahko podprejo otroka oz. pristopijo kot aktivni partner v procesu pomoči, saj je tako okrevanje lažje in hitrejše, da je postopek zaščite usmerjen v podporo za spremembe, ne le kaznovanje starša, kar je v praksi veliko težje doseči, če gre za nasilje v družini, še posebej sodelovanje zlorabljačega starša. Poudarita, da tudi to ni nemogoče, da na travmi utemeljen pristop predvideva podporo staršu na občutljiv način, tako da mu pomagamo ohraniti samospoštovanje.

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 212) ugotavljata, da so raziskave iz tujine pokazale, da intervencija z zgodnjim nameščanjem otrok v rejniške družine v postopku zaščite otrok, v primerjavi z zgodnjo institucionalizacijo pozitivno vpliva na čustveni in kognitivni razvoj otroka in tudi vse druge opazovane težave pri otrocih. Avtorici poudarjata, da je pomembna zgodnja intervencija v postopku zaščite otrok, ki temelji na zagotavljanju varnega družinskega okolja ali na iskanju možnosti za (začasno) življenje v rejniški družini. Klain in White (2013) razpravljata o pomembnosti izobraževanja rejnikov o travmi in njenih vplivih ter seznanitve z vsemi potrebnimi informacijami povezanimi s travmo, z odpornostjo in oblikami pomoči, namenjenim otrokom z izkušnjo travme. Kot navaja fundacija Casey Family (Casey Family Programs, 2018) je pomembno, da rejniki imajo zavedanje o povezanosti med otrokovo izpostavljenostjo travmatskim dogodkom in trenutnimi izzivi oz. vedenjem otroka ter da so opremljeni z znanji in spretnostmi, da se bodo lahko odzvali na način, ki bo pri otroku povzročil čim manj dodatnih obremenitev. Poudarja, da je pri nameščanju otroka v rejniško družino pomembna namestitvena stabilnost, ki jo lahko krepimo z izobraževanjem in s kontinuirano podporo tako staršem kot rejnikom in s krepitvijo sodelovanja med enimi in drugimi.

Avtorici Mešl in Drobnič Radobuljac (2019) poudarjata pomembnost razvijanja načina dela v smeri večje občutljivosti in kompetentnosti ravnanja vseh vpletenih ter korenitih sprememb državnih institucij na področju zaščite otrok, ki se razvijajo v sisteme zaščite otrok, utemeljene na razumevanju travme. S tem ko bi postopke zaščite otrok v Sloveniji čimbolj uskladili z načeli pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, bi po njunem mnenju otrokom in

družinam z občutljivostjo lahko celostno pomagali in preprečili povzročitev dodatne travmatizacije s strani sistema zaščite otrok.

Kot navajata omenjeni avtorici (2019, str. 231) je vloga strokovnih delavk in delavcev na področju zaštite otrok, da opozarjajo institucije na priložnosti uveljavljanja na razumevanju travme utemeljenega pristopa, vloga institucij pa je, da jim to omogočajo, jih pri tem podprejo ter sporočajo državi kje je potrebno uvesti systemske in zakonodajne spremembe. Vloga države je po njunem mnenju ta, da posluša stroko in upošteva raziskave, ki proučujejo travmo in njen vpliv na življenje ljudi. Za uvajanje na razumevanju travme utemeljenega pristopa je po njunem mnenju najprej potrebna politična volja za sistematično uvajanje takšnih pristopov, pri čemer je potrebno uvesti spremembe na vseh treh ravneh dela, saj zgolj sprememba praks strokovnih delavk in delavcev ne bo dovolj, če ne upoštevamo ovir na mezo in makro ravni.

2. Opredelitev problema

Za raziskovanje teme pristopa, utemeljenega na razumevanju travme na področju zaščite otrok, sem se odločila iz dveh razlogov. Prvi temelji na mojih opažanjih v času prakse na centru za socialno delo, kjer sem zaznala, da je na področju varstva otrok in družine veliko prostora za spremembe. Opazila sem, da so lahko postopki zaščite predvsem zaradi sistemskih pomanjkljivosti stresni, obremenjujoči, celo travmatični za otroka, poleg tega pa so socialne delavke in delavci, ki delujejo na omenjenem področju, izražali preobremenjenost, tudi izčrpanost ter pomanjkanje časa za poglobljeno sodelovanje z uporabniki. Posvet o izbiri teme s somentorico me je pripeljal še do drugega razloga za izbiro prav te teme. Gre namreč za temo, ki v Sloveniji še ni dobro raziskana, ki je večina socialnih delavk in delavcev na področju varstva otrok in družine na podlagi pogovorov na praksi še ne pozna. Z diplomskim delom želim vnesti novo zavedanje o pomenu znanj o travmi in odpornosti na področju zaščite otrok na centrih za socialno delo v Sloveniji, o tem, kako travma vpliva na otroka, družino in strokovnjakinje oz. strokovnjake vpletene v proces zaščite. Za raziskavo prav te teme sem se odločila z upanjem, da prispevam majhen delček k morebitni implementaciji pristopa, utemeljenega na razumevanju travme na področje zaščite otrok v Sloveniji.

Mešl in Drobníč Radobuljac (2019) ugotavljata, da so postopki zaščite otrok tesno prepleteni z izkušnjami, ki so bile za otroka travmatične oz. takšne še bodo. Zlorabe, zanemarjanje otrok, postopek ob sumu nasilja ali zanemarjanja, izkušnje otrok ob pogosto dolgotrajnih postopkih zaščite – vse to so lahko s travmami povezane izkušnje.

Prevalenca razvojne kompleksne travme pri otrocih v postopku zaščite je visoka (Klain in White, 2013, str. 2-3). Otroci z izkušnjo dolgotrajnih in ponavljajočih se travmatičnih dogodkov v otroštvu imajo lahko posledice na številnih področjih življenja in močno vplivajo na doživljanje in potek življenja tudi v odrasli dobi (Felitti idr., 1998). Mešl in Drobníč Radobuljac (2019) ugotavljata, da je eno od področij, kjer bi bilo v Sloveniji nujno sistematično vpeljati pristop, utemeljen na razumevanju travme, gotovo zaščita otrok.

Pristop, utemeljen na razumevanju travme na področju zaščite otrok, vključuje kontinuirano zavedanje vseh strokovnjakov in institucij, vpletenih v postopke zaščite o tem, kako travma vpliva na otroka, družino in strokovnjake, vpletene v proces zaščite (National Child Traumatic Stress Network, 2016). Mešl in Drobníč Radobuljac (2019, str. 218) navajata, da gre za način dela, ki temelji na tem, da občutljivo in celostno podpre otroke in družine ter povzroča čim manj dodatne travme. Omenjeni avtorici poudarjata, da se ne smemo osredotočati le na otroke,

ki so že vstopili v različne sisteme skrbi, delo na področju zaščite otrok mora temeljiti na pristopu od samega začetka, od prvega srečanja z družino. Upoštevati moramo ne le otrokovo izkušnjo travme, temveč tudi pretekle izkušnje staršev ter medgeneracijski prenos travme.

Menim, da je postopek zaščite je izjemno pomemben, saj lahko z delom, ki ne temelji na razumevanju travme, in ukrepi, ki niso globoko premišljeni in utemeljeni na razumevanju travme, že tako ranljivega otroka v postopkih zaščite še dodatno travmatiziramo. Pomembna je kakovost vsakega sodelovanja z otrokom in družino v postopku zaščite, zagotovitev načina dela, ki bo pravočasno in na odnosu utemeljeno, sodelovalno naravnano, kontinuirano podprl otroka in družino.

Menim, da je odgovornost socialnih delavk in delavcev pri svojem delu zaščita otrok na način, da bo otrok v postopkih zaščite izpostavljen čim manj obremenjujočim izkušnjam. Na podlagi lastnih opažanj na praksi na centru za socialno delo in prepoznavanja potrebe po spremembi načina dela na področju zaščite otrok sem se odločila raziskati, koliko je delovanje na področju zaščite otrok na centrih za socialno delo v Sloveniji usklajeno s pristopom, utemeljenim na razumevanju travme.

Zanima me, ali socialne delavke in delavci poznajo na razumevanju travme utemeljen pristop, kako posamezna načela pristopa (morda nevede) že uporabljajo pri svojem delu ter ali se jim zdi uveljavljanje pristopa na centre za socialno delo po Sloveniji možno, realno in uresničljivo.

Raziskati želim, na kakšen način socialne delavke in delavci prepoznavajo travmo oz. travmatski stres pri otrocih, s katerimi sodelujejo v postopkih zaščite, saj menim, da je pomembo, da znajo hitro in učinkovito prepoznati travmo in se ustrezno, empatično odzvati.

Zanima me tudi, na kakšen način prepoznavajo elemente v sistemu zaščite otrok, ki lahko, če strokovnjaki nimajo dovolj znanja o travmi in odpornosti, otroka še dodatno obremenijo, celo travmatizirajo.

Zanima me, koliko znanja o travmi in odpornosti socialne delavke in delavci na področju zaščite otrok že imajo, na kakšen način ta znanja uporabljajo ter katero znanje bi še potrebovali pri izvajanju ukrepov za varstvo koristi otroka, saj kot navajata Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 216), na razumevanju travme utemeljen pristop vključuje izobraževanje vseh zaposlenih, da se prepreči s strani sistema socialnega varstva povzročeno travmatizacijo že tako ranljivih otrok.

V raziskavi ne spregledam posledic, s katerimi se socialne delavke in delavci na področju zaščite otrok soočajo, zato pozornost posvetim tudi sekundarni travmatizaciji socialnih delavk in delavcev, ki jih tudi na razumevanju travme utemeljen pristop ne spregleda.

2.1. Raziskovalna vprašanja

RV1: Na kakšen način socialne delavke in delavci, ki delujejo na področju zaščite otrok na centrih za socialno delo v Sloveniji, prepoznavajo travmo oz. potencialno travmatične, obremenjujoče izkušnje (pri otroku, družini in v postopku zaščite otrok)?

RV2: Katera znanja o travmi in odpornosti socialnim delavkam in delavcem, ki delujejo na področju zaščite otrok, koristijo in katera znanja bi potrebovali pri zmanjševanju obremenjujočih, potencialno travmatičnih izkušenj na področju izvajanja ukrepov za varstvo koristi otroka (tako za otroka, otrokovo družino kot tudi za socialne delavke in delavce)?

RV3: Koliko socialne delavke in delavci na področju zaščite otrok poznajo in uporabljajo na razumevanju travme utemeljen pristop? Koliko je delovanje na področju zaščite otrok na centrih za socialno delo v Sloveniji usklajeno z načeli pristopa, utemeljenega na razumevanju travme?

RV4: Na kakšen način socialne delavke in delavci, ki delujejo na področju zaščite otrok, doživljajo sekundarno, posredno travmo in na kakšen način se soočajo s posledicami le-te na osebni in organizacijski ravni?

3. Metodologija

3.1. Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativna, saj izkustveno gradivo sestavljajo besedni opisi ali pripovedi socialnih delavk in delavcev (Mesec, 2017/2018). Raziskava je tudi empirična, ker sem s spraševanjem zbirala novo, neposredno izkustveno gradivo (Mesec, 2017/2018). Raziskavo bi opredelila kot uporabno, saj so podatki uporabni za neposredne potrebe prakse (Mesec, 2017/2018).

3.2. Merski instrument

Merski instrument, ki sem ga uporabila v raziskavi, so delno strukturirane smernice za intervju, ki sem ga sestavila s pomočjo somentorice na podlagi prebrane literature. Obsega 15 vprašanj, ki so v večini odprtega tipa in so razdeljena na štiri sklope: prepoznavanje travme/travmatskega stresa, znanja o travmi in odpornosti, poznavanje in uporaba pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, in sekundarna travma. V smernice za intervju sem vključila tudi podvprašanja, ki sem jih uporabila po potrebi. Smernice za delno strukturiran intervju se nahajajo v prilogah pod oznako priloga A.

3.3. Opredelitev enot raziskovanja

Raziskovalni vzorec sestavlja 6 socialnih delavcev (5 socialnih delavk in 1 socialni delavec), zaposlenih na področju zaščite otrok na centrih za socialno delo v Sloveniji. Od tega so štirje socialni delavci na področju zaščite otrok zaposleni manj kot 5 let, dve socialni delavki pa več kot 10 let. Zaposleni so na različnih enotah različnih območnih centrov za socialno delo v Sloveniji, kar pomeni, da vzorec predstavljajo tako socialne delavke in delavci, zaposleni na večjih kot tudi na manjših enotah. Intervjuje sem izvedla v obdobju med 5. 4. 2022 in 13. 4. 2022. Vzorec je neslučajnostni in priložnostni, ker vsaka enota populacije pri izboru ni imela enake možnosti, da pride v vzorec in sem v raziskavi intervjuvala socialne delavce, ki so bili najbolj dostopni (odziv na telefonski klic ali elektronsko pošto, pripravljenost za sodelovanje pri raziskavi) (Mesec, 2017/2018).

3.4. Zbiranje podatkov

Socialne delavke in delavca sem k sodelovanju povabila prek elektronske pošte ali telefonskega klica in se z njimi dogovorila za termin izvedbe intervjuja.

Podatke sem zbirala z metodo raziskovalnega spraševanja, natančneje z delno strukturiranim intervjujem, v obdobju med 5. 4. 2022 in 13. 4. 2022. Tri intervjuje sem opravila v živo, na sedežu enote centra za socialno delo, tri intervjuje pa prek videoklica s programom Zoom. Pred vsakim pogovorom sem preverila, ali se sodelujoči strinjajo, da se pogovor snema, s čimer so se vsi socialni delavci strinjali, tako da sem podatke, ki sem jih pridobila, zapisala kasneje, ob poslušanju posnetkov.

Pri obdelavi pridobljenih empiričnih podatkov sem sogovornicam zagotovila anonimnost, zato so intervjuji označeni s črkami A–F in ne z imeni sodelujočih. Podatki, ki sem jih pridobila, so namenjeni potrebam diplomskega dela v letu 2022.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Po izvedbi intervjujev sem na podlagi posnetkov naredila transkripcijo pogovorov in jih označila s črkami od A do F. Empirično gradivo, ki sem ga zbrala, sem analizirala na kvalitativen način. Besedno gradivo sem najprej analizirala z odprtim kodiranjem. Iz transkripcij intervjujev sem izbrala izjave, ki se navezujejo na določeno temo, jih označila s črko intervjuja in pripisala zaporedno številko izjave, nepomembne informacije glede na opredeljeni raziskovalni problem pa sem izpustila. V obliki tabele sem izbranim izjavam določila pojme, podkategorije, kategorije in teme. Odprto kodiranje je dodano v prilogi B.

Nato sem opravila še osno kodiranje, kjer sem pojme vseh opravljenih intervjujev združila po posameznih temah, kategorijah in podkategorijah ter oblikovala rezultate raziskave. Osno kodiranje je razvidno v prilogi C.

V tabeli 3.1 prikazujem primer odprtega kodiranja, slika 3.1 pa prikazuje primer osnega kodiranja.

Št. izjave	IZJAVA	POJEM	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA	TEMA
A1	Dobimo neko obvestilo, lahko je to s strani šole, kakšne organizacije	Obvestilo s strani zunanje institucije	Posredno prepoznavanje	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otroku	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa

A2	Šolska svetovalna delavka nas je obvestila, da ji je učenec povedal	Obvestilo s strani šolske svetovalne službe	Posredno prepoznavanje	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otroku	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A3	V tem pogovoru ščitimo koristi otroka in dobimo potrebne informacije	Raziskovanje skozi pogovor z otrokom	Neposredno sodelovanje/pogovor z otrokom	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otroku	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A4	Lažje prepoznati fizične poškodbe, znake pri otroku, kot so modrice	Lažje prepoznavanje fizičnih poškodb pri otroku	Prepoznavanje vidnih znakov fizičnega nasilja	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otroku	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A5	Prek sodelovanja z otrokom in raziskujemo	Raziskovanje skozi pogovor z otrokom	Neposredno sodelovanje/pogovor z otrokom	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otroku	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A6	Otrok je bil negotov	Negotovost otroka	Negativna samopodoba	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otroku	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A7	Nesamozavesten	Pomanjkanje samozvesti otroka	Negativna samopodoba	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otroku	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A8	V šoli se je odmikal	Odmik otroka v šoli	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otroku	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa

Tabela 3.1: Primer odprtega kodiranja

Prepoznavanje travme/travmatskega stresa

1. Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otroku

1.1. Posredno prepoznavanje

- obvestilo s strani šolske svetovalne službe (A2, C1, D5)
- informacije s strani zunanje institucije (A1, B6, C4, D1,

E3, F1)

1.2. Neposredno sodelovanje/pogovor z otrokom

- raziskovanje skozi pogovor z otrokom (A3, A5, B9, B11, C2, C3, D2, F3, F4)
- vključevanje psiholoških vprašalnikov (B7, D3)
- uporaba različnih tehnik dela z otrokom (B8)
- raziskovanje odnosov in navezanosti otroka (B10)
- otrok sam izrazi (F5, F11)
- ustvarjanje varnega, zaupnega prostora, da se otrok

lahko odpre (F12)

1.3. Opazovanje fizičnih znakov

- prepoznavanje vidnih znakov fizičnega nasilja (A4, B3, D4, E2, F2)

1.4. Negativna samopodoba

- negotovost otroka (A6)
- pomanjkanje samozvesti otroka (A7)
- nezaupanje vase (A17)

Slika 3.1: Primer osnega kodiranja

4. Rezultati

V nadaljevanju bom predstavila rezultate raziskave, ki sem jih pridobila z analiziranjem intervjujev, ki so razdeljeni po raziskovalnih temah, podkrepljeni pa so z izjavami intervjuvancev, ki jih zaradi boljše preglednosti zapisujem z ležečo pisavo v oklepaju in dodajam številko izjave. Izjave intervjuvancev so navedene v pogovornem jeziku, tako kot so odgovorili na vprašanja, zastavljena v intervjujih.

Prepoznavanje travme/travmatskega stresa

Intervjuvani socialni delavci so največkrat navajali, da raziskujejo, ali se je otroku kaj zgodilo prek neposrednega sodelovanja oz. pogovora z otrokom (*Več lahko izvemo prek samega pogovora z otrokom in starši. (F3)*), da otrok izrazi sam (*Med pogovorom otrok začel jokati in govoriti o nasilju. (F11)*), za kar je potrebno ustvariti varen in zaupen prostor (*Potrebno ustvariti nek varen prostor z otrokom, da ima občutek, da je varno, da lahko zaupa, se lahko odpre. (F12)*). Dva socialna delavca sta omenila tudi vključevanje psiholoških vprašalnikov (*Vključim kakšne psihološke vprašalnike. (B7)*).

Socialni delavci so povedali, da na centru za socialno delo posredno prepoznavajo travmo, bodisi prek komunikacije s šolsko svetovalno službo (*Šolska svetovalna delavka nas je obvestila, da ji je učenec povedal. (A2)*) ali sodelovanja z drugimi institucijami (*Informacije pa dobimo tudi iz vrtca, šole, zdravstvenega doma, vseh institucij, s katerimi otrok pride v stik. (C4)*), obvesti tudi kakšna druga institucija, kot je šola ali zdravstveni dom (*E3*)), ki pogosto prve opazijo, da se z otrokom nekaj dogaja.

Socialni delavci so omenjali lažje prepoznavanje vidnih znakov fizičnega nasilja (Lažje je opaziti neke fizične posledice zanemarjanja, nasilja, ki so na zunaj opazne. (D4), opazimo posledice fizičnega nasilja že na telesu, kakšne modrice (E2)).

Vsi socialni delavci so omenjali opazovanje vedenjskih sprememb pri otroku, kot so npr. odmik otroka v šoli (*v šoli se je odmikal (A8)*), se otrok izogiba igri z ostalimi otroci, se več igra sam (*C8*)), nasilno vedenje do vrstnikov (*Postal je nasilen do ostalih otrok v šoli. (F18)*) in agresija do drugih oseb, povišana aktivnost, plašnost, strah pred neznanimi osebami, težave pri navezovanju stikov, pretirana pozornost na dogajanje v okolici, pojavljanje nočnih mor ali težav s spanjem itn. Socialni delavci so omenjali vedenjske spremembe v šoli, kot so pomanjkanje koncentracije, motivacije, spremembe učnih navad in padec učnega uspeha (*Se lahko kaže tako, da jim pade učni uspeh (C17)*). Ena od socialnih delavk je omenila pomen opazovanja

neverbalne komunikacije (*Neverbalna komunikacija, prek katere lahko zaznam določeno vedenje (B4)*). Socialni delavci so omenjali opažanje načinov komunikacije otrok, kot so posmeh problemu (*se je temu bolj posmejala (A18)*), racionalizacija (*»ah, saj mama me udari samo, ko si to zaslužim, saj to ni nič takega.« (A19)*), pretirano opravičevanje, zahvaljevanje, uganjanje okolici, odklonilno vedenje otroka, ponovno je bila omenjena neverbalna komunikacija (*pozorni moramo biti na neverbalno komunikacijo otroka (F7)*), npr. odmikanje pogleda, pa tudi govorjenje o spolnih organih in kazanje določenih znakov skozi igro. Nekateri respondenti so omenjali opazovanje sprememb v čustvovanju, kot so težave z regulacijo in izražanjem čustev (*ni imel nadzora nad svojimi čustvi (F16)*, *se je hitro razjezil (F17)*). Ena od intervjuvank je omenjala negativno samopodobo otrok (*ni imel zaupanja vase (A17)*). Socialni delavci so izpostavili tudi tesnobo (*pojavi se tesnoba (F14)*), depresijo, samopoškodovanje (*se je ena deklica samo poškodovala (E1)*) in samomorilna nagnjenja (*Je imel samomorilna nagnjenja. (F13)*) pri otrocih v postopku zaščite.

Socialni delavci so v povezavi s prepoznavanjem travme pri starših omenjali neposredno sodelovanje s starši prek pogovora (*Se potem dela s starši, če našo pomoč sprejemajo (C5)*), večkrat je bilo izpostavljeno tudi sodelovanje skupaj s starši in z otrokom (*Povabimo starše in otroka na razgovor in prek tega raziskujemo (F4)*). Ena od intervjuvank je izpostavljala neprimerna ravnanja staršev, kot so uporaba neprimernih vzgojnih ukrepov, nasilen odnos do otrok, uporaba substanc in odsotnost občutka varnosti. Tema travme staršev, ki izhaja iz njihovih primarnih družin, je bila v intervjujih omenjena le enkrat (*Imajo starši tudi svoje travme iz svojih primarnih družin. (C6)*).

Tema prepoznavanja travme oz. travmatskega stresa pri sorojencih je bila v intervjujih omenjena le enkrat. Ena od socialnih delavk je izpostavila pomembnost sodelovanja s sorojenci zaradi velike verjetnosti ponavljanja nasilja (*Na podoben način sodelujemo tudi z brati, sestrami, saj obstaja velika verjetnost, da se bo nasilje ponavljalo. (B12)*).

Vsi socialni delavci so ukrep odvzema otroka prepoznali kot najbolj travmatičen ukrep za varstvo koristi otroka, ki ga izvajajo na centrih za socialno delo za vse vpletene (*odvzem je zagotovo najbolj travmatski, za vse (E7)*, *najbolj travmatičen se mi zdi odvzem, za vse, pač tudi za nas (F19)*, *odvzem otroka, ločitev od družine je zanj travma (F20)*), ena od socialnih delavk pa je kot travmatično za otroka prepoznala tudi razvezo zaradi pogostosti (*za nekatere otroke je zelo travmatska tudi razveza, razvez pa je ogromno (B16)*).

Intervjuvanci so prepoznavali določene elemente v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno obremenitev in/ali travmo za otroka. Ena od socialnih delavk je povedala, da otroci postopek zaščite doživljajo kot stresen, obremenjujoč, celo travmatičen (*Vsak otrok v*

procesu zaščite ta proces doživi kot stresen. (A26), lahko ukrep otroku povzroči dodatno obremenitev, tudi travmo (A27)). Dodatno travmo in/ali obremenitev lahko povzroči pomanjkanje informacij o postopku (lahko dodatno travmo povzroči to, če otrok o samem postopku nima dovolj informacij, o tem kaj se z njim dogaja, kaj se bo zgodilo (A30)), večkrat je bil izpostavljen problem menjavanja strokovnjakov, s katerimi otrok sodeluje, in odsotnost strokovnega delavca, ki bi otroka spremljal skozi celoten proces (Pri sodelovanju z otrokom se menjajo različni strokovni delavci, nima neke stabilnosti, ene osebe, ki ji lahko zaupa. (B142)). Ena od socialnih delavk je izpostavila menjavanje okolja otroka zaradi neustrezne izbire (Ponovna menjava okolja, če se otroka npr. namesti iz ene rejniške družine v drugo, ali pa potem v zavod, stanovanjsko skupino, otroci to dostikrat nase to vzamejo. (E9)). Izpostavili so še dolgotrajnost postopka (Se čaka na obravnavo približno 1 leto ... se travma lahko poglobi. (C28)), negotovost otroka v pomanjkanju informacij med dolgotrajnim postopkom zaščite, ponavljanje svoje izkušnje različnim strokovnjakom (zelo veliko ljudi govori z otrokom, npr. center, šola, policija in je on preveč izpostavljen tej dinamiki ... za otroka preveč stresno, da more večkrat ponavljati svojo zgodbo (B25)), izpostavljali pa so tudi pomanjkanje poglobljenih znanj socialnih delavcev za delo z otrokom z izkušnjo travme (nimamo tako poglobljenih znanj o travmi, da bi lahko otroku na tak način pomagali pri predelavi travme (C32)) in s tem povezano pomanjkanje oz. odsotnost dostopnih strokovnjakov, usposobljenih za delo s travmami (niso na voljo neki strokovnjaki, ki bi jim pomagali predelovati travmo (C29), navadno uporabniki v sistemu zaščite otrok nimajo denarja ... na prostem trgu pa so psihologi, terapevti, ki so kvalitetni (C30)). Omenjena je bila še neodzivnost in neprimerno, nespoštljivo ravnanje strokovnih oseb.

V intervjujih je bilo večkrat izpostavljeno prepoznavanje neustreznosti sodnega postopka. Poleg že prej omenjene dolgotrajnosti postopka (sum spolne zlorabe, ki se še zde vleče, eno leto pa pol že (C34)) so socialni delavci izpostavljali tudi to, da stresen, zastrašujoč sodni postopek lahko pri otroku povzroči dodatno stisko (za otroka sodni postopek stresen, zastrašujoč in ga nekako spravi še v dodatno stisko (B23)) in negotovost (se procesi vlečejo in vlečejo, otroci pa ostajajo v negotovosti (C36) ter da je le-ta neustrezen (nimajo dovolj dokazov in se potem nič ne zgodi ... povzročitelj nasilja dobi večjo moč, otroku pa se jo odvzame (B24)). Ena respondentka je izpostavila neustreznost ponavljanja izkušnje otroka na sodišču (postopke na sodišču, kadar gre za kakšne spolne zlorabe, to podoživljanje stvari, ko mora otrok pričati (F21)) in spraševanje odvetnice na neustrezen, neobčutljiv način (vsa ta spraševanja pa drezanja v otroka čisto brez občutka (F24)).

Znanja o travmi in odpornosti

Večina intervjuvancev je govorila o pomanjkanju oz. odsotnosti pridobitve znanj o travmi in odpornosti s strani fakultete za socialno delo (*Na fakulteti za socialno delo se ne spomnim, da bi pridobili znanja o travmi in odpornosti. (B26), na fakulteti je bilo o travmi in odpornosti malo govora (F25)*), ena od intervjuvank pa je izpostavila, da so znanja, ki jih je pridobila na fakulteti, preveč splošna za delo na področju zaščite otrok (*Fakulteta ti da preveč splošna znanja, enostavno ne moreš tako poglobljeno delati. (F32)*).

Znanja o travmi in odpornosti so pridobili izven fakultete za socialno delo, z udeleževanjem izobraževanj in seminarjev na temo travme s strani organizacije (*Kar smo dobili je izobraževanje na temo travme. (C37)*), imamo pa nekaj izobraževanj, po večini so to enodnevna izobraževanja (*E11*)) ali s samostojnim dodatnim izobraževanjem (*sem se sama odločila, da se vključim v program, kjer pridobivam terapevtska znanja za delo z ljudmi, ki so doživeli travmo (F27)*), ena od respondentov pa se je odločila za študij psihoterapije (*jaz imam tudi en del izobraževanja iz psihoterapije in sem predvsem tam ena znanja, ene metode pridobila (C38)*).

Socialni delavci so izpostavljali potrebo po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti s strani fakultete za socialno delo (*Bi morali pridobiti ta znanja tudi v okviru fakultete za socialno delo, saj smo mi prvi, ki z otrokom vzpostavimo stik. (C42), bi bilo dobro imeti tudi kakšna bolj poglobljena znanja o travmi, ki bi jih morali pridobiti nekaj že na faksu (E15)*).

V povezavi z izobraževanjem o travmi in odpornosti so izražali potrebo in željo po več vsebinah o sodelovanju z ljudmi z izkušnjo travme, po več znanja o travmi in odpornosti (*smiselno, da bi bilo več vsebin namenjenih delu s travmami (B33), vsekakor bi bila ta znanja potrebna (C43), bi si pa želel pridobiti več znanja (D15)*), ena od socialnih delavk pa je izpostavila potrebo po pridobitvi znanja o razvojni travmi in njenih vplivih (*glede na usmeritev, področje dela, zdaj pri delu z otroki bi bilo dobro imeti znanja o neki razvojni travmi, o vplivih (E16)*) z namenom ustrežnejšega odzivanja strokovnjakov pri sodelovanju z otrokom. Izražali so pomanjkanje bolj poglobljenih znanj o travmi in odpornosti (*Pogrešam kakšne bolj poglobljene vsebine na temo travme, odpornosti (E12)*). Ena sogovornica je izpostavila potrebo po pridobitvi več znanja o odpornosti (*razumevanje odpornosti, dejavnikov, ki jih lahko krepimo (B38)*), druga pa pomembnost pridobitve znanj o travmi in odpornosti pri delu z otroki, ki so doživeli spolno zlorabo (*se mi zdi zelo pomembno, sploh pri delu z otroki, ki so doživeli spolne zlorabe (F31)*).

Vsi intervjuvanci, s katerimi sem se dotaknila teme izobraževanja o travmi in odpornosti vseh zaposlenih na centru za socialno delo, kar vključuje tudi nestrokovni kader (npr. zaposlene v sprejemni pisarni, hišnika ipd.), so povedali, da so izobraževanja namenjena le strokovnim

delavcem na centru za socialno delo (*Izobraževanja niso bila namenjena nestrokovnemu kadru. (A34)*), a so hkrati izrazili potrebo in smiselnost pridobitve tovrstnih znanj vseh zaposlenih na centru za socialno delo (*bi bila vsaj neka osnovna znanja o takšnih temah smiselna (E18)*), se mi zdi smiselno, da bi imeli neko osnovno znanje, saj tudi oni srečajo uporabnike na hodnikih, vzpostavijo prvi stik (A37)).

Pristop, utemeljen na razumevanju travme

Vsi socialni delavci so izrazili nepoznavanje na travmi utemeljenega pristopa in odsotnost omenjenega pristopa s strani organizacije (*Ne, nisem še slišala. (B41)*), le ena je omenila, da je za pristop že slišala (*sem že slišala (A38)*), a ga ni znala definirati (*ne znam kaj več o tem povedat (A39)*).

Svoje razumevanje pristopa so opredelili na različne načine, kot dobro tehniko, katere znanja bi bilo dobro imeti, uglasitev na otrokovo čustveno stanje, podporo pri predelavi travme (*da posamezniku pomaga predelat travmo (F42)*), več jih je poudarilo razumevanje vedenja in trenutnih okoliščin posameznika kot posledico travmatične izkušnje (*da ne gledaš samo na težave, ki jih ima otrok sedaj ampak da raziskuješ kaj je doživel (F39)*), razumevanje delovanja osebe z izkušnjo travme (*da se potem na razumevanju delovanje te osebe, da se potem iz tega izhaja (E20)*), pa tudi umeščanje v širši kontekst, usmerjenost naprej, v zavedanje, da ga to, kar se mu je zgodilo, ne definira, osredotočenost ne samo na travmo (*ne da se osredotočaš samo na travmo (F45)*), da lahko v prihodnosti zaživi bolje ne glede na to kaj se mu je zgodilo, ker ga ne definira (F48)). Dva socialna delavca sta v opredelitev vključila pridobitev in uporabo znanj o travmi (*Da imamo neko znanje o travmi in se prilagajamo uporabniku glede na to kakšno travmo prepoznavamo. (D20)*).

Pri nekaterih načelih na travmi utemeljenega pristopa socialni delavci prepoznavajo uporabo le-teh na področju zaščite otrok, pri drugih pa vidijo odsotnost uporabe načela in možnosti za izboljšavo. Več intervjuvancev je izpostavilo upoštevanje načel pri svojem delu (*veliko tega že upoštevamo, po načelih že delujemo (E54)*), veliko po teh načelih že delamo (D85)).

Rezultati kažejo, da socialni delavci travmo največkrat prepoznavajo prek neposrednega pogovora z otroki, pri čemer lahko to, da se je nekaj zgodilo, otrok izrazi sam (*včasih otrok potem dovolj zaupa, da sam pove (D26)*), včasih so bolj odprti glede stvari in povejo sami kaj se dogaja (A45)), nekateri pa so omenjali sodelovanje s celotno družino (*tudi s celotno družino (F35)*). Pogosto je tudi posredno prepoznavanje (*kar nam sporočijo iz kakšne druge ustanove, iz šole, zavoda (C48)*), lahko opazijo tudi kakšne druge stvari, ki jih mi ne (C49)), za kar je

pomembno dobro sodelovanje med različnimi institucijami (*zelo pomembno sodelovanje med različnimi institucijami (D28), se obveščamo med seboj (D29)*). Socialni delavci so omenjali pomembnost opazovanja vedenjskih sprememb (*smo pozorni na neke spremembe v otrokovem vedenju (D24)*) in neverbalne komunikacije otroka (*pozorni tudi na neverbalno komunikacijo (A46)*).

V povezavi z načelom izogibanja retravmatizacije so socialni delavci največkrat izpostavljali pomembnost ustrezne podpore in spremljanja otroka v dolgotrajnem postopku zaščite (*ga spremljamo (C51), preverjamo kako je (B55)*), informiranosti otroka o tem, kaj se dogaja in kaj se bo zgodilo (*obveščamo o tem kaj se dogaja (C53), če vsi te postopki dolgo trajajo, da ga ves čas informiramo (B54)*), npr. o tem, kako bo izgledal sodni postopek (*da se pogovarjamo z njim kako bo na sodišču stvar izgledala, mu razložimo (B57)*). Intervjuvanci so izpostavili tudi spoštljivo, občutljivo in zanesljivo ravnanje strokovnjakov v postopku zaščite v skladu z največjo koristjo otroka, delovanje v smeri olajšanja okoliščin za otroka, razbremenjevanje otroka in povzročanja čim manj dodatnih negativnih izkušenj. Dva socialna delavca sta omenila pomembnost samostojnega izobraževanja in poglobljanja znanj socialnih delavcev z namenom izogibanja retravmatizaciji (*mi sami poglobljamo svoja znanja, da jih lahko podpremo (C56), pomembno, da imamo vsi, ki delamo na tem področju dovolj nekega specifičnega znanja (D36)*). Ena socialna delavka je omenila odsotnost načela zaradi nesodelovanja med različnimi institucijami (*problem samo sodelovanje med institucijami (F56)*), ponavljanja zgodbe otroka različnim strokovnjakom (*ponavljanje zgodbe otroka različnim strokovnjakom, tukaj bi mogli nekaj spremenit (F57)*) in neobčutljivega zaslišanja na sodišču (*je ena sodnica punco spraševala zlo brez občutka (F58)*). Ena intervjuvanka je poudarila pomembnost izogibanja ponavljanja izkušnje različnim strokovnjakom (*da ne dreza vsak posebej, kar otroku morda ne bi bilo prijetno večkrat ponavljat (B59)*).

Pri načelu varnosti so intervjuvanci poudarjali tako prisotnost načela na področju zaščite otrok s strani centra za socialno delo kot tudi odsotnost elementa na ravni celotnega sistema (*V celotnem sistemu pa mejčkn zmanjka kar se varnosti tiče. (C90)*) zaradi dolgotrajnosti postopka, pogostega menjavanja institucij in rejniških družin (*ko so že v nekem zavodu gredo drugam, grejo v rejniško družino pa jo potem zamenjajo (C92)*) ter menjavanja strokovnjakov, s katerimi v postopku zaščite otroci sodelujejo (*se strokovnjaki menjavajo (C91)*). Omenjali so upoštevanje in pomembnost načela varnosti socialnih delavk in delavcev na centru za socialno delo (*če ni varno tudi sodelovanja ni takšnega, kot bi si želeli (C75), se vsak od nas na centru trudi, da vzpostavimo nek čim bolj varen prostor (D54)*) prek ustvarjanja varnega, zaupnega prostora (*vzpostaviti odnos, v katerem se otrok počuti varno (D49)*), ki otroku omogoča občutek,

da je slišan, viden, sprejet, da lahko izrazi svoje želje in skrbi, občutek, da je tisto, kar čuti ob tem, kar je doživljal, legitimno. Ena socialna delavka je omenila pomembnost predvidljivosti in konsistentnosti socialnega delavca (*smo pri tem konsistentni (A51)*) ter sporočanje otroku, da bo zaščiten v primeru kakršnegakoli nasilja (*da mu to povemo, da kakršnokoli nasilje je nesprejemljivo in da smo tukaj, da ga varujemo (B70)*). Izpostavljeno je bilo tudi, da je za varnost v odnosu potreben čas (*se počasi potem začne počutiti bolj varno v tem odnosu, sčasoma (C73)*), nekateri otroci zlo težko zaupajo, je treba delati na odnosu (*C83*), da otrok sčasoma dobi občutek, da smo vredni njegovega zaupanja (*mora otrok dobiti ta občutek, da smo vredni tega zaupanja (C85)*). Ena socialna delavka se je dotaknila tudi pomembnosti prostora, v katerem se nahajamo, z namenom ustvarjanja fizične varnosti v odnosu (*kakšen je prostor, v katerem smo (C82)*).

Intervjuvanci so govorili o pomembnosti in upoštevanju načela zanesljivosti in transparentnosti s strani centra za socialno delo (*se zlo trudimo, da smo z otrokom transparentni (E27)*, *pomembno je, da smo mi zanesljivi (D39)*). Največkrat so izpostavljali pomembnost nudenja vseh informacij otroku (*se zlo trudimo, da otroka obveščamo o vsem, kar se dogaja (D41)*, *mi je to blazno pomembno, da sem jaz zanesljiv člen (C60)*) in pomembnost občutljivosti pri deljenju informacij z otrokom (*na en primeren način, z veliko mero občutka (A77)*). Ena od intervjuvancev je izpostavila pomembnost konsistentnosti zaupne osebe, druga pa pomembnost zanesljivosti strokovnjaka, da oseba lahko začne zaupati. Tako kot pri načelu varnosti pa so tudi pri načelu zanesljivosti in transparentnosti socialni delavci omenjali odsotnost elementa na ravni celotnega sistema zaščite (*O zanesljivosti bi težko govorila, ker je tukaj je zadaj celoten sistem. (C58)*, *včasih ne ve kaj se bo z njim zgodilo, ker niso vsi postopki, sploh na sodiščih, odvisni od nas (F68)*), pri čemer so izpostavili odsotnost načela zaradi neusklajenosti različnih strokovnjakov (*en strokovnjak nekaj pove tako, drug drugače in potem je otrok zmeden (F67)*) in postopkov na sodišču (*v zadnjem času 2x predstavljeno glavno obravnavo (C59)*).

Pri načelu dodajanja moči, izbire in nadzora so intervjuvani socialni delavci govorili o pomembnosti in upoštevanju načela (Mnogokrat izhajajo iz okolja, kjer se je velikokrat negativno z njimi govorilo, imajo nizko samopodobo ... zlo pomembno pri vsakem pogovoru. (B67), dodajanje moči je vodilo našega dela (E25)). Največkrat so govorili o upoštevanju mnenja otroka pri sodelovanju (sodelujemo z otroci na tak način, da se upošteva njihovo mnenje (A56), pomembno, da se res sliši in upošteva otrokovo videnje (C95)), pri čemer je bila izpostavljena pomembnost občutljive komunikacije v primeru delnega odvzema nadzora zaradi zaščite (če pa se zaradi zaščite otroka mora kaj spremeniti ... komuniciramo, se pogovarjamo, z občutkom (C94)) ter prevzemanje odgovornosti za svoje življenje (ključno, da ga usmerjamo

v to smer, da je prihodnost zanj lahko drugačna (C96), da jo lahko oblikuje po svoje (C98)). Govorili so o krepitvi virov moči, tako zunanjih (to so lahko neki zunanji dejavniki (D64)) kot notranjih (poudarjam neke močne točke, kvalitete otroka, ki jih morda sam ne prepozna (B66)). Intervjuvanci so poleg usmerjenosti v vire moči otroka (pogovor usmerjam tudi v to kaj ima, kdo je tukaj zanj, ne kdo ni (B64)) poudarjali usmerjenost v prihodnost (usmerjam v smer, da se zaveda, da lahko izbira kakšno bo njegovo življenje ne glede na to kaj se mu je zgodilo (B63), Naučiti, da kratkotrajne travme niso tiste, ki bi določale življenje v prihodnje. (A66)). Ena socialna delavka je izpostavila pomembnost zaupanja socialnega delavca v otroka pri dodajanju moči (da kot njegov zaveznik res verjameš v to, da verjameš vanj (C99)).

Pri načelu sodelovanja in vzajemnosti so socialni delavci govorili o upoštevanju in pomembnosti načela pri delu. O pomembnosti tega, da otrok dobi občutek, da smo skupaj na poti (*mu damo občutek, da bomo tu z njim, da bomo šli skupaj čez to (F73)*), o pomembnosti sodelovalnega, enakovrednega odnosa, ena socialna delavka pa je izpostavila pomembnost osebnega odnosa z otrokom (*da ga spoznam, kdo je (C72)*), približevanje otroku in izravnavanje hierarhije (*da ni med nama take velike bariere strokovnjak pa uporabnik (C70)*).

Nekateri socialni delavci so kulturni, zgodovinski in spolni kontekst težko povezali s svojim delom na področju zaščite otrok (*več težko rečem na to temo, ne vem zdej kako točno bi jo povezal (D44)*), *se mi zdi srednje pomembno (B71)*), drugi pa so govorili o pomembnosti prilagajanja specifični identiteti posameznika (*vsakemu posamezniku se je potrebno prilagodit (A81)*), spoštovanju različnosti (*pomembno, da na vsakega posameznika gledamo, kot na individuuma (F60)*) in odsotnosti predsodkov socialnega delavca (*da nimamo predsodkov, da že vnaprej ne pristopimo drugače (F61)*). Ena socialna delavka je omenila možnost zagotovitve prevajalca in spoštovanja drugačne vere (*primer deklice iz Sirije, ki je imela prevajalca iz arabščine (F64)*).

V povezavi s partnerstvom preživelih so intervjuvanci izpostavljali različne oblike povezovanja otrok s podobno izkušnjo. Nekaj jih je pomislilo na neformalno povezovanje otrok v zavodih, mladinskih domovih in stanovanjskih skupinah ter v okviru mladinskega centra (*tam so otroci, ki so v sistemu zaščite otrok, ki imajo neke vedenjske težave ali težavo pri integraciji v šoli (F81)*), dve socialni delavki pa sta omenili povezovanje otrok v okviru rejništva (*mi smo imeli srečanje otrok okrog novega leta, kjer so bili otroci, ki so v rejništvu (A79)*). Nekateri socialni delavci so izpostavili odsotnost organizacije s strani centra za socialno delo oz. nepoznavanje načela (*na centru ne (F77)*, *na področju zaščite otrok ne vem za nič takega (D101)*). Rezultati so pokazali, da socialni delavci prepoznavajo pomembnost uveljavitve načela na področje zaščite otrok (*sploh tisti, ki so uspešno šli čez to, da delijo izkušnjo, da se*

lahko zbližajo (B74), bi bilo to povezovanje res nekaj, kar bi otroku pomagalo, nek občutek, da ni sam (C103), one dva drugače razumela in čutila, kot strokovna delavka, ki se lahko samo približno vživi (C104)), a imajo v povezavi s tem različne pomisleke, npr. pomislek glede varstva osebnih podatkov, da gre za občutljive teme, ki morda komu ne bi odgovarjale (nekateri so odprti s svojimi zgodbami, nekateri ne želijo delit, se spominjat, skrivajo (E42)), spraševanje o tem, kaj ta podobna izkušnja sploh je, saj so otroci v sistemu zaščite zaradi različnih razlogov (otroci so v rejništvu zaradi različnih razlogov (A80)), zaradi česar bi se morali implementacije tega načela lotiti z veliko mero premisleka in občutljivosti (za razmislit zaradi česa bi to počeli, komu bi bilo namenjeno (E43), da se odgovori res na neke potrebe otrok (E44)).

V povezavi z načelom poti do specialističnega zdravljenja travme in povezav z za delo s travmami, usposobljenimi strokovnjaki, so intervjuvanci omenjali možnost psihologov v šolah, vzgojno izobraževalnih zavodih, mladinskih domovih, na centrih za socialno delo ter možnost kliničnih psihologov in samoplačniških terapevtov (*imajo te strokovnjaki poglobljena znanja o otroški travmi in se znajo odzvati na potrebe otroka (E47)*). Pri tem jih je večina izrazila, da so možnosti dostopnih strokovnjakov za otroke v sistemu zaščite omejene (*velik problem prit do takšnih strokovnjakov (E48)*), bodisi zaradi dolgih čakalnih vrst (*Pri kliničnih psihologih so čakalne dobe, govorimo o obdobju enega leta in več. (E49)*) ali zaradi finančnega vidika (*otroci v postopku zaščite, katerih družine pogosto nižji ekonomski status, te možnosti nimajo (C107)*). Intervjuvanci so omenjali odsotnost poglobljenih znanj socialnih delavcev o delu z otroki z izkušnjo razvojne kompleksne travme, da bi lahko otroke podprli na ustrezen način (*se pričakuje, da bomo socialni delavci nadomestili ta del (E50), ne moremo, ker nimamo poglobljenega znanja o travmi (E51)*). Prepoznavajo veliko potrebo po strokovnjakih, usposobljenih za delo s travmami, ki bi bili dostopni vsem otrokom v sistemu zaščite (*otroci potrebujejo podporo takšnih strokovnjakov ... stiske so vedno večje, vedno bolj kompleksne (E53), je to res nujno takoj, saj se pri otroku lahko v tem času zgodi veliko (C109), rabi prov strokovnjaka za travmo (C112)*).

Rezultati so pokazali, da socialni delavci vidijo prednosti in so naklonjeni uveljavljanju na razumevanju travme utemeljenega pristopa na področje zaščite otrok (*osebno sem zelo odprta za takšne spremembe (F105), vidim prednosti v uveljavitvi kakšnega takega pristopa (D96), če bi bilo to izvedljivo bi bilo to super (B81)*). Kot prednosti pristopa prepoznavajo hitrejša in ustrežnejša prepoznavanja travme in posledic le-te (*v smislu prepoznavanja travme in posledic bi nam pomagal takšen pristop (E57), bi prepoznali posledice, ki morda niso tako vidne (A88)*) ter prepoznavanje vedenj, ki so posledica travme (*da bi to imeli za vedenjske težave, v bistvu pa gre za posledice neke travmatske izkušnje (E56), da bi lažje razumeli njena vedenja, da ima*

stisko, ki jo rešuje na tak način (E58)). Intervjuvanci so govorili o tem, da bi pristop prinesel bolj poglobljena, specifična znanja socialnih delavcev o travmi in odpornosti, da bi pripomogel k boljšemu sodelovanju z otroki z izkušnjo travme, boljšemu odzivanju strokovnjakov v sistemu zaščite in posledično doprinesel k manj posledicam travme na različnih področjih življenja in boljšim izidom za otroke. Intervjuvanci prednost pristopa prepoznavajo v dostopnosti usposobljenih strokovnjakov za delo s travmami *(da bi eden imel ta znanja in sposobnosti, da bi lahko res kvalitetno opravljal te razgovore in nudil pomoč (C17)),* ki bi imeli znanja in kompetence za bolj poglobljeno sodelovanje z otroki in bi lahko to znanje delili tudi med ostale zaposlene *(med nas bi potem ta znanja lahko delil, bi nas podprl (C112)).* Respondenti so izpostavili, da bi uvajanje pristopa na področje zaščite otrok prineslo več znanja socialnih delavk in delavcev o travmi in odpornosti in s tem večjo občutljivost pri delu, odsotnost, včasih nenamernega vzbujanja neprijetnih občutkov in spominov ter večjo pozornost na izogibanje povzročanja dodatne obremenitve s strani institucij in strokovnjakov v sistemu zaščite *(Lahko nenamerno pri otroku sprožimo kakšne neprijetne občutke, spomine, da ne bi prihajalo do tega (B84), bi bili še bolj pozorni na povzročanje dodatne obremenitve s strani institucij, strokovnjakov (D87)).*

Ovire, ki jih socialni delavci prepoznavajo pri uveljavljanju takšnega pristopa, so težko uveljavljanje sprememb na sistemski ravni in spreminjanje že uveljavljenih, globoko ukoreninjenih načinov dela *(težko se mi zdi spremenit celoten sistem, težko je vpeljat že majhne spremembe na centrih (F101))* ter pomanjkanje motivacije vodstva za vsebinsko spremembo *(primanjkuje motivacije tistih na vodilnih položajih za takšne spremembe (F103)).* Poleg tega so respondenti povedali, da so za takšno spremembo kadrovske podhranjeni in preobremenjeni *(nas je premalo (E60), bi mogli razpisat nova delovna mesta in pripravništva (E64)),* izpostavljeno pa je bilo tudi pomanjkanje financ za širjenje kadra in dodatna izobraževanja.

Respondenti so izražali naklonjenost uveljavljanju pristopa na področje zaščite otrok *(moramo ostati odprti za spremembe (E68)),* motiviranost zaposlenih za spremembo *(želim, da bi delo potekalo na drugačen način (F107)),* postopna uveljavitev pa se jim zdi realna in uresničljiva *(realno, mislim da je, a postopoma (D79)).*

Sekundarna travma

Rezultati so pokazali, da intervjuvanci občutijo najrazličnejše osebne znake izpostavljenosti travmam uporabnikom pri svojem delu, med katerimi so bili najpogosteje izpostavljeni razmišljanje o službi izven delovnega časa, sanje o službi, občutki nemoči, krivde, jeze, žalosti, utrujenost, izčrpanost, pomanjkanje energije, pomanjkanje koncentracije, razdražljivost,

pomanjkanje empatije in glavoboli. Vsi socialni delavci so povedali, da se zaposleni na področju zaščite otrok srečujejo z raznovrstnimi simptomi sekundarne travme, večkrat pa je bilo omenjeno, da lahko posamezni simptomi privedejo tudi do izgorelosti (*pride do izgorevanja, najprej se začnejo pojavljati posamezni simptomi, ki se potem nalagajo in nalagajo (F161)*).

V povezavi s soočanjem s simptomi sekundarne travme so veliko povedali o načinih skrbi zase na osebni ravni, pri čemer je bila najpogosteje izpostavljena ločitev osebnega in poklicnega življenja (*sem se jaz kar naučila razmejiti to delo tu in moje življenje doma (C132)*), postavljanje mej (*da ne jemljemo vsega nase (A121)*, *naredim nek mejnik kaj je tukaj moje in kaj ni moje (C128)*), samozavedanje, sočutje do sebe in prepoznavanje ter pomirjenost s svojo vlogo na delovnem mestu. Pogosto so izpostavljali pomembnost skrbi za odnose v osebnem življenju, pri čemer so bili poleg prijateljskih in družinskih odnosov izpostavljeni tudi dobri odnosi s sodelavci, ki niso povezani samo s službo (*da se lahko vmes mal pohecamo, da spijemo kavo, da so vmes tudi lahkotni trenutki (D122)*). Večina respondentov je omenjala pomen prostočasnih aktivnosti, ki jih posameznik rad počne in ga napolnijo z energijo, fizičnih aktivnosti in samostojnega dodatnega izobraževanja.

Vsi socialni delavci so prepoznavali pomembnost skrbi organizacije za zaposlene v okviru timskih sestankov, mesečne supervizije (*imamo na mesec uro in pol supervizije (A132)*), prav tako pa imajo vsi intervjuvani na centru za socialno delo tudi možnost individualne supervizije (*tudi možnost individualne supervizije, ja, če bi to potrebovali (B116)*). Ena socialna delavka je izpostavila še možnost dodatne supervizije, če bi jo potrebovali (*smo to čutili tako obremenjujoče, težko je bilo in smo želeli imeti dodatno supervizijo, kar nam je bilo omogočeno, da smo vedeli, da smo res bili sigurni, da gremo v pravo smer in da nismo nosili še več stvari domov (A138)*) in potrebo po več supervizijskih srečanjih (*je veliko mladih strokovnih delavcev zdaj prišlo, tudi pripravniki prihajajo (A140)*, *Je 1x na mesec premalo. (A141)*).

Pri vprašanju o tem, ali so supervizije, utemeljene na razumevanju travme in pomenu krepitve odpornosti otrok, družin, pa tudi zaposlenih in na kakšne načine supervizor v delo s timom integrira znanje o razvojni kompleksni travmi in travmatskemu stresu pri otroku, njegovi družini in tudi pri socialni delavki oz. delavcu, so intervjuvanci največkrat izpostavljali odsotnost oz. pomanjkanje omenjanja travme in odpornosti v okviru supervizije (*se specifično travmi in krepitvi odpornosti ne posveča posebne pozornosti (B124)*), izpostavljanje tem, ki jih sami želijo (*je res odvisno od supervizije do supervizije kaj je izpostavljeno, kaj je trenutna stiska (A147)*) in da bi torej travmo in odpornost omenjali, če bi član izpostavil sam (*o travmi in odpornosti govorimo seveda, če bi to socialna delavka na superviziji izpostavila sama*

(F135)). Socialni delavci so povedali, da se dotikajo tem travme in odpornosti, ena socialna delavka pa je omenila bolj pogosto omenjanje krepitve odpornosti otroka (*Več pozornosti posvečamo krepitvi odpornosti, varovalnim dejavnikom otroka in družine, to so teme, o katerih se več pogovarjamo na superviziji. (B127)*). Respondenti so omenjali, da na supervizijskih srečanjih pogosto izpostavljajo teme, povezane s sekundarno travmo, kot je skrb zase, soočanje z bolj kompleksnimi primeri, z odvzemom in razreševanjem individualnih občutkov (*Pa tudi, če ne pride do odvzema, na neki osebni ravni kako se s tem soočiti. (A144)*). Več socialnih delavcev je povedalo, da se z različnimi supervizorji različno ujemajo in da se jim zdi pomembno poznavanje področja dela supervizorja (*če je supervizor nekdo, ki ne pozna delovanja centra je težko dobit podporo (D137)*). Rezultati raziskave kažejo, da intervjuvanci prepoznajo prednosti in potrebo po integraciji vsebin o travmi in odpornosti v supervizijo (*integracija teh znanj doprinesla neko pozitivno noto k našemu delu (D140)*), kot tudi po integraciji več vsebin o sekundarni travmi (*če bi se več pogovarjali o tej izpostavljenosti, sekundarni travmi, bi socialne delavke po mojem manj izgorevale (F138)*). V povezavi s skrbjo organizacije za zaposlene so socialni delavci omenjali še skrb za dobre odnose v kolektivu in pozitivno delovno klimo (*organizirana taka druženja, kakšen piknik, ko je kdo kaj praznoval, smo si vzeli tudi čas izven službe (C154), da smo toliko povezani, da smo si v pomoč, da je to pomembno pri razbremenitvi (D128)*) ter nudenje različnih izobraževanj s strani organizacije (*nekaj na temo izgorelosti, da veš kako si pomagat (E139)*), kljub temu pa izražajo pomanjkanje in večjo potrebo po skrbi organizacije za zaposlene (*bi nam morala organizacija nuditi več podpore (B130)*).

Intervjuvani socialni delavci prepoznajo številne sistemske in nekatere organizacijske ovire, ki prispevajo k temu, da se socialni delavci na področju zaščite otrok srečujejo s simptomi sekundarne travme. Na organizacijskem nivoju izpostavljajo pomanjkanje, odprtost in potrebo po izobraževanju na temo travme in odpornosti s strani organizacije, željo po bolj specifičnih, poglobljenih znanjih tako o sodelovanju z uporabniki (*je izobraževanje pomembno, da se izpopolnjuješ ... težave so vedno bolj drugačne, kompleksne (F157)*) kot o sekundarni travmatizaciji socialnih delavk in delavcev (*zelo smiselno, da bi zaposleni s strani organizacije pridobili več znanja o posledicah te konstantne sekundarne izpostavljenosti travmam uporabnikom (A158)*). Ena socialna delavka je izpostavila pomanjkanje povezanosti kadra, podpore sodelavcev in vodstva (*nimam nekega občutka skupnosti, da smo s sodelavci povezani med seboj (B149), bi organizacija lahko več vlagala v pozitivno delovno klimo, v povezovanje kadra, kakšni team-buildingi (B150)*). Na sistemski ravni vsi socialni delavci prepoznajo problem kadrovske podhranjenosti, organiziranosti kadra in pomanjkanja časa, nekateri pa še

neustrezen način dela (*pisat predloge in zastopat center na sodišču, se borit z odvetniki ... nikakor ni naše delo pa so nam ga pač vsilili (C128)*), neustreznost plače (*je začetna plača prenizka, sploh glede na zahtevnost in odgovornost, ki jo imaš (D159)*) in nevzpodbudne možnosti za napredovanje na delovnem mestu.

5. Razprava

V tem poglavju na podlagi zapisanih rezultatov odgovarjam na zastavljena raziskovalna vprašanja in ugotovitve povezujem s teoretičnimi izhodišči.

Prepoznavanje travme/travmatskega stresa

V začetku tega poglavja se bom dotaknila teme prepoznavanja travme oz. travmatskega stresa pri otroku, pa tudi pri družini in sorojencih, v nadaljevanju pa bom razpravljala o prepoznavanju potencialne travmatičnosti ukrepov za varstvo koristi otroka in prepoznavanju elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko, če strokovnjaki nimajo dovolj znanja o travmi, otroka dodatno obremenijo, celo travmatizirajo.

Socialni delavci na različne načine prepoznavajo travmo oz. travmatski stres pri otroku. Največkrat je bilo omenjeno prepoznavanje prek neposrednega sodelovanja z otrokom, kar vključuje sam pogovor z otrokom, v katerem lahko otrok to, da se mu je nekaj zgodilo, izrazi sam, socialne delavke in delavci pa so pozorni tudi na spremembe v vedenju otroka, ki je pogosto odstopajoče, nenavadno ali agresivno, neverbalno komunikacijo, prek katere ljudje komuniciramo več kot z besedno govorico, različne načine komunikacije otroka in spremembe v čustvovanju otroka. Van der Kolk (2005, str. 404) navaja, da imajo otroci, ki so doživeli travmo, težave z regulacijo čustev, kar je bilo izpostavljeno tudi v intervjujih. Socialni delavci so pozorni na vidne znake fizičnega nasilja, kot so npr. modrice ali otekline. Kot pravita Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 209–212), je vedenjske in psihološke posledice razvojne travme veliko težje prepoznati kot npr. zunanje, telesne posledice aktualnega zanemarjanja ali fizičnega nasilja nad otrokom. Raziskava je pokazala, da socialni delavci opazajo tudi negativno samopodobo otroka, spremembo učnih navad, pomanjkanje motivacije, koncentracije, pozornosti in padec učnega uspeha. Cvetek (2009, str. 23) navaja, da težave s koncentracijo in pozornostjo onemogočajo, da bi bil otrok s travmatično izkušnjo v okolje vključen z energijo in interesom in da mu lahko že nezahtevna dejavnost, kot sta branje ali pogovor, zahteva poseben napor. Respondenti so navajali tudi tesnobo, panične napade, depresijo, samopoškodovanje in samomorilna nagnjenja pri otrocih v postopku zaščite. Štrajn (1995, str. 7–9) zapiše, da avtoagresivno vedenje otroka lahko razumemo kot otrokovo sporočilo družbi, način izražanja stiske, ki ga lahko razumemo v kontekstu upora, posmeha, obtožbe oz. obupa.

Veliko socialnih delavcev je izpostavilo, da je pomembno dobro sodelovanje z različnimi institucijami (npr. s šolo, z vrtcem, zdravstvenim domom), saj so oni pogosto prvi, ki opazijo,

da se z otrokom nekaj dogaja in o tem obvestijo center za socialno delo. Na podlagi lastne izkušnje primerjanja prakse na osnovni šoli in centru za socialno delo opažam, da sem imela na osnovni šoli občutek, da sem lahko več časa posvetila sodelovanju z otrokom, z njim sodelovala skozi daljše časovno obdobje, kar je posledično pomenilo, da sem z otrokom lahko vzpostavila odnos, v katerem se je počutil dovolj varno, da se je odprl in mi zaupal bolj osebne stvari. Na centru za socialno delo te izkušnje nisem imela. Menim, da je večja verjetnost, da otrok šolski svetovalni delavki zaupa določene stvari, ki se dogajajo v njegovi družini. Socialna delavka na centru za socialno delo z otrokom ni vsak dan v stiku, zato menim, da je zelo dragoceno sodelovanje z zunanjimi institucijami, kot so npr. vrtec, šola, mladinski center, zdravstveni dom, pa tudi z zunanjimi izvajalci različnih programov. Kot navaja informacijska služba zvezne agencije Children's Bureau, ki deluje v okviru Ministrstva za zdravje in človeške vire v ZDA, področja družine in otrok (Child Welfare Information Gateway, 2020, str. 16) na razumevanju travme utemeljen pristop prepoznava pomembnost krepitve medsektorskega sodelovanja, komunikacije in izmenjave informacij, skupnega načrtovanja in prizadevanja za skupne cilje, prepletanje virov financiranja ipd. z namenom ustvarjanja povezanega, poenotnega sistema zaščite, ki bi bolje odgovarjal na potrebe uporabnikov z izkušnjo travme.

Ena od socialnih delavk je izpostavila raznolikost izražanja posledic pri otrocih. Iz rezultatov raziskave je razvidno, da so predvsem spremembe v vedenju otrok zelo raznolike. Nekatere socialne delavke so govorile o odmiku otroka v šoli, plašnosti, zaprtosti vase, strahu pred tujimi osebami, težavah pri navezovanju stikov, drugi socialni delavci pa so govorili o ravno nasprotnih vedenjskih spremembah, kot so povišana aktivnost, nasilje do vrstnikov ali agresija do drugih oseb. Izpostavljene simptome in še mnoge druge naštevata tudi Goelitz in Stewart-Kahn (2013, str. 172–175), ki prav tako kot pogosta vedenja otrok z izkušnjo travme navajata umik, splošno otopelost, pomanjkanje zaupanja, težave pri medosebnih odnosih in interakciji z vrstniki (npr. manj očesnega stika, splošna plašljivost, manj igranja z vrstniki in več samostojne igre, ponavljajoča se igra), nemoč in pasivnost ter na drugi strani povišano aktivnost, nemirnost, vsiljive misli, težave s spanjem, nočne more itn. Pomembno se mi zdi, da strokovnjaki iz različnih institucij med seboj sodelujejo in vedenje otroka ter njegove aktualne izzive vidijo skozi lečo travme, v povezavi z izkušnjo, ki jo je otrok doživel, ne pa kot vedenjsko težavo otroka. Kot pravita Mikuš Kos in Slodnjak (2000, str. 14), lahko otrok z npr. neubogljivostjo, neustreznim, odstopajočim ali agresivnim vedenjem sporoča svojo stisko.

Prepoznavanje travme pri starših in sorojencih je bilo v intervjujih redko omenjeno, le ena socialna delavka je omenila pomembnost sodelovanja s sorojenci zaradi velike verjetnosti ponavljanja nasilja v družini, druga pa je omenila, da imajo lahko tudi starši travme iz svojih

primarnih družin. Kot pravita Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 218), moramo upoštevati ne le otrokovo izkušnjo travme, temveč tudi pretekle izkušnje staršev in medgeneracijski prenos travme. Glede na to, da je bila tema sodelovanja s starši in s celotno družino v intervjujih prezrta, se mi zdi izjemno pomembno, da socialne delavke in delavci na področju zaščite otrok več sodelujejo s celotno družino. Pomembno se mi zdi tudi raziskovanje izkušenj staršev in podpora obema staršema z namenom podpore otroka, saj obstaja verjetnost, da imajo tudi starši izkušnjo travme in so njihova neustrezna vedenja povezana z neustreznimi odzivi na njihovo travmo. Kot navajata avtorici (2019, str. 218–222), je otrokom v postopku zaščite na podlagi kvalitativne raziskave veliko pomenila podpora družinskih članov, ki niso bili povzročitelji nasilja, sodelovalni odnos s starši pa je učinkovitejši in si želijo, da se odnos ohranja, ko otroci npr. odidejo v rejništvo.

V povezavi s prepoznavanjem travme pri otrocih in starših se sprašujem o tem, ali je način prepoznavanja ter raziskovanja specifike travme in njenih vplivov na posameznika ustrezen in učinkovit. Razmišljam, ali se travmo prepozna dovolj hitro ali je morda odvisno od posameznega strokovnjaka, ali bo travmo sploh iskal in raziskoval. Informacijska služba Child Welfare Information Gateway (2020, str. 4) npr. predlaga uvedbo presejalnih testov ob vstopu otroka v sistem zaščite. Menim, da bi na ta način lahko travmo prepoznali hitreje in pridobili pomembne informacije o zgodovini travmatičnih dogodkov, hkrati pa bi otrokom z izkušnjo travme dali občutek, da je strokovnjakom mar za to, kar se jim je zgodilo. A takšni spremembi mora slediti tudi ustrezen način dela v nadaljevanju okrevanja, podpora strokovnjakov in programov, ki bi otroka podprli in z njim kontinuirano sodelovali.

Vsi socialni delavci, ki so sodelovali v raziskavi, prepoznavajo kot najbolj travmatičen ukrep za varstvo koristi otroka odvzem otroka za vse vpletene, tako za otroka, družino, kot tudi za socialne delavke in delavce. Kot navaja program za raziskave in usposabljanje na področju socialnega vključevanja (The UPenn Collaborative on Community Integration, 2017), je lahko v mnogih primerih ločitev otroka od staršev in s tem ločitev od okolja, ki mu je poznano, občutek izgube, zmede, obžalovanja ipd. prav tako obremenjujoča izkušnja za otroka, kot je to, da otrok ostane v matični družini. Menim, da je odgovornost socialnih delavk in delavcev pri svojem delu zaščita otrok na način, da bo otrok izpostavljen čim manj obremenjujočim izkušnjam in omogočanje izkušnje življenja v družini, ki bo krepila odpornost otroka ter da se socialne delavke in delavci na področju zaščite otrok zavedajo tako posledic tega, da otrok ostane pri matični družini, kot tudi posledic ukrepov za varstvo koristi otroka, ki so v praksi pogosto spregledane. Tudi Trivedi (2019) poudarja, da so lahko dolgotrajne čustvene in psihološke posledice, ki jih otrok doživi ob ločitvi od staršev, hujše kot to, da ostane pri matični

družini, k čemur prispeva tudi pogosto menjavanje namestitvenih institucij in rejniških družin ter doživljanje zlorab in zanemarjanja v sistemu rejništva. Kot pravita Mešl in Drobnič Radobulajc (2019, str. 202), je ločitev otroka od staršev, čeprav je zaradi okoliščin v družini nujna, travmatična izkušnja. Glede na rezultate raziskave se mi zdi ključno, da imajo vsi vpleteni, tako otrok, družina, rejniki kot socialni delavci možnost kontinuirane podpore usposobljenega strokovnjaka pri izvajanju ukrepa odvzema otroka, ki naj se ga izvaja le po globokem premisleku in izjemno redko.

Socialni delavci prepoznavajo številne elemente v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatne oblike travmatizacije s strani sistema zaščite otrok. SAMHSA (2014, str. 9) navaja, da v pristopu, utemeljenem na razumevanju travme, strokovni delavec stremi k temu, da zmanjša možnosti retravmatizacije, povzročanju dodatne škode v procesih podpore in pomoči. Na ravni celotnega sistema so socialni delavci najpogosteje izpostavljali neustreznost dolgotrajnosti postopka in negotovost otroka v pomanjkanju informacij, ponavljanje svoje izkušnje različnim strokovnjakom in pomanjkanje oz. odsotnost dostopnih strokovnjakov, usposobljenih za delo s travmami. Pogosto je bil izpostavljen neustrezen sodni postopek, ki ga socialni delavci prepoznavajo kot stresnega in zastrašujočega za otroka. V povezavi s sodnim postopkom je bila ponovno izpostavljena časovna komponenta, torej dolgotrajnost sodnega postopka, ponavljanje izkušnje otroka na sodišču in zaslišanje brez občutka. Izkušnje socialnih delavcev sovpadajo z rezultati raziskave, v okviru katere so bili opravljeni poglobljeni intervjuji z otroki z izkušnjo postopka zaščite v Sloveniji, ki so kot negativno izkušnjo izpostavljali dolgotrajnost in neustreznost postopka na sodišču in pomanjkanje informacij v povezavi s sodnim postopkom, ki so ga doživeli kot neprijetnega in zastrašujočega (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 221–228).

Rezultati raziskave kažejo na pomanjkanje oz. odsotnost poglobljenih znanj o travmi, ustreznih znanj, veščin in usposobljenosti socialnih delavcev za ustrezno podporo pri predelavi travme, neustreznost sodelovanja otrok z različnimi strokovnjaki zaradi pogostega menjavanja kadra, odsotnost strokovnega delavca, ki bi otroka spremljal skozi celoten proces, in neustreznost menjavanja okolja otroka (npr. rejniških družin, vzgojno-izobraževalnih zavodov), kar lahko po mnenju socialnih delavcev povzroči s strani sistema zaščite otrok povzročeno dodatno travmo pri otroku.

Menim, da je odgovornost socialnih delavcev, da otroka podprejo na občutljiv in celosten način, ki otroka in družine ne obremeni dodatno, kar se lahko zgodi, če nimajo dovolj znanja o travmi ali se odzovejo na način, ki ne temelji na razumevanju travme. A na podlagi rezultatov raziskave ugotavljam, da so potrebne spremembe na višji ravni, kot je npr. sprememba sodnega

postopka, medsektorsko sodelovanje, ki zaradi sistemskih preobremenitev in podhranjenosti ni tako močno, kot bi lahko bilo, in uveljavljanje na travmi utemeljenega pristopa na področje zaščite otrok.

Znanja o travmi in odpornosti

Rezultati kažejo na pomanjkanje znanj o travmi in odpornosti vseh zaposlenih na centru za socialno delo. Socialni delavci so izpostavili pomanjkanje pridobitve znanj s strani fakultete za socialno delo, kjer so po njihovem mnenju dobili preveč splošna znanja glede na specifiko in zahtevnost dela področja zaščite otrok. Pomembno se mi zdi omeniti, da je od zaključka izobraževanja na fakulteti za socialno delo pri dveh socialnih delavkah minilo že več kot desetletje, pri preostalih socialnih delavcih pa nekaj let. V tem času je prišlo do nekaterih sprememb, kot je npr. vzpostavitev enoletnega programa strokovnega izpopolnjevanja z naslovom interdisciplinarni in medsektorski pristop k zaščiti otrok, ki ga je fakulteta za socialno delo pričela izvajati leta 2021 (Fakulteta za socialno delo, 2020).

Tudi na splošno so intervjuvanci govorili o pomanjkanju znanj in hkrati izražali željo in potrebo po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti, ki bi socialnim delavcem omogočala poglobljeno delo z otroki in družinami, npr. pomanjkanje izobraževanj na temo sodelovanja z ljudmi z izkušnjo travme s strani organizacije.

Pristop, utemeljen na razumevanje travme, vključuje pridobitev osnovnih znanj o travmi, posledicah travme in o delu z ljudmi, ki imajo izkušnjo travme vseh zaposlenih (Hodas, 2006, str. 32–33), vključno z vodstvom, s strokovnimi delavci in podpornimi službami, tako da bo npr. tudi receptor, ki vzpostavi prvi stik z ljudmi ob vstopu v organizacijo, dobil osnovno znanje o tem, kako sprejeti človeka, ko poišče pomoč (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 216). Kot kažejo rezultati raziskave, so izobraževanja, ki jih nudi organizacija zaposlenim, namenjena le strokovnim delavcem, ne pa vsem zaposlenim, kot npr. zaposlenim v sprejemni pisarni, ki prvi vzpostavijo stik z uporabnikom. Socialni delavci izkazujejo odprtost in potrebo po tem, da vsi zaposleni pridobijo osnovna znanja o travmi.

Socialni delavci so znanja o travmi in odpornosti, ki jih imajo, pridobili na seminarjih in izobraževanjih s strani organizacije, a pomanjkanje znanj o delu z otroki z izkušnjo travme se kaže v tem, da so omenjali, da so se izobraževanja le dotikala teh tem, da so bila sicer povezana s temo travme in posledicami travme, niso pa konkretno naslavljala teme razvojne kompleksne travme pri otroku, odpornosti in sekundarne travme. Nekateri socialni delavci so govorili o dodatnem samostojnem izobraževanju, z vključitvijo v študij psihoterapije in branju strokovne literature.

Kot pravita Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 216), gre pri na razumevanju travme utemeljenem pristopu za paradigmatško spremembo sodelovanja z ljudmi, pri katerem bi vsi zaposleni potrebovali kontinuirano učenje o travmi, delu z ljudmi z izkušnjo travme in s tem povezanimi znanji. Številni avtorji prepoznajo izobraževanje vseh zaposlenih, od socialnih delavcev, supervizorjev, do osebja v sprejemni pisarni in hišnika, kot del paradigmatške spremembe sodelovanja ljudmi z izkušnjo travme, kot pomemben aspekt uveljavljanja na travmi utemeljenega pristopa v organizacijo (Hopper, Bassuk in Olivet, 2010, str. 81; Child Welfare Information Gateway, 2020, str. 6). Informacijska služba Child Welfare Information Gateway (2020, str. 6) izpostavlja še pomembnost izobraževanja rejnikov. Ena od socialnih delavk je v intervjuju izpostavila, da se rejniki na socialne delavce obračajo z vprašanji, na katera zaradi pomanjkanja poglobljenih in specifičnih znanj nimajo odgovora.

Menim, da bi bilo dobro, da bi osnovna znanja o dinamiki travme in pristopu, utemeljenem na razumevanju travme, v okviru študija na fakulteti za socialno delo pridobili vsi študentje, potrebo po čimer izražajo tudi socialni delavci. Pomembno se mi zdi, da vsi zaposleni na centru za socialno delo pridobijo osnovna znanja o travmi, ustreznih odzivih in da razumejo povezavo med preteklimi travmatičnimi izkušnjami uporabnikov ter njihovimi aktualnimi vedenjskimi vzorci, aktualnimi izzivi. Kot ugotavlja Ličen (2020, str. 31), je bolj pomembno, kot da imamo skupino strokovnjakov s specializiranimi znanji, četudi je zaželeno, da se sčasoma v organizaciji zagotovi tudi to, da celoten kader organizacije pridobi osnovo znanje o dinamiki travme, kar bi spremenilo pogled na ljudi z izkušnjo travme.

Na podlagi rezultatov raziskave, ki kažejo na pomanjkanje poglobljenih znanj o razvojni kompleksni travmi in posledicah le-te socialnih delavcev na področju zaščite otrok, prepoznavam potrebo po kontinuiranem izobraževanju s poglobljenimi znanji za socialne delavce, ki delujejo na področju s specifičnimi izzivi, kot je omenjeno področje. Menim, da bi morali imeti socialni delavci na področju zaščite otrok poglobljena znanja o sodelovanju z otroki in družinami v postopku zaščite, kar, kot zapiše informacijska služba zvezne agencije Children's Bureau, ki deluje v okviru Ministrstva za zdravje in človeške vire v ZDA (Child Welfare Information Gateway, 2018, str. 8), vključuje prepoznavanje travme, ustrezen odziv na potrebo otroka po varnosti, krepitev odpornosti otroka, napotitev k ustreznemu strokovnjaku za specialistično zdravljenje travme, znanja o delu s starši oz. skrbniki, ki imajo lahko prav tako izkušnjo travme ter znanje o sekundarni travmi. Pomembno je kontinuirano učenje v obliki rednih supervizijskih srečanj, mentorstva, spodbujanja skupnega učenja, osvežitvenega izobraževanja, vključitve strokovnjakov, usposobljenih za delo s travmami, strokovnjakov iz različnih strok itn. Menim, da je pomembno, da osnovnemu usposabljanju sledijo redna

izobraževanja in strokovna izpopolnjevanja, skladna s sodobnimi trendi in z aktualnimi raziskavami na področju dela z otroki in družinami v postopkih zaščite.

Poznavanje in uporaba pristopa, utemeljenega na razumevanju travme

Socialni delavci v večini pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, niso prepoznali. Le ena izmed intervjuvanih je omenila, da je za pristop že slišala, a ga ni znala opredeliti. Socialni delavci so pristop opredelili na različne načine, npr. kot podporo pri predelavi travme, kot pristop, ki se osredotoča na razumevanje osebe z izkušnjo travme in razumevanje vedenja ter trenutnih okoliščin posameznika, kot posledico travmatične izkušnje. Omenili so tudi umeščanje v širši kontekst, usmerjenost naprej, v zavedanje, da ga to, kar se mu je zgodilo, ne definira, o čemer razpravljata tudi Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 217), ki navajata, da izhajanje iz na travmi utemeljenega pristopa ne spregleda oz. ignorira travme, a se hkrati ne osredotoča le nanjo. Dva socialna delavca sta v opredelitev vključila pomembnost pridobitve in uporabe znanj o travmi, kar različni avtorji opredeljujejo kot pomemben element uveljavljanja na travmi utemeljenega pristopa na področje zaščite otrok (Child Welfare Information Gateway, 2020, str. 6; Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 216). Kot navaja Ameriška nacionalna mreža za otroški travmatski stres (NCTSN, 2016), na razumevanju travme utemeljen pristop vključuje kontinuirano zavedanje vseh strokovnjakov in institucij, vpletenih v postopke zaščite o tem, kako travma vpliva na otroka, družino in strokovnjake, vpletene v proces zaščite.

Več socialnih delavcev je izpostavilo upoštevanje načel pri svojem delu. Rezultati raziskave so pokazali, da nekatera načela socialni delavci pri svojem delu upoštevajo oz. uporabljajo bolj, pri nekaterih pa ostaja več prostora za izboljšave. Pri različnih načelih so omenjali tako prisotnost kot odsotnost uporabe načela pri delu na področju zaščite otrok, pri čemer izstopajo načela izogibanje retravmatizaciji, varnost, zanesljivost in transparentnost ter dostopnost strokovnjakov za specialistično zdravljenje travme.

Socialni delavci travmo prepoznajo prek neposrednega pogovora z otrokom, znotraj katerega lahko to, da se mu je nekaj zgodilo, izrazi sam, poudarjali pa so tudi pomembnost opazovanja vedenjskih sprememb, neverbalne komunikacije, komunikacijskih vzorcev in sprememb v čustvovanju otroka. Pogosto je tudi posredno prepoznavanje, za kar je pomembno dobro sodelovanje med različnimi institucijami. Pristop, utemeljen na razumevanju travme, poudarja pomen hitrega in ustreznega prepoznavanja travme pri otroku (Child Welfare Information Gateway, 2020, str. 4). Na podlagi rezultatov raziskave menim, da je v sistemu zaščite otrok nepredvidljivo, ali bo strokovnjak travmo iskal in ustrezno prepoznal sam, kar

sovpada z izkušnjami strokovnjakinje, sodelujoče v prej omenjeni raziskavi, ki pri svojem delu sodeluje z otroki in mladostniki z izkušnjo travme, ki je izpostavila, da je pri otrocih, ki pridejo v obravnavo, verjetnost prepoznavanja travme večja, če otrok sam zaupa izkušnjo travme ali nanjo opozori kdo drug, v nasprotnem primeru pa je nepredvidljivo, ali bo strokovnjak travmo iskal sam (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 221–223). Socialni delavci so v intervjujih večkrat omenjali časovno omejenost in kadrovsko podhranjenost pri prepoznavanju travme, pa tudi pomanjkanje ustreznih znanj.

Kot pravita Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 209), na razumevanju travme utemeljen pristop temelji na tem, da občutljivo in celostno podpre otroka in družino ter povzroča čim manj dodatne travme. V povezavi z načelom izogibanja retravmatizacije so socialni delavci največkrat izpostavljali pomembnost nudenja podpore, spremljanja otroka v dolgotrajnem postopku zaščite, nudenja vseh informacij o tem, kaj se dogaja in kaj se bo zgodilo, npr. o tem, kako bo izgledal sodni postopek, pa tudi spoštljivo, občutljivo in zanesljivo ravnanje strokovnjakov v postopku zaščite. Levenson (2020, str. 290) navaja, da se lahko povzročitev dodatne travmatizacije otroka s strani sistema zaščite otrok zgodi, če strokovnjaki nimajo dovolj znanja ali reagirajo na način, ki ne temelji na razumevanju travme, o čemer sta govorila dva socialna delavca, ki sta poudarila pomembnost samostojnega izobraževanja in poglobljanja znanj z namenom izogibanja retravmatizaciji. Socialni delavci so omenjali tudi odsotnost načela na ravni celotnega sistema zaradi šibkega medsektorskega sodelovanja, ponavljanja zgodbe otroka različnim strokovnjakom in neobčutljivega zaslišanja na sodišču. Herman (1992, str. 161–165) zapiše, da do retravmatizacije lahko pride, če mora oseba govoriti o travmatičnem dogodku, podati izjavo, pričati o spolni zlorabi in ji hkrati ni zagotovljen občutek varnosti. Izkušnje socialnih delavcev v nekaterih delih sovpadajo z izkušnjami otrok z izkušnjo postopka zaščite, s katerimi so bili izvedeni poglobljeni intervjuji. Kot pomembna tema v obeh raziskavah se je pokazala potreba po podpori in pogovoru ob stiski, ki jo otrok doživlja v postopku zaščite, in neustreznost dolgotrajnega sodnega postopa, kar vključuje ponavljanje izjave o travmatičnem dogodku, neustrezno zaslišanje na sodišču, pomanjkanje informacij o vsebini in sosledju postopka in doživljanje postopka na sodišču kot neprijetnega, zastrašujočega (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 221–228).

Eden od ciljev na travmi utemeljenega pristopa je, da odgovori na potrebo ljudi z izkušnjo travme po varnosti (Poole idr., 2013, str. 11–12). Levenson (2020, str. 293) omenja tako vzpostavljanje varnega psihološkega, čustvenega kot tudi fizičnega okolja. Slednjega se je dotaknila ena socialna delavka, ki je poudarila pomembnost prostora, v katerem se nahajamo z namenom ustvarjanja varnosti v odnosu. Omenjena avtorica (2020, str. 293) ugotavlja, da je

pomembno že to, kako izgleda sprejemna pisarna, npr. da je prostor čist, da so stoli udobni in da prostor vzbudi v človeku občutek, da je dobrodošel. Poleg tega lahko čustveno varnost vzpostavi že oseba v sprejemni pisarni s tem, ko uporabnika sprejme s prijetnim, sprejemajočim glasom in mu da občutek, da je dobrodošel in sprejet. Ostali socialni delavci so govorili o vzpostavljanju varnega čustvenega odnosa z uporabnikom. Levensonova (2020, str. 290–293) poudarja pomen na novo vzpostavljenega, varnega odnosa med uporabnikom in *pomagajočim* ter navaja, da je v varnem odnosu pomembna predvidljivost, zanesljivost, konsistentnost, transparentnost in odsotnost obsojanja.

Socialni delavci so omenjali tako upoštevanje načela varnosti s strani socialnih delavcev na centru za socialno delo kot odsotnost upoštevanja načela s strani celotnega sistema zaščite otrok zaradi ovir na sistemski ravni, kot so dolgotrajnost postopka, šibko sodelovanje med različnimi institucijami, pogosto menjavanje strokovnjakov, s katerimi otroci v postopku zaščite sodelujejo, ena socialna delavka pa je omenila odsotnost načela varnosti zaradi pogostega menjavanja institucij in rejniških družin.

Vsebina pogovora o zanesljivosti in transparentnosti se je pogosto prekrivala s temo varnosti. Kot pravi Levenson (2020, str. 293), imajo uporabniki pogosto izkušnjo odnosa iz svoje primarne družine, v katerem so bili odrasli nezanesljivi, nepredvidljivi, jim niso mogli zaupati, se nanje zanesti in niso imeli občutka varnosti, kar vpliva na vzpostavljanje odnosov in navezanosti v ostalih odnosih v življenju. Levensonova (2020, str. 293) navaja, da zaupanje lahko krepimo s tem, da smo transparentni in na novo vzpostavimo odnos z uporabnikom, ki je varen, zanesljiv, transparenten, pristen, pozitiven in v katerem ima uporabnik priložnost izkušnje in učenja zdravih komunikacijskih vzorcev. Kot ugotavljata Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 217), je eno od temeljnih izhodišč pristopa to, da se okrevanje zgodi v odnosih. Socialni delavci so najpogosteje izpostavljali nudenje vseh informacij otroku na občutljiv način in konsistentnost zaupne osebe, tako kot pri načelu varnosti pa so tudi pri načelu zanesljivosti in transparentnosti omenjali odsotnost elementa na ravni celotnega sistema zaščite zaradi npr. neusklajenosti različnih strokovnjakov in neustreznega postopka na sodišču.

Intervjuvanci so izpostavljali različne načine uporabe načela sodelovanja in vzajemnosti pri svojem delu, govorili so o pomembnosti sodelovalnega, enakovrednega, osebnega odnosa in tega, da otrok dobi občutek, da smo skupaj na poti. Na razumevanju travme utemeljen pristop naslavlja odnos zaposlenega do uporabnika, to, kako je *pomagajoči* v odnosu z osebo z izkušnjo travme (Poole idr., 2013, str. 11). O sodelovalnemu odnosu piše tudi Levenson (2017, str. 11), ki izpostavi pomen na novo vzpostavljenih zdravih odnosnih dinamik v odnosu otroka s *pomagajočim*, v katerem otrok dobi drugačno izkušnjo odnosa, ki otroku omogoči ponovno

vzpostavljanje zdravih spretnosti v medosebnih odnosih in strategij preživetja. Tudi otroci z izkušnjo postopka zaščite so v okviru kvalitativne raziskave (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 221–222) povedali, da jim je veliko pomenil osebni, spoštljiv in varen odnos s socialno delavko oz. delavcem.

Vsi socialni delavci so naslavljali temo uporabe načela dodajanja moči, izbire in nadzora, pri čemer so govorili o različnih načinih ustvarjanja priložnosti za ljudi z izkušnjo travme, da na novo vzpostavijo občutek nadzora in moči. Izpostavljali so upoštevanje mnenja otroka pri sodelovanju, usmerjenosti v prevzemanje odgovornosti za svoje življenje, krepitev notranjih in zunanjih virov uporabnika ter usmerjenosti v to, kar ima, v želje in prihodnost. Slednje lahko povežem s koncepti delovnega odnosa v socialnem delu, o čemer pišeta tudi Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 217), ki ugotavljata, da se temeljna postmoderna izhodišča socialnega dela zelo povezujejo z izhodišči takšnega pristopa (npr. pomen delovnega odnosa, ki ga vzpostavimo z ljudmi, sogovornik kot strokovnjak iz izkušenj, ki ustvarja želene izide v sodelovalnih procesih pomoči, delo s perspektive moči, krepitev odpornosti, etika udeležnosti itd.), kar kažejo tudi rezultati raziskave.

Pristop, utemeljen na razumevanju travme, zahteva poznavanje in upoštevanje spolnega, kulturnega in zgodovinskega konteksta otroka, pri čemer so sogovorniki ostali redkobesedni. Govorili so o spoštovanju različnosti, pomembnosti prilagajanja specifični identiteti posameznika, pomembnosti odsotnosti predsodkov in spoštovanju različne vere in zagotovitvi prevajalca v postopku zaščite. Socialni delavci so prepoznali pomembnost delovanja, ki temelji na sprejemanju in spoštovanju vsakega posameznika, glede na ohlapnost odgovorov pa se sprašujem, ali socialni delavci zares dovolj poznavajo in upoštevajo specifično kulturno, spolno, versko, zgodovinsko ozadje posameznika pri svojem delu, npr. versko-kulturno okolje in s tem povezanih običajev, navad, družinskih razmerij moči, prepričanj npr. deklice iz Sirije, ki jo je omenjala ena socialna delavka.

V povezavi s partnerstvom preživelih, kar vključuje npr. medsebojno podporo mladih z izkušnjo, mentorstva ljudi z izkušnjo in vodenje akcijskih skupin (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 229), so socialni delavci govorili o tem, da ponekod potekajo organizirane aktivnosti v okviru rejništva in o neformalnem povezovanju otrok v zavodih, mladinskih domovih in stanovanjskih skupinah ter v okviru mladinskega centra. Menim, da gre za pomemben element, uveljavitev katerega bi se morali lotiti z veliko mero premisleka in občutljivosti. A vsekakor se mi zdi izkušnja povezovanja z ljudmi, ki so imeli podobno izkušnjo, občutek, da nisi edini s to izkušnjo, pomembna pri okrevanju.

Največ prostora za spremembo vidim v dostopnosti strokovnjakov, usposobljenih za delo s travmami. Socialni delavci so omenjali možnost psihologov v šolah, vzgojno-izobraževalnih zavodih, mladinskih domovih, na centrih za socialno delo ter možnost kliničnih psihologov in samoplačniških terapevtov, a hkrati jih je večina opozarjala, da so možnosti precej omejene zaradi dolgih čakalnih vrst in finančnega vidika. Prepoznavajo veliko potrebo po strokovnjakih, usposobljenih za delo s travmami, ki bi bili dostopni vsem otrokom v sistemu zaščite. Kot navaja informacijska služba Child Welfare Information Gateway (2020, str. 12), sodelovanje z usposobljenim specialistom za delo s travmami je pomemben korak na poti okrevanja otroka z izkušnjo razvojne kompleksne travme. Raziskava je pokazala, da socialni delavci nimajo poglobljenih znanj za podporo, ki bi jo otroci potrebovali pri okrevanju. Menim, da je zelo pomembno, da se otrokom zagotovi dostop do strokovnjaka s specifičnimi znanji o travmi, ki ima ustrezna znanja in kompetence za sodelovanje z otrokom z izkušnjo razvojne kompleksne travme z namenom podpore pri predelavi travmatične izkušnje, krepitve odpornosti in okrevanja, ki bi z otrokom kontinuirano sodeloval, od samega vstopa v sistem zaščite in tudi kasneje, ko je npr. otrok v rejništvu z namenom zagotavljanja namestitvene stabilnosti in spremljanja otrokovega razvoja.

Na podlagi rezultatov raziskave ugotavljam, da socialni delavci v veliki meri že delujejo usklajeno z načeli na razumevanju travme utemeljenega pristopa. Kot pravita Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 219), se temeljna postmoderna izhodišča socialnega dela v marsičem ujemajo s sodobnimi pristopi za delo s travmami. Raziskava pa je prikazala tudi tiste elemente pristopa, pri katerih obstaja veliko prostora za spremembe in izboljšave, da bo delo na področju zaščite otrok lahko potekalo v smeri čim večje občutljivosti strokovnjakov in celotnih organizacij in da bodo dejanja in ravnanja vseh vpletenih v postopkih zaščite utemeljena na razumevanju travme. Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 215–217) ugotavljata, da v Sloveniji manjka občutljivosti strokovnjakov in celotnih organizacij za prepoznavanje travme kot dejavnika številnih aktualnih izzivov uporabnikov in razvijanje praks, ki bi ustrezno podprle človeka na poti okrevanja.

Intervjuvanci so prepoznali številne prednosti uveljavljanja pristopa na področju zaščite otrok (npr. učinkovitejše in hitreje prepoznavanje travme in njenih posledic, bolj poglobljena, specifična znanja o travmi, dostopnost strokovnjakov, usposobljenih za delo s travmami, ustrežnejši odzivi, večja občutljivost strokovnjakov in s tem boljši izidi za otroke) in izkazovali naklonjenost uveljavljanju takšnega pristopa ter motiviranost zaposlenih za spremembo kljub nekaterim oviram, ki so jih v povezavi s tem prepoznali (npr. kadrovska podhranjenost, preobremenjenost, pomanjkanje financ, težko uveljavljanje sprememb na sistemski ravni,

pomanjkanje motivacije vodstva za spremembo). Menim, da je skrbno načrtovana in postopna uveljavitev pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, na področje zaščite otrok možna, uresničljiva, predvsem pa ključna na poti k oblikovanju sistema za večjo stabilnost in okrevanje otrok. Rezultati raziskave prispevajo majhen delček in usmeritev pri lotevanju sistematičnega uveljavljanja na razumevanju travme utemeljenega pristopa na področje zaščite otrok v Sloveniji.

Sekundarna travma

Socialni delavci se na podlagi rezultatov raziskave srečujejo s vseobsegajočimi posledicami dela na področju zaščite otrok, kar ni presenetljivo. Več študij je namreč pokazalo, da se 38 odstotkov socialnih delavcev sooča z visokimi nivoji sekundarnega travmatskega stresa (Bell, Kulkarni in Dalton, 2003, str. 464), na področju zaščite otrok pa je delež na podlagi raziskave o izgorelosti še nekoliko višji (Zdovc, 1998, str. 323). Strokovnjaki, ki so kontinuirano posredno izpostavljeni travmam, trpljenju in razkritju obremenjujočih izkušenj uporabnikov, s katerimi vzpostavijo empatičen odnos, so bolj ranljivi za razvoj sekundarne oz. prenesene travme, kar negativno vpliva na učinkovitost postopkov zaščite (Casey Family Programs, 2018, str. 8–9). Razmišljanje in sanje o službi, psihosomatske motnje, občutki krivde, žalosti, nemoči, pomanjkanja energije, utrujenost, preobremenjenost, izčrpanost, občutek ujetosti, apatije, zmedenosti pri delu in pomanjkanje koncentracije so le nekateri od simptomov sekundarne travme, ki so jih socialni delavci izpostavljali v intervjujih.

Menim, da je doživljanje simptomov sekundarne travme odvisno od različnih faktorjev, med drugim tudi od delovnih izkušenj oz. od tega, koliko časa socialni delavec že deluje na področju zaščite otrok. Nekatere socialne delavke z več leti delovnih izkušenj so govorile o tem, da se jim je z leti in s pridobivanjem delovnih in življenjskih izkušenj lažje soočati s simptomi sekundarne travme, ločiti osebno in poklicno življenje in postavljati jasne meje. Ena socialna delavka je pripovedovala, da je v preteklosti doživela obdobje, ko je občutila več in hujše posledice dela na področju zaščite otrok. Na drugi strani je v raziskavi sodelovalo nekaj mlajših socialnih delavcev, ki nimajo veliko let delovnih izkušenj in niso prepoznavali veliko posledic sodelovanja z uporabniki na področju zaščite otrok, kar sovпада s člankom Pearlman in MacIan (1995), ki navajata, da se sekundarna travma razvija skozi daljše časovno obdobje, postopoma, ne zgolj iz posamezne interakcije z uporabnikom.

Različni avtorji ugotavljajo, da na razumevanju travme utemeljen pristop vključuje zavedanje sekundarne travmatizacije socialnih delavcev, ki sodelujejo z uporabniki v postopku zaščite in prepozna potrebo po krepitvi odpornosti, fizičnega in duševnega zdravja

strokovnjakov (Child Welfare Information Gateway, 2020, str. 8–9; National Child Traumatic Stress Network, 2011; Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 220–221).

Ugotavljam, da je področje zaščite otrok področje delovanja, kjer vplivi dela pustijo velik pečat na osebnem življenju socialnega delavca, zato menim, da je izjemnega pomena skrb zase, poleg tega pa na podlagi raziskave prepoznavam večjo potrebo po skrbi organizacije za zaposlene, kar so socialni delavci na področju zaščite otrok v intervjujih izražali pogosto. Informacijska služba Child Welfare Information Gateway (2020, str. 9) prepozna pomembnost strategij zmanjševanja razširjenosti sekundarne travme na področju zaščite otrok in predlaga izobraževanje vseh vpletenih v postopke zaščite o sekundarni travmi, spodbujanje aktivnosti, ki temeljijo na skrbi zase (npr. trening čuječnosti), in sodelovanje strokovnjakov s psihoterapevtom.

Menim, da bi z izboljšanjem duševnega zdravja socialnih delavcev, ki delujejo na področju zaščite otrok, lahko bolje podprli otroke in družine z izkušnjo travme in hkrati poskrbeli tako za krepitev odpornosti strokovnjakov kot uporabnikov. Na podlagi rezultatov raziskave ugotavljam, da je skrb zase socialnim delavcem pomemben element pri ohranjanju ravnovesja med osebnim in poklicnim življenjem in zase skrbijo z vključevanjem sprostitvenih ter fizičnih aktivnosti v svoj vsakdan, s skrbjo za odnose, z dodatnim samostojnim izobraževanjem, na osebni ravni pa so največkrat omenjali pomembnost razmejevanja osebnega in poklicnega življenja, prepoznavanja svoje vloge in odgovornosti na delovnem mestu, postavljanja mej in sočutja do sebe. Omenjali so tudi pomembnost sprostitve in počitka, o čemer piše Schmiedel (2011, str. 108), ki izpostavi pomembnost tega, da si socialni delavec med obremenitvami pri delu spočije in privošči odmor. Treven idr. (2013, str. 33–35) kot pomembne elemente skrbi zase izpostavljajo fizične aktivnosti, različne sprostitvene treninge, npr. jogo, meditacijo in avtogeni trening, česar se pogosto poslužujejo tudi nekateri socialni delavci, ki so sodelovali v raziskavi.

Socialni delavci prepoznavajo skrb organizacije za zaposlene, ki gre pri uresničevanju kakovostnega, poglobljenega sodelovanja na področju zaščite otrok in iskanju ravnovesja med osebnim in poklicnim življenjem s skrbjo zase z roko v roki. Načini skrbi organizacije za zaposlene, ki so bili omenjeni v intervjujih, so bili timski sestanki, redne supervizije, možnost individualne supervizije, ki omogoča poglobljeno obravnavo, vlaganje v pozitivno delovno klimo in povezovanje kadra ter nudenje izobraževanj s strani organizacije.

Največkrat so socialni delavci omenjali pomembnost mesečne supervizije, ki jo Videmšek (2018, str. 4) definira kot nujno strokovno delo, ki omogoča refleksijo in podporo pri delu, hkrati pa vpliva na razvoj stroke kot znanosti. Leskošek, Miklič in Sitar Surić (2020, str. 198)

navajajo, da je pomembno in zaželeno, da se vsem vpletenim v postopkih zaščite otrok zagotovi supervizijo, saj je potrebna za boljše vodenje posameznih zadev in za ohranjanje osebnega zdravja zaposlenih. A pri vprašanju o vsebini supervizije in omenjanju travme, razvojne kompleksne travme, odpornosti in/ali sekundarne travme s strani supervizorja, so socialni delavci največkrat omenjali pomanjkanje oz. odsotnost omenjanja tovrstnih tem. Raziskava je pokazala, da v okviru supervizije člani izpostavijo teme, ki jih sami želijo, kar se občasno dotika teme travme. Na podlagi raziskave ugotavljam, da je pomembno poznavanje dela področja zaščite otrok supervizorja, kar vključuje poznavanje razvojne kompleksne travme, njenih vplivov, sodelovanja z otroki, ki imajo izkušnjo razvojne kompleksne travme, pomena krepitve odpornosti otrok in seznanjenost z visokim nivojem izpostavljenosti sekundarnemu travmatskemu stresu ter integracijo tovrstnih znanj v vsebino supervizije. Socialni delavci so namreč izpostavljali, da je učinkovitost supervizije odvisna od ujemanja s supervizorjem in z njegovim poznavanjem področja zaščite otrok.

Ugotavljam, da bi zaposleni na področju zaščite otrok s strani organizacije želeli in potrebovali več podpore, kar zajema tako možnost udeležbe različnih izobraževanj na temo travme in odpornosti, sofinanciranja izobraževanj in vsebin, namenjenih skrbi zase (npr. tečaj meditacije, čuječnosti, tehnik sproščanja), kot tudi vlaganje v pozitivno delovno klimo in povezovanje kadra. A tu vidim problem na sistemski ravni, saj so vsi socialni delavci omenjali problem kadrovske podhranjenosti, neustrezne organiziranosti kadra, pomanjkanja časa za delo z uporabniki in delanje le-tistega najnujnejšega, neustrezen način dela, ki vključuje veliko zapisovanja in administracije, slabe možnosti za uvajanje v delo, neustrezne plače glede na odgovornost delovnega mesta in slabe možnosti napredovanje. Iz slednjega zaključujem, da zgolj skrb zase in skrb organizacije za zaposlene ni dovolj. Kot ugotavljata Gril in Šeme (2021, str. 213), je skrb zase za socialno delo pomemben koncept, a zgolj s individualiziranimi strategijami skrbi zase posamezniki tudi ne morejo zmanjšati vpliva sistemskih ali organizacijskih dejavnikov stresa (npr. premalo zaposlenih, birokratizacija dela, premalo časa za strokovno socialno delo), ki so ukoreninjeni v organizaciji.

6. Sklepi

V nadaljevanju navajam sklepe, ki sem jih oblikovala na podlagi rezultatov, pridobljenih z intervjuvanimi socialnimi delavci.

- Razvojno kompleksno travmo pri otroku socialni delavci, vključeni v raziskavo prepoznavajo neposredno prek pogovora z otrokom, opazovanjem fizičnih znakov nasilja, vedenjskih sprememb, neverbalne komunikacije, sprememb v čustvovanju ipd. ali posredno, prek sodelovanja z različnimi institucijami in strokovnjaki, s katerimi otrok pride v stik.
- Intervjuvani socialni delavci prepoznavajo elemente v sistemu zaščite otrok, tako na ravni centra za socialno delo, sodišča in celotnega sistema, ki lahko otroka, če strokovnjaki nimajo dovolj znanja o travmi in odpornosti, dodatno obremenijo, travmatizirajo, npr. pomanjkanje informacij o postopku, ponavljanje izkušnje različnim strokovnjakom, neustreznost sodnega postopka, pomanjkanje oz. odsotnost dostopnih strokovnjakov, usposobljenih za delo s travmami, ki bi otroka lahko podprli itn.
- Intervjuvanci izražajo pomanjkanje znanj o travmi in odpornosti in si želijo dodatnega izobraževanja o travmi in odpornosti.
- Izobraževanja in seminarji, ki jih zaposlenim nudi organizacija, so namenjena le strokovnim delavcem, zaposlenim na centru za socialno delo, ne pa tudi nestrokovnemu kadru (npr. osebju v sprejemni pisarni, administrativnemu osebju, hišniku itn.).
- Pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, sogovorniki ne poznajo, vendar delujejo v skladu z nekaterimi načeli takšnega pristopa, saj se postmoderna izhodišča socialnega dela zelo povezujejo z izhodišči takšnega pristopa.
- Socialni delavci, vključeni v raziskavo, so motivirani in naklonjeni uveljavljanju na razumevanju travme utemeljenega pristopa na področje zaščite otrok kot del vsebinske reorganizacije centrov za socialno delo po Sloveniji, v obstoječem načinu dela na področju zaščite otrok prepoznavajo nekatere pomanjkljivosti, kot so npr. pomanjkanje in neustrezna organiziranost kadra, neustrezen način dela (npr. pomanjkanje časa za sodelovanje z ljudmi, velik obseg administrativnega dela), pomanjkanje poglobljenih znanj o travmi, pomanjkanje dostopnih strokovnjakov, specializiranih za delo s travmami.
- Intervjuvanci prepoznavajo veliko potrebo po strokovnjakih, specializiranih za delo s travmami, ki bi bili dostopni otrokom in družinam v sistemu zaščite otrok.

- Sogovorniki doživljajo simptome sekundarne travme in so pod velikimi delovnimi pritiski, k čemur, kot opažajo socialni delavci, vključeni v raziskavo pripevajo dejavniki na organizacijski (npr. nepovezanost kadra) in sistemski (npr. kadrovska podhranjenost) ravni.
- Skrb zase in skrb organizacije za zaposlene sta pomembni temi na področju zaščite otrok, da lahko delo poteka v skladu s krepitvijo odpornosti otrok, družin in tudi socialnih delavk in delavcev.

7. Predlogi

Glede na sklepne ugotovitve predlagam:

- Potrebno bi bilo spremeniti način sodelovanja z otroki v postopku zaščite, tako da bi zagotovili ustrezno, učinkovito in hitro prepoznavanje travme in se ustrezneje odzivali na različne vplive travme pri otroku, npr. z uvedbo rutinskih presejalnih testov ob začetku sodelovanja z vsakim otrokom, pri čemer je ključna zagotovitev strokovnjakov oz. programov, ki bi otroka ustrezno podprli tudi v nadaljevanju postopka.
- Uvajanje na razumevanju travme utemeljenega pristopa na področje zaščite otrok kot del vsebinske reorganizacije centrov za socialno delo po Sloveniji je proces, ki mora biti skrbno načrtovan, premišljen in se lahko zgodi postopoma po vzoru tujih držav, najprej na enem centru za socialno delo kot pilotni projekt in nato postopoma na drugem, proces pa je potrebno ves čas spremljati; predlagam, da Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnost skupina ljudi, ki ima znanje o pristopu na področju zaščite otrok, ki naj jo sestavljajo predstavniki fakultete za socialno delo in zaposlenih na področju zaščite otrok, predstavi uvajanje pristopa na področje zaščite otrok po centrih za socialno delo po Sloveniji. Predstavi naj rezultate te raziskave, drugih relevantnih raziskav, primere dobrih praks iz tujine in možnosti pridobitve finančnih sredstev za tak projekt. Po tem, ko omenjeno ministrstvo sprejme na razumevanju travme utemeljen pristop in njegovo uvajanje na področje zaščite otrok, predlagam, da le-to ustanovi delovno skupino, ki naj jo sestavljajo predstavniki fakultete za socialno delo, zaposlenih na področju zaščite otrok na centrih za socialno delo in ministrstva. Delovna skupina naj pripravi konkreten načrt dela, osnovno izobraževanje o dinamiki travme za vse zaposlene na centru za socialno delo in proces evalvira.
- Predlagam, da delovna skupina v načrt dela vključi in pripravi usposabljanje, namenjeno socialnim delavcem, ki delujejo na področju zaščite otrok s poglobljenimi, specialističnimi znanji o razvojni kompleksni travmi in njenih vplivih, o vlogi socialnega delavca pri razvojnih travmah ter o pomembnih poudarkih na razumevanju travme utemeljenega pristopa (npr. prepoznavanje travme, potreba otroka po fizični in čustveni varnosti, krepitev odpornosti, ustrezna napotitev k strokovnjaku, specializiranemu za delo s travmami, sodelovanje s starši, vpliv sekundarnega travmatskega stresa itn.), pri čemer je pomembno, da je izobraževanje kontinuirano in se ne zaključi z izvedbo osnovnega usposabljanja.

- Predlagam, da se znanja o sodelovanju z ljudmi z izkušnjo travme in na razumevanju travme utemeljenemu pristopu vključi v vsebinski načrt enega od predmetov na fakulteti za socialno delo, ki je obvezen za vse študentke in študente.
- Zaradi pomanjkanja oz. odsotnosti dostopnih strokovnjakov, specializiranih za delo s travmami, predlagam, da se na vsakem centru za socialno delo zaposli strokovnjak, ki bi bil usposobljen za prepoznavanje travme, ter nadaljnjo podporo pri razvojni kompleksni travmi, prilagojeno vsakemu posamezniku od samega vstopa v sistem zaščite. Otroka bi strokovnjak spremljal skozi celoten postopek zaščite in mu nudil kontinuirano poglobljeno podporo pri predelavi travme, hkrati pa bi s svojim zgledom ter znanji pripomogel k oblikovanju politike in prakse dela ter vplival na delo in odnos ostalih zaposlenih do ljudi z izkušnjo travme.
- Predlagam več usmerjenosti na delo s celotno družino in starši, da se ne spregleda medgeneracijskega prenosa travme in se družino podpre celostno; tudi staršem naj bo omogočen dostop do specialista, usposobljenega za delo s travmami, saj je pomembna kontinuirana podpora obema staršema, da lahko bolje podpreta otroka.
- Predlagam krepitev medsektorskega sodelovanja z namenom vzpostavitve kohezivnega, poenotenga sistema zaščite, npr. v obliki organizacije več multidisciplinarnih timov z namenom podpore specifičnega primera, skupnega izobraževanja o dinamiki travme, seznanjanja z delom in delovanjem celotnega postopka zaščite, s čimer bi lahko izboljšali način obveščanja, izmenjave podatkov ipd. in tako bolje odgovorili na potrebe otrok in družin z izkušnjo travme.
- Glede na preobremenjenost in vseobsegajoče posledice dela na področju zaščite otrok predlagam zaposlitev dodatnih socialnih delavcev ali odprtje dodatnih mest za pripravništva z namenom razbremenitve in porazdelitve dela ter ustvarjanje časa za opravljanje preventive, ne le najnujnejših stvari, o čemer so pričali vsi socialni delavci.
- Predlagam, da center za socialno delo spodbuja socialne delavce k skrbi zase (npr. organizacija ali sofinanciranje obiska različnih športnih aktivnosti, tečajev, kot je npr. tečaj meditacije, čuječnosti), da organizacija več pozornosti nameni krepitvi pozitivne delovne klime in dobrih odnosov v kolektivu ter drugim oblikam podpore za zaposlene s strani organizacije (npr. dostojno plačilo za to izjemno zahtevno delo, možnost dela v parih ali timih, podpora vodstva, pogostejša supervizija, ki je utemeljena na razumevanju travme, individualna supervizija, kadar je to potrebno, redne tedenske intervizije, dodatna izobraževanja o travmi, možnost odmorov med delovnim dnevom, možnost financiranja specialističnega izobraževanja iz psihoterapije ali družinske

terapije) z namenom bolj kakovostnega sodelovanja z ljudmi z izkušnjo travme in krepitve odpornosti tako uporabnikov kot socialnih delavcev.

- Predlagam, da supervizor v superviziji integrira znanje o travmi, razvojni kompleksni travmi, krepitvi odpornosti in tudi o sekundarni travmi socialnih delavcev, saj je le-to pomembno za bolj uspešno sodelovanje z uporabniki in za ohranjanje osebnega zdravja zaposlenih.
- Zanimivo, čeprav z vidika etike zahtevna naloga, bi bilo izvesti več poglobljenih pogovorov z otroki z izkušnjo s postopki zaščite z namenom razvijanja bolj občutljivega in odzivnega sistema zaščite otrok.

8. Uporabljena literatura

- American Psychiatric Association (2013). Posttraumatic Stress Disorder. V *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: Fifth Edition* (str. 271–280). Washington: American Psychiatric Association. Pridobljeno 18. 3. 2022 s http://repository.poltekkes-kaltim.ac.id/657/1/Diagnostic%20and%20statistical%20manual%20of%20mental%20disorders%20_%20DSM-5%20%28%20PDFDrive.com%20%29.pdf
- Aničić, K., Hrovat Svetičič, T., Hrovat, T., & Sušnik, A. (2017). Zanemarjanje otroka in nasilje nad otrokom. V T. Hrovat (ur.), *Nasilje nad otroki: strokovne smernice za delo z otroki, ki doživljajo zanemarjanje in/ali nasilje* (str. 16–31). Pridobljeno 8. 4. 2022 s https://www.drustvo-dnk.si/images/publikacije/2017-smernice_otroci.pdf
- Bell, H., Kulkarni, S., & Dalton, L. (2003). Organizational Prevention of Vicarious Trauma. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 84(4), 463–470. Pridobljeno 8. 3. 2022 s https://www.researchgate.net/publication/276455324_Organizational_Prevention_of_Vicarious_Trauma
- Bezenšek Lalić, O. (2009). *Odzivanje socialnih delavk in delavcev na nasilje v družini*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja. Pridobljeno 29. 3. 2022 s https://drustvo-sos.si/wp-content/uploads/2020/04/Knjiga_vsebina-1-2.pdf
- Bunting, L., Montgomery, L., Mooney, S., MacDonald, M., Coulter, S., Hayes, D., & Davidson, G. (2019). Trauma Informed Child Welfare Systems – A Rapid Evidence Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(13), 2365. Belfast: School of Social Sciences, Education and Social Work, Queen's University Belfast. Pridobljeno 1. 12. 2021 s <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6651663/pdf/ijerph-16-02365.pdf>
- Casey Family Programs. (2018). *Why Should Child Protection Agencies Become Trauma-Informed?* Pridobljeno 22. 4. 2022 s https://caseyfamilypro-wpengine.netdna-ssl.com/media/SComm_Trauma-informed-1.pdf
- Centri za socialno delo Slovenije. (2021). *Delovna področja centrov za socialno delo*. Pridobljeno 21. 12. 2021 s <https://www.csd-slovenije.si/delovna-podrocja/>
- Child Welfare Information Gateway. (2020). *The Importance of a Trauma-Informed Child Welfare System*. Washington, D.C.: U.S. Department of Health and Human Services,

- Administration for Children and Families, Children's Bureau. Pridobljeno 22. 4. 2022 s https://www.childwelfare.gov/pubpdfs/trauma_informed.pdf
- CMS Complex Trauma Definition and Guidance for States. (2021). Pridobljeno 16. 4. 2022 s https://health.ny.gov/health_care/medicaid/program/medicaid_health_homes/cms_complex_trauma_def.htm
- Cronholm, P. F., Forke, C. M., Wade, R., Bair Merritt, M. H., Davis, M., Harkins Schwarz, M., Pachter, L. M., & Fein, J. A. (2015). Adverse Childhood Experiences: Expanding the Concept of Adversity. *American Journal of Preventive Medicine*, 49(3), 354–361. Pridobljeno 8.4.2022 s <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26296440/>
- Cvetek, R. (2009). *Bolečina preteklosti*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Čaćinovič Vogrinčič, G., & Mešl, N. (2019). *Socialno delo z družino: soustvarjanje zelenih izidov in družinske razvidnosti*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Domiter Protner, K. (2012). Težavnost opredelitev različnih oblik zlorabe otrok v družini. *Socialno delo*, 51(6), 379–387. Pridobljeno 19. 3. 2022 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Teavnost_URN_NBN_SI_DOC-LCR6R2X4.pdf/2019012114332864/
- Ellis, W. R., & Diets, W. H. (2017). A New Framework for Addressing Adverse Childhood and Community Experiences: The Building Community Resilience Model. *Academic Pediatrics*, 17(7), 86–93. Pridobljeno 1.6.2022 s [https://www.academicpedsjnl.net/article/S1876-2859\(16\)30552-6/pdf](https://www.academicpedsjnl.net/article/S1876-2859(16)30552-6/pdf)
- Goelitz, A., & Stewart-Kahn, A. (2013). *From Trauma to Healing: A Social Worker's Guide to Working with Survivors*. New York: Routledge.
- Gril, A., & Šeme, M. (2021). Vloga socialnega dela v izrednih razmerah. *Socialno delo*, 60(3), 201–218. Pridobljeno 10. 4. 2022 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Spletna_2021-3.pdf/2021121011392827/
- Farmer, R. (2009). *Neuroscience and Social Work Practice: The Missing Link*. Los Angeles: Sage Publications.
- Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V., Koss, M. P., & Marks, J. S. (1998). Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults. The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American Journal of Preventive Medicine*, 14(4), 245–258. Pridobljeno 21. 3. 2022 s <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/9635069>
- Fakulteta za socialno delo. (2020). *Interdisciplinarni in medsektorski pristop k zaščiti otrok 20/21*. Pridobljeno 10. 6. 2022 s <https://www.fsd.uni->

- lj.si/izobrazevanje/strokovno_izpopolnjevanje/aktualni_seminarji/2019090412211727/Interdisciplinarni%20in%20medsektorski%20pristop%20k%20za%C5%A1%C4%8Diti%20otrok/
- Filipčič, K., & Klemenčič, I. (2011). *Obravnavanje nasilja v družini: priročnik za zaposlene v vzgojno–izobraževalnih zavodih*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani. Pridobljeno 29. 3. 2022 s http://old.prezihovvoranc.si/files/uporabno_in_zanimivo/vzgojni_nacrt_ole/obravnavanje_nasilja_v_druzinah.pdf
- Filipčič, K. (2019). Ogrožen otrok v labirintu pravnih pravil. V V. Leskošek, T. Kodele, & N. Mešl (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 37–60). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Frangež, D., Drobnič Radobuljac, M., & Kodale, T. (2019). Razkritje nasilja nad otroki in zanemarjanja otrok. V V. Leskošek, T. Kodele, & N. Mešl (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 124–164). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Gril, A., & Šeme, M. (2021). Vloga socialnega dela v izrednih razmerah. *Socialno delo*, 60(3), 201–218. Pridobljeno 10. 4. 2022 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Spletna_2021-3.pdf/2021121011392827/
- Hattery, A., & Smith E. (2012). *The Social Dynamics of Family Violence*. Boulder, Colorado: Westview Press.
- Herman, J. L. (1992). *Trauma and Recovery: The Aftermath of Violence –from Domestic Abuse to Political Terror*. New York: Basic Books.
- Hesse, A. R. (2002). Secondary Trauma: How Working with Trauma Survivors Affects Therapists. *Clinical Social Work Journal*, 30(1), 293–309. Pridobljeno 8. 3. 2022 s <https://link.springer.com/content/pdf/10.1023/A:1016049632545.pdf>
- Hodas, G. R. (2006). *Responding to Childhood Trauma: The Promise and Practice of Trauma Informed Care*. Pennsylvania: Office of Mental Health and Substance Abuse Services. Pridobljeno 10. 3. 2022 s <https://www.nasmhpd.org/sites/default/files/Responding%20to%20Childhood%20Trauma%20-%20Hodas.pdf>
- Hooper, J. (2013). *Mitigating Compassion Fatigue among Child Protection Social Workers* (Master of Social Work). Pridobljeno 10. 4. 2022 s https://sophia.stkate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1192&context=msw_papers
- Hopper, E. K., Bassuk, E. L., & Olivet, J. (2010). Shelter from the Storm: Trauma–Informed Care in Homelessness Services Settings. *The Open Health Services and Policy Journal*,

- 2010(3), 80–100. Pridobljeno 22. 4. 2022 s https://www.researchgate.net/publication/239323916_Shelter_from_the_Storm_Trauma-Informed_Care_in_Homelessness_Services_Settings2009-08-202009-09-282010-03-22
- Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo CSD – marec 2022* (2022). Pridobljeno 20. 3. 2022 s <https://www.scsd.si/files/katalog%2022%20kon%C4%8Dni.pdf>
- Klain, E., & White, A. (2013). *Implementing Trauma-Informed Practices in Child Welfare*. Washington: ABA Centre on Children and the Law. Pridobljeno 21. 12. 2021 s <http://childwelfaresparc.org/wp-content/uploads/2013/11/Implementing-Trauma-Informed-Practices.pdf>
- Kodele, T., Leskošek, V., & Mešl, N. (2019). Uvod. V V. Leskošek, T. Kodele, & N. Mešl (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjenjem v Sloveniji* (str. 9–17). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Konvencija o otrokovih pravicah* (1989). Pridobljeno 20. 3. 2022 s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/clovekove-pravice/porocila-SLO-po-instrumentih-o-clovekovih-pravicah/73241a9c65/Konvencija-o-otrokovih-pravicah.pdf>
- Kuhar, M., & Zager Kocjan, G. (2020). Konglomerat travme: obremenjujoče izkušnje v otroštvu in njihovo socialno-demografsko ozadje. *Teorija in praksa*, 57(2), 509–526. Pridobljeno 8. 4. 2022 s <https://www.fdv.uni-lj.si/docs/default-source/tip/konglomerat-travme-obremenjujo%C4%8De-izku%C5%A1nje-v-otro%C5%A1tvu-in-njihovo-socialno-demografsko-ozadje.pdf?sfvrsn=0>
- LaPierre, A., & Heller, L. (2012). *Healing Developmental Trauma: How Early Trauma Affects Self-Regulation, Self-image, and the Capacity for Relationship*. Berkeley: North Atlantic Books.
- Levenson, J. (2017). Trauma-Informed Social Work Practice. *Social Work*, 62(2), 105–113. Pridobljeno 2. 4. 2022 s <https://academic.oup.com/sw/article/62/2/105/2937786>
- Levenson, J. (2020). Translating Trauma-Informed Principles into Social Work Practice. *Social Work*, 65(3), 288–298. Pridobljeno 21. 4. 2022 s <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32676655/>
- Levine, P. A. (2004). Trauma – the Bodydynamic & Somatic Experiencing Approaches. V I. Macnaughton (ur.), *Body, Breath, & Consciousness: A Somatics Anthology: A Collection of Articles on Family Systems, Self-psychology, the Bodydynamics Model of Somatic Developmental psychology, Shock Trauma, and Breathwork* (str. 285–377). California: North Atlantic Books.

- Levine, P. A., & Frederick, A. (2015). *Kako prebuditi tigra: zdravljenje travm*. Ljubljana: V.B.Z.
- Leskošek, V., Miklič, N., & Sitar Surić, S. (2020). Postopki in ravnanja po prijavi zanemarjenja ali nasilja nad otrokom. V T. Kodele, & N. Mešl (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 164–202). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Lešnik Mugnaioni, D. (2014). Otroci v primežu zlorabe moči. V Š. Veselič, D. Horvat, & M. Plaz (ur.), *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja: izdaja ob 25. obletnici Društva SOS telefon* (str. 93–105). Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja. Pridobljeno 29. 3. 2022 s <https://drustvo-sos.si/wp-content/uploads/2019/08/prirocnik-za-deloz-zenskami-in-otroki-z-izkusnjo-nasilja.pdf>
- Ličen, K. (2020). *Centri za socialno delo – na razumevanju travme utemeljene organizacije* (Magistrsko delo). Pridobljeno 21. 3. 2022 s <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=129408&lang=eng>
- Mešl, N., & Drobnič Radobuljac, M. (2019). Otrok z izkušnjo travme v postopkih zaščite. V V. Leskošek, T. Kodele, & N. Mešl (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 202–235). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mikuš Kos, A., & Slodnjak, V. (2000). *Nesreče, travmatski dogodki in šola: pomoč v stiski*. Ljubljana: DZS.
- Murphy, J., & Ingoldsby, E. (2020). *Trauma-Informed Innovative Practices: Insights from Children's Bureau Discretionary Grantees on Addressing Trauma in Child Welfare*. Washington, D.C.: U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families, Children's Bureau. Pridobljeno 25. 4. 2022 s <https://www.jbassoc.com/wp-content/uploads/2020/09/Trauma-Informed-Innovative-Practices.pdf>
- National Child Traumatic Stress Network. (b. d.). *Impact of Complex Trauma*. Pridobljeno 15. 4. 2022 s https://www.nctsn.org/sites/default/files/resources/impact_of_complex_trauma.pdf
- National Child Traumatic Stress Network. (b. d.) *Effects*. Pridobljeno 16. 4. 2022 s <https://www.nctsn.org/what-is-child-trauma/trauma-types/complex-trauma/effects>
- National Child Traumatic Stress Network. (2011). *Secondary Traumatic Stress: A Fact Sheet for Child-Serving Professionals*. Los Angeles, CA & Durham, NC: National Centre for Child Traumatic Stress. Pridobljeno 23. 4. 2022 s <https://www.nctsn.org/resources/secondary-traumatic-stress-fact-sheet-child-serving-professionals>

- National Child Traumatic Stress Network. (2016). *What is a Trauma-Informed Child and Family Service System?* Pridobljeno 15. 4. 2022 s https://www.nctsn.org/sites/default/files/resources//what_is_a_trauma_informed_child_family_service_system.pdf
- Pearlman, L. A., & MacIain, P. S. (1995). Vicarious Traumatization: An Empirical Study of the Effects of Trauma Work in Trauma Therapists. *Professional Psychology: Research and Practice*, 26(6), 558–565. Pridobljeno 21. 4. 2022 s https://www.researchgate.net/publication/247508409_Vicarious_traumatization_and_secondary_traumatic_stress_A_research_synthesis
- Poole, N., Urquhart, C., Jasiura, F., Smilie., D., & Schmidt, R. (2013). *Trauma-Informed Practice Guide*. Pridobljeno 9. 4. 2022 s https://www.researchgate.net/publication/280626594_Trauma_Informed_Practice_Guide
- Renko, N. (2021). *Sočutna izčrpanost, sekundarna travma in izgorelost pri socialnih delavkah, zaposlenih na področju varstva otrok in družine na CSD Ljubljana* (Diplomsko delo). Pridobljeno 10. 3. 2022 s <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=146079&lang=slv>
- Rozman, S. (2015). *Pogum: Kako preboleti travmo*. Ljubljana: Modrijan založba.
- SAMHSA. (2014). *Samhsa's Concept of Trauma and Guidance for a Trauma-Informed Approach*. Rockville: Substance Abuse and Mental Health Services Administration. Pridobljeno 21. 3. 2022 s https://ncsacw.samhsa.gov/userfiles/files/SAMHSA_Trauma.pdf
- Schmiedel, V. (2011). *Izgorelost: ko nas delo, družina in vsakdanjik izčrpavajo*. Maribor: Mettis bukvarna.
- Schore, A. N. (2001). The Effects of Early Relational Trauma on Right Brain Development, Affect Regulation, and Infant Mental Health. *Infant Mental Health Journal*, 22(1–2), 201–269. Pridobljeno 13. 6. 2022 s https://www.researchgate.net/publication/237459576_The_Effects_of_Early_Relational_Trauma_on_Right_Brain_Development_Affect_Regulation_and_Infant_Mental_Health
- Sonu, S., Marvin, D., & Moore, C. (2021). The Intersection and Dynamics between COVID–19, Health Disparities, and Adverse Childhood Experiences. *Journal of Child and Adolescent Trauma*, 14, 517–526. Pridobljeno 20. 5. 2022 s <https://link.springer.com/article/10.1007/s40653-021-00363-z>
- Steele, W., & Malchiodi C. A. (2012). *Trauma-Informed Practices with Children and Adolescents*. New York: Routledge.
- Štrajn, D. (1995). Razsežnosti avtodestruktivnosti. V *Ciklus seminarjev Namesto koga roža cveti: O problemih uničevalnosti in samouničevalnosti pri mladih nas Slovenskem*:

- prepoznavanje, reševanje, rehabilitacija, preventiva: priročnik 1. cikla seminarjev Namesto koga roža cveti* (str. 7–9). Ljubljana: Meridiana.
- Terr, L. C. (1991). Childhood Traumas: An Outline and Overview. *American Journal of Psychiatry*, 148(1), 10–20. Pridobljeno 10. 3. 2022 s <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/1824611/>
- The UPenn Collaborative on Community Integration. (2017). *Removal from the Home: Resulting Trauma*. Pridobljeno 10. 12. 2021 s <http://tucollaborative.org/wp-content/uploads/2017/04/Trauma-The-Impact-of-Removing-Children-from-the-Home.pdf>
- Treven, S., Šarotar Žižek, S., Treven, U., Milfelner, B., Pisnik, A., Potočnik, A., Mulej, M., & Ivanovič, B. (2013). Premagovanje stresa na ravni posameznika in organizacije. V S. Šarotar Žižek, S. Treven, P. Jiménez, & A. Potočnik (ur.), *Premagovanje stresa kot sredstvo za zagotavljanje dobrega počutja: znanstvena monografija projekta Chance 4 change*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta. Pridobljeno 20. 4. 2022 s <https://dk.um.si/Dokument.php?id=56584>
- Trivedi, S. (2019). *The Harm of Child Removal*. Baltimore: University of Baltimore School of Law. Pridobljeno 5. 12. 2021 s https://scholarworks.law.ubalt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2087&context=all_fac
- Van der Kolk, B. (2005). Developmental Trauma Disorder. *Psychiatric Annals*, 35(5), 401–408. Pridobljeno 27. 2. 2022 s <https://haruv.org.il/wp-content/uploads/2019/10/Developmental-trauma-disorder-van-der-kolk-2005.pdf>
- Van der Kolk, B. (2014). *The Body Keeps the Score: Mind, Brain and Body in the Transformation of Trauma*. USA: Viking Press.
- Videmšek, P. (2018). *Supervizija v in za socialno delo: Usposabljanje za supervizorje/supervizorke v socialnem varstvu 2018/19*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Vivod, A. (2018). *Vpliv razvojne travme na življenje ljudi v odraslosti* (Magistrsko delo). Pridobljeno 9. 3. 2022 s <https://egradiva.fsd.uni-lj.si/ediplome/senddoc/2148>
- Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND)* (2008). Ur. l. RS 16/2008. Pridobljeno 19. 3. 2022 s <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200816&stevilka=487>
- Vrhovno sodišče. (2018). *S Hišo za otroke do otrokom manj stresnih sodnih postopkov*. Pridobljeno 24. 5. 2022 s https://www.sodisce.si/sodni_postopki/objave/2018100916070476/

- Zaviršek, D., Domiter Protner, K., & Drobnič Radobuljac, M. (2020). Različnost otrok v kompleksnih okoliščinah: interdisciplinarnost in intersekcija kot pogoja prepoznavanja, preprečevanja in podpre otrokom, ki preživljajo nasilje. V V. Leskošek, T. Kodele, & N. Mešl (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 83–124). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Zdovc, A. (1998). Izgorelost strokovnjakov na Centrih za socialno delo. *Socialno delo*, 37(3/5), 319–327. Pridobljeno 15. 5. 2022 s <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-IFGPVE9J>
- Zidar, R. (2020). Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji. *Socialno delo*, 59(2/3), 245–250. Pridobljeno 20. 4. 2022 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/12_Zidar.pdf/2020062408364588/

9. Priloge

9.1. Priloga A: Smernice za intervju

Prepoznavanje travme/travmatskega stresa

1. Kako, po katerih znakih (fizičnih, čustvenih, kognitivnih, vedenjskih) prepoznate travmatski stres/travmo pri otroku (in tudi pri družini, starših, sorojencih), ki se znajde v sistemu zaščite otrok?
2. Katere ukrepe za varstvo koristi otroka izvajate? Kateri od ukrepov za varstvo koristi otroka, ki jih izvajajo socialne delavke in delavci na centrih za socialno delo, se vam zdi oz. zdijo najbolj travmatični za vse vpletene – za otroka, družino, socialne delavke in delavce?
3. Kako prepoznate elemente v sistemu zaščite otrok (vključno z delom centra za socialno delo, sodišč in vseh ostalih vpletenih v postopke zaščite), ki lahko, če strokovnjaki nimajo znanja o travmi, dodatno travmatizirajo že ranljivega otroka in tudi ostale (starše, sorojence, rejnike)?

Znanja o travmi in odpornosti

4. Katera znanja o travmi in odpornosti vam pomagajo oz. koristijo pri delu na področju zaščite otrok?
5. Kje ste ta znanja pridobili? Katera znanja ste pridobili na fakulteti za socialno delo, s strani organizacije in katera drugod? Ali so vsi zaposleni v vaši organizaciji (tudi nestrokovni kader, npr. zaposleni v sprejemni pisarni, ki prvi vzpostavijo stik z ljudmi, hišnik ipd.) pridobili kakšna znanja o sodelovanju z ljudmi z izkušnjo travme?
6. Katera znanja o travmi in odpornosti bi po vašem mnenju morali pridobiti na fakulteti za socialno delo, pa jih niste oz. ste jih dobili drugod? Bi si želeli pridobiti več znanj o travmi in odpornosti, prepoznate potrebo po tem?

Poznavanje in uporaba pristopa, utemeljenega na razumevanju travme

7. Ali ste že slišali za pristop, utemeljen na razumevanju travme? Koliko v vaši organizaciji, na centru za socialno delo zaposleni na splošno, vključno z vodstvenim kadrom omenjajo pristop, utemeljen na razumevanju travme?
8. Ko vi osebno slišite besedno zvezo na razumevanju travme utemeljen pristop na področju zaščite otrok, na kaj pomislite? Kako si vi ta pristop razlagate s svojimi besedami?
9. Koliko lahko pri svojem delu na področju zaščite otrok uporabljate posamična načela na razumevanju travme utemeljenega pristopa? Na kakšen način pri svojem delu uporabljate naslednja načela: prepoznavanje travme, izogibanje re travmatizaciji, kulturni, zgodovinski in spolni kontekst, zanesljivost in transparentnost, sodelovanje in vzajemnost, dodajanje moči, izbira in nadzor, varnost, partnerstva preživelih in poti do specialističnega zdravljenja travme?
10. Se vam zdi možno, realno, uresničljivo, da bi pristop, utemeljen na razumevanju travme na področju zaščite otrok, uvedli na centre za socialno delo po Sloveniji kot del vsebinske reorganizacije centrov za socialno delo po Sloveniji? Kakšne prednosti takšnega pristopa prepoznate? Kakšne ovire prepoznate glede tega?

Sekundarna travma

11. Ste se kdaj soočali s simptomi sekundarne travme kot posledice vsakodnevne izpostavljenosti težkim zgodbam, travmam uporabnikov, s katerimi neposredno sodelujete na področju zaščite otrok? Ste kdaj sami čutili posledice oz. se soočali s simptomi dela na tem področju (fizičnimi, čustvenimi, kognitivnimi, vedenjskimi)? Kateri so bili ti simptomi?
12. Na kakšen način ste jih sami zmanjševali s strategijami skrbi zase?
13. Na kakšen način vam je vaša organizacija pomagala poskrbeti zase v trenutkih, ko ste pri svojem delu utrpeli največ posledic dela na področju zaščite otrok? Koliko supervizij vam omogoča vodstvo in ali vam je omogočena individualna supervizija v primeru, da bi jo potrebovali? So supervizije utemeljene na razumevanju travme in pomenu krepitev odpornosti otrok, družin in tudi zaposlenih? Na kakšen način supervizor v delo z vašim timom integrira znanje o travmi in travmatskem stresu pri otroku, družini in tudi pri socialni delavki oz. delavcu? Če jih ne – kako to vpliva na vaše delo?
14. Katera znanja bi po vašem mnenju potrebovali pridobiti na organizacijski ravni, torej vsi zaposleni na centru za socialno delo, da bi lahko bolje sodelovali z ljudmi z izkušnjo travme in osebno občutili manj posledic dela na področju zaščite otrok?
15. Katere organizacijske (center za socialno delo) in sistemske ovire (npr. delo ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti) po vašem mnenju pripevajo k temu, da se socialne delavke in delavci na področju zaščite otrok soočajo s posledicami sekundarne travme? Kaj bi na organizacijskem in/ali sistemskem nivoju spremenili, da bi delo na področju zaščite otrok potekalo na način krepitev odpornosti otrok, družine in da socialne delavke in delavci ob tem ne bi doživljali toliko posledic dela na področju zaščite otrok, simptomov sekundarne travme?

Demografski podatki:

Spol:

Kaj ste po izobrazbi?

Vaše trenutno delovno mesto?

Koliko časa ste na tem delovnem mestu?

9.2. Priloga B: Odprto kodiranje

Št. izjave	IZJAVA	POJEM	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA	TEMA
A1	Dobimo neko obvestilo, lahko je to s strani šole, kakšne organizacije	Obvestilo s strani zunanje institucije	Posredno prepoznavanje	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A2	Šolska svetovalna delavka nas je obvestila, da ji je učenec povedal	Obvestilo s strani šolske svetovalne službe	Posredno prepoznavanje	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa

A3	V tem pogovoru ščitimo koristi otroka in dobimo potrebne informacije	Raziskovanje skozi pogovor z otrokom	Neposredno sodelovanje/pogovor z otrokom	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A4	Lažje prepoznati fizične poškodbe, znake pri otroku, kot so modrice	Prepoznavanje vidnih znakov fizičnega nasilja	Opazovanje fizičnih znakov	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A5	Prek sodelovanja z otrokom in raziskujemo	Raziskovanje skozi pogovor z otrokom	Neposredno sodelovanje/pogovor z otrokom	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A6	Otrok je bil negotov	Negotovost otroka	Negativna samopodoba	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A7	nesamozavesten	Pomanjkanje samozavesti otroka	Negativna samopodoba	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A8	v šoli se je odmikal	Odmik otroka v šoli	Posredno prepoznavanje	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A9	se ni družil z vrstniki	Odmik otroka v šoli	Posredno prepoznavanje	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A10	nasilje začel uporabljati napram drugim otrokom	Uporaba nasilja proti drugim otrokom v šoli	Posredno prepoznavanje	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A11	vedenjsko drugačen	Spremembe v vedenju otroka	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A12	se otrok slabo počuti	Slabo počutje otroka	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A13	je v stiski	Stiska otroka	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A14	ni dobival nekega občutka varnosti	Odsotnost občutka varnosti	Neustrezna ravnanja staršev	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri starših	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A15	potrditve s strani staršev	Odsotnost potrditve s strani staršev	Neustrezna ravnanja staršev	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri starših	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa

A16	šolski uspeh mu je padel	Padec šolskega uspeha	Padec učnega uspeha	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A17	ni imel zaupanja vase	Nezaupanje vase	Negativna samopodoba	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A18	se je temu bolj posmejala	Posmeh problemu	Komunikacija	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A19	»ah, saj mama me udari samo, ko si to zaslužim, saj to ni nič takega.«	Racionalizacija, zanikanje problema	Komunikacija	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A20	je pa jokal	Jok	Spremembe v čustvovanju	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A21	pri vsakem otroku se bodo posledice kazale drugače	Drugačno kazanje posledic pri vsakem otroku	Raznolikost izražanja posledic	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A22	uporaba neprimernih vzgojnih ukrepov	Uporaba neprimernih vzgojnih ukrepov	Neustrezna ravnanja staršev	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri starših	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A23	nasilen odnos do otrok	Nasilen odnos do otrok	Neustrezna ravnanja staršev	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri starših	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A24	uporaba substanc	Uporaba substanc	Neustrezna ravnanja staršev	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A25	Najbolj travmatičen tako za otroka, kot za socialnega delavca, ki ga izvaja je po mojem mnenju skrajni ukrep odvzema otroka	Ukrep odvzema otroka najbolj travmatičen za otroka in socialnega delavca	Doživljanje socialne delavke oz. delavca - najbolj travmatičen ukrep za varstvo koristi otroka	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
A26	Vsak otrok v procesu zaščite ta proces doživi kot stresen	Doživljanje postopkov zaščite kot stresne	Doživljanje otroka	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme

A27	lahko ukrep otroku povzroči dodatno obremenitev, tudi travmo	Doživljanje postopkov zaščite kot obremenjujoče, travmatične	Doživljanje otroka	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
A28	dodatno travmo povzroči to, če otrok o samem postopku nima dovolj informacij	Pomanjkanje informacij o postopku	Postopki zaščite na centru za socialno delo	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
A29	ne ve kaj se dogaja	Pomanjkanje informacij o tem kaj se dogaja	Postopki zaščite na centru za socialno delo	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
A30	lahko dodatno travmo povzroči to, če otrok o samem postopku nima dovolj informacij, o tem kaj se z njim dogaja, kaj se bo zgodilo.	Pomanjkanje informacij o postopku	Postopki zaščite na centru za socialno delo	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
A31	ves čas postopka otroku nudimo podporo in informacije... v primeru, da tega ni, bi za otroka proces lahko bil še bolj stresen.	Pomanjkanje informacij kot dejavnik za povzročanje dodatnega stresa	Postopki zaščite na centru za socialno delo	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
A32	se ne spominjam, da bi na fakulteti pridobila znanja o travmi	Pomanjkanje pridobitve znanj o travmi in odpornosti s strani fakultete za socialno delo	Izobraževanje o travmi in odpornosti s strani fakulteta za socialno delo	Pomanjkanje znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
A33	sem bila na kakšnih izobraževanjih, seminarjih povezanih s travmo in posledicami travme	Udeležba izobraževanj, seminarjev povezanih s travmo in posledicami travme	Izobraževanje o travmi in odpornosti izven fakultete za socialno delo	Pridobitev znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti

A34	Izobraževanja niso bila namenjena nestrokovnemu kadru.	Izobraževanja niso namenjena nestrokovnemu kadru		Izobraževanje nestrokovnega kadra	Znanja o travmi in odpornosti
A35	bi bilo smiselno, da bi v okviru fakultete namenili kakšen predmet izobraževanju o travmi in njenih posledicah	Potreba po vsebinah o travmi in njenih posledicah na fakulteti za socialno delo	Izobraževanje o travmi in odpornosti s strani fakulteta za socialno delo	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
A36	izobraževanja, seminarji na temo travme bi lahko bili bolj pogosti.	Potreba po bolj pogostih izobraževanjih in seminarjih o travmi in odpornosti	Izobraževanje o travmi in odpornosti izven fakultete za socialno delo	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
A37	se mi zdi smiselno, da bi imeli neko osnovno znanje, saj tudi oni srečajo uporabnike na hodnikih, vzpostavijo prvi stik	Potreba po pridobitvi osnovnih znanj o travmi in odpornosti nestrokovnega kadra		Izobraževanje nestrokovnega kadra	Znanja o travmi in odpornosti
A38	sem že slišala	Sem že slišala	Nepoznavanje pristopa	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A39	ne znam kaj več o tem povedat.	Nepoznavanje pristopa	Nepoznavanje pristopa	Poznavanje pristopa, utemeljenega na	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A40	Ne omenjajo	Odsotnost omenjanja pristopa s strani organizacije	Nepoznavanje pristopa	Poznavanje pristopa, utemeljenega na	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A41	Nebi ti vedela povedat, res ne vem	Nezmožnost opredelitve	Opredelitev	Poznavanje pristopa, utemeljenega na	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A42	Jaz se s travmo nisem preveč ukvarjala, poglobljala in šla v to smer	Nepoznavanje	Nepoznavanje pristopa	Poznavanje pristopa, utemeljenega na	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A43	prek pogovora skupaj z otrokom raziskujemo	Raziskovanje prek pogovora z otrokom	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A44	vključimo tudi družino	Vključitev družine	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

A45	včasih so bolj odprti glede stvari in povejo sami kaj se dogaja	Izrazijo sami	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A46	pozorni tudi na neverbalno komunikacijo	Pozornost na neverbalno komunikacijo	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A47	pozorni na spremembe pri vedenju	Pozornost na vedenjske spremembe	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A48	ustvarit nek prostor, kjer otrok lahko zaupa	Pomembnost ustvarjanja prostora, kjer lahko zaupa	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A49	ustvarit nek prostor, kjer se lahko odpre	Pomembnost ustvarjanja prostora, kjer se lahko odpre	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A50	da znamo ustvarit nek prostor, kjer se bo otrok počutil varno	Ustvarjanje prostora, kjer se bo otrok počutil varno	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A51	smo pri tem konsistentni	Konsistentnost	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A52	težava ta ... pomanjkljivosti v sistemu, da lahko zamajejo ta občutek varnosti pri otroku	Pomanjkanje občutka varnosti zaradi pomanjkljivosti v sistemu	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A53	ves čas postopka otroku nudimo vse informacije	Nudnje vseh informacij otroku	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A54	pa potrebno imeti pri tem občutek	Občutek pri načinu deljenja informacij z otrokom	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A55	veliko občutljivosti	Občutljivost pri načinu deljenja informacij z otrokom	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A56	sodelujemo z otroci na tak način, da se upošteva njihovo mnenje	Upoštevanje mnenja otroka pri sodelovanju	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A57	da jih spodbujamo, da ga izrazijo	Upoštevanje mnenja otroka pri sodelovanju	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

A58	jim damo občutek, da so slišani, videni	Občutek, da so slišani, videni	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A59	skupaj z otrokom	Odločanje skupaj z otrokom	Sodelovanje in vzajemnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A60	se pogovarjamo z njim	Pogovor z otrokom	Sodelovanje in vzajemnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A61	se nič ne odločamo namesto njega	Odločanje skupaj z otrokom	Sodelovanje in vzajemnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A62	treba najt en kompromis, skupno pot	Iskanje kompromisa, skupne poti	Sodelovanje in vzajemnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A63	pomembno pripraviti posameznika, da bo znal zagotoviti ustrezne okoliščine za svoje življenje	Priprava posameznika za zagotavljanje ustreznih okoliščin za svoje življenje	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A64	da si bo znal urediti svoje življenje	Urejanje svojega življenja	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A65	prevzeti odgovornost zanj.	Prevzemanje odgovornosti za svoje življenje	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A66	Naučiti, da kratkotrajne travme niso tiste, ki bi določale življenje v prihodnje	Usmerjanje k zavedanju, da preteklost ne določa življenja v prihodnje	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A67	si zaradi tega lahko še močnejši	Zavedanje, da si lahko zaradi težkih izkušenj močnejši	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A68	ga zlo usmerjam k virom, ki so na razpolago	Usmerjanje k virom, ki so na razpolago	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A69	pomembna točka	Pomembnost načela	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A70	pomembno upoštevati	Prilagajanje glede na posameznikovo specifično identiteto	Kulturni, zgodovinski in spolni kontekst	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A71	se je potrebno prilagoditi	Prilagajanje glede na posameznikovo	Kulturni, zgodovinski in spolni kontekst	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

		specifično identiteto			
A72	spoštovat različnost otrok, s katerimi sodelujemo	Spoštovanje različnosti otrok	Kulturni, zgodovinski in spolni kontekst	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A73	dat ta občutek, da jih sprejemaš	Občutek sprejemanja ne glede na posameznikovo specifično identiteto	Kulturni, zgodovinski in spolni kontekst	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A74	spoštuješ ne glede na to kdo in kaj so.	Spoštovanje ne glede na posameznikovo specifično identiteto	Kulturni, zgodovinski in spolni kontekst	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A75	nudimo vso podporo v samem postopku	Nudenje podpore v postopku zaščite	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A76	nudimo vse informacije	Nudenje vseh informacij	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A77	na en primeren način, z veliko mero občutka.	Podajanje informacij na primeren način, z veliko mero občutka	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A78	kaj je ta podobna izkušnja	Spraševanje o tem kaj je podobna izkušnja	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A79	mi smo imeli srečanje otrok okrog novega leta, kjer so bili otroci, ki so v rejništvu.	Letna srečanja v okviru področju rejništva	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A80	otroci so v rejništvu zaradi različnih razlogov	Različni razlogi za to, da so otroci v rejništvu	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A81	vsakemu posamezniku se je potrebno prilagodit	Prilagoditev vsakemu posamezniku	Kulturni, zgodovinski in spolni kontekst	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A82	potrditev, da tisto, kar čuti ob tem, kar je doživljal je za njega legitimno.	Potrditev, da je tisto, kar čuti ob tem, kar je doživljal legitimno	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A83	spomnim se na psihologe, ki so v zavodih	Psihologi v zavodih	Poti do specialističnega znanja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

A84	šolah	Psihologi v šolah	Poti do specialističnega znanja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A85	ne bi znala veliko povedati.	Nepoznavanje	Poti do specialističnega znanja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A86	veliko teh načel pri svojem delu že upoštevamo	Upoštevanje načel pri svojem delu	Uporaba načel	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A87	bi travmo bolje prepoznavali	Prepoznavanje travme	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A88	bi prepoznali posledice, ki morda niso tako vidne	Prepoznavanje posledic, ki niso tako vidne	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A89	imeti specialista, ki bi bil specializiran za to področje	Strokovnjak, ki je specializiran za to področje	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A90	predajal znanje tudi nam	Predaja znanja strokovnjaka, ki je specializiran tudi ostalim zaposlenim	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A91	na voljo vsem otrokom in mladostnikom, prek pogovora, da bi se nanj lahko obrnili	Strokovnjak, ki je specializiran za to področje	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A92	pomagal predelovati stvari.	Pomoč pri predelovanju	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A93	ni financ za širjenje kadra	Pomanjkanje financ za širjenje kadra	Ovira pri uveljavljanju pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A94	za dodatna izobraževanja	Pomanjkanje financ za dodatna izobraževanja	Ovira pri uveljavljanju pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
A95	V zadnjem času je obseg dela takšen, da se s kadrom, ki je na razpolago ne da vsega izpeljat in naredit.	Prevelik obseg dela glede na razpoložljiv kader	Kadrovska podhranjenost	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
A96	delamo nujno od nujnega	Ukrepanje tam, kjer je najbolj nujno	Pomanjkanje časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme

A97	sanjam ponoči službo	Sanje o službi	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A98	včasih zaradi tega ne spim	Nespečnost	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A99	včasih se mi pojavijo kakšne misli o primerih, otrocih čez dan	Misli o službi čez dan	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A100	se zakrčim v ramenih	Zakrčenost v ramenih	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A101	čutim bolečino v vratu in ramenih	Bolečina v vratu in ramenih	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A102	sem napeta	Napetost	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A103	nisem tako sproščena glede določenih stvari	Nesproščenost	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A104	nam pada odpornost	Padec odpornosti	Osebna izkušnja	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A105	zbolevamo za raznoraznimi prehladi, afticami	Padec odpornosti	Osebna izkušnja	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A106	pojavljajo se glavoboli	Glavoboli	Osebna izkušnja	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A107	smo na našem področju dovzetni za raznorazne posledice	Dovzetnost za različne posledice na področju zaščite otrok	Osebna izkušnja	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A108	sem večkrat občutila tudi nek občutek krivde	Občutek krivde	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A109	lahko rečem sram	Občutek sramu	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A110	nisem znala pomagati	Občutek nemoči	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A111	zaradi velikega obsega dela postala manj občutljiva na stiske ljudi	Pomanjkanje občutljivosti na stiske ljudi	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A112	vse se je zdelo bolj rutinsko	Občutek, da je vse bolj rutinsko	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma

A113	nisem zmogla več dajati toliko od sebe, kot bi si želela	Izčrpanost	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A114	sem imela manj potrpljenja za uporabnike	Pomanjkanje potrpljenja	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A115	moji odzivi so postali bolj ostri	Ostri odzivi	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A116	manj empatični	Pomanjkanje empatije	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A117	sem bila sama izčrpana	Izčrpanost	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A118	si nisem mogla spočiti, tudi, če sem dovolj spala	Izčrpanost	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A119	zelo pomembno, da ohranjamo neko ravnovesje med osebnim in poklicnim življenjem	Ravnovesje med osebnim in poklicnim življenjem	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
A120	da naredimo ločnico	Ločnica med osebnim in poklicnim življenjem	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
A121	da ne jemljemo vsega nase	Postavljanje mej	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
A122	da ne nosimo teže domov	Ločnica med osebnim in poklicnim življenjem	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
A123	Pomembno se mi zdi kvalitetno preživljanje prostega časa z družino	Kvalitetno preživljanje prostega časa z družino	Skrb za odnose	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
A124	da počneš stvari, ki jih rad počneš	Ukvarjanje s stvarmi, ki jih rad počneš	Prostočasne dejavnosti	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
A125	pripomogle ravno izkušnje	Manj simptomov sekundarne travme zaradi pridobitve delovnih izkušenj	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
A126	osebnostna rast, ki mi jo je omogočilo učenje iz izkušenj	Osebnostna rast na podlagi izkušenj	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme

A127	brala sem veliko knjig	Branje knjig	Prostočasne dejavnosti	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
A128	samozavedanje in poznavanje sebe ključno	Samozavedanje in poznavanje sebe	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
A129	pogovori s sodelavci, čisto taki neformalni pogovori, ker dobim občutek podpore	Neformalni pogovori s sodelavci	Skrb za odnose	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
A130	imamo na centru tudi timske sestanke	Timski sestanki	Timski sestanki	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
A131	supervizijo, jaz osebno sem v supervizijo tudi vključena	Vključenost v supervizijo	Supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
A132	imamo na mesec uro in pol supervizije	Mesečna supervizija	Supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
A133	supervizijo imamo vsak mesec	Mesečna supervizija	Supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
A134	v težjih primerih nas organizacija podpre z individualno supervizijo	Možnost individualne supervizije	Individualna supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
A135	supervizorka nam je nudila, da smo jo poklicali kadarkoli, če je bilo potrebno in se pogovorili individualno z njo	Odprtost supervizorke	Individualna supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
A136	novi supervizor tega ne omogoča	Ni možnosti individualne supervizije	Individualna supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
A137	če bi res potrebovala in izrazila to pri vodstvu bi mi to tudi zagotovili (individualno supervizijo)	Možnost individualne supervizije	Individualna supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
A138	smo to čutili tako obremenjujoče, težko je bilo in smo želeli imeti dodatno supervizijo, kar	Možnost dodatne supervizije v primeru težke, obremenjujoče izkušnje pri delu	Supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme

	nam je bilo omogočeno, da smo vedeli, da smo res bili sigurni, da gremo v pravo smer in da nismo nosili še več stvari domov.				
A139	dobro, da bi imeli supervizijo večkrat na mesec	Potreba po bolj pogostih supervizijskih srečanjih	Supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
A140	je veliko mladih strokovnih delavcev zdaj prišlo, tudi pripravniki prihajajo	Potreba po bolj pogostih supervizijskih srečanjih zaradi mladega kadra	Supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
A141	Je 1x na mesec premalo	Potreba po bolj pogostih supervizijskih srečanjih	Supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
A142	poleg nekih strokovnih dilem se pogovarjamo tudi o tem kako zase poskrbeti	Skrb zase	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
A143	kako se soočiti z odvzemom	Soočanje z odvzemom	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
A144	Pa tudi če ne pride do odvzema na neki osebni ravni kako se s tem soočiti	Soočanje s težkimi primeri	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
A145	da bi prav kot posebno temo izpostavljala travmo pri otroku, to ne	Odsotnost omenjanja travme pri otroku	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
A146	se pa seveda dotikamo tudi teh tem	Dotikanje tem (travme in krepitve odpornosti)	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
A147	je res odvisno od supervizije do supervizije kaj je izpostavljeno, kaj je trenutna stiska	Raznolikost tem	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
A148	lahko gre za razreševanje nekih čisto individualnih občutkov	Razreševanje individualnih občutkov	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme

A149	včasih gre za strokovne dileme, kaj narediti	Strokovne dileme	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
A150	manjka tega znanja o sekundarni travmi	Pomanjkanje znanj o sekundarni travmi	Izobraževanje	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
A151	o posledicah izpostavljenosti težkim zgodbam otrok in družin	Pomanjkanje znanj o posledicah izpostavljenosti težkim zgodbam otrok in družin	Izobraževanje	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
A152	opazam, da je teh posledic pri zaposlenih na centru res veliko	Veliko posledic pri zaposlenih na centru	Osebna izkušnja	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A153	se dodatno izobražujem še sama	Dodatno samostojno izobraževanje	Izobraževanje	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
A154	imam v okviru tega izobraževanja supervizije	Dodatno izobraževanje in supervizije v okviru le tega	Izobraževanje	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
A155	mislim, da bi brez tega imela en velik manjko	Dodatno samostojno izobraževanje	Izobraževanje	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
A156	sem ocenila, da je to pomembno	Pomembnost dodatnega samostojnega izobraževanja	Izobraževanje	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
A157	koliko nekih posledic dela na centru sem opazila pri sodelavkah čez leta	Opažanje velikega števila posledic dela pri sodelavkah na centru	Osebna izkušnja	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
A158	zelo smiselno, da bi zaposleni s strani organizacije pridobili več znanja o posledicah te konstantne sekundarne izpostavljenosti travmam uporabnikom	Potreba po izobraževanju o posledicah sekundarne izpostavljenosti travmam uporabnikov s strani organizacije	Izobraževanje	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
A159	v okviru kakšnih dodatnih	Potreba po dodatnih izobraževanjih,	Izobraževanje	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za

	izobraževanj, seminarjev	seminarjih o sekundarni travmi			razvoj sekundarne travme
A160	Obseg dela je prevelik	Prevelik obseg dela	Prevelik obseg dela	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
A161	obseg kadra pa premajhen	Premalo kadra	Kadrovska podhranjenost	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
A162	socialne delavke smo preobremenjene	Preobremenjenost socialnih delavk	Pomanjkanje časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
A163	delamo res tisto nujno od nujnega	Ukrepanje tam, kjer je najbolj nujno	Pomanjkanje časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
A164	nujno zaposliti dodatne strokovne delavce, ki bi bili specializirani za delo na enem področju	Zaposlitev dodatnih strokovnih delavcev s specializiranimi znanji za področje	Organiziranost kadra	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
A165	tukaj delamo vse in je vsega preveč	Delanje vsega, preveč vsega	Pomanjkanje časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
A166	manjka pa nam nekih poglobljenih znanj, da bi res lahko delali z družino	Pomanjkanje poglobljenih znanj za delo z družino	Izobraževanje	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
A167	za to tudi primanjkuje časa.	Pomanjkanje časa	Pomanjkanje časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
A168	po mojem potrebne	Potreba po spremembah na višjem nivoju		Osebna izkušnja	Organizacijski in sistemski dejavniki za

	spremembe na višjem nivoju				razvoj sekundarne travme
A169	slabo je tako kot je in za družine in za nas	Nezadovoljstvo z delovanjem sistema in organizacije		Osebna izkušnja	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
A170	na področju zaštite otrok preventive ne delamo že veliko časa	Pomanjkanje časa za preventivo	Pomanjkanje časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
A171	določene ukrepe v družinah izvajamo, ker je do njih prišlo, ker družine niso bile ustrezno podprte z različnimi storitvami že prej	Pomanjkanje časa za preventivo	Pomanjkanje časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
A172	preventive ni	Pomanjkanje časa za preventivo	Pomanjkanje časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
A173	strokovnih delavcev, ki bi družini pomagali na domu ni	Potreba po strokovnih delavcih za sodelovanje z družino na domu	Organiziranost kadra	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
A174	Bi hodili k njim na dom, v njihovo domače okolje in jih tako podprli recimo vsak teden ali 2x tedensko	Potreba po strokovnih delavcih za sodelovanje z družino na domu	Organiziranost kadra	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
A175	ukrepamo, ko je treba odvzeti otroka, ker je to bolj nujno, kot npr. ko nas obvestijo, da so v družini zaznane težave	Ukrepanje tam, kjer je najbolj nujno	Pomanjkanje časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
A176	nimamo časa za oboje	Pomanjkanje časa za vse, kar bi bilo potrebno narediti	Pomanjkanja časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj

					sekundarne travme
A177	stvari, ki mene bolijo	Nezadovoljstvo z obstoječim delovanjem sistema in organizacije		Osebna izkušnja	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme

Št. izjave	IZJAVA	POJEM	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA	TEMA
B1	del temelji na opazovanju, torej kaj opazim skozi pogovor	Opazovanje skozi pogovor	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
B2	kako se otrok vede	Opazovanje vedenja otroka	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
B3	fizični znaki nekega nasilja	Prepoznavanje vidnih znakov fizičnega nasilja	Opazovanje fizičnih znakov	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
B4	neverbalna komunikacija, prek katere lahko zaznam določeno vedenje	Zaznavanje vedenjskih sprememb skozi neverbalno komunikacijo	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
B5	prek pogovora lahko opazim tudi težave s čustvi, recimo z regulacijo čustev, izražanjem čustev	Regulacija, nadzor, izražanje čustev	Spremembe v čustvovanju	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
B6	preučiti tudi celotno dokumentacijo, informacije, ki jih dobimo	Informacije s strani zunanjih institucij	Posredno prepoznavanje	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
B7	vključim kakšne psihološke vprašalnike	Vključevanje psiholoških vprašalnikov	Neposredno sodelovanje/pogovor z otrokom	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
B8	različne tehnike, ki so namenjene delu z otrokom	Uporaba različnih tehnik dela z otrokom	Neposredno sodelovanje/pogovor z otrokom	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
B9	z otrokom govorim o tem kako on doživlja svojo situacijo	Raziskovanje skozi pogovor z otrokom	Neposredno sodelovanje/pogovor z otrokom	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa

B10	kakšne ima odnose s starši, bratci, ugotavljamo na koga je recimo varno navezan, na koga ni	Raziskovanje odnosov in navezanosti otroka	Neposredno sodelovanje/pogovor z otrokom	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
B11	kakšne so njegove želje, kakšne so njegove skrbi, kako se počuti, kaj bi si želel recimo da bi se zgodilo	Raziskovanje skozi pogovor z otrokom	Neposredno sodelovanje/pogovor z otrokom	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
B12	na podoben način sodelujemo tudi z brati, sestrami ... velika verjetnost, da se bo nasilje ponavljalo.	Raziskovanje skozi pogovor z brati in sestrami zaradi velike verjetnosti ponavljanja nasilja	Neposredno sodelovanje/pogovor s sorojenci	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri sorojencih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
B13	S starši sodelujem prek pogovora...	Sodelovanje s straši prek pogovora	Neposredno sodelovanje/pogovor s starši	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri starših	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
B14	S starši sodelujem prek pogovora, kjer prav tako raziskujemo neke njihove okoliščine, odnose, kaj bi si želeli, iščemo rešitve, ustvarjamo prostor za spremembe	Sodelovanje s straši prek pogovora	Neposredno sodelovanje/pogovor s starši	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri starših	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
B15	najbolj travmatski odvzem otroka iz družine in namestitev otroka drugam	Ukrep odvzema otroka najbolj travmatičen za otroka in socialnega delavca	Doživljanje socialne delavke oz. delavca - najbolj travmatičen ukrep za varstvo koristi otroka	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
B16	za nekatere otroke je zelo travmatska tudi razveza.. razvez je pa ogromno ... to je za otroka lahko stresna, travmatska izkušnja.	Razveza staršev stresna, travmatska zaradi pogostosti	Doživljanje socialne delavke oz. delavca - najbolj travmatičen ukrep za varstvo koristi otroka	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme

B17	odvzem najbolj travmatski za otroka in družino, pa tudi za socialne delavce.	Ukrep odvzema otroka najbolj travmatičen za otroka, družino in socialnega delavca	Doživljanje socialne delavke oz. delavca - najbolj travmatičen ukrep za varstvo koristi otroka	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
B18	sigurno neodzivnost	Neodzivnost	Celoten postopek zaščite	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
B19	dolgotrajno sodelovanje z drugimi institucijami in sodiščem, vse to traja dolgo časa.	Dolgotrajnost sodelovanja z drugimi institucijami in sodiščem	Celoten postopek zaščite	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
B20	časovna komponenta sigurno	Časovna komponenta	Celoten postopek zaščite	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
B21	traja zelo dolgo preden se stvar premakne	Dolgotrajnost postopka	Celoten postopek zaščite	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
B22	otrok predolgo časa v nepoznanem okolju, brez informacij	Negotovost otroka v pomanjkanju informacij zaradi dolgotrajnosti postopka	Celoten postopek zaščite	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
B23	za otroka sodni postopek stresen, zastrašujoč in ga nekako spravi še v dodatno stisko.	Dodatna stiska otroka zaradi stresnega, zastrašujočega sodnega postopka	Sodni postopek	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme

B24	nimajo dovolj dokazov in se potem nič ne zgodi ... povzročitelj nasilja dobi večjo moč, otroku pa se jo odvzame.	Neustrezni sodni postopki	Sodni postopek	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
B25	zelo veliko ljudi govori z otrokom, npr. center, šola, policija in je on preveč izpostavljen tej dinamiki ... za otroka preveč stresno, da more večkrat ponavljati svojo zgodbo.	Ponavljanje svoje zgodbe/izkušnje različnim strokovnjakom	Celoten postopek zaščite	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
B26	Na fakulteti za socialno delo se ne spomnim, da bi pridobili znanja o travmi in odpornosti	Pomanjkanje pridobitve znanj o travmi in odpornosti s strani fakultete za socialno delo	Izobraževanje o travmi in odpornosti s strani fakulteta za socialno delo	Pomanjkanje znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
B27	pomembno uvesti več takšnih vsebin pri psiholoških predmetih	Potreba po uvedbi več vsebin o travmi in odpornosti pri psiholoških predmetih	Izobraževanje o travmi in odpornosti s strani fakulteta za socialno delo	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
B28	specifično o travmi se mi ne zdi, da bi bilo veliko poudarka na študiju socialnega dela	Pomanjkanje pridobitve znanj o travmi in odpornosti s strani fakultete za socialno delo	Izobraževanje o travmi in odpornosti s strani fakulteta za socialno delo	Pomanjkanje znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
B29	strokovnjaki nimajo znanja o travmi oz. nimajo nekih specifičnih spretnosti kako delati z otroci, ki so doživeli travmo	Pomanjkanje oz. odsotnost znanj o travmi in odpornosti strokovnih delavcev	Izobraževanje o travmi in odpornosti	Pomanjkanje znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
B30	v okviru organizacije nisem zasledila kakšnega izobraževanja na temo travme	Pomanjkanje izobraževanj na temo travme s strani organizacije	Izobraževanje o travmi in odpornosti izven fakultete za socialno delo	Pomanjkanje znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
B31	smo imeli različna izobraževanja in seminarje, ki so	Udeležba izobraževanj, seminarjev povezanih s	Izobraževanje o travmi in odpornosti izven	Pridobitev znanj o travmi	Znanja o travmi in odpornosti

	kdaj omenjali travmo	travmo in posledicami travme	fakultete za socialno delo		
B32	prav specifično o delu s travmami pa ne.	Specifično delo s travmami na izobraževanjih ni bilo omenjeno	Izobraževanje o travmi in odpornosti izven fakultete za socialno delo	Pomanjkanje znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
B33	smiselno, da bi bilo več vsebin namenjenih delu s travmami	Potreba več vsebinah namenjenih delu s travmami	Izobraževanje o travmi in odpornosti	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
B34	da bi se strokovni delavci znali odzivati	Potreba po znanju z namenom ustrežnejšega odzivanja strokovnjakov	Izobraževanje o travmi in odpornosti	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
B35	o tem kako se prepozna travmo pri otroku	Potreba po znanju prepoznavanja travme pri otroku	Izobraževanje o travmi in odpornosti	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
B36	kako potem delati z osebo z izkušnjo travme	Potreba po znanju o tem kako delati z osebo z izkušnjo travme	Izobraževanje o travmi in odpornosti	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
B37	kako prepoznavati posledice razvojne travme	Potreba po znanju prepoznavanja posledic razvojne travme	Izobraževanje o travmi in odpornosti	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
B38	razumevanje odpornosti, dejavnikov, ki jih lahko krepimo	Potreba po znanju o odpornosti, dejavnikov, ki jih lahko krepimo	Izobraževanje o travmi in odpornosti	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
B39	iskanje nekih varovalnih dejavnikov in krepitev le teh	Potreba po znanju o varovalnih dejavnikov in krepitev le teh	Izobraževanje o travmi in odpornosti	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
B40	znanj primanjkuje ... jih strokovni delavci nimajo.	Pomanjkanje oz. odsotnost znanj o travmi in odpornosti strokovnih delavcev	Izobraževanje o travmi in odpornosti	Pomanjkanje znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
B41	Ne, nisem še slišala.	Nepoznavanje pristopa	Nepoznavanje pristopa	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B42	pristop, ki se uglaši na otrokovo čustveno stanje	Uglasitev na otrokovo čustveno stanje	Opredelitev	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

B43	in mu proba pomagati predelati travmo.	Podpora pri predelavi travme	Opredelitev	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B44	Gre za kombinacijo pogovora	Pogovor	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B45	tega, kar opazimo	Opazovanje	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B46	informacij, ki jih dobimo iz drugih institucij	Posredno prepoznavanje	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B47	pomembno, da smo odzivni	Odzivnost	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B48	zanesljivi	Zanesljivost	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B49	delamo z veliko mero občutka	Občutljivost	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B50	občutljivosti	Občutljivost	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B51	če se kaj odločamo, da to komuniciramo z otrokom	Komunikacija z otrokom o odločitvah	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B52	da ima dostop do vseh informacij	Informiranost	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B53	da ve kaj se dogaja.	Informiranost o tem kaj se dogaja	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B54	če vsi te postopki dolgo trajajo, da ga ves čas informiramo	Informiranost v primeru dolgotrajnosti postopkov	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B55	preverjamo kako je	Nudenje podpore v postopku zaščite	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B56	Se pogovarjamo tem kakšne so njegove skrbi	Nudenje podpore v postopku zaščite	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B57	da se pogovarjamo z njim kako bo na sodišču stvar izgledala, mu razložimo	Pogovor o tem kako bo izgledal postopek na sodišču	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

B58	da se obveščamo z drugimi strokovnjaki	Izogibanje ponavljanju izkušnje različnim strokovnjakom	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B59	da ne dreza vsak posebej, kar otroku morda nebi bilo prijetno večkrat ponavljat.	Izogibanje ponavljanju izkušnje različnim strokovnjakom	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B60	delujemo v skladu s tem	Delovanje v skladu z načelom zaupnosti in transparentnosti	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B61	delujemo v skladu s tem	Delovanje v skladu z načelom sodelovanja in vzajemnosti	Sodelovanje in vzajemnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B62	vprašanja oblikujem na ta način, da sprašujem po željah	Vprašanja, ki sprašujejo po željah za prihodnost	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B63	usmerjam v smer, da se zaveda, da lahko izbira kakšno bo njegovo življenje ne glede na to kaj se mu je zgodilo	Usmerjanje k zavedanju, da preteklost ne določa življenja v prihodnje	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B64	pogovor usmerjam tudi v to kaj ima, kdo je tukaj zanj, ne kdo ni	Usmerjanje pogovora v to kaj ima, kdo je to, ne kdo ni	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B65	se pogovarjam o šoli, če mu gre, pa hobijih, dostikrat so dobri v slikanju, umetnosti, kakšnem športu, pa dostikrat usmerim v to	Pogovor o aktivnostih, v katerih je otrok dober	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B66	poudarjam neke močne točke, kvalitete otroka, ki jih morda sam ne prepozna	Poudarjanje močnih točk, kvalitete otroka, ki jih sam ne prepozna	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B67	mnogokrat izhajajo iz okolja, kjer se je velikokrat negativno z njimi govorilo, imajo	Pomembnost načela zaradi ne vzpodbudnega domačega okolja otrok v postopku zaščite	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

	nizko samopodobo ... zlo pomembno pri vsakem pogovoru.				
B68	občutek, da bo zanj poskrbljeno	Ustvarjanje prostora, kjer se bo otrok počutil varno	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B69	v primeru nasilja so ljudje, ki ga bodo zaščitili, ki bodo ukrepali	Sporočanje otroku, da bo zaščiten v primeru kakršnegakoli nasilja	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B70	da mu to povemo, da kakršnokoli nasilje je nesprejemljivo in da smo tukaj ... da ga varujemo.	Sporočanje otroku, da da bo zaščiten v primeru kakršnegakoli nasilja	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B71	se mi zdi srednje pomembno.	Srednje pomembno	Kulturni, zgodovinski in spolni kontekst	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B72	pomembno, da dobijo občutek, da niso sami	Pomembnost občutka, da niso sami	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B73	informacije od drugih vrstnikov	Pomembnost informacij vrstnikov	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B74	sploh tisti, ki so uspešno šli čez to, da delijo izkušnjo, da se lahko zblížajo.	Pomembnost deljenja izkušenj tistih, ki so šli uspešno čez, zblížanje	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B75	ne vem, da bi kaj takega obstajalo	Nepoznavanje	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B76	neformalno recimo otroci, ki so v zavodih.	Neformalno povezovanje otrok v zavodih	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B77	zelo pomembno	Pomembnost načela	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B78	možnost strokovnjakov omejena, predvsem gre tukaj za samoplačniške storitve ... niso dosegljive	Omejena možnost dostopnih strokovnjakov zaradi finančnega vidika	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

	otrokom v postopku zaščite.				
B79	meni se zdi možno	Je uresničljivo	Mnenje	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B80	vidim oviro, da je težko na sistemski ravni uvesti takšne spremembe	Težko uvajanje sprememb na sistemski ravni	Ovira pri uveljavljanju pristopa na področju zaščite otrok	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B81	če bi bilo to izvedljivo bi bilo to super.	Odprtost za uvajanje pristopa	Mnenje	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B82	Tak način, kot je zde se mi ne zdi dober.	Nezadovoljstvo z obstoječim načinom dela	Mnenje	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B83	bolj občutljivi pri delu z otroki z izkušnjo travme	Večja občutljivost pri delu z otroki z izkušnjo travme	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B84	Lahko nenamerno pri otroku sprožimo kakšne neprijetne občutke, spomine, da nebi prihajalo do tega	Odsotnost nenamernega vzbujanja neprijetnih občutkov, spominov	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B85	Bi otroci lažje šli čez težke izkušnje.	Lažje spopadanje otrok s težkimi izkušnjami	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B86	bi se mi zdelo koristno, če bi bilo to izvedljivo.	Dobro, da se pristop uvede	Mnenje	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
B87	Kar se neke psihosomatike tiče me velikokrat boli glava	Glavoboli	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
B88	včasih me stiska v prsih	Stiskanje v prsih	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
B89	sem posledično brez energije	Pomanjkanje energije	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
B90	zelo utrujena	Utrujenost	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
B91	nimam energije za vsakodnevne aktivnosti, za druženje s prijatelji, hobije	Pomanjkanje energije za vsakodnevne aktivnosti	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma

B92	ratam razdražljiva	Razdražljivost	Osební znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
B93	občutek tesnobe	Tesnobnost	Osební znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
B94	jeze	Občutek jeze	Osební znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
B95	pogosto občutim tudi občutek nemoči	Občutek nemoči	Osební znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
B96	razočaranja	Razočaranje	Osební znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
B97	se ujamem v toku nekih negativnih misli	Ujetost v tok negativnih misli	Osební znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
B98	tudi občutek krivde	Občutek krivde	Osební znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
B99	se nas veliko spopada s podobnimi posledicami dela	Veliko posledic dela pri zaposlenih na centru	Osebna izkušnja	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
B100	občutimo neko nemoč, ko se kakšne stvari ne premaknejo	Občutek nemoči, ko se stvari ne premaknejo	Osební znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
B101	se ti pol počutiš ujet	Ujetost	Osební znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
B102	po službi razmišljam o otrocih, če so v redu	Razmišljanje o službi izven delovnega časa	Osební znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
B103	me skrbi zanje	Razmišljanje o službi izven delovnega časa	Osební znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
B104	včasih me preplavi ena taka otožnost	Otožnost	Osební znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
B105	poskrbim za dovolj počitka	Počitek	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
B106	prostočasnih aktivnosti, ki me veselijo	Ukvarjanje z aktivnostmi, ki jih rad počneš	Prostočasne dejavnosti	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
B107	grem z mojo psičko Talo na sprehod	Sprehod s psom	Fizična aktivnost	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme

B108	preberem kakšno knjigo	Branje knjig	Prostočasne dejavnosti	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
B109	grem na pilates, tam vse odmislim, se kar odklopim	Pilates	Fizična aktivnost	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
B110	pa na hrib	Hoja na hrib	Fizična aktivnost	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
B111	čas v naravi moram rečt, da me kar precej napolni	Čas v naravi	Fizična aktivnost	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
B112	kej finga spečem	Peka	Prostočasne dejavnosti	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
B113	pa druženje s prijatelji	Druženje s prijatelji	Skrb za odnose	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
B114	ustvarim prostor za stvari, ki mene polnijo	Ukvarjanje z aktivnostmi, ki jih rad počneš	Prostočasne dejavnosti	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
B115	imamo mesečno supervizijo	Mesečna supervizija	Supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
B116	tudi možnost individualne supervizije, ja, če bi to potrebovali	Možnost individualne supervizije	Individualna supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
B117	v praksi se tega ne poslužujemo	Ne posluževanje individualne supervizije v praksi	Individualna supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
B118	je pa možnost	Možnost individualne supervizije	Individualna supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
B119	zelo malo tega, da bi s strani centra naredili kaj za naše zdravje, počutje	Pomanjkanje skrbi organizacije za zdravje in počutje zaposlenih	Osebna izkušnja	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
B120	imamo tudi timske sestanke, ki so organizirani po področjih	Timski sestanki	Timski sestanki	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
B121	imam podporo sodelavcev	Podpora sodelavcev	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
B122	imamo tukej tudi pomočnico direktorja, ki	Posluh pomočnice	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme

	načeloma ima posluš za nas	direktorja za zaposlene			
B123	več od tega pa težko rečem, da dobim s strani centra	Pomanjkanje skrbi organizacije za zdravje in počutje zaposlenih	Skrb organizacije za zaposlene	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
B124	se specifično travmi in krepitvi odpornosti ne posveča posebne pozornosti	Specifično travmi in krepitvi odpornosti se ne posveča pozornosti	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
B125	se o tem premalo govori	Premalo omenjanja travme in odpornosti	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
B126	o odpornosti malo več, ko govorimo npr. o krepitvi virov, o tem kaj bi lahko naredili	Omenjanje odpornosti, krepitve virov	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
B127	Več pozornosti posvečamo krepitvi odpornosti, varovalnim dejavnikom otroka in družine... to so teme, o katerih se več pogovarjamo na superviziji	Omenjanje odpornosti, varovalnih dejavnikov	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
B128	o travmi pogovarjamo samo, če bi npr. ena od socialnih delavk izpostavila to temo, potem bi se o tem pogovarjali	Omenjanje travme le, če bi član izpostavil sam	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
B129	supervizor da nam proste roke, da odpremo teme, ki jih sami želimo	Izpostavljanje tem, o katerih člani želijo govoriti	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
B130	bi nam morala organizacija nuditi več podpore	Potreba po večji podpori s strani organizacije	Osebna izkušnja	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
B131	vse od vrednotenja plač	Odsotnost vrednotenja plač	Plača	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj

					sekundarne travme
B132	do možnosti napredovanja	Slabe možnosti za napredovanje	Napredovanje	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
B133	čisto premalo nas je	Premalo kadra	Kadrovska podhranjenost	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
B134	izčrpanosti in izgorelosti več, kot če bi si delo lahko bolj porazdelili	Potreba po več zaposlenih z namenom porazdelitve dela	Kadrovska podhranjenost	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
B135	če bi bili na centru zaposleni strokovnjaki z nekimi specifičnimi znanji, ne pa da je en socialni delavec za vse	Zaposlitev strokovnjakov s specifičnimi znanji z namenom porazdelitve dela	Organiziranost kadra	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
B136	ne zmore, niti ne more nuditi ustrezne podpore	Nezmožnost nudenja ustrezne podpore	Pomanjkanje časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
B137	Ne moremo se posvetiti vsakemu primeru	Nezmožnost posvečanja vsakemu primeru	Pomanjkanje časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
B138	delamo stvari bolj kampanjsko	Kampanjsko delanje stvari	Pomanjkanje časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
B139	več stvari hkrati	Delanje več stvari hkrati	Pomanjkanje časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
B140	pogosto menjavanje zaposlenih, ljudi	Sodelovanje otrok z različnimi strokovnjaki	Postopki zaščite na centru za socialno delo	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite	Prepoznavanje travme

	odhajajo iz centra, .. pridejo novi pripravniki, se zaposlijo in tudi kmalu odidejo	zaradi menjavanja kadra na centru		otrok, ki lahko povzroči dodatno travmo in/ali obremenitev	
B141	najdejo drugo zaposlitev, ki jim nudi boljše pogoje dela in višjo plačo	Sodelovanje otrok z različnimi strokovnjaki zaradi menjavanja kadra na centru	Postopki zaščite na centru za socialno delo	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzroči dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
B142	pri sodelovanju z otrokom menjajo različni strokovni delavci, nima neke stabilnosti, ene osebe, ki ji lahko zaupa	Odsotnost stabilnosti zaradi menjavanja kadra	Postopki zaščite na centru za socialno delo	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzroči dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
B143	ko sem začela delati na tem področju je prišla še ena nova in se nisem imela praktično na koga obrniti z vprašanji	Ni urejenega mentorstva	Organiziranost kadra	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
B144	sem imela nek tak občutek, da sem prepuščena sama sebi	Prepuščenost samemu sebi	Mentorstvo	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
B145	Če ne bi toliko sodelovali z drugimi področji, ne vem, kako bi sploh lahko delala	Sodelovanje z drugimi področji	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
B146	bi moralo biti uvajanje v delo tukaj bolj sistemsko urejeno, da imaš mentorja, ki ti pomaga	Potreba po sistemsko urejenem uvajanju, mentorstvu	Organiziranost kadra	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
B147	več podpore s strani vodstva, da bi imela občutek, da nisem sama v nekaterih primerih	Potreba po podpori s strani vodstva	Odnos s sodelavci	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme

B148	da so ti pripravljeni priskočiti na pomoč, te podpreti, tega občutka nimam	Pomanjkanje podpore sodelavcev	Odnos s sodelavci	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
B149	nimam nekega občutka skupnosti, da smo s sodelavci povezani med seboj	Pomanjkanje občutka skupnosti, povezanosti s sodelavci	Odnos s sodelavci	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
B150	bi organizacija lahko več vlagala v pozitivno delovno klimo, v povezovanje kadra, kakšni team-buildingi	Potreba po vlaganju v povezovanje kadra, pozitivno delovno klimo	Odnos s sodelavci	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
B151	s strani organizacije sem pričakovala več	Višja pričakovanja do organizacije		Osebna izkušnja	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
B152	ni neke strokovnosti več, se ne vlaga v to	Pomanjkanje strokovnosti		Osebna izkušnja	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
B153	marsikaj bi spremenila	Potreba po spremembi marsičesa		Osebna izkušnja	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme

Št. izjave	IZJAVA	POJEM	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA	TEMA
C1	prve informacije dobimo že iz vrtca, šole	Obvestilo s strani šolske svetovalne službe, vrtca	Posredno prepoznavanje	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
C2	se začnemo pol s starši in otroki pogovarjat	Pogovor s starši in otroki	Neposredno sodelovanje/pogovor z otrokom in starši	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih in starših	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
C3	informacije dobimo direktno skozi pogovor s starši in otrokom	Pridobitev informacij skozi pogovor s starši in otrokom	Neposredno sodelovanje/pogovor z otrokom in starši	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih in starših	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa

C4	informacije pa dobimo tudi iz vrtca, šole, zdravstvenega doma, vseh institucij, s katerimi otrok pride v stik	Informacije s strani drugih institucij, s katerimi otrok pride v stik	Posredno prepoznavanje	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
C5	se potem dela s starši, če našo pomoč sprejemajo	Sodelovanje s starši prek pogovora	Neposredno sodelovanje/pogovor s starši	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri starših	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
C6	imajo starši tudi svoje travme iz svojih primarnih družin	Travme staršev iz svojih primarnih družin	Neposredno sodelovanje/pogovor s starši	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri starših	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
C7	spremembe v vedenju	Spremembe v vedenju	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
C8	umik, se otrok izogiba igri z ostalimi otroci, se več igra sam	Odmik otroka v šoli	Posredno prepoznavanje	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
C9	je plašen	Plašnost	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
C10	se boji novih oseb, ki jih ne pozna	Strah pred nepoznanimi osebami	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
C11	ima težave pri navezovanju stikov	Težave pri navezovanju stikov	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
C12	pozorni kaj se okoli njih dogaja	Pozornost na dogajanje v okolici	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
C13	se kaže kot neka povišana aktivnost	Povišana aktivnost	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
C14	agresija do drugih oseb	Agresija do drugih oseb	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
C15	Otrok ima lahko težave s spanjem	Težave s spanjem	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa

C16	pojavi se lahko nočne more	Nočne more	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
C17	se lahko kaže tako, da jim pade učni uspeh	Padec učnega uspeha	Padec učnega uspeha	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
C18	nimajo več koncentracije	Pomanjkanje koncentracije	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
C19	izgubijo tudi motivacijo	Izguba motivacije	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
C20	je pogosto risala spolne organe, govorila o njih	Risanje in govorjenje o spolnih organih	Komunikacija	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
C21	pri otrocih se neke stvari pogosto kažejo skozi igro	Kazanje znakov skozi igro	Komunikacija	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
C22	tesnoba, sploh pri mladostnikih	Tesnoba	Motnja v duševnem razvoju	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
C23	panični napadi sploh pri mladostnikih	Panični napadi pri mladostnikih	Motnja v duševnem razvoju	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
C24	Vsi so travmatični	Vsi ukrepi za varstvo koristi otroka travmatični	Doživljanje socialne delavke oz. delavca - najbolj travmatičen ukrep za varstvo koristi otroka	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
C25	Vsak odvzem je travmatičen	Ukrep odvzema otroka najbolj travmatičen za otroka in socialnega delavca	Doživljanje socialne delavke oz. delavca - najbolj travmatičen ukrep za varstvo koristi otroka	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
C26	rabijo veliko pomoči, raznih obravnav, da to travmo predelujejo	Potreba po podpori in pomoči pri predelovanju travme v primeru odvzema otroka	Postopki zaščite na centru za socialno delo	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme

C27	za socialnega delavca je odvzem seveda najtežji ukrep, lahko nanj zelo vpliva	Ukrep odvzema otroka najbolj travmatičen za socialnega delavca	Doživljanje socialne delavke oz. delavca - najbolj travmatičen ukrep za varstvo koristi otroka	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
C27	otroci in mladostniki ne morejo hitreje priti do obravnave	Dolgotrajnost postopka	Celoten postopek zaščite	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
C28	se čaka na obravnavo približno 1 leto ... se travma lahko poglobi.	Tveganje za poglobitev travme zaradi dolgotrajnosti čakanja obravnave	Celoten postopek zaščite	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
C29	niso na voljo neki strokovnjaki, ki bi jim pomagali predelovati travmo	Pomanjkanje dostopnih strokovnjakov, usposobljenih za delo s travmami	Celoten postopek zaščite	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
C30	navadno uporabniki v sistemu zaščite otrok nimajo denarja ... na prostem trgu pa so psihologi, terapevti, ki so kvalitetni	Pomanjkanje dostopnih strokovnjakov, usposobljenih za delo s travmami	Celoten postopek zaščite	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
C31	...denarja seveda nimaš in do te pomoči ne prideš	Pomanjkanje dostopnih strokovnjakov, usposobljenih za delo s travmami	Celoten postopek zaščite	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
C32	nimamo tako poglobljenih znanj o travmi, da bi lahko otroku na tak način pomagali pri predelavi travme	Pomanjkanje oz. odsotnost poglobljenih znanj o travmi, usposobljenosti za pomoč pri predelavi travme	Center za socialno delo	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
C33	problem je na sodiščih, ti postopki zelo dolgo trajajo	Dolgotrajnost sodnega postopka	Sodni postopek	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo	Prepoznavanje travme

				dodatno travmo in/ali obremenitev	
C34	sum spolne zlorabe, ki se še zdeje vleče, eno leto pa pol že	Dolgotrajnost sodnega postopka, ki se vleče leto in pol	Sodni postopek	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
C35	po 9 mesecih sodišče ni še nič rešilo	Dolgotrajnost sodnega postopka, ki se vleče 9 mesecev	Sodni postopek	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
C36	se procesi vlečejo in vlečejo, otroci pa ostajajo v negotovosti	Negotovost otrok zaradi dolgotrajnosti sodnega postopka	Celoten postopek zaščite	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
C37	kar smo dobili je izobraževanje na temo travme	Izobraževanje na temo travme	Izobraževanje o travmi in odpornosti izven fakultete za socialno delo	Pridobitev znanj o travmi	Znanja o travmi in odpornosti
C38	jaz imam tudi en del izobraževanja iz psihoterapije in sem predvsem tam ena znanja, ene metode pridobila	Pridobitev znanj o travmi in odpornosti na študiju psihoterapije	Izobraževanje o travmi in odpornosti izven fakultete za socialno delo	Pridobitev znanj o travmi	Znanja o travmi in odpornosti
C39	pomembno se mi zdi za vse socialne delavce	Pomembnost znanj o travmi in odpornosti za vse socialne delavce	Izobraževanje o travmi in odpornosti	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
C40	da imamo neka znanja o prepoznavanju travme, da se zavedamo posledic	Pomembnost znanj o travmi in posledicah travme za vse socialne delavce	Izobraževanje o travmi in odpornosti	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
C41	Izobraževanja so namenjena strokovnemu kadru	Odsotnost izobraževanja nestrokovnega kadra		Izobraževanje nestrokovnega kadra	Znanja o travmi in odpornosti
C42	bi morali pridobiti ta znanja tudi v okviru fakultete za socialno delo ...	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti s strani fakultete za socialno delo	Izobraževanje o travmi in odpornosti s strani fakultete za socialno delo	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti

	smo mi prvi, ki vzpostavimo stik				
C43	vsekakor bi bila ta znanja potrebna.	Potreba po znanjih o travmi in odpornosti	Izobraževanje o travmi in odpornosti	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
C44	smiselno, da bi znanja o travmi pridobili že na fakulteti.	Potreba po pridobitvi znanj o travmi s strani fakultete za socialno delo	Izobraževanje o travmi in odpornosti s strani fakultete za socialno delo	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
C45	Slišala sem, ma zdej nebi znala povedat kaj je to.	Nepoznavanje pristopa	Nepoznavanje pristopa, utemeljenega na	Poznavanje pristopa, utemeljenega na	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C46	Ena tehnika taka zlo dobra, k bi blo fajn met ta znanja.	Dobra tehnika, katere znanja bi bilo dobro imeti	Opredelitev	Poznavanje pristopa, utemeljenega na	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C47	direktno iz pogovora	Raziskovanje prek pogovora z otrokom	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C48	kar nam sporočijo iz kakšne druge ustanove, iz šole, zavoda	Posredno prepoznavanje	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C49	lahko opazijo tudi kakšne druge stvari, ki jih mi ne.	Posredno prepoznavanje	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C50	pomembno, da smo mi v tistem vmesnem času tisti, ki se z otrokom pogovarjamo	Informiranost v primeru dolgotrajnosti postopkov	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C51	ga spremljamo	Spremljanje otroka med dolgotrajnim postopkom zaščite	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C52	vprašamo a je okej	Spremljanje otroka med dolgotrajnim postopkom zaščite	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C53	obveščamo o tem kaj se dogaja	Informiranost o tem kaj se dogaja	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C54	opazujemo, če se je kaj spremenilo	Opazovanje sprememb med dolgotrajnim postopkom zaščite	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

C55	gremo mi naproti, gledamo kaj bi bilo tisto, kar bi bilo najboljše za otroka	Prilagajanje na način, da se deluje v skladu z največjo koristjo otroka	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C56	mi sami poglobljamo svoja znanja, da jih lahko podpremo	Poglobljanje znanj socialnih delavcev	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C57	se samostojno izobražujemo	Samostojno izobraževanje	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C58	O zanesljivosti bi težko govorila, ker je tukaj je zadaj celoten sistem	Odsotnost zanesljivosti zaradi celotnega sistema	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C59	v zadnjem času 2x predstavljeno glavno obravnavo	Odsotnost zanesljivosti s strani sodišča	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C60	mi je to blazno pomembno, da sem jaz zanesljiv člen	Pomembnost zanesljivosti	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C61	se z otrokom tudi v tem stanju negotovosti stalno pogovarjam	Pogovor v stanju negotovosti otroka med dolgotrajnim postopkom zaščite	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C62	govorim z njim kaj se dogaja, kaj se lahko zgodi	Pogovor v stanju negotovosti otroka med dolgotrajnim postopkom zaščite	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C63	z eno veliko mero občutka	Občutek pri načinu deljenja informacij z otrokom	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C64	občutek, da lahko izrazi kaj so njegove skrbi	Občutek, da lahko izrazi svoje skrbi	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C65	občutek, da se lahko odpre	Občutek, da se lahko odpre	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C66	kaj so njegove želje	Občutek, da lahko izrazi svoje želje	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C67	da jih nekdo posluša	Poslušanje otroka	Sodelovanje in vzajemnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

C68	upošteva.	Upoštevanje mnenja otroka pri sodelovanju	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C69	oseben odnos	Oseben odnos	Sodelovanje in vzajemnosti	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C70	da ni med nama take velike bariere strokovnjak pa uporabnik.	Izravnavanje hierarhije	Sodelovanje in vzajemnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C71	pozdravim po imenu	Oseben odnos	Sodelovanje in vzajemnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C72	da ga spoznam, kdo je	Oseben odnos	Sodelovanje in vzajemnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C73	se počasi potem začne počutiti bolj varno v tem odnosu ... sčasoma.	Počasno, postopno ustvarjanje varnosti	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C74	z različnimi tehnikami ustvarjam varen prostor	Ustvarjanje prostora, kjer se bo otrok počutil varno	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C75	če ni varno tudi sodelovanja ni takšnega, kot bi si želeli.	Varnost, kot predpogoj za uspešno sodelovanje	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C76	Pomemben je naš odnos	Pomembnost odnosa	Sodelovanje in vzajemnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C77	se znamo približati otroku	Približevanje otroku	Sodelovanje in vzajemnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C78	Uporabljamo primerne, spoštljive besede	Uporaba primernih, spoštljivih besed	Sodelovanje in vzajemnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C79	da kar nam pove res slišimo	Občutek, da so slišani, videni	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C80	ga sprejemamo	Sprejemanje otroka	Sodelovanje in vzajemnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C81	kot ena zaupna oseba konsistentni	Konsistentnost zaupne osebe	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C82	kakšen je prostor, v katerem smo	Pomembnost prostora, v katerem se nahajamo	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

C83	nekateri otroci zlo težko zaupajo ... je treba delat na odnosu.	Pomembnost ustvarjanja prostora, kjer lahko zaupa	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C84	Za to zaupanje je potreben čas, veliko časa	Zaupanje se gradi čez čas	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C85	mora otrok dobiti občutek, da smo vredni tega zaupanja	Ustvarjanje občutka, da smo vredni zaupanja otroka	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C86	da se odzivamo na tak način	Pomembnost načina odzivov na otroka	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C87	ko otrok nekaj vpraša je zlo pomembno kako odgovorimo	Pomembnost načina odzivov na otroka	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C88	ko nekaj podeli ... damo nek občutek te slišim, te vidim, tukaj sem zate in tukaj bom za tebe ne glede na to kaj rečeš, narediš	Ustvarjanje občutka, da vidimo, slišimo, sprejemamo otroka in bomo tu zanj ne glede na okoliščine	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C89	se čez čas zaupanje gradi.	Zaupanje se gradi čez čas	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C90	V celotnem sistemu pa mejčkn zmanjka kar se varnosti tiče	Odsotnost varnosti na ravni celotnega sistema	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C91	se strokovnjaki menjavajo	Odsotnost varnosti zaradi menjavanja strokovnjakov	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C92	ko so že v nekem zavodu gredo drugam, grejo v rejniško družino pa jo potem zamenjajo	Odsotnost varnosti zaradi pogostega menjavanja institucij in rejniških družin	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C93	ko izrazijo svoje želje ... občutek nadzora nad svojim življenjem	Prispevek izražanja želja otroka k občutku nadzora nad življenjem	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C94	če pa se zaradi zaščite otroka mora kaj spremeniti ... komuniciramo, se	Občutljiva komunikacija v primeru delnega odvzema nadzora zaradi zaščite	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

	pogovarjamo, z občutkom				
C95	pomembno, da se res sliši in upošteva otrokovo videnje	Upoštevanje mnenja otroka pri sodelovanju	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C96	ključno, da ga usmerjamo v to smer, da je prihodnost zanj lahko drugačna	Prevzemanje odgovornosti za svoje življenje	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C97	da ima nanjo nek svoj vpliv	Prevzemanje odgovornosti za svoje življenje	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C98	da jo lahko oblikuje po svoje	Prevzemanje odgovornosti za svoje življenje	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C99	da kot njegov zaveznik res verjameš v to, da verjameš vanj	Vera/zaupanje socialnega delavca v otroka	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C100	tega ne prakticiramo	Nepoznavanje	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C101	na področju zaščite otrok ne vem za nič takega.	Nepoznavanje	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C102	ne pa kot nekdo, ki ima podobno izkušnjo, ki je šel npr. čez odvzem, ki je doživel podobno	Pomembnost povezovanja otrok s podobno izkušnjo	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C103	bi bilo to povezovanje res nekaj, kar bi otroku pomagalo, nek občutek, da ni sam	Pomembnost občutka, da niso sami	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C104	one dva drugače razumela in čutila, kot strokovna delavka, ki se lahko samo približno vživi	Drugačno razumevanje in čutenje oseb, s podobno izkušnjo	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C105	pomoč en drugega je res zelo pomembna	Pomembnost povezovanja otrok s podobno izkušnjo	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

C106	možno samoplačniško hitreje prit do nekega terapevta, kliničnega psihologa	Možnost samoplačniških terapevtov, kliničnih psihologov	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C107	otroci v postopku zaščite, katerih družine pogosto nižji ekonomski status ... te možnosti nimajo	Omejena možnost dostopnih strokovnjakov zaradi finančnega vidika	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C108	dolgo čakajo	Omejena možnost dostopnih strokovnjakov zaradi dolgih čakalnih vrst	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C109	je to res nujno takoj, saj se pri otroku lahko v tem času zgodi veliko	Nujnost hitrega dostopa do usposobljenega specialista za delo s travmami	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C110	lahko se zapre, lahko pride do kakšne depresije, paničnih napadov, lahko ni več pripravljen o tem govoriti	Nujnost hitrega dostopa do usposobljenega specialista za delo s travmami	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C111	ni od danes na jutri, da ti zaupa ... oni rabijo potem nadgradnjo takoj	Potreba takojšnjega dostopa do usposobljenega specialista za delo s travmami	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C112	rabi prov strokovnjaka za travmo.	Potreba takojšnjega dostopa do usposobljenega specialista za delo s travmami	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C113	znanja o travmi bi pomagala, da tudi v tem vmesnem času ... znali bolje delati z njim, vsaj na določenih delih.	Boljše sodelovanje z otroci z izkušnjo travme v vmesnem času	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C114	problem pa je zdej spet podhranjenost.	Kadrovska podhranjenost	Ovira pri uveljavljanju pristopa na področju zaščite otrok	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

C115	eden strokovni delavec na vsaki enoti ta znanja pridobil	Strokovnjak, ki je specializiran za delo s travmami	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C116	bi on poglobljeno delal z otroci in družinami z izkušnjo travme	Strokovnjak, ki je specializiran za delo s travmami	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C117	da bi eden imel ta znanja in sposobnosti, da bi lahko res kvalitetno opravljal te razgovore in nudil pomoč	Strokovnjak, ki je specializiran za delo s travmami	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C118	bi bil specializiran za delo s travmami.	Strokovnjak, ki je specializiran za delo s travmami	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C119	med nas bi potem ta znanja lahko delil, bi nas podprl.	Predaja znanja strokovnjaka, ki je specializiran tudi ostalim zaposlenim	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C120	nekdo s temi znanji in potem v tem procesu ugotovil kakšno travmo ima in da se potem usmeri k strokovnjaku	Prepoznavanje travme in usmerjanje k usposobljenemu strokovnjaku	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C121	stvari niso enostavne	Zahtevno področje dela	Osebna izkušnja	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
C122	Otroci so res tisti nezaščiteni, katere je veliko težje gledat, delat, ko npr. otrok doživlja nasilje, travmatiziranga zaradi spolne zlorabe	Zahtevno področje dela	Osebna izkušnja	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
C123	se po službi spominjam kakšnih primerov	Razmišljanje o službi izven delovnega časa	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
C124	mi ne dajo miru, se počutim zaradi nega nemirno	Nemir	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
C125	tesnobno	Tesnobnost	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma

C126	o tem veliko razmišljam	Razmišljanje o službi izven delovnega časa	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
C127	lažje ločim poklicno in osebno življenje	Ločitev osebnega in poklicnega življenja	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
C128	naredim nek mejnik kaj je tukaj moje in kaj ni moje	Postavljanje mej	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
C129	se mi zdi to zelo pomembno, da ne nosiš stvari iz službe domov	Ločitev osebnega in poklicnega življenja	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
C130	si tudi doma razmišljal o tem	Razmišljanje o službi izven delovnega časa	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
C131	se ti je sanjalo o teh otrocih	Sanjanje o službi	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
C132	sem se jaz kar naučila razmejiti to delo tu in moje življenje doma	Razmejitev osebnega in poklicnega življenja	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
C133	to razmejevanje je nujno potrebno	Razmejevanje dela in osebnega življenja	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
C134	če ne res lahko pregoriš	Lahko pride do izgorelosti	Osebna izkušnja	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
C135	samo še o tem razmišljam	Razmišljanje o službi	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
C136	občutek neke preobremenjenosti	Občutek preobremenjenosti	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
C137	kot, da se utapljam v delu	Občutek preobremenjenosti	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
C138	kot, da nikoli ne naredim dovolj	Občutek preobremenjenosti	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
C139	začnem pozabljati stvari	Pozabljanje	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
C140	se ne morem skoncentrirati	Pomanjkanje koncentracije	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
C141	kot neko blokado	Blokada	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma

C142	Postavljanje mej	Postavljanje mej	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
C143	postavljanje prioritet	Postavljanje prioritet	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
C144	Da prepoznaš kaj so odgovornosti socialnega delavca in tam narediš mejo	Ukvarjanje z aktivnostmi, ki jih rad počneš	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
C145	si organiziram dejavnosti izven službe, ki me veselijo	Ukvarjanje z aktivnostmi, ki jih rad počneš	Prostočasne dejavnosti	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
C146	grem rada v naravo	Čas v naravi	Fizična aktivnost	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
C147	delam okrog hiše	Delo okrog hiše	Prostočasne dejavnosti	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
C148	kakšno knjigo preberem	Branje knjig	Prostočasne dejavnosti	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
C149	da odklopim	Odklop	Prostočasne dejavnosti	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
C150	da ta del ločiš od službe.	Ločitev osebnega in poklicnega življenja	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
C151	supervizije, 1x na mesec	Mesečna supervizija	Supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
C152	je ta podpora kolektiva, ko si to breme malo porazdeliš, deliš z drugimi zelo en močen faktor, da ti zmanjša stres	Pomembnost podpore kolektiva	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
C153	individualne, po moje če bi imela to potrebo mislim, da bi se dalo dogovoriti	Možnost individualne supervizije	Individualna supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
C154	organizirana taka druženja, kakšen piknik, ko je kdo kaj praznoval, smo si vzeli tudi čas izven službe.	Organizacija druženja s sodelavci izven delovnega časa	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme

C155	da bi naredili skupni planinski pohod.	Organizacija planinskega pohoda	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
C156	je fajn, da se dobimo tudi izven službe, malo se zgradijo odnosi tako, se povežemo	Organizacija druženja s sodelavci izven delovnega časa	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
C157	Team building imamo tudi namen izpeljati, je res fajn to.	Organizacija team-buildinga	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
C158	Seminarji so, da se izpopolnjuješ na svojem področju pa hkrati tudi izmenjaš izkušnje.	Seminarji	Izobraževanje	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
C159	bile so tudi strokovne ekskurzije, da greš kam drugam pogledat kako delajo	Strokovne ekskurzije	Izobraževanje	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
C160	je kar nekaj tega, ampak mislim, da bi lahko bilo več	Potreba po skrbi organizacije za zaposlene	Izobraževanje	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
C161	prejšnji supervizor mi je bil v pomoč, ta nova supervizorka pa je ne začutim tako	Različno ujemanje z različnimi izvajalci supervizije	Supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
C162	izvajalci supervizije so različni, z enim se bolj ujameš, kot z drugimi	Različno ujemanje z različnimi izvajalci supervizije	Supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
C163	težko komentiram kakšno bo sodelovanje	Ne poznavanje sodelovanja z novo supervizorko	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
C164	bi lahko imeli več izobraževanj in seminarjev	Potreba po izobraževanjih in seminarjih	Izobraževanje	Organizacijski dejavnik	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
C165	smo imeli že razno razna včasih pa še bi lahko	Potreba po izobraževanjih in seminarjih	Izobraževanje	Organizacijski dejavnik	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme

C166	karkoli bi bilo ponujeno bi sprejeli, tako kot smo do zdaj	Odprtost za izobraževanja	Izobraževanje	Organizacijski dejavnik	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
C167	tega ni nikoli preveč	Odprtost za izobraževanja	Izobraževanje	Organizacijski dejavnik	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
C168	smo imeli tudi nekaj o izgorelosti, da je bilo nekaj za nas, da vidiš kako si lahko pomagaš in kako bi si še lahko.	Izobraževanje o izgorelosti	Izobraževanje	Organizacijski dejavnik	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
C169	mi smo mal podhranjeni	Kadrovska podhranjenost	Kadrovska podhranjenost	Sistemski dejavnik	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
C170	jaz imam tako delo, ob 9 sem na nasilju, ob 10 tečem že v kakšno šolo, ob 11 imam ne vem že kakšen svetovalni razgovor...	Hitenje pri delu	Pomanjkanje časa	Sistemski dejavnik	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
C171	se ne moreš posvetit družini	Ne zmožnost posvečanja družini	Pomanjkanje časa	Sistemski dejavnik	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
C172	niti več ne gasimo požarov, ampak sam mal polivamo	Polivanje požarov	Pomanjkanje časa	Sistemski dejavnik	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
C173	vidiš kaj bi lahko z eno družino naredil, če bi se aktivno ukvarjal, da bi šel lahko na obisk k družini na dom, da bi res družino obravnaval celostno...	Potreba po poglobljenem, celostnem sodelovanju z družino	Pomanjkanje časa	Sistemski dejavnik	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
C174	z njimi delal na spremembi nekih vzorcev, odnosov,	Potreba po poglobljenem, celostnem	Pomanjkanje časa	Sistemski dejavnik	Organizacijski in sistemski dejavniki za

	na komunikaciji, to bi se mi zdelo ključno	sodelovanju z družino			razvoj sekundarne travme
C175	problem tu je kadrovska podhranjenost, premalo nas je, če bi nas bilo več bi lahko kakšno stvar dost drugače naredili.	Kadrovska podhranjenost	Kadrovska podhranjenost	Sistemiški dejavnik	Organizacijski in sistemiški dejavniki za razvoj sekundarne travme
C176	preventiva nam mičkeno zmanjka	Pomanjkanje časa za preventivo	Pomanjkanje časa	Sistemiški dejavnik	Organizacijski in sistemiški dejavniki za razvoj sekundarne travme
C177	otroka damo v zavod, ko je res nujno, prej pa se niso odzivali in delali s to družino preventivno	Pomanjkanje časa za preventivo	Pomanjkanje časa	Sistemiški dejavnik	Organizacijski in sistemiški dejavniki za razvoj sekundarne travme
C178	smo morali delati z drugimi, kjer je bilo bolj nujno.	Ukrepanje tam, kjer je najbolj nujno	Pomanjkanje časa	Sistemiški dejavnik	Organizacijski in sistemiški dejavniki za razvoj sekundarne travme
C179	osebna pomoč in pomoč družini za dom, to je ta naša preventiva, če bi imeli čas in se temu posvečali 100% bi kakšno težavo rešili že preden bi bil rezultat tak.	Pomanjkanje časa za preventivo, ki je na voljo	Pomanjkanje časa	Sistemiški dejavnik	Organizacijski in sistemiški dejavniki za razvoj sekundarne travme
C180	Da bi delali na odnosu z otroci, družinami	Pomanjkanje časa za delo na odnosih z otroki in družinami	Pomanjkanje časa	Sistemiški dejavnik	Organizacijski in sistemiški dejavniki za razvoj sekundarne travme
C181	svetovalno delo, nisem jaz pravnik, kar sem zdej ratala	Pravno delo	Način dela	Sistemiški dejavnik	Organizacijski in sistemiški dejavniki za razvoj sekundarne travme
C182	pisat predloge in zastopat center na sodišču, se borit z odvetniki ... nikakor ni naše delo pa so nam ga pač vsilili.	Pravno delo	Način dela	Sistemiški dejavnik	Organizacijski in sistemiški dejavniki za razvoj sekundarne travme

C183	administrativnih stvari ful preveč	Administracija	Način dela	Sistemski dejavnik	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
C184	se moraš skoz ukvarjat z nekimi evidencami, pa z vpisovanjem različne sisteme, najprej enega, pol družga	Administracija	Način dela	Sistemski dejavnik	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
C185	imaš najmanj časa za delo z ljudmi in v bistvu me to res spravlja v stisko	Pomanjkanje časa za delo z ljudmi	Način dela	Sistemski dejavnik	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
C186	je za tem še cela gora stvari, ki jih moraš narediti in mi vzamejo ogromno časa	Ogromno časa namenjenega delu, ki ni neposredno sodelovanje s človekom	Način dela	Sistemski dejavnik	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme

Št. izjave	IZJAVA	POJEM	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA	TEMA
D1	na podlagi informacij, ki nam jih posredujejo druge institucije	Informacije posredovane s strani zunanje institucije	Posredno prepoznavanje	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
D2	pogovorov z otroki ne opravljam, to pri nas dela psihologinja.	Pogovor z otrokom psihologinje na centru	Neposredno sodelovanje/pogovor z otrokom	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
D3	opravi psihološke teste	Psihološki testi	Neposredno sodelovanje/pogovor z otrokom	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
D4	lažje je opaziti neke fizične posledice zanemarjanja, nasilja, ki so na zunaj opazne	Lažje prepoznavanje vidnih znakov fizičnega nasilja, zanemarjanja	Opazovanje fizičnih znakov	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
D5	nas lahko opozori šola	Opozorilo s strani šolske svetovalne službe	Posredno prepoznavanje	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
D6	vedenjske, ko se otroci začnejo drugače obnašati v šoli	Spremembe v vedenju otroka v šoli	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa

D7	jim pade učni uspeh	Padec učnega uspeha	Padec učnega uspeha	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
D8	spremenijo učne navade	Sprememba učnih navad	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
D9	postanejo sami nasilni do vrstnikov ali celo do učiteljic	Nasilno vedenje do vrstnikov	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
D10	nekateri se umaknejo, zaprejo vase	Umik, zaprtost vase	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
D11	Zagotovo je najbolj travmatičen za vse vpletene ukrep odvzema	Ukrep odvzema otroka najbolj travmatičen za otroka in socialnega delavca	Doživljanje socialne delavke oz. delavca - najbolj travmatičen ukrep za varstvo koristi otroka	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
D12	neprimerno, nespoštljivo ravnanje strokovnih oseb	Neprimerno, nespoštljivo ravnanje strokovnih oseb	Celoten postopek zaščite	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
D13	Če vsi vpleteni strokovni delavci nimajo primernih znanj s področja psihologije, nekaj veščin in znanj o tem kako delati z otroci, ki so doživeli neke težke, stresne izkušnje	Pomanjkanje ustreznih znanj in veščin vseh vpletenih strokovnjakov v postopkih zaščite	Celoten postopek zaščite	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
D14	zaenkrat še ne	Odsotnost znanj o travmi in odpornosti strokovnih delavcev	Izobraževanje o travmi in odpornosti	Pomanjkanje znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
D15	bi si pa želel pridobiti več znanja	Želja po pridobitvi več znanj o travmi in odpornosti	Izobraževanje o travmi in odpornosti	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
D16	Ja, zagotovo.	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Izobraževanje o travmi in odpornosti	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti

D17	bi bili bolj pozorni na določene znake pri otroku, ki se kažejo pri izpostavljenosti travmi, bi jih prej opazili	Potreba po znanjih o travmi z namenom hitrejšega prepoznavanja znakov, ki se kažejo pri otroku	Izobraževanje o travmi in odpornosti	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
D18	bi jih znali napoti k strokovnjakom, ki so za to specializirani, ki imajo več znanja o travmi.	Informacije o napotitvi k strokovnjakom, usposobljenim za delo s travmami	Izobraževanje o travmi in odpornosti	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
D19	Nisem še slišal za to	Nepoznavanje pristopa	Nepoznavanje pristopa	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D20	da imamo neko znanje o travmi in se prilagajamo uporabniku glede na to kakšno travmo prepoznavamo.	Znanje o travmi in prilagajanje uporabniku glede na specifiko travme	Opredelitev	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D21	se pa s tem pri nas ukvarja psihologinja prek pogovora in psiholoških testov	Psihologinja na centru prek pogovora in psiholoških testov	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D22	sodelujemo pri tem z ostalimi institucijami	Posredno prepoznavanje	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
C23	kar nam pove šola	Posredno prepoznavanje	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D24	smo pozorni na neke spremembe v otrokovem vedenju	Pozornost na vedenjske spremembe	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D25	najbolj pomemben pogovor z otrokom	Raziskovanje prek pogovora z otrokom	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D26	včasih otrok potem dovolj zaupa, da sam pove	Izrazijo sami	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D27	pove svetovalni delavki v šoli	Izrazijo sami	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

D28	zelo pomembno sodelovanje med različnimi institucijami	Pomembnost sodelovanja med različnimi institucijami	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D29	se obveščamo med seboj	Pomembnost sodelovanja med različnimi institucijami	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D30	se res trudimo, da ravnamo spoštljivo	Spoštljivo ravnanje strokovnjakov	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D31	da jih obveščamo kaj se bo zgodilo, kaj bo naslednji korak	Informiranost o tem kaj se dogaja	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D32	informiranost se mi zdi zelo pomembna	Informiranost o tem kaj se dogaja	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D33	smo tukaj res z namenom, da zmanjšujemo še dodaten stres	Razbremenjevanje otroka	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D34	stvari peljemo tako, da so otroku najbolj v korist	Delovanje v skladu z največjo koristjo otroka	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D35	za razbremenjevanje otroka	Razbremenjevanje otroka	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D36	pomembno, da imamo vsi, ki delamo na tem področju dovolj nekega specifičnega znanja	Poglobljanje znanj socialnih delavcev	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D37	čim manj dodatnih negativnih izkušenj	Povzročanje čim manj dodatnih negativnih izkušenj	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D38	v ospredju je to kaj bo v največjo korist otroka, nič drugega ni bolj pomembno ... se moramo zavedati pri vsakem našem dejanju.	Delovanje v skladu z največjo koristjo otroka	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D39	pomembno je, da smo mi zanesljivi	Pomembnost zanesljivosti strokovnjakov	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D40	da otroci sploh lahko začnejo zaupat.	Pomembnost zanesljivosti strokovnjakov, da	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

		otroci lahko začnejo zaupat			
D41	se zlo trudimo, da otroka obveščamo o vsem, kar se dogaja	Nudjenje vseh informacij otroku	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D42	informiranost se mi zdi zlo pomembna.	Nudjenje vseh informacij otroku	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D43	se spoštuje takšne okoliščine, se spoštuje različnost	Spoštovanje različnosti	Kulturni, zgodovinski in spolni kontekst	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D44	več težko rečem na to temo, ne vem zdej kako točno bi jo povezal.	Nezmožnost povezave načela s svojim delom	Kulturni, zgodovinski in spolni kontekst	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D45	v ospredju našega dela	Delovanje v skladu z načelom sodelovanja in vzajemnosti	Sodelovanje in vzajemnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D46	pomembno, da je nek enakovreden, sodelovalen odnos	Pomembnost enakovrednega, sodelovalnega odnosa	Sodelovanje in vzajemnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D47	da otrok dobi občutek, da smo skupaj z njim na tej poti	Pomembnost, da otrok dobi občutek, da smo skupaj na poti	Sodelovanje in vzajemnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D48	ne da si ti en strokovnjak, ki si nad njim.	Pomembnost enakovrednega, sodelovalnega odnosa	Sodelovanje in vzajemnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D49	vzpostaviti odnos, v katerem se otrok počuti varno	Ustvarjanje prostora, kjer se bo otrok počutil varno	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D50	da lahko zaupa	Pomembnost ustvarjanja prostora, kjer lahko zaupa	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D51	da se nauči ponovno zaupati.	Pomembnost ustvarjanja prostora, kjer lahko zaupa	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D52	Je	Prisotnost načela varnosti na ravni strokovnjakov na centru	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D53	pa tudi ni.	Odsotnost varnosti na ravni celotnega sistema	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

D54	se vsak od nas na centru trudi, da vzpostavimo nek čim bolj varen prostor	Prisotnost načela varnosti na ravni strokovnjakov na centru	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D55	zaradi nekaj drugih faktorjev	Odsotnost varnosti na ravni celotnega sistema	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D56	dolgotrajnost postopkov	Odsotnost načela varnosti zaradi dolgotrajnih postopkov zaščite	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D57	sodišče odloči drugače, ker nima dovolj dokazov	Odsotnost načela varnosti pri odločanju sodišča zaradi pomanjkanja dokazov	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D58	to kaže tudi na odsotnost varnosti v določenih delih	Odsotnost varnosti na ravni celotnega sistema	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D59	se z otrokom pogovarjamo na način ... ni nujno, da vpliva na njegovo življenje	Prevzemanje odgovornosti za svoje življenje otrokovega življenja	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D60	da ima v sebi moč, da premaga karkoli se mu v življenju zgodi	Krepitev zavedanje notranje moči otroka	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D61	da ima možnost izbire	Krepitev zavedanje notranje moči otroka	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D62	da raziskujemo katere so neke njegove močne točke	Krepitev zavedanje notranje moči otroka	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D63	jih tudi krepimo	Krepitev zavedanje notranje moči otroka	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D64	to so lahko neki zunanji dejavniki	Raziskovanje in krepitev zunanjih dejavnikov otroka	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D65	prepoznavanje otrokovih osebnostnih značilnosti, nekaj specifik, na katere se potem osredotočamo	Krepitev zavedanje notranje moči otroka	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

D66	jih krepimo.	Krepitev zavedanje notranje moči otroka	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D67	da ima otrok pri odločitvah o njemu tisto glavno vlogo	Upoštevanje mnenja otroka pri sodelovanju	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D68	da se že prek našega sodelovanja uči prevzemanja odgovornosti za svoje življenje	Prevzemanje odgovornosti za svoje življenje	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D69	da vedno lahko izrazi svoje mnenje	Upoštevanje mnenja otroka pri sodelovanju	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D70	da se ga upošteva	Upoštevanje mnenja otroka pri sodelovanju	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D71	mi krepimo to.	Upoštevanje mnenja otroka pri sodelovanju	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D72	da je že v samem postopku zaščite on tisti, ki izrazi svoje mnenje, ki pove kaj si želi	Upoštevanje mnenja otroka pri sodelovanju	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D73	se to tudi upošteva.	Upoštevanje mnenja otroka v postopku zaščite	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D74	nebi vedel	Nepoznavanje	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D75	po moje ne	Nepoznavanje	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D76	imajo v vzgojno izobraževalnih zavodih psihologe	Psihologi v vzgojno izobraževalnih zavodih	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D77	imajo v mladinskih domovih psihologe	Psihologi v mladinskih domovih	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D78	se lahko pogovorijo	Možnost pogovora s psihologi v VIZ in mladinskih domovih	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D79	jim zaupajo, lahko govorijo o	Možnost pogovora s psihologi v VIZ	Poti do specialističnega	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

	tem kaj se jim je zgodilo.	in mladinskih domovih	zdravljenja travme		
D80	možnost kliničnega psihologa	Možnost kliničnega psihologa	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D81	možnost precej omejena, čaka se dolgo	Omejena možnost dostopnih strokovnjakov zaradi finančnega vidika	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D82	možnosti precej omejene.	Omejene možnosti	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D83	lažje in hitreje prepoznali travmo in posledice travme	Lažje in hitreje prepoznavanje travme in posledic travme	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D84	bolj ustrezno odzvali.	Bolj ustrezno odzivanje	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D85	Veliko po teh načelih že delamo	Upoštevanje načel pri svojem delu	Uporaba načel	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D86	lahko bi še bolj.	Prostor za izboljšave pri uporabi načel pri delu	Uporaba načel	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D87	bi bili še bolj pozorni na povzročanje dodatne obremenitve s strani institucij, strokovnjakov	Večja pozornost na povzročanje dodatne obremenitve s strani institucij, strokovnjakov	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D88	če bi imeli neke strokovnjake, ki bi imeli specifična znanja ... bi lahko res poglobljeno delali z otrokom.	Strokovnjak, ki je specializiran za delo s travmami	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D89	bi zagotovo pripomoglo k boljšim izidom za otroke.	Boljši izidi za otroke	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D90	bi lahko po moje pripomogli, da bi bilo tega manj	Manj posledic na različnih področjih življenja	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

D91	dobro, da se kakšen tak specifičen pristop uvede	Dobro, da se pristop uvede	Mnenje	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D92	dobro, da se mal bolj ta znanja o travmi utrjujejo	Dobro, da se znanja o travmi utrjujejo	Mnenje	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D93	imamo neka široka znanja, otroci pa prihajajo s specifičnimi težavami	Specifična, poglobljena znanja za delo z otroci s specifičnimi težavami	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D94	ne znamo odgovoriti	Ustreznejše odzivanje strokovnjakov	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D95	nimamo nekih konkretnih znanj za delat	Specifična, poglobljena znanja za delo z otroci s specifičnimi težavami	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D96	vidim prednosti v uveljaviti kakšnega takega pristopa.	Prepoznavanje prednosti uveljavitve pristopa	Mnenje	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D97	realno, mislim da je, a postopoma.	Postopna uveljavitev je realna	Mnenje	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D98	pomanjkanju kadra	Kadrovska podhranjenost	Ovira pri uveljavljanju pristopa na področju zaščite otrok	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D99	financiranju potrebnega kadra	Kadrovska podhranjenost	Ovira pri uveljavljanju pristopa na področju zaščite otrok	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D100	kdo bi se lotil takšne spremembe	Težko uvajanje sprememb na sistemski ravni	Ovira pri uveljavljanju pristopa na področju zaščite otrok	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D101	dvomim v to, da ima vodstvo motivacijo za takšno vsebinsko spremembo	Pomanjkanje motivacije vodstva za vsebinsko spremembo	Ovira pri uveljavljanju pristopa na področju zaščite otrok	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D102	motivacijo za nudenje izobraževanj s specifičnimi znanji o travmi	Pomanjkanje motivacije za nudenje izobraževanj o travmi	Ovira pri uveljavljanju pristopa na področju zaščite otrok	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

D10 3	ne vem na kakšen način bi se tega sploh lotili, kje bi začeli, ker trenutno delamo po nekih že uveljavljenih pristopih	Težke spremembe že uveljavljenih, globoko ukoreninjenih pristopov, načinov dela	Ovira pri uveljavljanju pristopa na področju zaščite otrok	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D10 4	motivacija zaposlenih za takšno spremembo mislim, da je	Motiviranost zaposlenih za spremembo	Mnenje	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D10 5	se zavedamo, da takšen sistem, ki je trenutno ni v redu.	Nezadovoljstvo z obstoječim načinom dela	Mnenje	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
D10 6	zaenkrat še ne	Odsotnost osebnih znakov sekundarne travme	Osebna izkušnja	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
D10 7	pride ta obremenjenost kdaj	Občutek preobremenjenosti	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
D10 8	pa da si res utrujen	Utrujenost	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
D10 9	sem kdaj po službi izčrpan	Izčrpanost	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
D11 0	nimam energije za kakšne globoke, čustveno nabite pogovore še v prostem času	Pomanjkanje energije za globoke, čustveno nabite pogovore v prostem času	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
D11 1	kot, da bi ta del sebe nekako, kako bi rekel, iztrošil.	Iztrošenost na čustvenem področju	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
D11 2	imaš res naporen dan, ko imaš res velik in si utrujen	Utrujenost	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
D11 3	globokih posledic zaenkrat ne čutim.	Odsotnost osebnih znakov sekundarne travme	Osebna izkušnja	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
D11 4	si vzamem čas zase	Čas zase	Prostočasne dejavnosti	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
D11 5	za šport	Ukvarjanje s športom	Fizična aktivnost	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme

D11 6	za družino in prijatelje	Čas z družino in prijatelji	Skrb za odnose	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
D11 7	uravnovesim službo in osebno življenje	Ravnovesje med osebnim in poklicnim življenjem	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
D11 8	Sem čez cel dan aktiven, grem na kolo, plavat, vse te aktivnosti	Ukvarjanje s športom	Fizična aktivnost	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
D11 9	imamo za ta namen supervizijo	Supervizija	Supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
D12 0	in strokovne time	Timski sestanki	Strokovni timi	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
D12 1	mi je zelo pomembno, da imam dobre odnose s sodelavci	Pomembnost dobrih odnosov s sodelavci	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
D12 2	da se lahko vmes mal pohecamo, da spijemo kavo, da so vmes tudi lahkotni trenutki	Neformalno druženje s sodelavci	Skrb za odnose	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
D12 3	da je ta podpora sodelavcev	Podpora sodelavcev	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
D12 4	da se lahko z njimi pogovoriš.	Podpora sodelavcev	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
D12 5	na vodjo se lahko vedno obrnem.	Podpora vodje	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
D12 6	je ful pomembno, da imamo dobre odnose, da govorimo o temu	Pomembnost dobrih odnosov s sodelavci	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
D12 7	je razbremenilno	Razbremenilno delovanje dobrih odnosov v kolektivu	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
D12 8	da smo toliko povezani, da smo si v pomoč, da je to pomembno pri razbremenitvi	Povezanost kadra kot dejavnik razbremenitve	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
D12 9	nimaš tistega občutka, da si sam	Občutek povezanosti, da nisi sam	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme

D13 0	zjutraj se vsi skupaj usedemo, pa se malo pogovarjamo	Neformalno druženje s sodelavci	Skrb za odnose	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
D13 1	smo si res v veliko oporo, je lahko to kar velik plus	Podpora sodelavcev	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
D13 2	zlo pomembni timski sestanki, tam predebatiramo o kakšnih zahtevnejših stvareh, to kar strokovne delavce nekako teži, kar bi rad podelil, mogoče kakšno drugo mnenje	Pomembnost timskih sestankov	Timski sestanki	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
D13 3	Smo imeli neke tečaje tudi, nekaj za sproščanje so vabili	Tečaj za sproščanje	Izobraževanje	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
D13 4	Supervizijo imamo 1x mesečno	Mesečna supervizija	Supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
D13 5	možnost individualne supervizije, če bi jo potrebovali	Možnost individualne supervizije	Individualna supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
D13 6	pri superviziji je pomembno kdo supervizijo izvaja, da pozna naše področje dela	Pomembnost poznavanja področja dela supervizorja	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
D13 7	če je supervizor nekdo, ki ne pozna delovanja centra je težko dobit podporo	Pomembnost poznavanja področja dela supervizorja z namenom nudenja ustrezne podpore	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
D13 8	Supervizorka ne omenja prav da bi zdej reku posebej travme	Odsotnost omenjanja travme	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
D13 9	če kakšna od sodelavk izpostavi kak primer, izziv, ki se dotika teh tem	Omenjanje travme in odpornosti, če kdo izpostavi	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme

D14 0	integracija teh znanj doprinesla neko pozitivno noto k našemu delu	Pomembnost integracije znanj o travmi in odpornosti	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
D14 1	bi bili bolj občutljivi za delo z otroki in družinami.	Pomembnost integracije znanj o travmi in odpornosti za večjo občutljivost za delo z otroki in družinami	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
D14 2	prav prišlo več nekih poglobljenih znanj s področja psihologije in psihoterapije	Potreba po poglobljenih znanjih s področja psihologije in psihoterapije	Izobraževanje	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
D14 3	bi se lahko bolje odzivali na potrebe otrok in družin	Potreba po znanjih s področja psihologije in psihoterapije z namenom boljšega odzivanja na potrebe otrok in družin	Izobraževanje	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
D14 4	naša znanja so vsekakor preveč splošna	Pomanjkanje bolj poglobljenih, specifičnih znanj	Izobraževanje	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
D14 5	bi lahko kakšna takšna izobraževanja dobili tudi s strani organizacije.	Potreba po izobraževanjih s strani organizacije	Izobraževanje	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
D14 6	Če bi bilo več zaposlenih	Kadrovska podhranjenost	Kadrovska podhranjenost	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
D14 7	bi bilo lahko delo bolj porazdeljeno	Potreba po več zaposlenih z namenom porazdelitve dela	Kadrovska podhranjenost	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
D14 8	bi vsak delal neke specifične stvari, ne pa vsega povprek.	potreba po več zaposlenih z namenom porazdelitve dela	Kadrovska podhranjenost	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme

D14 9	neka bolj konkretna razdelitev dela	Potreba po bolj konkretni razdelitvi dela	Organiziranost kadra	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
D15 0	bi lahko dejansko delal normalno, strokovno, ne bi rabili hitet.	Nestrokovno delo zaradi pomanjkanja časa	Pomanjkanje časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
D15 1	se ne morem dovolj posvetiti vsakemu uporabniku	Pomanjkanje časa za posvečanje vsakemu uporabniku	Pomanjkanje časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
D15 2	pol časa zapisujemo	Zapisovanje	Način dela	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
D15 3	glede na vso administracijo, ki jo imam	Administracija	Način dela	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
D15 4	mi zmanjka časa za delo z ljudmi	Pomanjkanje časa za delo z ljudmi	Način dela	Sistemska ovira	
D15 5	ne delam tako poglobljeno, kot bi si želel	Pomanjkanje časa za poglobljeno delo	Pomanjkanje časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
D15 6	otroci sodelujejo z različnimi strokovnjaki, ker se tudi menjavajo	Sodelovanje otrok z različnimi strokovnjaki zaradi menjavanja kadra	Postopki zaščite na centru za socialno delo	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
D15 7	grejo mladi delat drugam ... otroci potrebujejo varnost, stabilnost, da se sploh lahko zaupajo	Odsotnost varnosti in stabilnosti zaradi menjavanja kadra	Postopki zaščite na centru za socialno delo	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
D15 8	rabili bi eno osebo, eno stalnico, ki bi jih spremljala skozi celoten proces.	Odsotnost strokovnega delavca, ki bi otroka spremljal skozi celoten proces	Postopki zaščite na centru za socialno delo	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme

D159	je začetna plača prenizka, sploh glede na zahtevnost in odgovornost, ki jo imaš	Prenizka začetna plača glede na odgovornost dela	Plača	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
D160	Nekatere sodelavke so službo zamenjale zaradi preobremenjenosti	Menjava službe zaradi preobremenjenosti	Kadrovska podhranjenost	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
D161	grejo na druge enote, zamenjajo področje dela, a ne menjavanje strokovnjakov slabo vpliva na sodelovanje	Negativen vpliv menjavanja strokovnjakov na sodelovanje	Kadrovska podhranjenost	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
D162	Zaradi kadrovske podhranjenosti to delo ni tako kvalitetno, kot bi lahko bilo	Manj kvalitetno delo zaradi kadrovske podhranjenosti	Kadrovska podhranjenost	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme

Št. izjave	IZJAVA	POJEM	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA	TEMA
E1	se je ena deklica samo poškodovala	Samopoškodovanje	Samopoškodovanje	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otroku	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
E2	opazimo posledice fizičnega nasilja že na telesu, kakšne modrice	Opažanje posledic fizičnega nasilja na telesu, modric	Opazovanje fizičnih znakov	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otroku	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
E3	obvesti tudi kakšna druga institucija, kot je šola ali zdravstveni dom	Obvestilo s strani druge institucije, kot je šola ali zdravstveni dom	Posredno prepoznavanje	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otroku	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
E4	je bilo zelo opaziti določene znake pri vedenju	Opažanje znakov pri vedenju	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otroku	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
E5	zlo se je opravičevala, se zahvaljevala, se zlo trudila, da bi jo ljudje sprejeli	Pretirano opravičevanje, zahvaljevanje, uganjanje okolici	Komunikacija	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otroku	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
E6	se obnašajo odklonilno, kot najslabša verzija sebe, npr. brcajo, pljuvajo,	Odklonilno vedenje otroka	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otroku	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa

	preklinjajo, te pošiljajo nekam ... testirajo z najslabšim, kar so lahko v tistem trenutku a boš držal z njim, a boš ostal, a se mi splača navezat, se odpret, zaupat, bit ranljiv.				
E7	odvzem je zagotovo najbolj travmatski, za vse	Ukrep odvzema otroka najbolj travmatičen za otroka in socialnega delavca	Doživljanje socialne delavke oz. delavca - najbolj travmatičen ukrep za varstvo koristi otroka	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
E8	lahko se izkaže, da pač to ni bila najboljša izbira	Menjavanje okolja otroka zaradi neustrezne izbire	Postopki zaščite na centru za socialno delo	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
E9	ponovna menjava okolja, če se otroka npr. namesti iz ene rejniške družine v drugo, ali pa potem v zavod, stanovanjsko skupino, otroci to dostikrat nase to vzamejo.	Ponovno menjavanje okolja otroka	Postopki zaščite na centru za socialno delo	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
E10	se ne spomnim, da bi veliko govorili prav o travmi in odpornosti	Pomanjkanje pridobitve znanj o travmi in odpornosti	Izobraževanje o travmi in odpornosti s strani fakultete za socialno delo	Pomanjkanje znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
E11	imamo pa nekaj izobraževanj, po večini so to enodnevna izobraževanja	Enodnevna izobraževanja	Izobraževanje o travmi in odpornosti izven fakultete za socialno delo	Pridobitev znanj o travmi	Znanja o travmi in odpornosti
E12	pogrešam kakšne bolj poglobljene vsebine na temo travme, odpornosti	Pogrešanje bolj poglobljenih vsebin o travmi in odpornosti	Izobraževanje o travmi in odpornosti izven fakultete za socialno delo	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
E13	kakšna bolj poglobljena izobraževanja o nekih takih temah, s katerimi	Pogrešanje bolj poglobljenih znanj o temah, s katerimi se otroci srečujejo	Izobraževanje o travmi in odpornosti izven fakultete za socialno delo	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti

	se otroci srečujejo.				
E14	rejniki se na nas obračajo z vprašanji kaj naj pa zdej naredimo in je težko, ker nimamo nekih poglobljenih znanj o otrocih z izkušnjo travme.	Pomanjkanje poglobljenih znanj o otrocih z izkušnjo travme in s tem nezmožnost podpore rejnikom, ki se obračajo z vprašanji	Izobraževanje o travmi in odpornosti	Pomanjkanje znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
E15	bi bilo dobro imeti tudi kakšna bolj poglobljena znanja o travmi, ki bi jih morali pridobiti nekaj že na faksu	Potreba po bolj poglobljenih znanjih o travmi že s strani fakultete za socialno delo	Izobraževanje o travmi in odpornosti izven s strani fakulteta za socialno delo	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
E16	glede na usmeritev, področje dela, zdej pri delu z otroki bi bilo dobro imeti znanja o neki razvojni travmi, o vplivih	Potreba po znanjih o razvojni travmi in vplivih	Izobraževanje o travmi in odpornosti	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
E17	Ne, nisem še slišala za to	Odsotnost izobraževanja nestrokovnega kadra		Izobraževanje nestrokovnega kadra	Znanja o travmi in odpornosti
E18	bi bila vsaj neka osnovna znanja o takšnih temah smiselna.	Smiselnost pridobitve osnovnih znanj o travmi in odpornosti nestrokovnega kadra		Izobraževanje nestrokovnega kadra	Znanja o travmi in odpornosti
E19	mogoče bežno, ne spomnim se tko, da bi lahko povedala kaj je.	Nepoznavanje pristopa	Nepoznavanje pristopa	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E20	da se potem na razumevanju delovanje te osebe, da se potem iz tega izhaja	Izhajanje iz razumevanja delovanja osebe z izkušnjo travme	Opredelitev		Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E21	da zna strokovni delavec, ki ima to znanje o travmi na tak način potem peljat	Upoštevanje in uporaba znanja o travmi pri delu	Opredelitev	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

	stvari, da upošteva to				
E22	da zna to v nek kontekst umestiti	Umeščanje v širši kontekst	Opredelitev	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E23	veliko tega mi pri delu že upoštevamo	Upoštevanje načel pri svojem delu	Uporaba načel pristopa	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E24	Sodelovanje ... vodilo našega dela.	Delovanje v skladu z načelom sodelovanja in vzajemnosti	Sodelovanje in vzajemnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E25	dodajanje moči ... vodilo našega dela.	Pomembnost načela	Dodajanje moči, izbira in nadzor	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E26	Varnost ... vodilo našega dela.	Prisotnost načela varnosti na ravni strokovnjakov na centru	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E27	zlo trudimo, da smo z otokom transparentni	Delovanje v skladu z načelom zaupnosti in transparentnosti	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E28	podamo vse informacije	Nudenje vseh informacij otroku	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E29	se z njim pogovarjamo, ga nekako pripravimo na novo okolje	Pogovor, kot priprava otroka na novo okolje	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E30	preverjamo večkrat a je njim okej	Preverjanje otrokovega počutja	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E31	se z njimi odprto pogovarjamo o njihovih željah, pa tudi kaj je potreba in korist.	Odprt pogovor z otrokom o otrokovih željah, potrebah in koristih	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E32	na rejništvu imajo 1x na leto neko srečanje	Letna srečanja v okviru področju rejništva	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E33	enkrat so šli v živalski vrt	Obisk živalskega vrta v okviru rejništva	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E34	Da bi prov mi, kot CSD kaj organiziral poleg tega to ne	Odsotnost organizacije s strani CSD-ja	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

E35	moj pomislek tukaj bi bil varstvo osebnih podatkov.	Pomislek glede varstva osebnih podatkov	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E36	imajo posamezni zavodi, stanovanjske skupine neke svoje aktivnosti	Neformalno povezovanje otrok v zavodih, stanovanjskih skupinah	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E37	otroci z nekimi vsaj približno podobnimi zgodbami.	Neformalno povezovanje otrok v zavodih, stanovanjskih skupinah	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E38	težko reči zdej ste tukaj s tako izkušnjo	Različni razlogi za to, da so otroci v postopku zaščite	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E39	zlo osebne teme, ki mogoče komu nebi odgovarjale	Osebne teme, ki mogoče komu nebi odgovarjale	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E40	ni slaba ideja ... je pa v parih stvareh za razmisliti na kakšen način	Odprtost za realizacijo	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E41	previdno in občutljivo bi se bilo tega potrebno lotiti.	Previdnost in občutljivost pri lotevanju	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E42	nekateri so odprti s svojimi zgodbami, nekateri ne želijo deliti, se spominjati, skrivajo	Raznolikost otrok	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E43	za razmisliti zaradi česa bi to počeli, komu bi bilo namenjeno	Previdnost in občutljivost pri lotevanju	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E44	da se odgovori res na neke potrebe otrok	Previdnost in občutljivost pri lotevanju	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E45	ima pedopsihiatra	Pedopsihiater	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E46	ima kliničnega psihologa	Možnost kliničnega psihologa	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

E47	imajo te strokovnjaki poglobljena znanja o otroški travmi in se znajo odzvati na potrebe otroka	Možnost terapevtov, kliničnih psihologov s poglobljenimi znanji o otroški travmi	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E48	velik problem prit do takšnih strokovnjakov.	Omejene možnosti	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E49	Pri kliničnih psihologih so čakalne dobe, govorimo o obdobju enega leta in več	Omejena možnost dostopnih strokovnjakov zaradi dolgih čakalnih vrst	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E50	se pričakuje, da bomo socialni delavci nadomestili ta del	Pričakovanje socialnih delavcev, da bodo nadomestili ta del	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E51	ne moremo, ker nimamo poglobljenega znanja o travmi	Odsotnost poglobljenih znanj socialnih delavcev	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E52	so velike potrebe	Velike potrebe	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E53	otroci potrebujejo podporo takšnih strokovnjakov ... stiske so vedno večje, vedno bolj kompleksne	Velike potrebe zaradi vedno večjih, bolj kompleksnih stisk	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E54	veliko tega že upoštevamo, po načelih že delujemo	Upoštevanje načel pri svojem delu	Uporaba načel	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E55	vsi strokovnjaki prepoznajo neka vedenja, ki so posledica travme	Prepoznavanje vedenj, ki so posledica travme	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E56	da bi to imeli za vedenjske težave, v bistvu pa gre za posledice neke travmatske izkušnje	Prepoznavanje vedenj, ki so posledica travme	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E57	v smislu prepoznavanja travme in posledic bi nam	Prepoznavanje travme in posledic travme	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

	pomagal takšen pristop.				
E58	da bi lažje razumeli njena vedenja, da ima stisko, ki jo rešuje na tak način.	Razumevanje vedenja, kot strategijo reševanja stiske	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E59	Upoštevanje načel pri svojem delu	Delovanje po načelih kot bistvo socialnega dela	Uporaba načel	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E60	nas je premalo	Kadrovska podhranjenost	Ovira pri uveljavljanju pristopa na področju zaščite otrok	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E61	smo že tako zelo obremenjeni tukaj na centru	Obremenjenost socialnih delavcev	Ovira pri uveljavljanju pristopa na področju zaščite otrok	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E62	težko lotiti neke take vsebinske spremembe	Težko uvajanje vsebinskih sprememb na sistemski ravni	Ovira pri uveljavljanju pristopa na področju zaščite otrok	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E63	da bi imeli psihologe, terapevte s specifičnimi znanji ... tukaj so potrebe.	Strokovnjak, ki je specializiran za delo s travmami	Prednosti uveljavljanja pristopa	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E64	bi mogli razpisat nova delovna mesta in pripravništva.	Pomanjkanje razpisov novih delovnih mest in pripravništev	Ovira pri uveljavljanju pristopa na področju zaščite otrok	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E65	financ ni za takšna izobraževanja	Pomanjkanje financ za dodatna izobraževanja	Ovira pri uveljavljanju pristopa na področju zaščite otrok	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E66	se preprosto ne vlaga v to.	Pomanjkanje motivacije vodstva za vsebinsko spremembo	Ovira pri uveljavljanju pristopa na področju zaščite otrok	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E67	ne bom rekla, da ni uresničljivo, zakaj pa ne	Je uresničljivo	Mnenje	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
E68	moramo ostati odprti za spremembe.	Odprtost za uvajanje pristopa	Mnenje	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

E 69	bolj uspe razmejevat to kaj je moje, kaj ni moje, koliko lahko jaz vplivam	Razmejevanje kaj je moje in kaj uporabnikovo	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E70	kakšen je lahko moj vpliv in moj domet, da na drugi strani so ljudje, ki se bodo na koncu odločil po svoje	Razmejevanje vpliva socialne delavke in odločitve uporabnika	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E71	če starši tega ne zmorejo, nimajo uvida, to mi je bilo včasih veliko težje sprejet	Razmejevanje vpliva socialne delavke in odločitve uporabnika	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E72	občutek krivde	Občutek krivde	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
E73	nemoči	Občutek nemoči	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
E74	poraženosti	Poraženost	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
E75	razočaranja, da mi ni uspelo	Razočaranje	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
E76	ogromno ene teže sem nosila domov	Razmišljanje o službi izven delovnega časa	Osebna izkušnja	Dejavnik za razvoj sekundarne travme	Sekundarna travma
E77	dosti bolj sem pomirjena s tem, da je moje delovno mesto oz. moja vloga na centru taka	Pomirjenost s svojo vlogo na delovnem mestu	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E78	sem si veliko nase jemala	Nezmožnost ločitve osebnega in poklicnega življenja	Osebni znaki sekundarne travme	Dejavnik za razvoj sekundarne travme	Sekundarna travma
E79	hitro prevzamemo odgovornost namesto staršev	Prevzemanje odgovornosti namesto staršev	Osebni znaki sekundarne travme	Dejavnik za razvoj sekundarne travme	Sekundarna travma
E80	vse bi naredili za druge	Pomanjkanje oz. odsotnost postavljanja mej	Osebna izkušnja	Dejavnik za razvoj sekundarne travme	Preprečevanje sekundarne travme
E81	prevzamemo to vlogo nekoga, ki pomaga in se razdaja ne glede na vse	Pomanjkanje oz. odsotnost postavljanja mej	Osebna izkušnja	Dejavnik za razvoj sekundarne travme	Preprečevanje sekundarne travme

E82	te ljudje hitro vpletejo v neko svojo situacijo ... ti pa imaš cilj, da vsem pomagaš.	Pomanjkanje oz. odsotnost postavljanja mej	Osebna izkušnja	Dejavnik za razvoj sekundarne travme	Preprečevanje sekundarne travme
E83	Nisem znala postavljati jasnih mej.	Pomanjkanje oz. odsotnost postavljanja mej	Osebna izkušnja	Dejavnik za razvoj sekundarne travme	Preprečevanje sekundarne travme
E84	Zdej potrebno se je zavedati, da so starši tisti, ki so prvi odgovorni za pravice in koristi svojih otrok, mi smo tam da jih podpremo	Prepoznavanje svoje vloge na delovnem mestu in postavljanje mej	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E85	na začetku težko razločevati to kaj je moje, kaj ni moje, kaj so moje naloge, odgovornosti, kaj ne	Pomanjkanje oz. odsotnost postavljanja mej	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E86	Potrebno je znati vrniti odgovornost staršem	Vrnitev odgovornosti staršem	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E87	vedeti kaj je odgovornost uporabnika	Prepoznavanje vloge uporabnika	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E88	sem bila zelo utrujena	Utrujenost	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
E89	takrat nisem imela neke življenjske energije	Pomanjkanje življenjske energije	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
E90	nisem se nekak počutila	Slabo počutje	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
E91	se nisem več prepoznala	Ne prepoznavanje sebe	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
E92	ni mi bilo do druženja	Odsotnost volje do druženja	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
E93	ni mi bilo do ničesar	Pomanjkanje volje do življenja	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
E94	je bilo obdobje ene 3, 4 mesecev, ko sploh nisem spala	Nespečnost	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma

E95	slike so se mi vrtele od zgodb iz službe	Razmišljanje o službi izven delovnega časa	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
E96	sem premlevala a sem vse prov naredila, moram še kaj narediti, ali sem kje kaj spregledala	Razmišljanje o službi izven delovnega časa	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
E97	nisem imela nobene energije	Pomanjkanje energije	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
E98	nisem imela koncentracije	Pomanjkanje koncentracije	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
E99	nisem se mogla fokusirati na delo	Pomanjkanje koncentracije	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
E100	enostavno je bilo preveč	Preobremenjenost	Osebni znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
E101	se mi prej prižge rdeča luč	Hitro ukrepanje ob prepoznavanju simptomov	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E102	vem, da delam dobro	Zaupanje v svoje delo	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E103	vsi uporabniki ne bodo zadovoljni	Zavedanje, da si uporabniki ne bodo zadovoljni	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E104	so pa tudi taki, ki so zadovoljni ... takrat veš, da si delal dobro	Zaupanje v svoje delo	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E105	sem težko postavljala prioritete, vse je bilo nujno	Težko postavljanje prioritet	Osebna izkušnja	Dejavnik za razvoj sekundarne travme	Sekundarna travma
E106	rata lažje, se malo pomiriš s tem, da ne moreš vsega.	Pomiritev s samim s sabo, sočutje do sebe	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E107	zavedanje, da delaš najbolje možno	Zavedanje, da delaš najbolje možno	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E108	poznavanje sebe, do česar prideš z izkušnjami	Poznavanje sebe na podlagi izkušenj	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E109	in intenzivnim delom na sebi.	Intenzivno delo na sebi	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme

E110	da se zavedaš svojih občutkov	Zavedanje svojih občutkov	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E111	kaj je tvoje, kaj ni tvoje, da znaš to razločit	Postavljanje mej	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E112	predvsem pa sočutje do sebe	Sočutje do sebe	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E113	danes si naredil najboljše, kar si lahko z znanjem, izkušnjami, ki jih imaš danes	Zavedanje, da delaš najboljše možno	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E114	da si nič ne očitaš	Sočutje do sebe	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E115	pomaga psihologinja, s katero imam redne stike, da se bolj zavedam nekih svojih občutkov, misli, že to, da dam iz sebe, če me kaj bremeni	Redni stiki s psihologinjo z namenom zavedanja svojih občutkov in deljenja tega, kar bremeni	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E116	da ohranjaš svoje hobije, aktivnosti, ki te spet napolnijo	Ohranjanje hobijev, aktivnosti, ki te napolnijo	Prostočasne dejavnosti	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E117	imam kužka, s katerim hodim na sprehode	Sprehodi s psom	Fizična aktivnost	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E118	grem na telovadbo s prijateljicami	Ukvarjanje s športom	Fizična aktivnost	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E119	mal počekamo o čisto različnih temah	Pogovor s prijateljicami o raznolikih temah	Skrb za odnose	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E120	z družino skupaj preživljamo kvalitetni čas, gremo na kak izlet	Kvalitetno preživljanje časa z družino	Skrb za odnose	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E121	da ni vse samo služba	Pomen aktivnosti, ki niso povezane s službo	Prostočasne dejavnosti	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
E122	da se znam tudi odklopiti pa da si vzameš popoldne in misli usmeriš drugam.	Pomen aktivnosti, ki niso povezane s službo	Prostočasne dejavnosti	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme

E123	obvezne supervizije vsak mesec.	Mesečna supervizija	Supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
E124	odvisno kdo je supervizor, z vsemi se tudi ne ujamemo vedno.	Razlike v ujemanju z različnimi supervizorji	Supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
E125	ta možnost obstaja, da kdor bi jo potreboval se lahko to dogovori (individualna supervizija)	Možnost individualne supervizije	Individualna supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
E126	se zelo dobro razumem s pomočnico direktorice tako da imava tudi midve nek tak odnos	Dober odnos s pomočnico direktorice	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
E127	imava že midve neko intervizijo	Intervizija s pomočnico direktorice	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
E128	pomočnica direktorja je zelo dostopna, lahko kadarkoli prideš do nje	Posluh pomočnice direktorja za zaposlene	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
E129	teame po področjih imamo na centru	Timski sestanki	Timski sestanki	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
E130	zelo dobro timsko delo tukaj	Dobro timsko delo	Timski sestanki	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
E131	so si tudi strokovni delavci v oporo med sabo	Podpora strokovnih delavcev	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
E132	delamo v paru, kar izboljša kvaliteto dela.	Delo v parih, kar izboljša kvaliteto dela	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
E133	Če ne bi bil tok povezan kolektiv, kot smo	Občutek povezanosti	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
E134	zlo pomembno, da se lahko pogovorimo, izmenjamo mnenja	Pomembnost pogovora, izmenjave mnenj s sodelavci	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
E135	je bilo tudi več druženja izven delovnega časa	Organizacija druženja, aktivnosti s	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme

		sodelavci izven delovnega časa			
E136	je bil organiziran kak piknik, bowling...	Organizacija piknika, bowlinga	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
E137	so to prepoznali, da je pomembno za team-building.	Prepoznavanje pomembnosti aktivnosti za zaposlene izven delovnega časa za team-building	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
E138	pred leti pa smo imeli več tega (seminarjev in izobraževanj)	Pomanjkanje seminarjev in izobraževanj	Izobraževanje	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
E139	nekaj na temo izgorelosti, da več kako si pomagat	Izobraževanje o izgorelosti	Izobraževanje	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
E140	smiselno, da bi imeli več takšnih izobraževanj	Potreba po več izobraževanjih	Izobraževanje	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
E141	je bolj na nas ali se sami dodatno izobražujemo v skladu z nekimi sodobnimi trendi	Na posamezniku ali se izobražuje v skladu s sodobnimi trendi	Izobraževanje	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
E142	tega znanja nimamo od prej (o sekundarni travmi)	Pomanjkanje znanja o sekundarni travmi	Izobraževanje	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
E143	smiselno, da bi tudi taka izobraževanja ponudili vsem zaposlenim, saj se stvari spreminjajo, so nove raziskave...	Potreba po izobraževanjih v skladu s sodobnimi trendi	Izobraževanje	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
E144	nas je absolutno premalo	Kadrovska podhranjenost	Kadrovska podhranjenost	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
E145	občutek, da se utapljam v delu	Občutek utapljanja v delu	Pomanjkanje časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme

E146	zaključim še doma, ker mi enostavno ne znese	Zaključevanje dela doma	Pomanjkanje časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
E147	plača je ista ne glede na to kok delaš	Neustrezno nagrajevanje	Plača	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
E148	bi po moje rabili tudi terapevte, psihologe, ki bi znali ljudem na tak način pomagati, ker imajo drugačna znanja	Potreba po terapevtih, psihologih, ki imajo drugačna znanja	Organiziranost kadra	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
E149	nič ne more rešit tega, da smo kadrovske podhranjeni	Kadrovska podhranjenost	Kadrovska podhranjenost	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
E150	mora biti odobritev s strani ministrstva za nove zaposlitve	Potreba po odobritvi novih delovnih mest s strani ministrstva	Kadrovska podhranjenost	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
E151	to je obliž na zateklo gnojno rano	Pomanjkanje časa za preventivo	Pomanjkanje časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
E152	več izobraževanj v skladu s sodobnimi trendi	Potreba po izobraževanjih v skladu s sodobnimi trendi	Izobraževanje	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
E153	smo tu finančno kar omejeni	Finančna omejenost	Izobraževanje	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
E154	veliko je mladih strokovnih delavcev ... morajo tudi določene izkušnje pridobiti, specifična znanja	Potreba po pridobitvi specifičnih znanj mladih strokovnih delavcev	Izobraževanje	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
E155	Administracije je še vedno veliko	Administracija	Način dela	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme

E156	ne moreš toliko delati z uporabniki, biti na terenu	Pomanjkanje časa za delo z ljudmi	Način dela	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
E157	pa še podvaja se, Krpan in baza podatkov, ti vzame veliko časa vse skupaj	Podvajanje zapisovanja	Način dela	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
E158	moraš vse zapisovat in vnašat v sistem.	Zapisovanje	Način dela	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme

Št. izjave	IZJAVA	POJEM	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA	TEMA
F1	dobimo obvestilo od zunaj, to je lahko iz šole, ki nam lahko sporoči, da so zaznali neke težave, da so zaznali spremembe v vedenju otroka	Obvestilo s strani zunanje institucije	Posredno prepoznavanje	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
F2	na telesu vidne posledice nasilja ali zanemarjanja	Prepoznavanje vidnih znakov fizičnega nasilja, zanemarjanja	Opazovanje fizičnih znakov	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
F3	več lahko izvemo prek samega pogovora z otrokom in starši	Sodelovanje s straši in otrokom prek pogovora	Neposredno sodelovanje/pogovor z otrokom in starši	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih in starših	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
F4	povabimo starše in otroka na razgovor in prek tega raziskujemo	Sodelovanje s straši in otrokom prek pogovora	Neposredno sodelovanje/pogovor z otrokom in starši	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih in starših	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
F5	včasih otroci sami izrazijo	Otrok sam izrazi	Neposredno sodelovanje/pogovor z otrokom	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
F6	opazujemo in raziskujemo neke vedenjske znake, ki jih otrok kaže	Opazovanje in raziskovanje sprememb v vedenju otroka	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
F7	pozorni moramo biti na neverbalno komunikacijo otroka	Neverbalna komunikacija otroka	Komunikacija	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa

F8	če odmika pogled	Odmikanje pogleda	Komunikacija	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
F9	če se usede stran od nekoga	Se usede stran	Opazovanje vedenjskih sprememb		
F10	če opazimo spremembe v vedenju	Spremembe v vedenju	Opazovanje vedenjskih sprememb		
F11	med pogovorom otrok začel jokati in govoriti o nasilju	Otrok sam izrazi	Neposredno sodelovanje/pogovor z otrokom	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
F12	potrebno ustvariti nek varen prostor z otrokom, da ima občutek, da je varno, da lahko zaupa, se lahko odpre	Ustvarjanje varnega, zaupnega prostora, da se otrok lahko odpre	Neposredno sodelovanje/pogovor z otrokom	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
F13	Je imel samomorilna nagnjenja	Samomorilna nagnjenja	Samomorilna nagnjenja	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
F14	pojavljajo se tesnobe	Tesnobnost	Motnja v duševnem razvoju	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
F15	depresija	Depresija	Motnja v duševnem razvoju	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
F16	ni imel nadzora nad svojimi čustvi	Regulacija, nadzor, izražanje čustev	Spremembe v čustvovanju	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
F17	se je hitro razjezil	Hitra jeza	Spremembe v čustvovanju	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
F18	postal je nasilen do ostalih otrok v šoli	Nasilno vedenje do vrstnikov	Opazovanje vedenjskih sprememb	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otrocih	Prepoznavanje travme/travmatskega stresa
F19	Najbolj travmatičen se mi zdi odvzem, za vse, pač tudi za nas	Ukrep odvzema otroka najbolj travmatičen za otroka in socialnega delavca	Doživljanje socialne delavke oz. delavca - najbolj travmatičen ukrep za varstvo koristi otroka	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme

F20	odvzem otroka, ločitev od družine je zanj travma	Ukrep odvzema otroka najbolj travmatičen za otroka	Doživljanje socialne delavke oz. delavca - najbolj travmatičen ukrep za varstvo koristi otroka	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
F21	postopke na sodišču, kadar gre za kakšne spolne zlorabe, to podoživljanje stvari, ko mora otrok pričati	Ponavljjanje izjave, izkušnje otroka na sodišču	Sodni postopki	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
F22	mora večkrat ponavljati svojo izkušnjo	Ponavljjanje izjave, izkušnje otroka na sodišču	Sodni postopki	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
F23	je odvetnica punco, ki je doživela spolno zlorabo spraševala take stvari, tako brez občutka	Spraševanje na sodišču brez občutka	Sodni postopki	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
F24	vsa ta spraševanja pa drezanja v otroka čisto brez občutka	Spraševanje na sodišču brez občutka	Sodni postopki	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
F25	na fakulteti je bilo o travmi in odpornosti malo govora	Malo govora o travmi in odpornosti na fakulteti za socialno delo	Izobraževanje o travmi in odpornosti s strani fakulteta za socialno delo	Pomanjkanje znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
F26	smo se dotaknili teh tem ... če bi bilo samo to bi bilo zagotovo premalo.	Premalo govora o travmi in odpornosti na fakulteti za socialno delo	Izobraževanje o travmi in odpornosti s strani fakulteta za socialno delo	Pomanjkanje znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
F27	sem se sama odločila, da se vključim v program, kjer pridobivam terapevtska znanja za delo z ljudmi, ki so doživeli travmo	Vključitev v dodatno izobraževanje z vsebinami o travmi	Izobraževanje o travmi in odpornosti izven fakultete za socialno delo	Pridobitev znanj o travmi	Znanja o travmi in odpornosti

F28	gre za bolj duhovne vsebine in je prov za predelovanje travme in da razumeš ta proces	Vključitev v dodatno izobraževanje z vsebinami o travmi	Izobraževanje o travmi in odpornosti izven fakultete za socialno delo	Pridobitev znanj o travmi	Znanja o travmi in odpornosti
F29	dobila tak malo globlji pogled in konkretna znanja	Vključitev v dodatno izobraževanje z vsebinami o travmi	Izobraževanje o travmi in odpornosti izven fakultete za socialno delo	Pridobitev znanj o travmi	Znanja o travmi in odpornosti
F30	pol sem se začela bolj zanimat za te teme in brat knjige na temo travme	Branje knjig na temo travme	Izobraževanje o travmi in odpornosti izven fakultete za socialno delo	Pridobitev znanj o travmi	Znanja o travmi in odpornosti
F31	se mi zdi zelo pomembno, sploh pri delu z otroki, ki so doživeli spolne zlorabe	Pomembnost pridobitve znanj o travmi in odpornosti pri delu z otroki, ki so doživeli spolne zlorabe	Izobraževanje o travmi in odpornosti	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
F32	fakulteta ti da preveč splošna znanja, enostavno ne moreš tako poglobljeno delati.	Pridobitev preveč splošnih znanj s strani fakultete za socialno delo	Izobraževanje o travmi in odpornosti s strani fakultete za socialno delo	Pomanjkanje znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
F33	bi lahko z otroci, ki so doživeli razvojno travmo delali bolj poglobljeno.	Potreba po znanjih o travmi in odpornosti z namenom bolj poglobljenega dela z otroci, ki so doživeli razvojno travmo	Izobraževanje o travmi in odpornosti	Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
F34	Nimamo poglobljenih znanj, ki jih imajo psihoterapevti ali klinični psihologi	Odsotnost poglobljenih znanj, ki jih imajo psihoterapevti ali klinični psihologi	Izobraževanje o travmi in odpornosti	Pomanjkanje znanj o travmi in odpornosti	Znanja o travmi in odpornosti
F35	čakalne vrste zelo dolge	Dolgotrajnost postopka	Celoten postopek zaščite	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
F36	si samoplačniško seveda ne morejo privoščiti	Ne dostopnost strokovnjakov s specifičnimi znanji o travmi	Celoten postopek zaščite	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo	Prepoznavanje travme

				dodatno travmo in/ali obremenitev	
F37	manjka neka strokovna pomoč, da bi lažje razumeli kaj se jim dogaja, da bi osmislili svoje občutke, čustva	Pomanjkanje oz. odsotnost dostopnih strokovnjakov, usposobljenih za delo s travmami	Celoten postopek zaščite	Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev	Prepoznavanje travme
F38	Nisem še slišala	Nepoznavanje pristopa	Nepoznavanje pristopa	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F39	da ne gledaš samo na težave, ki jih ima otrok sedaj ampak da raziskuješ kaj je doživel	Raziskovanje kar je doživel, ne le gledanje težav, ki jih ima	Opredelitev	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F40	če bi vedeli kaj je v ozadju bi čisto drugače razumeli zakaj se nekdo tako vede, kot se	Razumevanje vedenja posameznika na podlagi ozadja	Opredelitev	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F41	zakaj ima določene težave.	Razumevanje vedenja posameznika na podlagi ozadja	Opredelitev	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F42	da posamezniku pomaga predelat travmo	Podpora pri predelavi travme	Opredelitev	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F43	ga razumeš	Razumevanje	Opredelitev	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F44	ga naprej usmerjaš iz te točke	Usmerjanje naprej	Opredelitev	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F45	ne da se osredotočaš samo na travmo	Osredotočenost ne samo na travmo	Opredelitev	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F46	da se razume, da jo je posameznik doživel	Razumevanje, da je posameznik doživel travmo	Opredelitev	Poznavanje pristopa, utemeljenega na	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

				razumevanju travme	
F47	se mu premaga predelat	podpora pri predelavi travme	Opredelitev	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F48	da lahko v prihodnosti zaživi bolje ne glede na to kaj se mu je zgodilo, ker ga ne definira	Usmerjenost v zavedanje, da, ga to, kar se mu je zgodilo ne definira	Opredelitev	Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F49	obvestilo iz zunanje institucije	Posredno prepoznavanje	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F50	nam sporočijo, da se nekaj dogaja	Posredno prepoznavanje	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F51	začnemo sodelovati	Raziskovanje prek pogovora z otrokom	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F52	se pogovarjamo z otrokom	Raziskovanje prek pogovora z otrokom	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F53	tudi s celotno družino	Raziskovanje prek pogovora s celotno družino	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F54	pogovor se mi zdi tu ključen	Raziskovanje prek pogovora z otrokom	Prepoznavanje travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F55	na centru delujemo tako, da se res res trudimo, da otroku čim bolj olajšamo okoliščine	Delovanje v smeri olajšanja okoliščin za otroka	Izogibanje re travmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F56	problem samo sodelovanje med institucijami	Odsotnost načela zaradi nesodelovanja med institucijami	Izogibanje re travmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F57	ponavljanje zgodbe otroka različnim strokovnjakom, tukaj bi mogli nekaj spremenit.	Odsotnost načela zaradi ponavljanja zgodbe otroka različnim strokovnjakom	Izogibanje re travmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F58	je ena sodnica punco spraševala zlo brez občutka	Odsotnost načela zaradi spraševanja sodnice brez občutka	Izogibanje re travmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

F59	zaslišanje otrok, podoživljanje dogodka na tak način	Pomembnost načina zaslišanja na sodišču	Izogibanje retravmatizaciji	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F60	pomembno, da na vsakega posameznika gledamo, kot na individuuma	Prilagajanje glede na posameznikovo specifično identiteto	Kulturni, zgodovinski in spolni kontekst	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F61	da nimamo predsodkov, da že vnaprej ne pristopimo drugače	Odsotnost predsodkov socialnega delavca	Kulturni, zgodovinski in spolni kontekst	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F62	se vedno spoštuje.	Spoštovanje posameznikove specifične identitete	Kulturni, zgodovinski in spolni kontekst	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F63	se zagotovi prevajalca, če bi bilo to potrebno	Zagotovitev prevajalca	Kulturni, zgodovinski in spolni kontekst	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F64	primer deklice iz Sirije, ki je imela prevajalca iz arabščine	Zagotovitev prevajalca	Kulturni, zgodovinski in spolni kontekst	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F65	se spoštuje drugačna vera	Spoštovanje drugačne vere	Kulturni, zgodovinski in spolni kontekst	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F66	se ne diskriminira ali dela razlik na podlagi drugačnih okoliščin	Spoštovanje različnosti	Kulturni, zgodovinski in spolni kontekst	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F67	en strokovnjak nekaj pove tako, drug drugače in potem je otrok zmeden	Odsotnost načela zaradi neusklajenosti različnih strokovnjakov	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F68	včasih ne ve kaj se bo z njim zgodilo, ker niso vsi postopki, sploh na sodiščih, odvisni od nas.	Pomanjkanje informiranosti, ker niso vsi postopki odvisni od CSD-ja	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F69	na centru se zlo trudimo, da ima otrok na voljo vse informacije	Nudenje vseh informacij otroku	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F70	ga pripravimo na to, kar se bo zgodilo	Nudenje vseh informacij otroku	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F71	obvestimo o vseh spremembah	Nudenje vseh informacij otroku	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

F72	mu damo občutek, da bomo tukaj zanj	Ustvarjanje občutka, da smo tu zanj	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F73	mu damo občutek, da bomo tu z njim, da bomo šli skupaj čez to	Občutek, da smo skupaj na poti	Sodelovanje in vzajemnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F74	ustvarimo nek prostor, kjer otrok lahko zaupa	Ustvarjanje prostora, kjer lahko zaupa	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F75	kjer je varno	Ustvarjanje prostora, kjer se otrok počuti varno	Varnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F76	kjer je neka predvidljivost	Ustvarjanje prostora, kjer je predvidljivost	Zanesljivost in transparentnost	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F77	na centru ne	Odsotnost organizacije s strani CSD-ja	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F78	mladinski center, kjer se otroci lahko povezujejo	Neformalno povezovanje otrok v mladinskem centru	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F79	imajo take dodatne aktivnosti	Neformalno povezovanje otrok v mladinskem centru	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F80	zabavne aktivnosti, kakšno ustvarjanje, šport pa tudi pogovorne urice	Neformalno povezovanje otrok v mladinskem centru	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F81	tam so otroci, ki so v sistemu zaščite otrok, ki imajo neke vedenjske težave ali težavo pri integraciji v šoli	Neformalno povezovanje otrok v mladinskem centru	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F82	lepo začutit tisto vzdušje, občutek, da noben ni sam	Občutek skupnosti v okviru mladinskega centra	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F83	kot, da si doma	Občutek skupnosti v okviru mladinskega centra	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

F84	občutek povezanosti.	Občutek skupnosti v okviru mladinskega centra	Partnerstva preživelih	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F85	na centru je ena pripravnica psihologije	Psihologinja na CSD-ju	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F86	ena psihologinja	Psihologinja na CSD-ju	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F87	veliko socialnih delavcev ima dodatna znanja, se grejo naprej samostojno izobraževati	Dodatna znanja socialnih delavcev, saj se grejo naprej samostojno izobraževati	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F88	usmerjamo naprej k strokovnjakom, kakšnim kliničnim psihologom.	Usmerjanje k strokovnjakom, kliničnim psihologom	Poti do specialističnega zdravljenja travme	Temeljna načela pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F89	bi imeli vsi zaposleni na področju zaščite otrok več znanja o travmi	Več znanja o travmi vseh zaposlenih na področju zaščite otrok	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F90	da so vedenja otrok lahko povezana z nekimi izkušnjami iz preteklosti	Razumevanje vedenja, kot strategijo reševanja stiske	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F91	bi otroku znali bolje pomagati predelati to travmo	Pomoč pri predelovanju travme	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F92	ga potem iz te točke usmerjati naprej	Usmerjanje naprej	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F93	krepi njegove moči	Krepitev moči	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F94	samopodobo	Krepitev moči	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F95	ga usmerjati v to, da ima nadzor nad svojim življenjem	Usmerjanje v prevzemanje nadzora nad svojim življenjem	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme

F96	ga usmerjali v to, možnost vplivati na svojo prihodnost	Usmerjanje v prevzemanje nadzora nad svojim življenjem	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F97	bi se mi zdela dobra kakšna takšna sprememba	Dobro, da se pristop uvede	Mnenje	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F98	bi mogli začeti postopoma	Postopna uveljavitev	Mnenje	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F99	najprej ena sprememba, potem bi dodali nekaj drugega.	Postopna uveljavitev	Mnenje	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F100	se je težko lotit vsega naenkrat	Postopna uveljavitev	Mnenje	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F101	težko se mi zdi spremeniti celoten sistem ... težko vpeljati že majhne spremembe na centrih	Težko uvajanje sprememb na sistemski ravni	Ovira pri uveljavljanju pristopa na področju zaščite otrok	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F102	velik enot in potem se poenotiti med seboj	Težko uvajanje sprememb na sistemski ravni	Ovira pri uveljavljanju pristopa na področju zaščite otrok	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F103	primanjkuje motivacije tistih na vodilnih položajih za takšne spremembe	Pomanjkanje motivacije vodstva za vsebinsko spremembo	Ovira pri uveljavljanju pristopa na področju zaščite otrok	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F104	pristop zahteva tudi več časa za uporabnika, kot ga imamo	Kadrovska podhranjenost	Ovira pri uveljavljanju pristopa na področju zaščite otrok	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F105	osebno sem zelo odprta za takšne spremembe	Odprtost za uvajanje pristopa	Mnenje	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F106	želim, da bi delo potekalo na drugačen način	Nezadovoljstvo z obstoječim načinom dela	Mnenje	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F107	bi pozitivno pripomogel k izidom za otroke	Boljši izidi za otroke	Prednosti uveljavljanja pristopa	Uveljavljanje pristopa	Pristop, utemeljen na razumevanju travme
F108	pri sodelavcih, da pojav izgorelosti ni redek	Izgorelost ni redek pojav	Osebna izkušnja	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma

F109	se me primeri zelo dotaknejo, da o njih razmišljam po službi, pred spanjem	Razmišljanje o službi izven delovnega časa	Osební znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
F110	sem primere iz službe sanjala	Sanje o službi	Osební znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
F111	so se pojavili neki občutki krivde	Občutek krivde	Osební znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
F112	nemoči, ker nisem mogla pomagati	Občutek nemoči	Osební znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
F113	o občutkih žalosti bi lahko govorila, neke otožnosti	Otožnost	Osební znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
F114	ko grem iz službe razmišljam kaj se dogaja z otrokom, a bo zdej vse v redu, al ne bo	Razmišljanje o službi izven delovnega časa	Osební znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
F115	grenek priokus ti ostane, ko greš domov	Grenek priokus po službi	Osební znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
F116	kar precej utrujena	Utrujenost	Osební znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
F117	tudi psihično izžeta.	Izčrpanost	Osební znaki sekundarne travme	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
F118	poleg počitka	Počitek	Osební raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
F119	da res poskrbiš, da poslušáš svoje telo	Poslušanje svojega telesa	Osební raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
F120	Si vzameš popoldne, vikend tudi za to, da ne delaš nič	Počitek	Osební raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
F121	pa za druge stvari, ki niso povezane s službo	Početje aktivnosti nepovezanih s službo	Prostočasne dejavnosti	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
F122	da nekako razmejiš službo in tisto doma ..., se mi zdi pomembno.	Ločitev osebnega in poklicnega življenja	Osební raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme

F123	pogovor s sodelavkami, lahko je to čisto neuraden pogovor ob kavi	Neformalno druženje s sodelavkami	Skrb za odnose	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
F124	malo predebatiramo stvari, izmenjamo mnenja, se nasmejimo, to mi je največji filter	Neformalno druženje s sodelavkami	Skrb za odnose	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
F125	pišem, na tak način dam stvari iz sebe	Pisanje	Prostočasne dejavnosti	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
F126	grem v naravo, razmišljam	Čas v naravi	Fizična aktivnost	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
F127	intenzivno delam na sebi	Intenzivno delo na sebi	Izobraževanje	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
F128	hodim na duhovne delavnice	Dodatno samostojno izobraževanje	Izobraževanje	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
F129	kakšna dodatna izobraževanja	Dodatno samostojno izobraževanje	Izobraževanje	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
F130	veliko berem	Branje	Prostočasne dejavnosti	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
F131	pa meditacija	Meditacija	Prostočasne dejavnosti	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
F132	in vaje čuječnosti	Vaje čuječnosti	Prostočasne dejavnosti	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
F133	supervizijo imamo 1x na mesec, se mi zdi ključna	Mesečna supervizija	Supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
F134	nebi rekla, da so utemeljene na razumevanju travme	Odsotnost omenjanja travme in odpornosti	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
F135	o travmi in odpornosti govorimo seveda, če bi to socialna delavka na superviziji izpostavila sama.	Omenjanje travme in odpornosti le, če bi član izpostavil sam	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
F136	dva aktiva ... naredimo malo	Timski sestanek	Timski sestanki	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme

	bolj intervizijski pregled				
F137	je več govora o neki krepitvi odpornosti uporabnikov in tudi socialnih delavk.	Več govora o krepitvi odpornosti uporabnikov in socialnih delavk	Timski sestanki	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
F138	če bi se več pogovarjali o tej izpostavljenosti, sekundarni travmi ... bi socialne delavke po mojem manj izgorevale	Pomembnost govora o sekundarni travmi z namenom preprečevanja izgorevanja socialnih delavk	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
F139	Če bi bilo več govora o travmi pri otrocih in krepitvi odpornosti ... bili mi bolj občutljivi na določene stvari	Pomembnost govora o travmi in krepitvi odpornosti z namenom večje občutljivosti	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
F140	Bi prepoznali neke znake	Pomembnost govora o travmi in krepitvi odpornosti za prepoznavanje znakov	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
F141	bi otroci bolje »prišli čez,« bi bili izidi zanje boljši	Pomembnost govora o travmi in krepitvi odpornosti za boljše izide otrok	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
F142	pripomogli k temu, da bi bilo teh odstopanj (od vrstnikov) čim manj.	Pomembnost govora o travmi in krepitvi odpornosti za boljše izide otrok	Vsebina supervizije	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
F143	tudi individualna supervizija nam je načeloma omogočena	Možnost individualne supervizije	Individualna supervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
F144	timski sestanki	Timski sestanki	Timski sestanki	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
F145	imamo intervizijo	Intervizija	Intervizija	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
F146	pogovor, da se usedemo in predebatiramo stvari s sodelavci	Neformalno druženje s sodelavci	Skrb za odnose	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme

F147	čisto neformalni pogovori s sodelavci	Neformalno druženje s sodelavci	Skrb za odnose	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
F148	se tko res lahko podpremo med seboj, jaz mislim, da imamo kar dobre odnose v našem kolektivu	Dobri odnosi v kolektivu	Odnos s sodelavci	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
F149	določena izobraževanja, o stresu je bila iz zdravstvenega doma	Izobraževanje o stresu	Izobraževanje	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
F150	pa čuječnost smo imeli.	Izobraževanje o čuječnosti	Izobraževanje	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
F151	potrebno zaposliti več ljudi	Potreba po zaposlitvi več ljudi	Kadrovska podhranjenost	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
F152	imamo socialne delavke na CSD-ju preveč dela	Prevelik obseg dela	Pomanjkanje časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
F153	preveč primerov, katerim se ne moremo posvetiti	Ne zmožnost posvečanja vsakemu uporabniku	Pomanjkanje časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
F154	bi morali zaposliti ljudmi z nekimi bolj specifičnimi znanji	Zaposlitev strokovnih delavcev s specializiranimi znanji	Organiziranost kadra	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
F155	omogočit dodatna usposabljanja za delo na posameznem področju	Potreba po izobraževanjih in seminarjih	Izobraževanje	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
F156	so moja znanja iz faksa tko ful preveč splošna	Pomanjkanje bolj poglobljenih, specifičnih znanj	Izobraževanje	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
F157	je izobraževanje pomembno, da se izpopolnjuješ ... težave so vedno bolj drugačne, kompleksne	Potreba po izobraževanjih v skladu s sodobnimi trendi	Izobraževanje	Organizacijska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme

F158	potrebo po vsebinskih spremembah na način, da pač nebi bila ena za vse	Potreba po več zaposlenih z namenom porazdelitve dela	Kadrovska podhranjenost	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
F159	bolj specializirano delo že na posameznem področju	Potreba po bolj konkretni razdelitvi dela na posameznem področju	Organiziranost kadra	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
F160	Nemogoče je kvalitetno, poglobljeno delat na toliko različnih področjih	Pomanjkanje časa za kvalitetno, poglobljeno delo	Pomanjkanje časa	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme
F161	pride do izgorevanja, najprej se začnejo pojavljati posamezni simptomi, ki se potem nalagajo in nalagajo	Pojavljanje posameznih simptomov, ki lahko vodijo v izgorelost	Osebna izkušnja	Soočanje s sekundarno travmo	Sekundarna travma
F162	smo dobri ob ignoriranju tistih majhnih znakov, ko nam telo že samo želi nekaj sporočiti	Poslušanje svojega telesa	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
F163	neko dodatno podporo za zaposlene ... nekega psihoterapevta	Potreba po dodatni podpori za zaposlene, npr. psihoterapevt	Osebna izkušnja	Strategije skrbi organizacije za zaposlene	Preprečevanje sekundarne travme
F164	se tega poslužujem samoplačniško ... mi pomaga pri predelavi določenih stvari	Samoplačniška srečanja s psihoterapevtom z namenom predelave stvari	Osebna raven	Način skrbi zase	Preprečevanje sekundarne travme
F165	jaz bi prav na centru imela eno osebo zato ali pa da bi recimo pokrivala več enot ... bi bila prav za podporo strokovnim delavcem	Potreba po zaposlitvi strokovnjaka za podporo strokovnim delavcem na centru	Organiziranost kadra	Sistemska ovira	Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme

9.3. Priloga C: Osnovno kodiranje

Prepoznavanje travme/travmatskega stresa

1. Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri otroku

1.1 Posredno prepoznavanje

- obvestilo s strani šolske svetovalne službe (A2, C1, D5)
- informacije s strani zunanje institucije (A1, B6, C4, D1, E3, F1)

1.2 Neposredno sodelovanje/pogovor z otrokom

- raziskovanje skozi pogovor z otrokom (A3, A5, B9, B11, C2, C3, D2, F3, F4)
- vključevanje psiholoških vprašalnikov (B7, D3)
- uporaba različnih tehnik dela z otrokom (B8)
- raziskovanje odnosov in navezanosti otroka (B10)
- otrok sam izrazi (F5, F11)
- ustvarjanje varnega, zaupnega prostora, da se otrok lahko odpre (F12)

1.3 Opazovanje fizičnih znakov

- prepoznavanje vidnih znakov fizičnega nasilja (A4, B3, D4, E2, F2)

1.4 Negativna samopodoba

- negotovost otroka (A6)
- pomanjkanje samozavesti otroka (A7)
- nezaupanje vase (A17)

1.5 Opazovanje vedenjskih sprememb

- spremembe v vedenju otroka (A11, B2, C7, E4, F6, F9, F10, D6)
- odmik otroka v šoli (A8, A9, C8)
- umik, zaprtost vase (D9)
- nasilno vedenje do vrstnikov (A10, D9, F18)
- slabo počutje otroka (A12)
- stiska otroka (A13)
- opazovanje skozi pogovor (B1)
- zaznavanje vedenjskih sprememb skozi neverbalno komunikacijo (B4)
- plašnost (C9)
- strah pred nepoznanimi osebami (C10)
- težave pri navezovanju stikov (C11)
- pozornost na dogajanje v okolici (C12)
- povišana aktivnost (C13)
- agresija do drugih oseb (C14)
- težave s spanjem (C15)
- nočne more (C16)
- pomanjkanje koncentracije (C18)
- izguba motivacije (C19)
- sprememba učnih navad (D8)

1.6 Padec učnega uspeha

- padec učnega uspeha (A16, C17, D7)

1.7 Komunikacija

- posmeh problemu (A18)
- racionalizacija, zanikanje problema (A19)
- risanje in govorjenje o spolnih organih (C20)
- kazanje znakov skozi igro (C21)
- pretirano opravičevanje, zahvaljevanje, ugajanje okolici (E5)
- odklonilno vedenje otroka (E6)
- neverbalna komunikacija otroka (F7)
- odmikanje pogleda (F8)

1.8 Spremembe v čustvovanju

- jok (A20)
- regulacija, nadzor, izražanje čustev (B5, F16)
- hitra jeza (F17)

1.9 Raznolikost izražanja posledic

- drugačno kazanje posledic pri vsakem otroku (A21)

1.10 Motnja v duševnem razvoju

- tesnoba (C22, F14)
- panični napadi (C23)
- depresija (F15)

1.11 Samopoškodovanje

- samopoškodovanje (E1)

1.12 Samomorilna nagnjenja

- samomorilna nagnjenja (F13)

2. Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri starših

2.1 Neustrezna ravnanja staršev

- odsotnost občutka varnosti (A14)
- odsotnost potrditve s strani staršev (A15)
- uporaba neprimernih vzgojnih ukrepov (A22)
- nasilen odnos do otrok (A23)
- uporaba substanc (A24)

2.2 Neposredno sodelovanje/pogovor s starši

- sodelovanje s starši prek pogovora (B13, B14, C5)
- sodelovanje s starši in otrokom prek pogovora (C2, C3, F3, F4)
- travme staršev iz svojih primarnih družin (C6)

3. Prepoznavanje travme/travmatskega stresa pri sorojcih

3.1 Neposredno sodelovanje/pogovor s sorojenci

- raziskovanje skozi pogovor z brati in sestrami zaradi velike verjetnosti ponavljanja nasilja (B12)

4. Prepoznavanje elementov v sistemu zaščite otrok, ki lahko povzročijo dodatno travmo in/ali obremenitev

4.1 Doživljanje socialne delavke oz. delavca - najbolj travmatičen ukrep za varstvo koristi otroka

- ukrep odvzema otroka najbolj travmatičen za otroka in socialnega delavca (A25, B15, B17, C25, C27, D11, E7, F19, F20)
- razveza staršev stresna, travmatska zaradi pogostosti (B16)
- vsi ukrepi za varstvo koristi otroka travmatični (C23)

4.2 Doživljanje otroka

- doživljanje postopkov zaščite kot stresne (A26)
- doživljanje postopkov zaščite kot obremenjujoče, travmatične (A27)

4.3 Postopki zaščite na centru za socialno delo

- pomanjkanje informacij o postopku (A28, A29, A30, A31)
- potreba po podpori in pomoči pri predelovanju travme v primeru odvzema otroka (C26)
- sodelovanje otrok z različnimi strokovnjaki zaradi menjavanja kadra (B140, B141, D156)
- odsotnost varnosti in stabilnosti zaradi menjavanja kadra (B142, D157)
- pomanjkanje oz. odsotnost poglobljenih znanj o travmi, usposobljenosti za pomoč socialnih delavcev pri predelavi travme (C32)
- odsotnost strokovnega delavca, ki bi spremljal otroka skozi celoten proces (D158)
- menjavanje okolja otroka zaradi neustrezne izbire (E8, E9)

4.4 Celoten postopek zaščite

- neodzivnost (B18)
- dolgotrajnost postopka (B19, B20, B21, C27, C28, F35)
- negotovost otroka v pomanjkanju informacij zaradi dolgotrajnosti postopka (B22)
- ponavljanje svoje zgodbe/izkušnje različnim strokovnjakom (B25)
- pomanjkanje oz. odsotnost dostopnih strokovnjakov, usposobljenih za delo s travmami (C29, C30, C31, F36, F37)
- neprimerno, nespoštljivo ravnanje strokovnih oseb (D12)
- pomanjkanje ustreznih znanj in veščin vseh vpletenih strokovnjakov v postopkih zaščite (D13)

4.5 Sodni postopek

- dodatna stiska otroka zaradi stresnega, zastrašujočega sodnega postopka (B23)
- neustrezni sodni postopki (B24)
- dolgotrajnost sodnega postopka (C33, C34, C35)
- negotovost otrok zaradi dolgotrajnosti sodnega postopka (C36)
- ponavljanje izjave, izkušnje otroka na sodišču (F21, F22)
- spraševanje na sodišču brez občutka (F23, F24)

Znanja o travmi in odpornosti

1. Pomanjkanje znanj o travmi in odpornosti

1.1 Izobraževanje o travmi in odpornosti s strani fakulteta za socialno delo

- pomanjkanje pridobitve znanj o travmi in odpornosti s strani fakultete za socialno delo (A32, B26, B28, E10, F25, F26)
- pridobitev preveč splošnih znanj s strani fakultete za socialno delo (F32)

1.2 Izobraževanje o travmi in odpornosti izven fakultete za socialno delo

- pomanjkanje izobraževanj na temo travme s strani organizacije (B30)
- specifično delo s travmami na izobraževanjih ni bilo omenjeno (B32)

1.3 Izobraževanje o travmi in odpornosti

- pomanjkanje oz. odsotnost znanj o travmi in odpornosti strokovnih delavcev (B29, B40, D14)
- pomanjkanje poglobljenih znanj o otrocih z izkušnjo travme in s tem nezmožnost podpore rejnikom, ki se obračajo z vprašanji (E14)

2. Pridobitev znanj o travmi in odpornosti

2.1 Izobraževanje o travmi in odpornosti izven fakultete za socialno delo

- udeležba izobraževanj, seminarjev povezanih s travmo in posledicami travme (A33, B31, C37, E11)
- pridobitev znanj o travmi in odpornosti na študiju psihoterapije (C38)
- vključitev v dodatno izobraževanje z vsebinami o travmi (F27, F28, F29)
- branje knjig na temo travme (F30)

3. Potreba po pridobitvi znanj o travmi in odpornosti

3.1 Izobraževanje o travmi in odpornosti s strani fakulteta za socialno delo

- potreba po vsebinah o travmi, njenih posledicah in odpornosti s strani fakultete za socialno delo (A35, C42, C44, E15)
- potreba po uvedbi več vsebin o travmi in odpornosti pri psiholoških predmetih (B27)

3.2 Izobraževanje o travmi in odpornosti izven fakultete za socialno delo

- potreba po bolj pogostih izobraževanjih in seminarjih o travmi in odpornosti (A36)

3.3 Izobraževanje o travmi in odpornosti

- potreba po več vsebinah namenjenih delu s travmami (B33, B35, B36, B37, C39, C40, C43, D15, D16)
- potreba po znanju z namenom ustrežnejšega odzivanja strokovnjakov (B34, D17)
- potreba po znanjih o odpornosti, dejavnikih, ki jih lahko krepimo (B38, B39)
- informacije o napotitvi k strokovnjakom, usposobljenim za delo s travmami (D18)
- pomanjkanje bolj poglobljenih vsebin o travmi in odpornosti (E12, E13, F33, F34)
- potreba po znanjih o razvojni travmi in vplivih (E16)
- pomembnost pridobitve znanj o travmi in odpornosti pri delu z otroki, ki so doživeli spolno zlorabo (F31)

4. Izobraževanje nestrokovnega kadra

- odsotnost izobraževanja nestrokovnega kadra (A34, C41, E17)
- potreba po pridobitvi osnovnih znanj o travmi in odpornosti nestrokovnega kadra (A37)
- smiselnost pridobitve osnovnih znanj o travmi in odpornosti nestrokovnega kadra (E18)

1. Poznavanje pristopa, utemeljenega na razumevanju travme

1.1 Nepoznavanje pristopa

- nepoznavanje pristopa (A39, A42, B41, C45, D19, E19, F38)
- odsotnost omenjanja pristopa s strani organizacije (A40)
- sem že slišala (A38)

1.2 Opredelitev

- nezmožnost opredelitve (A41)
- uglasitev na otrokovo čustveno stanje (B42)
- podpora pri predelavi travme (B43, F42, F47)
- dobra tehnika, katere znanja bi bilo dobro imeti (C46)
- znanje o travmi in prilagajanje uporabniku glede na specifiko travme (D20)
- izhajanje iz razumevanja delovanja osebe z izkušnjo travme (E20)
- upoštevanje in uporaba znanja o travmi pri delu (E21)
- umeščanje v širši kontekst (E22)
- raziskovanje kar je doživel, ne le gledanje težav, ki jih ima (F39)
- razumevanje vedenja posameznika na podlagi ozadja (F40, F41)
- razumevanje (F43)
- usmerjanje naprej (F44)
- osredotočenost ne samo na travmo (F45)
- razumevanje, da je posameznik doživel travmo (F46)
- usmerjenost v zavedanje, da ga to, kar se mu je zgodilo ne definira (F48)

2. Temeljna načela pristopa

2.1 Prepoznavanje travme

- raziskovanje prek pogovora z otrokom (A43, B44, C47, D25, F54)
- raziskovanje prek pogovora s celotno družino (F53)
- vključitev družine (A44)
- izrazijo sami (A45, D26, D27)
- pozornost na neverbalno komunikacijo (A46)
- pozornost na vedenjske spremembe (A47, D24)
- opazovanje (B45)
- posredno prepoznavanje (B46, C48, C49, D22, D23, F49, F50)
- psihologinja na centru prek pogovora in psiholoških testov (D21)
- pomembnost sodelovanja med različnimi institucijami (D28, D29)

2.2 Izogibanje retravmatizaciji

- nudenje podpore v postopku zaščite (A75, B55, B56)
- odzivnost (B47)
- zanesljivost (B48)
- občutljivost (B49, B50)
- komunikacija z otrokom o odločitvah (B51)

- informiranost o tem kaj se dogaja (B52, B53, C53, D31, D32)
- informiranost v primeru dolgotrajnosti postopkov (B54, C50)
- spremljanje otroka med dolgotrajnim postopkom zaščite (C51, C52)
- opazovanje sprememb med dolgotrajnim postopkom zaščite (C54)
- pogovor o tem kako bo izgledal postopek na sodišču (B57)
- izogibanje ponavljanju izkušnje različnim strokovnjakom (B58, B59)
- delovanje v skladu z največjo koristjo otroka (C55, D34, D38)
- poglobljanje znanj socialnih delavcev (C56, D36)
- samostojno izobraževanje (C57)
- spoštljivo ravnanje strokovnjakov (D30)
- razbremenjevanje otroka (D33, D35)
- povzročanje čim manj dodatnih negativnih izkušenj (D37)
- delovanje v smeri olajšanja okoliščin za otroka (F55)
- odsotnost načela zaradi nesodelovanja med institucijami (F56)
- odsotnost načela zaradi ponavljanja zgodbe otroka različnim strokovnjakom (F57)
- odsotnost načela zaradi spraševanja sodnice brez občutka (F58)
- pomembnost načina zaslišanja na sodišču (F59)

2.3 Varnost

- pomembnost ustvarjanja prostora, kjer lahko zaupa (A48, C83, D50, D51, F74)
- pomembnost ustvarjanja prostora, kjer se lahko odpre (A49, C65)
- ustvarjanje prostora, kjer se otrok počuti varno (A50, B68, C74, D49, F75)
- ustvarjanje prostora, kjer je predvidljivost (F76)
- občutek, da lahko izrazi svoje skrbi (C64)
- občutek, da lahko izrazi svoje želje (C66)
- odprt pogovor z otrokom o otrokovih željah, potrebah in koristih (E31)
- konsistentnost (A51)
- pomanjkanje občutka varnosti zaradi pomanjkljivosti v sistemu (A52)
- potrditev, da je tisto, kar čuti ob tem, kar je doživljal legitimno (A82)
- sporočanje otroku, da da bo zaščiten v primeru kakršnegakoli nasilja (B69, B70)
- počasno, postopno ustvarjanje varnosti (C73)
- zaupanje se gradi čez čas (C84, C89)
- varnost, kot predpogoj za uspešno sodelovanje (C75)
- pomembnost prostora, v katerem se nahajamo (C82)
- ustvarjanje občutka, da smo vredni zaupanja otroka (C85)
- ustvarjanje občutka, da vidimo, slišimo, sprejemamo otroka in bomo tu zanj ne glede na okoliščine (C88, F72)
- občutek, da so slišani, videni (A58, C79)
- odsotnost varnosti na ravni celotnega sistema (C90, D53, D55, D58)
- odsotnost varnosti zaradi menjavanja strokovnjakov (C91)
- odsotnost varnosti zaradi pogostega menjavanja institucij in rejniških družin (C92)

- prisotnost načela varnosti na ravni strokovnjakov na centru (D52, D54, E26)
- odsotnost načela varnosti zaradi dolgotrajnih postopkov zaščite (D56)
- odsotnost načela varnosti pri odločanju sodišča zaradi pomanjkanja dokazov (D57)
- preverjanje otrokovega počutja (E30)

2.4 Zanesljivost in transparentnost

- nudenje vseh informacij otroku (A53, A76, D41, D42, E28, F69, F70, F71)
- občutek pri načinu deljenja informacij z otrokom (A54, A55, A77, C63)
- delovanje v skladu z načelom zaupnosti in transparentnosti (B60, E27)
- odsotnost zanesljivosti zaradi celotnega sistema (C58)
- odsotnost načela zaradi neusklajenosti različnih strokovnjakov (F67)
- odsotnost zanesljivosti s strani sodišča (C59)
- pomembnost zanesljivosti strokovnjakov (C60, D39)
- pogovor v stanju negotovosti otroka med dolgotrajnim postopkom zaščite (C61, C62)
- pogovor, kot priprava otroka na novo okolje (E29)
- konsistentnost zaupne osebe (C81)
- pomembnost načina odzivov na otroka (C86, C87)
- pomembnost zanesljivosti strokovnjakov, da otroci lahko začnejo zaupati (D40)
- pomanjkanje informiranosti, ker niso vsi postopki odvisni od CSD-ja (F68)

2.5 Dodajanje moči, izbira in nadzor

- upoštevanje mnenja otroka pri sodelovanju (A56, A57, C86, C95, D69, D70, D71, D72, D73)
- priprava posameznika za zagotavljanje ustreznih okoliščin za svoje življenje (A63)
- urejanje svojega življenja (A64)
- prevzemanje odgovornosti za svoje življenje (A65, C96, C97, C98, D59, D61, D68)
- usmerjanje k zavedanju, da preteklost ne določa življenja v prihodnje (A66, B63)
- zavedanje, da si lahko zaradi težkih izkušenj močnejši (A67)
- usmerjanje k virom, ki so na razpolago (A68)
- pomembnost načela (A69, E25)
- vprašanja, ki sprašujejo po željah za prihodnost (B62)
- usmerjanje pogovora v to kaj ima, kdo je to, ne kdo ni (B64)
- pogovor o aktivnostih, v katerih je otrok dober (B65)
- poudarjanje močnih točk, kvalitet otroka, ki jih sam ne prepozna (B66)
- pomembnost načela zaradi ne vzpodbudnega domačega okolja otrok v postopku zaščite (B67)
- prispevek izražanja želja otroka k občutku nadzora nad življenjem (C93)
- občutljiva komunikacija v primeru delnega odvzema nadzora zaradi zaščite (C94)
- vera/zaupanje socialnega delavca v otroka (C99)
- krepitev zavedanje notranje moči otroka (D60, D61, D62, D63, D65, D66)
- raziskovanje in krepitev zunanjih dejavnikov otroka (D64)

2.6 Sodelovanje in vzajemnost

- odločanje skupaj z otrokom (A59, A61)
- pogovor z otrokom (A60)

- iskanje kompromisa, skupne poti (A62)
- delovanje v skladu z načelom sodelovanja in vzajemnosti (B61, D45, E24)
- poslušanje otroka (C66)
- pomembnost odnosa (C76)
- približevanje otroku (C77)
- uporaba primernih, spoštljivih besed (C78)
- sprejemanje otroka (C80)
- osebni odnos (C69, C71, C72)
- izravnavanje hierarhije (C70)
- pomembnost enakovrednega, sodelovalnega odnosa (D46, D48)
- pomembnost, da otrok dobi občutek, da smo skupaj na poti (D47, F73)

2.7 Kulturni, zgodovinski in spolni kontekst

- prilagajanje glede na posameznikovo specifično identiteto (A70, A71, A81, F60)
- spoštovanje različnosti (A72, D43, F66)
- občutek sprejemanja ne glede na posameznikovo specifično identiteto (A73)
- spoštovanje ne glede na posameznikovo specifično identiteto (A74, F62)
- srednje pomembno (B71)
- nezmožnost povezave načela s svojim delom (D44)
- odsotnost predsodkov socialnega delavca (F61)
- zagotovitev prevajalca (F63, F64)
- spoštovanje drugačne vere (F65)

2.8 Partnerstva preživelih

- spraševanje o tem kaj je podobna izkušnja (A78)
- letna srečanja v okviru področju rejništva (A79, E32)
- obisk živalskega vrta v okviru rejništva (E33)
- različni razlogi za to, da so otroci v postopku zaščite (A80)
- pomembnost občutka, da niso sami (B72, C103)
- občutek skupnosti/povezanosti v okviru mladinskega centra (F82, F83, F84)
- pomembnost informacij vrstnikov (B73)
- pomembnost deljenja izkušenj tistih, ki so šli uspešno čez, zbližanje (B74)
- nepoznavanje (B75, C100, C101, D74, D75)
- neformalno povezovanje otrok v zavodih, stanovanjskih skupinah (B76, E36, E37)
- neformalno povezovanje otrok v mladinskem centru (F78, F79, F80, F81)
- pomembnost povezovanja otrok s podobno izkušnjo (C102, C105)
- drugačno razumevanje in čutenje oseb s podobno izkušnjo (C104)
- odsotnost organizacije s strani CSD-ja (E34, F77)
- pomislek glede varstva osebnih podatkov (E35)
- osebne teme, ki mogoče komu nebi odgovarjale (E39)
- odprtost za realizacijo (E40)
- previdnost in občutljivost pri lotevanju (E41, E43, E44)

- raznolikost otrok (E42)

2.9 Poti do specialističnega zdravljenja travme

- možnost pogovora s psihologi v vzgojno-izobraževalnih zavodih in mladinskih domovih (A83, D77, D76, D78, D79)
- psihologi v šolah (A84)
- pedopsihiater (E45)
- psihologinja na CSD-ju (F85, F86)
- možnost samoplačniških terapevtov, kliničnih psihologov (C106, D80, E46, E47)
- usmerjanje k strokovnjakom, kliničnim psihologom (F88)
- nepoznavanje (A85)
- pomembnost načela (B77)
- omejena možnost dostopnih strokovnjakov zaradi finančnega vidika (B78, C107, D81)
- omejena možnost dostopnih strokovnjakov zaradi dolgih čakalnih vrst (C108, E49)
- nujnost hitrega dostopa do usposobljenega specialista za delo s travmami (C109, C110)
- potreba takojšnjega dostopa do usposobljenega specialista za delo s travmami (C111, C112)
- velike potrebe (E52)
- velike potrebe zaradi vedno večjih, bolj kompleksnih stisk (E53)
- omejene možnosti (D82, E48)
- pričakovanje socialnih delavcev, da bodo nadomestili ta del (E50)
- odsotnost poglobljenih znanj socialnih delavcev (E51)
- dodatna znanja socialnih delavcev, saj se grejo naprej samostojno izobraževati (F87)

2.10 Uporaba načel

- upoštevanje načel pri svojem delu (A86, D85, E23, E54, E59)
- prostor za izboljšave pri uporabi načel pri delu (D86)

3. Uveljavljanje pristopa

3.1 Prednosti uveljavljanja pristopa

- prepoznavanje travme (A87, D83, E57)
- prepoznavanje posledic, ki niso tako vidne (A88, D83)
- strokovnjak, ki je specializiran za delo s travmami (A89, A91, C115, C116, C117, C118, D88)
- predaja znanja strokovnjaka, ki je specializiran za delo s travmami tudi ostalim zaposlenim (A90, C119)
- pomoč pri predelovanju (A92, F91)
- večja občutljivost pri delu z otroki z izkušnjo travme (B83)
- odsotnost nenamerne vzbujače neprijetnih občutkov, spominov (B84)
- lažje spopadanje otrok s težkimi izkušnjami (B85)
- boljše sodelovanje z otroki z izkušnjo travme v vmesnem času (C113)
- prepoznavanje travme in usmerjanje k usposobljenemu strokovnjaku (C120, F92)
- ustreznejše odzivanje strokovnjakov (D84)
- večja pozornost na povzročanje dodatne obremenitve s strani institucij, strokovnjakov (D87)
- boljši izidi za otroke (D89, F107)

- manj posledic na različnih področjih življenja (D89)
- specifična, poglobljena znanja za delo z otroci s specifičnimi težavami (D93, D95)
- prepoznavanje vedenj, ki so posledica travme (E55, E56)
- razumevanje vedenja, kot strategijo reševanja stiske (E58)
- več znanja o travmi vseh zaposlenih na področju zaščite otrok (F89)
- krepitev moči (F93, F94)
- usmerjanje v prevzemanje nadzora nad svojim življenjem (F95, F96)

3.2 Ovira pri uveljavljanju pristopa

- pomanjkanje financ za širjenje kadra (A93)
- pomanjkanje financ za dodatna izobraževanja (A94, E65)
- težko uvajanje sprememb na sistemski ravni (B80, D100, E62, F101, F102)
- kadrovska podhranjenost (C114, D98, D99, E56, F104)
- pomanjkanje razpisov novih delovnih mest in pripravništev (E64)
- obremenjenost socialnih delavcev (E57)
- pomanjkanje motivacije vodstva za vsebinsko spremembo (D101, E66, F103)
- pomanjkanje motivacije za nudenje izobraževanj o travmi (D102)
- težke spremembe že uveljavljenih, globoko ukoreninjenih pristopov, načinov dela (D103)

3.3 Mnenje

- je uresničljivo (B79, E67)
- odprtost za uvajanje pristopa (B81, E68, F105)
- nezadovoljstvo z obstoječim načinom dela (B82, D105, F106)
- dobro, da se pristop uvede (B86, D91, F97)
- dobro, da se znanja o travmi utrjujejo (D92)
- prepoznavanje prednosti uveljavitve pristopa (D96)
- postopna uveljavitev je realna (D97, F98, F99, F100)
- motiviranost zaposlenih za spremembo (D104)

Sekundarna travma

1. Soočanje s sekundarno travmo

1.1 Osební znaki sekundarne travme

- sanje o službi (A97, C131, F110)
- nespečnost (A98, E94)
- razmišljanje o službi izven delovnega časa (A99, B100, B102, B103, C123, C126, C130, C135, E76, E95, E96, F109, F114)
- grenek priokus po službi (F115)
- zakrčenost v ramenih (A100)
- bolečina v vratu in ramenih (A101)
- napetost (A102)
- nesproščenost (A103)
- padec odpornosti (A104, A105)

- glavoboli (A106, B87)
- občutek krivde (A108, B98, E72, F111)
- občutek sramu (A109)
- občutek nemoči (A110, B95, B100, E73, F112)
- pomanjkanje občutljivosti na stiske ljudi (A111)
- občutek, da je vse bolj rutinsko (A112)
- izčrpanost (A113, A117, A118, D109, F117)
- pomanjkanje potrpljenja (A114)
- ostri odzivi (A115)
- pomanjkanje empatije (A116)
- stiskanje v prsih (B88)
- pomanjkanje energije (B89, E89, E97)
- pomanjkanje energije za vsakodnevne aktivnosti (B91)
- utrujenost (B90, D108, D112, E88, F116)
- razdražljivost (B92)
- tesnoba (B93, C125)
- občutek jeze (B94)
- razočaranje (B96, E75)
- ujetost v tok negativnih misli (B97)
- ujetost (B100)
- otožnost (B104, F113)
- nemir (124)
- občutek preobremenjenosti (C136, C137, D107)
- pozabljanje (C139)
- pomanjkanje koncentracije (C140, E98, E99)
- blokada (C141)
- pomanjkanje energije za globoke, čustveno nabite pogovore v prostem času (D110)
- iztrošenost na čustvenem področju (D111)
- poraženost (E74)
- slabo počutje (E90)
- ne prepoznavanje sebe (E91)
- odsotnost volje do druženja (E92)
- odsotnost volje do življenja (E93)
- preobremenjenost (E100)

1.2 Osebna izkušnja

- dovzetnost za različne posledice na področju zaščite otrok (A107)
- veliko posledic dela pri zaposlenih na centru (A152, B99)
- opažanje velikega števila posledic dela pri sodelavkah na centru (A157)
- zahtevno področje dela (C121, C122)
- lahko pride do izgorelosti (C134)

- izgorelost ni redek pojav (F198)
- odsotnost osebnih znakov sekundarne travme (D106, D113)
- pomanjkanje oz. odsotnost postavljanja mej (E80, E81, E82, E83, E85)
- nezmožnost ločitve osebnega in poklicnega življenja (E78)
- prevzemanje odgovornosti namesto staršev (E79)
- težko postavljanje prioritet (E105)
- pojavljanje posameznih simptomov, ki lahko vodijo v izgorelost (F161)

Preprečevanje sekundarne travme

1. Način skrbi zase

1.1 Osebna raven

- ravnovesje med osebnim in poklicnim življenjem (A119, D117)
- ločitev osebnega in poklicnega življenja (A120, A122, C127, C132, C150, F122)
- postavljanje mej (A121, C128, C129, C142, E111)
- manj simptomov sekundarne travme zaradi pridobitve delovnih izkušenj (A125)
- osebnostna rast na podlagi izkušenj (A126)
- samozavedanje in poznavanje sebe (A128, E108)
- počitek (F118, F120)
- postavljanje prioritet (C143)
- prepoznavanje odgovornosti socialnega delavca in postavljanje mej (C144)
- pomirjenost s svojo vlogo na delovnem mestu (E77)
- prepoznavanje svoje vloge na delovnem mestu in postavljanje mej (E84, E86)
- hitro ukrepanje ob prepoznavanju simptomov (E101)
- zaupanje v svoje delo (E102, E104)
- zavedanje, da si uporabniki ne bodo zadovoljni (E103)
- pomiritev s samim sabo, sočutje do sebe (E106, E112, E114)
- zavedanje, da delaš najbolje možno (E107, E113)
- zavedanje svojih občutkov (E110)
- redni stiki s psihologinjo z namenom zavedanja svojih občutkov in deljenja tega, kar bremeni (E115)
- poslušanje svojega telesa (F119, F162)
- samoplačniška srečanja s psihoterapevtom z namenom predelave stvari (F164)

1.2 Skrb za odnose

- kvalitetno preživljanje prostega časa z družino (A123, E120)
- druženje s prijatelji (B113)
- čas z družino in prijatelji (D116)
- neformalno druženje s sodelavci (D122, D130, F123, F124, F146, F147)
- pogovor s prijateljicami o raznolikih temah (E119)

1.3 Prostočasne dejavnosti

- ukvarjanje z aktivnostmi, ki jih rad počneš (A124, B106, B114, C144, C145, E115)
- branje knjig (A127, B108, C148, F130)

- peka (B112)
- čas zase (D114)
- pomen aktivnosti nepovezanih s službo (E121, E122, F121)
- pisanje (F125)
- meditacija (F131)
- vaje čuječnosti (F132)

1.4 Fizična aktivnost

- sprehod s psom (B107, E117)
- pilates (B109)
- hoja na hrib (B110)
- čas v naravi (B111, C146, F126)
- delo okrog hiše (C147)
- ukvarjanje s športom (D115, D118, E118)

1.5 Izobraževanje

- dodatno samostojno izobraževanje (A153, A155, F128, F129)
- dodatno izobraževanje in supervizije v okviru le tega (A154)
- intenzivno delo na sebi (E109, F127)

2. Strategije skrbi organizacije za zaposlene

2.1 Timski sestanki

- timski sestanki (A130, B120, D120, D132, E129, F136, F144)
- dobro timsko delo (E130)
- več govora o krepitvi odpornosti uporabnikov in socialnih delavk (F137)

2.2 Supervizija

- vključenost v supervizijo (A131)
- mesečna supervizija (A132, A133, B115, C151, D118, D134, E123, F133)
- možnost dodatne supervizije v primeru težke, obremenjujoče izkušnje pri delu (A138)
- potreba po bolj pogostih supervizijskih srečanjih (A139, A140, A141)
- intervizija (F145)

2.3 Individualna supervizija

- možnost individualne supervizije (A134, A137, B116, B118, C153, D135, E125, F142)
- odprtost supervizorke (A135)
- ni možnosti individualne supervizije (A136)
- ne posluževanje individualne supervizije v praksi (B117)

2.4 Vsebina supervizije

- skrb zase (A142)
- soočanje z odvzemom (A143)
- soočanje s težkimi primeri (A144)
- dotikanje tem (travme in krepitve odpornosti) (A146)
- raznolikost tem (A147)
- razreševanje individualnih občutkov (A148)

- strokovne dileme (A149)
- odsotnost omenjanja travme in odpornosti (A145, B124, D138, F134)
- premalo omenjanja travme in odpornosti (B125)
- omenjanje odpornosti, krepitve virov (B126)
- omenjanje odpornosti, varovalnih dejavnikov (B127)
- izpostavljanje tem, o katerih člani želijo govoriti (B129)
- ne poznavanje sodelovanja z novo supervizorko (C163)
- pomembnost poznavanja področja dela supervizorja z namenom nudenja ustrezne podpore (D136, D137)
- različno ujemanje z različnimi supervizorji (C161, C162, E124)
- omenjanje travme in odpornosti le, če bi član izpostavil sam (B128, D138, F134)
- pomembnost integracije znanj o travmi in odpornosti za večjo občutljivost pri delu z otroki in družinami (D140, D141, F139)
- pomembnost govora o sekundarni travmi z namenom preprečevanja izgorevanja socialnih delavk (F138)
- pomembnost govora o travmi in krepitvi odpornosti za prepoznavanje znakov (F140)
- pomembnost govora o travmi in krepitvi odpornosti za boljše izide otrok (F141, F142)

2.5 Odnos s sodelavci

- podpora sodelavcev (B121, C152, D123, D124, D131, E131)
- podpora pomočnice direktorja (B122, E128, D125)
- dober odnos s pomočnico direktorice (E126)
- sodelovanje med področji (B145)
- organizacija druženja, aktivnosti s sodelavci izven delovnega časa (C154, C156, E135)
- organizacija piknika, bowlinga (E136)
- organizacija planinskega pohoda (C155)
- organizacija team-buildinga (C157)
- dobri odnosi s sodelavci (D121, D124, F148)
- intervizija s pomočnico direktorice (E127)
- razbremenilno delovanje dobrih odnosov v kolektivu (D127)
- povezanost kadra kot dejavnik razbremenitve (D128)
- občutek povezanosti (D129, E133)
- delo v parih, kar izboljša kvaliteto dela (E132)
- pomembnost pogovora, izmenjave mnenj s sodelavci (E134)
- prepoznavanje pomembnosti aktivnosti za zaposlene izven delovnega časa (E137)

2.6 Osebna izkušnja

- pomanjkanje skrbi organizacije za zdravje in počutje zaposlenih (B123)
- potreba po večji podpori s strani organizacije (B130)
- potreba po večji skrbi organizacije za zaposlene (C160)
- potreba po dodatni podpori za zaposlene, npr. psihoterapevt (F163)

2.7 Izobraževanje

- seminarji (A158)
- strokovne ekskurzije (A159)
- izobraževanje o izgorelosti (C168, E139)
- tečaj za sproščanje (D133)
- izobraževanje o stresu (F149)
- izobraževanje o čuječnosti (F150)

Organizacijski in sistemski dejavniki za razvoj sekundarne travme

1. Organizacijska ovira

1.1 Izobraževanje

- pomanjkanje znanj o sekundarni travmi (A150, E142)
- pomanjkanje znanj o posledicah izpostavljenosti težkim zgodbam otrok in družin (A151)
- potreba po izobraževanju o posledicah sekundarne izpostavljenosti travmam uporabnikov s strani organizacije (A158)
- potreba po dodatnih izobraževanjih, seminarjih o sekundarni travmi (A159)
- pomanjkanje poglobljenih znanj za delo z družino (A166)
- pomanjkanje bolj poglobljenih, specifičnih znanj (D144, F156)
- potreba po izobraževanjih in seminarjih (C164, C165, D145, E140, F155)
- odprtost za izobraževanja (C166, C167)
- potreba po znanjih s področja psihologije in psihoterapije (D142, D143)
- pomanjkanje seminarjev in izobraževanj (E138)
- na posamezniku ali se izobražuje v skladu s sodobnimi trendi (E141)
- potreba po izobraževanjih v skladu s sodobnimi trendi (E143, E152, F157)
- finančna omejenost (E153)
- potreba po pridobitvi specifičnih znanj mladih strokovnih delavcev (E154)

1.2 Odnos s sodelavci

- potreba po podpori s strani vodstva (B147)
- pomanjkanje podpore sodelavcev (B148)
- pomanjkanje občutka skupnosti, povezanosti s sodelavci (B149)
- potreba po vlaganju v povezovanje kadra, pozitivno delovno klimo (B150)

2. Sistemska ovira

2.1 Pomanjkanje časa

- ukrepanje tam, kjer je najbolj nujno (A96, A163, A175, C178)
- preobremenjenost socialnih delavk (A162)
- pomanjkanje časa (A167, A176)
- pomanjkanje časa za preventivo (A170, A171, A172, C176, C177, C179, E151)
- delanje vsega, preveč vsega (A165)
- nezmožnost posvečanja vsakemu uporabniku (B137, D151, F152)
- nezmožnost nudenja ustrezne podpore (B136)

- kampanjsko delanje stvari (B138)
- delanje več stvari hkrati (B139)
- hitenje pri delu (C170)
- ne zmožnost posvečanja družini (C171)
- polivanje požarov (C172)
- potreba po poglobljenem, celostnem sodelovanju z družino (C173, C174)
- pomanjkanje časa za delo na odnosih z otroki in družinami (C180)
- nestrokovno delo zaradi pomanjkanja časa (D150)
- pomanjkanje časa za poglobljeno delo (D155, F160)
- občutek utapljanja v delu (E145)
- zaključevanje dela doma (E146)
- prevelik obseg dela (F152)

2.2 Kadrovska podhranjenost

- prevelik obseg dela glede na razpoložljiv kader (A95, A160)
- kadrovska podhranjenost (A161, B133, C169, C175, D147, E144, E149)
- potreba po več zaposlenih z namenom porazdelitve dela (B134, B135, D147, D148, F158)
- manj kvalitetno delo zaradi kadrovske podhranjenosti (D162)
- menjava službe zaradi preobremenjenosti (D160)
- negativen vpliv menjavanja strokovnjakov na sodelovanje (D161)
- potreba po zaposlitvi več ljudi (F151)
- potreba po odobritvi novih delovnih mest s strani ministrstva (E150)

2.3 Organiziranost kadra

- zaposlitev strokovnih delavcev s specializiranimi znanji (A164, F154)
- potreba po terapevtih, psihologih, ki imajo drugačna znanja (E148)
- potreba po strokovnih delavcih za sodelovanje z družino na domu (A173, A174)
- ni urejenega mentorstva (B143, B144)
- potreba po sistemsko urejenem uvajanju, mentorstvu (B146)
- potreba po bolj konkretni razdelitvi dela (D149, F159)
- potreba po zaposlitvi strokovnjaka za podporo strokovnim delavcem na centru (F165)

2.4 Način dela

- pravno delo (C181, C182)
- administracija (C183, C184, D153, E155)
- pomanjkanje časa za delo z ljudmi (C185, D154, E156)
- ogromno časa namenjenega delu, ki ni neposredno sodelovanje s človekom (C186)
- zapisovanje (D152, E158)
- podvajanje zapisovanja (E157)

2.5 Plača

- odsotnost vrednotenja plač (B131)
- prenizka začetna plača glede na odgovornost dela (D159)
- neustrezno nagrajevanje (E147)

2.6 Napredovanje

- slabe možnosti za napredovanje (B132)

3. Osebna izkušnja

- potreba po spremembah na višjem nivoju (A168)
- nezadovoljstvo z delovanjem sistema in organizacije (A169, A177)
- višja pričakovanja do organizacije (B151)
- pomanjkanje strokovnosti (B152)
- potreba po spremembi marsičesa (B153)